

ResearchGate

Google Scholar

I^{WORLD}
I^{of}
JOURNALS

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN

e-ISSN(Online) 2709-1201

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ENDLESS LIGHT IN SCIENCE

NO 4

30 АПРЕЛЯ 2025

Астана, Казахстан

lrc-els.com

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ENDLESS LIGHT IN SCIENCE»
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «ENDLESS LIGHT IN SCIENCE»

Main editor: G. Shulenbaev

Editorial colleague:

B. Kuspanova
Sh Abyhanova

International editorial board:

R. Stepanov (Russia)
T. Khushruz (Uzbekistan)
A. Azizbek (Uzbekistan)
F. Doflat (Azerbaijan)

International scientific journal «Endless Light in Science», includes reports of scientists, students, undergraduates and school teachers from different countries (Kazakhstan, Tajikistan, Azerbaijan, Russia, Uzbekistan, China, Turkey, Belarus, Kyrgyzstan, Moldova, Turkmenistan, Georgia, Bulgaria, Mongolia). The materials in the collection will be of interest to the scientific community for further integration of science and education.

Международный научный журнал «Endless Light in Science», включают доклады учёных, студентов, магистрантов и учителей школ из разных стран (Казахстан, Таджикистан, Азербайджан, Россия, Узбекистан, Китай, Турция, Беларусь, Кыргызстан, Молдавия, Туркменистан, Грузия, Болгария, Монголия). Материалы сборника будут интересны научной общественности для дальнейшей интеграции науки и образования.

30 апреля 2025 г.
Астана, Казахстан

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-3-6

THE EFFECTIVENESS OF USING THE GAME METHOD IN TEACHING ENGLISH: PRACTICE AND WAYS TO DEVELOP LANGUAGE SKILLS

KARASSAYEVA MAKHABBAT DARKHANKYZY

Student of the Faculty of Foreign Languages at E.A. Buketov Karaganda University

Supervisor **TURYSBEKOVA S.K.**

Karaganda, Kazakhstan

Abstract. *This article discusses ways to increase students' interest in the subject and enhance their knowledge by using the game method in English lessons. It proves the importance of the game method as an key element of the effective organization of the learning process in the modern education system. Furthermore identifies the types of games for each skill and ways to play them to achieve effective result in teaching students to foreign language, as well as the importance of the four basic language learning skills - listening, speaking, reading and writing.*

Keywords: *game method, English language, language skills, motivation, teaching methodology, education, knowledge, lessons, learning.*

The 21st century is the century of science and technology, a developed era. In a developed era, the education system is constantly being updated and teaching methods are being improved. Nowadays, various innovative teaching methods play a vital role in increasing students' interest in the English language. One of the innovative teaching methods is the game method. This article discusses ways to develop language skills through games.

By Resolution No. 988 of the Government of the Republic of Kazakhstan dated December 27, 2019, measures were taken to implement the updated educational program. This brought innovation to the education system of Kazakhstan and brought education to a new level

L. S. Vygotsky in his book "Pedagogical Psychology" indicates that in order to involve a child in any activity, it is first necessary to interest the child in that activity, to ensure that he is ready to do it. Children always play games in their childhood and this part of their life they enjoy more however they do not feel pressure and have fun. Learning English by playing games indispensable way to interest students in studying, also it encourages students to be more active and careful during the lesson.

Playing games - is one of the main activities of children. During playing games, children feel free, show inquisitiveness, and resourcefulness. Games allow children to experience different situations and emotions, and through this, they feel like an important part of the learning process. The main goal of playing games is to master the knowledge of english based on the child's interests, to effectively pass the lesson, provide the way of easy and quick learning English language so that they do not get bored and sit on the corener of the classroom passively.

We associate the games with learning English, so the main focus of the game should be on the subject content. Only in this way will the game develop students' thinking skills and help achieve educational and developmental goals.

Developing 4 English language skills through the game method:

1. Listening skills
2. Speaking skills
3. Reading skills
4. Writing skills

Listening skill – is one of the main and basic skill in language. Listening is gain information by hearing. The term "listening" refers to the process of perceiving and understanding speech through hearing. Listening is a receptive type of speech act, a receptive skill. Listening leads to

communication. One of the main goals of listening is to understand the received information, message, conversation, news, instructions and tasks. "Understanding is the main indicator of all types of communication. If one person does not understand or grasp what the other person is saying, then discussion and communication cannot take place," says scientist F. Orazbayeva. Several types of games that can develop listening skills and instructions on how to play:

1. **"Simon says"**

Objective: Understanding oral language and acting by listening instructions

Importance: This game focuses students' attention, teaches them to listen to and understand English, and encourages them to act based on what they hear.

How to play: The teacher says: "Simon says, touch your nose." — students touch their noses. If the teacher says only: "Touch your ears," — no one should act. Those who make a mistake are out of the game or do not receive points.

Thus, this game directs students' attention to listening carefully, processing the English language mentally, understanding it, and acting accordingly.

2. **"Audio Bingo"**

Objective: To listen to and recognize audio material.

Importance: Develops the ability to recognize words by hearing.

How to play: Students are given 3x3 or 4x4 grids filled with English words. The teacher plays words from an audio recording. The first student to complete a full line shouts "Bingo!" and wins.

In our opinion, this game is highly effective for improving students' listening comprehension and reinforcing vocabulary.

Speaking Skill

Speaking is one of the four main language skills and belongs to the category of productive skills, like writing. Unlike receptive skills (reading and listening), speaking involves using the language actively. Simply put, speaking is the ability to use language units to express thoughts while communicating with others. It is a type of verbal interaction that enables individuals to convey their ideas clearly to others.

1. **"Role-play"**

Objective: To practice speaking in real-life situations.

Importance: Helps students learn useful phrases and structures needed in real-life communication through dialogue and role-playing.

How to play: A topic is selected, such as "At the café" or "At the airport." Students are assigned roles (for example, a customer and a cashier) and engage in dialogue. The teacher monitors and assesses their performance.

This game teaches speaking skills through real-life contexts and helps students immerse themselves in specific roles.

2. **"Guess Who/What?"**

Objective: To develop speaking skills through description and guessing.

Importance: Expands vocabulary and improves the ability to ask and answer questions.

How to play: One student thinks of an object or person. The other students ask yes/no questions like: "Is it big?" "Can it fly?" "Is it a person?" The student answers "yes" or "no." Whoever guesses correctly gets the next turn.

In my opinion, playing this game increases speaking activity and develops logical thinking and descriptive speaking skills.

Reading Skill

Reading is a receptive skill, meaning it involves receiving and understanding information rather than producing it. In simple terms, reading is the ability to comprehend written texts. Reading is crucial for language acquisition: the more students read and understand, the better their language skills develop. Reading also helps to expand vocabulary and improve writing skills, as texts serve as models for written English. Good reading materials can introduce interesting topics, spark

discussions, stimulate imagination, and provide a solid basis for engaging and diverse lessons. Here are some games to enhance reading skills:

1. **"Reading Relay"**

Objective: To read and understand texts through turn-taking.

Importance: Increases reading engagement through competition, sharpens focus, and develops reading speed.

How to play: The class is divided into two teams. Each team member takes turns coming to the board and reading a sentence. The team that delivers the most accurate understanding of the text wins.

This game effectively helps students understand the meaning of a text accurately.

2. **"Story Puzzle"**

Objective: To organize story parts in logical order.

Importance: Helps students understand text structure and the connection between events.

How to play: A short story is cut into several parts. Students work together to arrange the parts in the correct sequence. Pictures can also be included.

Through this game, students learn to comprehend and logically organize text sequences.

Writing Skill

Writing is a productive skill, like speaking. In simple terms, writing involves putting thoughts onto paper. To communicate effectively in writing, one must form correct sentences using words and letters and organize these sentences into coherent texts.

Writing skills can vary by style: formal (scientific writing, official documents) and informal (everyday conversation, messages). Writing also includes the structure, sequence of information, and overall text organization.

This skill helps students in both academic and everyday communication. Writing activities can be developed through games like:

1. **"Finish the Story"**

Objective: To develop creative writing and sentence construction.

Importance: Enhances students' imagination and writing skills.

How to play: The teacher gives the opening line of a story, such as: "One day, a boy found a magic box..." Students continue the story using their imagination. Later, they share their stories with the class.

2. **"Write a Postcard"**

Objective: To practice writing short messages.

Importance: Teaches thematic writing, structured text, and emotional expression.

How to play: Students imagine they are traveling abroad and write a postcard. For example: "Greetings from Paris!" describing what they saw, liked, and who they traveled with.

These activities improve students' writing abilities, develop their creativity, and guarantee more engaging and effective lessons.

During my internship as a teacher at school, I decided to conduct an experiment with students. The main goal of the experiment was to determine how effective it is to teach through games. First of all, during the daily lesson, the students were given the task of writing down new words, we repeated them orally, I explained those words, and for homework I gave task to learn new words at home and to memorize them for next lesson. The next time, I taught and explained the new words, and we played a 3-5-minute "crocodile" game. The children found this game very interesting and played it with great enthusiasm. I asked them to come home and memorize the words again.

As a result of the experiment, 50% of students mastered the words when memorizing them using the traditional method, while this figure reached 83% when learning through games. I also conducted a survey among the students. In the survey, 11 out of 12 students positively evaluated the game method. This means that learning English through games is an interesting and effective process for students.

In conclusion, it is no exaggeration to say that the use of game methods in teaching English is a requirement of our time, because the world, including children and people, is changing every day.

Therefore, teachers should also consider modern technology and methods in their lessons, and all these requirements can be effectively implemented through the game method. In particular, games such as "Simon says", "Role-play", "Finish the Story", "Reading Relay" and others are indispensable games for use during the lesson and ensure an interesting lesson. As shown by surveys and experiments conducted in practice, using the game method to pass a foreign language subject and make the lesson interesting for students increases the attention and knowledge of students and contributes to the development of all language skills.

REFERENCES

1. Vygotsky, L.S. *Pedagogical Psychology*. – Almaty: Raritet, 2005.
2. Orazbayeva, F. *Language Communication: Theory and Methodology*. – Almaty: Ana Tili, 2000.
3. Kaiyngbaev, Zh. *Methodology of Teaching through Games*. – Nur-Sultan: Ulakat, 2019.
4. Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. *Renewed Education Program*. – Astana, 2019.
5. Harmer, J. (2007). *The Practice of English Language Teaching*. Pearson Education.
6. Wright, A., Betteridge, D., & Buckby, M. (2006). *Games for Language Learning*. Cambridge University Press.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-7-10

LEARNING FOREIGN LANGUAGES IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION ON THE EXAMPLE OF PRIMARY SCHOOL

SMAILOVA D.T, GAZIZOVA K.T

scientific supervisor – **TURYSBEKOVA S.K.**, Lecturer
Karaganda Buketov University, Karaganda, Kazakhstan

Annotation: *The article examines the impact of digitalization on the process of learning foreign languages in the Republic of Kazakhstan, using primary school as an example. The aim of this article is to explore the specifics of learning foreign languages in primary school under the conditions of education digitalization. The study plans to analyze effective electronic tools and technologies applied at the initial stage of learning. Additionally, it will consider the influence of the digital environment on younger students' motivation and success in learning foreign languages. Special attention is also given to the introduction of English into the school curriculum starting from the third grade and how modern information and communication technologies help younger students acquire language skills.*

Keywords: *foreign languages, digitalization, learning platforms, elementary classes, education, Kazakhstan, SWOT analysis, digital textbook.*

The educational process in primary school has always been designed with the characteristics of younger students in mind. At this age, children's perception is shaped by the brightness and clarity of materials: they find it easier to remember concrete objects rather than abstract concepts. Younger students are not yet fully capable of managing their attention and analyzing information independently, which is why teaching requires a special organization — using vivid images, well-structured materials, and active support for memory development and voluntary memorization. Previously, these characteristics were mainly addressed through traditional methods: visual aids, printed books, and demonstration materials. However, with the development of society and the active integration of information technologies into daily life, educational approaches have begun to change significantly.

The digitalization of education in Kazakhstan began in 1997 with the first steps toward process automation and the introduction of online learning elements. Recognizing the importance of digitalization for increasing the country's competitiveness, the State Program "Digital Kazakhstan" was adopted in 2017, which established the role of digital technologies as a foundation for optimizing educational policies [1].

Modern technologies have opened new opportunities for teachers working with younger students, whose learning has especially benefited from the integration of digital solutions. The use of interactive resources allows the combination of age-appropriate psychological requirements with the advantages of digital learning: visual and audiovisual materials enhance information perception, making the process of memorization more natural and motivating.

Knowledge of two, or even better, three languages is our advantage. The necessity of knowing English should not be questioned. More than 90% of scientific articles are published in English, and 60% of Internet content is in English [2]. Therefore, special attention is given to learning foreign languages, particularly English, which has been included in the school curriculum starting from the third grade. Early language learning, supported by digital tools, contributes to more solid language acquisition and the development of communication skills.

Today, digitalization makes teaching foreign languages to younger students more engaging and effective. Interactive books with built-in audio and video content, educational games, as well as digital knowledge assessment systems not only increase students' interest in language learning but also develop essential skills for working with information resources needed in the modern world.

Modern primary school students (children aged 6–10) exhibit several important characteristics:

- **Digital literacy from an early age:** they intuitively handle gadgets (tablets, smartphones, laptops) with ease.

- **Short attention span:** they are accustomed to dynamic information delivery (videos, games) and find it difficult to focus on one task for a long time.

- **Need for interactivity:** they enjoy learning when it involves activities, games, and visual effects.

- **High receptiveness to new knowledge:** at a young age, foreign languages are more easily acquired, especially through games.

- **Emotionality:** they value support, approval, and teacher involvement.

- **Expectation of instant results:** they are used to everything happening quickly (e.g., in games or apps), which influences their expectations in learning.

The perception of a younger schoolchild is primarily determined by the characteristics of the subject itself. It is during early school age that attention develops [3]. Therefore, children notice not the main, important, or essential aspects of objects, but those that stand out vividly—such as color, size, shape, etc. Hence, the quantity and brightness of images used in educational materials must be strictly regulated and thoroughly justified. All of this can be achieved through digital technologies.

SWOT analysis of digitalization of education

Strengths	Weaknesses
Serve as pedagogical tools for the continuous improvement of educational content and methods, adapting them to modern requirements.	Insufficient readiness of the traditional education system to integrate digital and multimedia technologies in some regions of the country.
Form the basis for distance learning, facilitating access to educational materials through cloud services and virtual classrooms.	Lack of qualified specialists capable of developing and implementing modern digital tools in education.
Make lessons more engaging and dynamic, ensuring a high level of student involvement. Interactive exercises, games, and multimedia elements help maintain interest and motivate children to actively learn languages.	Limited financial resources hinder the widespread adoption of digital solutions in educational institutions.

Table-1

SWOT analysis of digitalization of education

Opportunities	Threat
Provide access to the best educational practices and resources through a global web-based network and online courses.	Dependence on technology: students may become overly dependent on digital devices, which can negatively affect their ability to think and solve problems independently.
Create an artificial language environment, allowing students to learn a foreign language at an individual pace, develop autonomy, and also include an intercultural component in the learning process through digital simulations and interactive applications.	Inequality of access: In some regions, access to digital technologies is limited, creating a gap in educational opportunities among students.

Have almost unlimited possibilities of visualization of educational material thanks to augmented and virtual reality, as well as interactive platforms.	Unpredictable technical failures: software failures, internet connectivity issues and technical malfunctions can disrupt the learning process and reduce its effectiveness.
---	---

(continuation of Table-1)

This table outlines the strengths and weaknesses, opportunities, and threats of digital education in primary schools. We can see that digital tools, along with multimedia technologies, are essential elements of the educational process, providing new opportunities for learning foreign languages. They offer a number of advantages compared to traditional teaching methods.

The use of digital technologies, such as adaptive educational applications, interactive courses, and platforms for communication with native speakers, makes the process of learning a foreign language more personalized and accessible for students of different age groups. However, despite the numerous advantages, the widespread integration of multimedia and digital technologies into the education system faces several challenges and threats. Therefore, to successfully implement multimedia and digital technologies in the educational process, it is necessary to create conditions for their pedagogically and methodologically sound application, as well as to ensure teachers' preparedness to work with modern digital tools. Since, in order to raise such a generation, great dedication from teachers is needed [4]. After all, today's educated youth will become tomorrow's specialists, entrepreneurs, and leaders who will lead Kazakhstan forward [5].

As part of the pedagogical practice, an experiment was conducted in a third-grade class. At the initial stage of learning, only traditional printed textbooks were used. Later, an interactive whiteboard was integrated into the learning process, allowing the use of the electronic version of the textbook with multimedia elements and the introduction of game-based tasks. This led to a higher level of student engagement and made the process of learning a foreign language more dynamic and interesting.

We used a book named «Top Stars for Kazakhstan» by MM Publications for our experiment. This is an educational resource designed to enhance students' language skills, tailored to the educational goals of Kazakhstan. The book is based on modern teaching methods and includes interactive tasks, illustrated materials, and digital resources that contribute to the development of key language competencies.

During the experiment, students were taught using this textbook, which allowed for an evaluation of its impact on the process of learning a foreign language. Thanks to its structured approach and game-based elements, the book increased children's engagement in the learning process, making it more dynamic and exciting. The inclusion of digital technologies, such as interactive exercises and multimedia materials, provided an individualized pace of learning, enabling students to effectively develop reading, listening, and speaking skills.

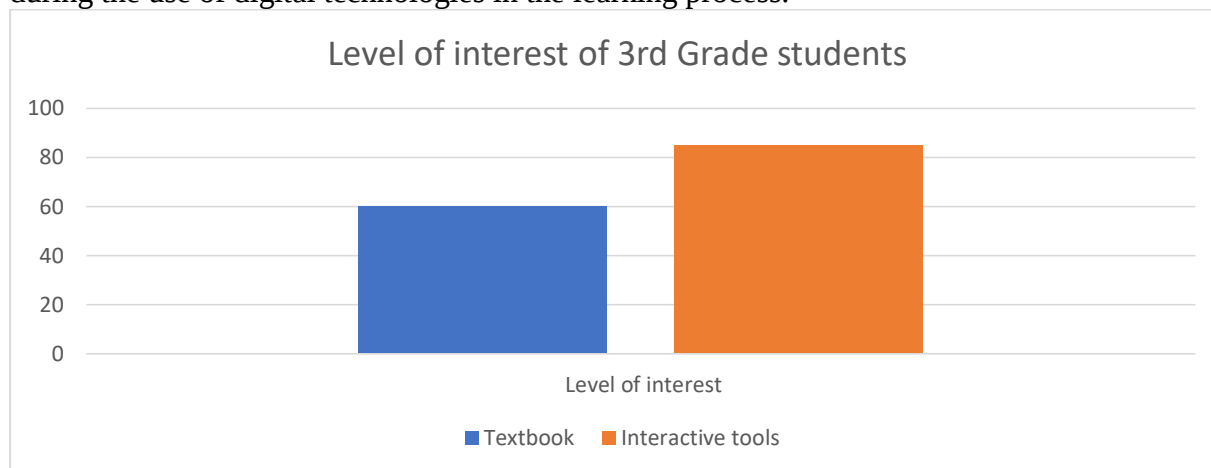
picture-1.2 [6]

picture- 1.2 [6]

This is what the book looks like, containing numerous engaging and entertaining interactive games for children aged 8-10. This book is designed for third-grade students.

At the beginning of our experiment, when students used a traditional printed textbook, we recorded how many actively participated in the lesson and later assessed the level of their interest during the use of digital technologies in the learning process.

picture-2

This data shows that while 60% of the class were engaged in the learning process when using books, more than 80% actively participated in the lesson during the use of an interactive whiteboard and digital textbook.

Currently, there is a positive impact of digitalization on the engagement of younger students in the process of learning a foreign language. The use of interactive whiteboards, digital textbooks, and gaming technologies contributes to increased student interest, making education more diverse and effective.

The experiment, initiated as part of pedagogical practice in the third grade, is ongoing. Preliminary results show an increase in children's activity and motivation when transitioning from traditional printed textbooks to digital learning tools.

In the future, it is planned to expand the experiment by including other age groups and various formats of digital resources to more thoroughly study the impact of digitalization on the development of younger students' language skills.

REFERENCES

1. National Report on the State and Development of the Education System of the Republic of Kazakhstan. (2019). https://www.gov.kz/uploads/2021/3/11/004d895b28e14465fc4f257dfaa0691d_original.17822697.pdf
2. Novshestva v programme, platki v shkolah i VIP-perelety: Ajmagambetov dal bol'shoe interv'ju NUR.KZ. (06.06.2022). <https://www.nur.kz/society/1972707-aymagambetov-vyskazalsya-o-kritike-v-adres-mon-i-rasskazal-ob-izmeneniyah-v-shkolnoy-programme/>
3. Age-specific characteristics of younger schoolchildren. <https://kargoo.kz/content/view/55/321322434?lang=ru>
4. Veronika KORESHKOVA. Gani Bejsembaev: prosveshenie formiruet budushee <https://www.bilim.expert/post/gani-bejsembaev-prosveshenie-formiruet-budushee>
5. Vystuplenie Glavy gosudarstva Kasym-Zhomarta Tokaeva na rasshirennom soveshchanii po voprosam socialno-ekonomicheskogo razvitiya strany (19.04.2023). <https://www.akorda.kz/ru/vystuplenie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-na-rasshirennom-soveshchanii-po-voprosam-socialno-ekonomicheskogo-razvitiya-strany-1934439>
6. H.Q.Mitchell - Marileni Malkogianni – Konstantina Vasileiou. Top Stars 3 for Kazakhstan. Student's book. MM Publications.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-11-14

IMPROVING STUDENTS' PROBLEM SOLVING SKILLS THROUGH APPLYING PROBLEM-SCENARIO BASED LEARNING

BUZMAKOVA, V., TULEGENOVA, K., TELGOZIYEV, M.

Nazarbayev Intellectual School of Physics and Mathematics in Shymkent.

Abstract. Background /purpose -In today's fast changing world, analysis and the ability to solve problems is a crucial skill. These skills allow students to think critically about situations and come up with practical solutions applying what they know in meaningful ways. It was our observation of numerous lessons that students with relatively good English proficiency struggle to apply their language knowledge to problem-solving tasks, as they lack the ability to analyze scenarios critically or adapt their skills to real-world contexts. Many learners tend to stay passive during lessons, rarely engaging deeply with problem-solving activities or connecting their learning to practical situations.

This lesson study was designed to address this challenge and determine if integrating problem scenario-based learning into English language instruction improves students' problem-solving skills.

Materials/methods- This study was conducted among 10th-grade students, comprising 13 students in control and 23 students in experiment group. It involved a team of three high school English language teachers. The study covered 7 eighty-minute lessons on topics of City life and Environment. Our group worked in iterative cycles by integrating problem-based scenarios for experiment group which provided participants with a framework for actively investigating how students' problem-solving skills had improved during learning in the classrooms. A combination of qualitative and quantitative tools were used to measure the results.

Results- Findings indicated that students in the experiment group exposed to problem scenarios demonstrated improved performance in critical thinking and problem-solving skills compared to their counterparts in the control group. This result suggests that applying real-world problem scenarios within language lessons effectively engages students, enhancing their active participation and practical skill application.

Conclusion - The results and findings proved that implementing problem scenario-based learning is indeed an effective way for enhancing students' higher-order thinking skills.

Keywords: problem-solving, problem scenarios, critical thinking skills, methodology, development, teachers' collaboration.

Introduction

In education, helping students attain problem-solving and critical thinking as higher order thinking skills is crucial in preparing them for the challenges of the 21st century. Such skills help students think critically over situations and use their knowledge in a practical way. Nevertheless, it is not uncommon to find that a number of students, including those who are proficient in the English language, struggle to apply their skills in solving problems or handling situations on a day-to-day basis (Kabilan, 2000). This gap in their strengths highlights the need for active learning methods that help them develop these essential skills.

One approach that has been found to hold much promise is problem-based learning (PBL), a learning process that uses real-world scenarios to stimulate critical thinking, collaboration, and the use of knowledge (Hmelo-Silver, 2004). In the teaching of English as a language, this approach can assist learners to go beyond memorization and passive listening to actually using the language as a tool for analysis, reasoning, and problem-solving (Richards & Rodgers, 2014). While a great deal of potential exists in this approach, its application in the high school English classrooms, specifically in the development of problem-solving skills, remains largely unexplored.

This study aimed to investigate the effectiveness of problem scenario-based learning in enhancing 10th-grade students' problem-solving abilities in English language classes. It sought to find answers to the following questions:

1. How do problem scenarios assist students in analyzing situations critically and creating practical solutions?

2. How does this method impact students' participation and involvement in class?

3. In what ways can teachers work together to develop and strengthen problem-solving lessons?

The significance of the study is not just in its ability to address a teaching practice deficit but also in adding to teacher professional development. By incorporating problem scenarios into English lessons, the study offers real-world lessons on how teachers can facilitate students to become critical thinkers and effective problem solvers. Additionally, the study employs a lesson study design, which encourages teachers to collaborate as they reflect on and build teaching practices together (Lewis, 2002). This process not only enhances classroom instruction but also creates a culture of shared learning and development among teachers.

The research consisted of developing and teaching problem scenario-based lessons on a number of topics such as city life and the environment, recording the reactions of the students, and refining the lessons in several rounds. The research anticipated that the incorporation of problem scenarios would enhance the problem-solving ability of the students and their active classroom participation. The obtained results were clear indications of improved critical thinking, deeper participation, and effective means of implementing problem-based learning in English classrooms.

By pursuing these objectives, this research adds to the growing literature on active learning methods and their role in developing higher order thinking capacities. Furthermore, it offers viable suggestions to teachers who aim to improve their instructional approaches and promote their students' general development. Finally, the research results aim to illustrate how problem scenario-based learning can be an effective tool for developing problem-solving abilities in English language teaching.

Methodology.

This research utilized a quasi-experimental approach to evaluate the effectiveness of problem scenario-based learning (PSBL) on developing the problem-solving abilities of students in English language classes. The sample comprised 36 10 graders who were assigned into two groups, a control group which consisted of 13 students and an experimental group of 23 students. The research was completed in the cycle 7 lessons of eighty minutes each for such topics as City Life and Environment. The experimental group worked on problem-scenario-based learning which required them to work with real world problems that needed deep situational analysis, teamwork, and application of knowledge for resolution. The tasks were aimed at developing higher order thinking, which for the English language context included critical thinking and problem-solving. Selected resources were tailored according to the level and the need of students and were delivered in text, visual and audio mediums. The control group, on the other hand, was subjected to more traditional lessons which included greater emphasis on passive grammar, speaking and vocabulary teaching activities. Data collection included both qualitative and quantitative approaches. Quantitative data was collected through the use of pre and post-tests designed to evaluate the level of improvement in problem-solving skills. In addition, surveys and interviews of students and teachers were held to capture their perception of the levels of student participation and engagement during lessons. The teachers worked together throughout the study in iterative cycles, improving lessons after every session. We analyzed the data with descriptive statistics to assess the change in student performance over time.

Results.

The analysis of the data collected showed that the problem scenario-based learning methodology used in teaching the experimental group was considerably more effective in enhancing critical thinking and problem-solving skills compared to the control group. The scores from the post-tests showed that the students learned to analyze problems, think critically, and use their language skills in real-life situations. Quantitative Analysis: The analysis done with the pre and post tests

showed observable changes in problem-solving performance for students in the experimental group. The experimental group average score was raised by 15%, whereas the control group only increased by 5%. This change was significant ($p < 0.05$) and means that the problem scenario-based learning method was successful in enhancing the students' problem-solving skills.

Figure 1: Pre- and post-test results comparison between experimental and control groups

Group	Pre-test Average Score (%)	Post-test Average Score (%)	Improvement (%)
Experimental	65	80	15
Control	70	75	5

Qualitative Analysis: Pupils belonging to the experimental group claimed higher levels of engagement and participation during the lessons. From the interviews, it became clear that pupils were more willing to participate in group work and value the relevance of the problem scenarios. In the words of one participant, "The tasks helped me realize how English can be used outside the classroom to solve real life problems." Teachers also noted that these students displayed increased enthusiasm and were more critical in their contributions to discussions, thus helping to create a lively classroom atmosphere.

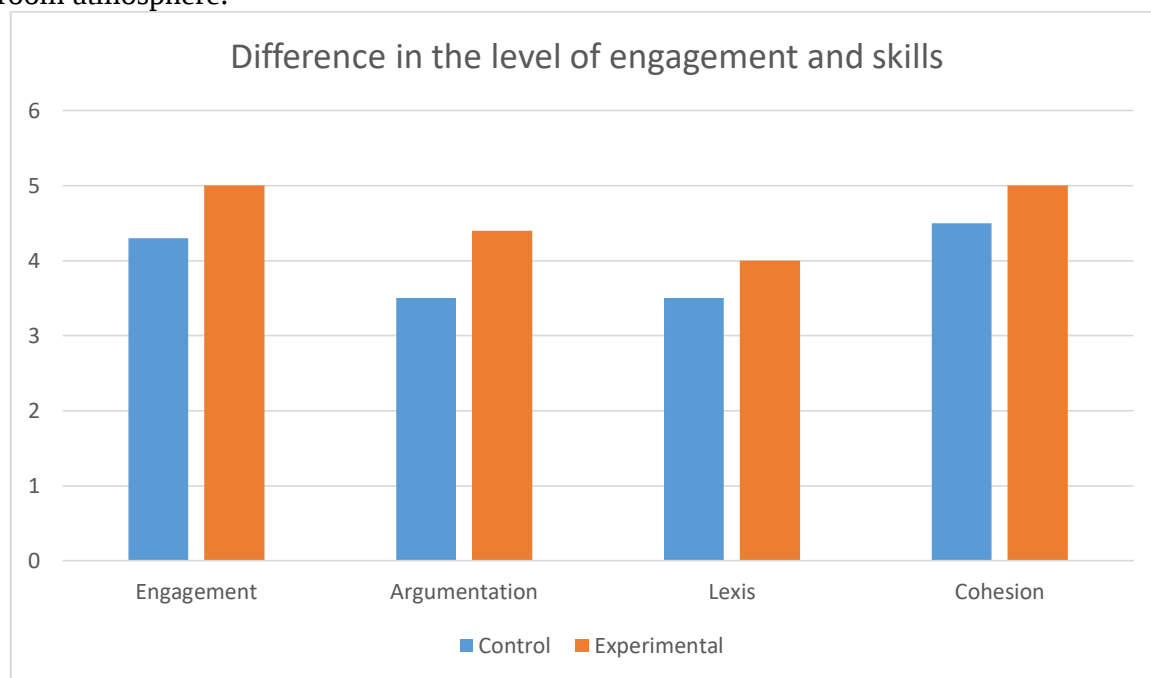

Figure 2: Bar graph illustrating the difference in the levels of student engagement and skills between the experimental and control groups.

The integration of problem-scenario based learning not only improved the students' problem-solving skills, but also their level of engagement and critical thinking. This suggests that real life problems can enhance meaningful interactions in a classroom setting which can encourage better academic performance.

Discussion/Conclusion.

The results obtained from this study empirically validated the expectation that problem-scenario based learning is an effective way to improve students' problem solving and thinking skills in English language education. The students from the experimental group exhibited more advance in their ability to analyze problems and formulate solutions than those from the control group using the language. As an example, this finding supports older work about the efficiency of active learning methods, in particular problem-based learning, PBL type learning, fostering active thinking (Hmelo-Silver, 2004; Jonassen, 2011). The problem-based approaches may not only improve language skills but also help learners actively participate in real life situations. The factors which may have increased or decreased the motivation to engage or participate with the material within the experimental group support the idea that realistic contexts can be very useful in motivating students to become more active learners.

The data suggests a number of changes which during the course of the study should be noticed in the learners` performance overall. Instructionally, collaboration among teachers as a component of the lesson study approach was fundamental in developing the teaching of the improvement of the teaching learning process. As they crafted the problem scenarios, teachers collaborating predesigned lessons which enabled them to continuously modify their pupils` needs, thus underlining the importance of teacher collaboration in the enhancement of pedagogy (Lewis, 2002). For the next steps, we would recommend incorporating even more problem-based elements into their lessons so that children stand to benefit from the learners becoming more proficient in solving problems during English classes. Moving forward, teachers should consider incorporating more problem-based scenarios in their lessons to help students apply their language skills in practical, real-world contexts. Further research is needed to explore the long-term effects of this approach on students` overall academic performance and to determine its applicability in other subject areas.

REFERENCES

1. Hmelo-Silver, C. E. (2004). Problem-based learning: What and how do students learn? *Educational Psychology Review*, 16(3), 235-266. <https://doi.org/10.1023/B:EDPR.0000034022.16470.f3>
2. Jonassen, D. H. (2011). *Learning to solve problems: A handbook for designing problem-solving learning environments* (2nd ed.). Educational Technology Publications.
3. Kabilan, M. K. (2000). *Problem solving in the language classroom: Reassessing its effectiveness in the ESL context*. *TESL-EJ*, 4(3), 1-15. <https://www.tesl-ej.org/>
4. Lewis, C. (2002). *Lesson study: A handbook of teacher-led instructional improvement*. Teachers College Press.
5. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and methods in language teaching* (3rd ed.). Cambridge University Press.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-15-20
УДК 004.371

ИНФОРМАТИКАНЫ ОҚУДА ГЕЙМИФИКАЦИЯНЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ЖАЛПЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ

МОЛДАХМЕТ АҚЖОЛ ЕРБОЛУЛЫ

Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, «Информатика және білім беруді
ақпараттандыру» білім бағдарламасының 2 курс магистранты

Ғылыми жетекшісі: PhD., қауымдастырылған профессор – **РАХМЕТОВ М.Е.**
Атырау, Қазақстан

Аңдатпа: Мақалада мектепте информатиканы оқытуда геймификацияны қолданудың жалпы мәселелері қарастырылады. Зерттеу нәтижесі - дәстүрлі білім беру процесіне жаңалық элементтерін енгізетін және танымдық белсенділікті арттыруға мүмкіндік беретін мектеп оқушылары үшін информатика бойынша оқу сабақтарында геймификацияны қолдану әдістемесі, бұл оқуға деген ынтаны, сондай-ақ білім алушылардың білім деңгейі мен дағдыларын арттыруға мүмкіндік береді.

Түйінді сөздер: информатика; ақпараттық технологиялар; геймификация; интерактивті оқыту; эдьютейнмент.

Ақпараттық және коммуникациялық технологияларды (АКТ) қандай да бір түрде қолданбай - ақ, бүгінгі күні ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануға негізделген әртүрлі құрылғыларды пайдаланбай, адамның күнделікті, күнделікті өмірі ойға келмейтін сияқты, адам өмірінің бірде-бір саласы және оның кәсіби қызметінің бірде-бір түрі мүмкін емес. Сондықтан отандық білім беру жүйесінің алдында оқытудың әр сатысында заманауи білім беру технологияларын қолдану мүмкіндігін жүзеге асыру үшін үнемі өзін-өзі жетілдіру міндеті тұр [5].

Бұл мәселені шешудің бір құралына орта кәсіптік білім беруде де, басқа білім беру деңгейлерінде де кеңінен қолданылатын білім беруді геймификациялау кіреді. Көптеген зерттеушілер геймификацияны қолдану оқушылардың мотивациясына оң әсер ететінін, нәтижесінде оқу нәтижелерін жақсартатынын атап өтті [2; 3]. Нәтижесінде әрбір нақты оқу орнының (біздің жағдайда мектеп) міндеті білім алушылардың дайындық сапасын арттыру үшін геймификация құралын тиімді игеру болып табылады.

Бұл зерттеудің мақсаты нақты проблемалық жағдаймен анықталады: бір жағынан, көптеген зерттеушілер білім беруде геймификацияны қолданудың практикалық артықшылықтарды мойындайды [8], екінші жағынан, оқыту процесіне геймификацияны енгізуге мүмкіндік беретін әдістердің болмауы байқалады [4; 11].

Зерттеудің жаңалығы мынада: мектеп тәжірибесі негізінде геймификация элементтері алғаш рет информатика сабақтарында олардың әртүрлі кезеңдеріне қосымшалар түрінде қолданылды. Бұл жағдайда ойындар мен тапсырмалар білім беру мазмұнының тақырыбына байланысты арнайы таңдалды.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы мақсатты оқыту шеңберінде қолданылатын геймификация оқу бағдарламаларын меңгеру тиімділігін арттыруға және сонымен бірге оқу сапасын төмендетпей, білім беру шығындарын азайтуға қабілетті деген ережені негіздеу болып табылады [12].

Сонымен, оқыту шеңберінде компьютерлік ойындарды қолдану оқытудың тиімділігін арттырудың перспективалық тәсілі бола алады [13]. Бұл жағдайда ойындарды материалды бекіту құралы ретінде ғана емес, сонымен қатар информатика сияқты күрделі пәндер бойынша толыққанды оқыту құралы ретінде де пайдалануға болады [15].

Оқытудағы геймификацияны оқушылардың назарын аудару, оқушылардың оқу материалын жақсы есте сақтауы үшін жағдай жасау мақсатында қолдануға болады [14], өйткені материалды ұсынудың бұл түрі оқытудың тиімділігіне оң әсер етеді [10] және оқушылардың стрессті азайтуға ықпал етеді, көбінесе қарқынды оқытумен бірге жүреді және әртүрлі пәндер бойынша үлкен жүктемемен байланысты.

Компьютерлік ойындарды оқыту процесіне енгізу тәсілдерін, сондай-ақ оқу мазмұнын ойындардың мазмұнына талдау көптеген шетелдік бежевий зерттеулердің тақырыбын құрайды [17-19].

Геймификация - салыстырмалы түрде жаңа ұғым, оның бірыңғай, белгіленген анықтамасы жоқ. Көптеген авторлар ойын техникасын қолдану процесі сияқты ойын емес жағдайларда мәселе – жағдай, мәселе – бағалау, мәселе - иллюстрация, мәселе – жаттығу оқыту мәселелерін геймификация деп түсінеді [16]. Геймификацияның өзі мақсат бола алмайтынын және оқу пәнінің құрылымы мен ойын мүмкіндіктері арасындағы тепе-теңдікті қатаң сақтау керек екенін есте ұстаған жөн.

Н. М. Южанина компьютерлік дамытуды бақылауды жүзеге асыру процесінде оқу сабақтарында геймификацияны қолдануды сипаттайды [16]. Бұл бақылау шараларын өткізу кезінде стресс деңгейін төмендетуге, әртүрлі және қызықты оқу сынақтарын жасауға мүмкіндік береді. Мектеп деңгейінде оқытуда мамандандырылған бағдарламалық өнімдерді пайдалану тәжірибесі В. Н. Апурианың мақаласында талданған [1]. Н.Л.Караваев өз классификациясында ойын платформалары, білім беру квесттері, оқытуды басқару қызметтері, ойын құрастырушы сайттар сияқты топтарды бөліп көрсете отырып, оқытуды геймификациялаудың негізі болу қабілетті бағдарламалық құралдардың алуан түрлілігін қарастырады [7].

Аталған топтарда бар бағдарламалық құралдар мен онлайн ресурстардың мысалдары 1-кестеде келтірілген.

1-Кесте. Геймификацияға арналған бағдарламалық жасақтаманың жіктелуі

Топ	Мысал	Бағыт
Ойын платформалары	Classcraft: https://www.classcraft.com/ru MinecraftEdu: https://education.minecraft.net/ DuoLingo: https://www.duolingo.com/	Жалпы бағыт, бағдарламалау, жобалау, Шет тілдері
Білім беру квесттері	Scratch: https://scratch.mit.edu/ Quandary: https://quandarygame.org/ Ribbon Hero: https://www.microsoft.com/enUS/download/details.aspx?id=26531	Бағдарламалау, жалпы тақырып, ойын MS Office бойынша Өзін-өзі оқыту
Оқытуды басқару қызметтері	ClassDojo: www.classdojo.com Goalbook: goalbookapp.com Brainscape: brainscape.com	Жалпы фокус, есте сақтау карталары
Ойын құрастырушы сайттар	eТреники: https://etreniki.ru/ LearningApps: https://learningapps.org Educaplay: http://www.en.educaplay.com StudyStack: http://www.studystack.com	Тренажер құрастырушысы, интерактивті тапсырмалар, тесттер, Оқу әрекеттері, есте сақтау карталары, ойындар

Колледж студенттеріне арналған оқу ойындарын әзірлеу арнайы бағдарламалық жасақтаманы қолдану арқылы жүзеге асырылуы мүмкін [4]. Әр түрлі мобильді құрылғыларға негізделген ойын әрекеттерін жүзеге асыруға мүмкіндік беретін кросс-платформаны қолдайтын ойын дизайнерлері ерекше қызығушылық тудырады [9; 14], бұл әсіресе оқу процесінің үздіксіздігі принципін сақтау және сыныптық және өзіндік жұмыс түрлерін органикалық түрде толықтыру үшін өте маңызды.

"Эдьютейнмент" (ағылш. edutainment), бұл екі ағылшын сөзінің тіркесімі: education-оқыту және entertainment — ойын-сауық. Осылайша, білім беру-бұл оқытудың ерекше түрі ойын-сауық және сонымен бірге оқу процесінен ләззат алуды көздейтін пәнге деген қызығушылықты қалыптастыру.

"Информатика" пәні бойынша оқу тақырыптарына ұсынылған қосымшалар аясында қалыптасқан және дамыған ойын компоненттері Ресей Мемлекеттік әлеуметтік университетінің (Мәскеу қ.) құрылымдық бөлімшесі болып табылатын колледж базасында сыналды.

Тестілеудің негізгі міндеті геймификацияның білім беру процесіне әсерін сандық және сапалық бағалау болды.

Апробацияға колледждің 14 білім алушысы қатысты (оның ішінде 7 білім алушы бақылау және 7 — эксперименттік топты құрады).

Эксперименттік топ студенттерімен информатика бойынша оқу сабақтарына 2-кестеде көрсетілген іс-шаралар енгізілді.

2-Кесте. 2 курс оқушыларының информатика сабақтарында геймификацияны қолдану

№	Сабақ кезеңі	Геймификацияны қолдану
1	Дайындық, кіріспе	Студенттің мінезі мен қалауына байланысты рөлдерді, кейіпкерлерді таңдау
2	Үй тапсырмасын тексеру кезеңі	Командалық және жеке ойын бәсекелестік әдістері қолданылды. Бағдарламалау бойынша үй тапсырмаларында командалар арасындағы бәсекелестік іс-шаралар бағдарлама жазу эстафетасы түрінде ұйымдастырылды. Бағдарламаны екі команданың өкілдері кезек-кезек тақтаға жазады; өз бағдарламасын бірінші болып ұсынған команда жеңеді. Күрделі нұсқада компьютерде жұмыс істейтін команда капитаны команда мүшелерінен кейін компьютерге бағдарлама жолдарын енгізеді. Команда бағдарлама жолдарын әзірлеп, тақтаға ұсынуды аяқтаған кезде, команда капитаны алынған бағдарламаны жылтыратады, оны пікірді орындау үшін іске қосады және қате анықталған жағдайда түзетуді орындайды
3	Негізгі	Кеңсе қосымшаларын қолдану бойынша ойын қызметін ұйымдастыру үшін "баскетбол әдісі" интерактивті технологиясын (in basket technique) қолдана отырып командалық жарыстар қолданылды. Командалардың әрқайсысына құжатты теру, анықтама, нұсқаулық, Прайс-парақ, шот-фактура, жиынтық кесте дайындау, мәліметтер базасынан есептер құру туралы тапсырмалары бар қағаздар себеті берілді. Командалардың әрқайсысының қатысушылары планер жасап, тапсырмаларды бөлді. Әрі қарай, таңдалған тактикаға және оқытушы белгілеген шарттарға байланысты студенттер Себеттен құжаттарды ретімен алды. Бірінші

		себетті бөлшектеп, барлық қажетті құжаттарды дайындаған команда жеңіске жетті
		"Мәтіндік процессормен және электрондық кестелермен жұмыс" тақырыбын зерделеу кезінде жұмыстың өнімділігіне, сапасы мен нәтижесіне әсер ететін көрсеткіштер (құзыреттер) бойынша рейтингтік бағалау жүргізілді.
		MS Office Word бағдарламасында жұмыс істеу кезінде жұмыстың орындалу жылдамдығы, жұмыс сапасы (қателер мен қателер жоқ), басып шығару жылдамдығы (минутына белгілер) бағаланды. Оқушылардың уәждемесін арттыру үшін олардың барлық өзекті жетістіктерін көрсететін турнирлік кестелер қалыптастырылды, жекелеген номинациялар бойынша — "деректер жиынының жылдамдығы үшін", "кәсіби құрастырылған құжат үшін" және т. б. көтермелеу ұйымдастырылды.
4	Оқу материалын бекіту	Ойын техникасы қажетті ақпарат көлемін табуға, әрекеттер мен процестерді алгоритмдеуге, логистикалық міндеттерге, жобаларды жүзеге асыруға байланысты тақырыптардан өткеннен кейін оқу сабақтарында қолданылды
5	Қорытынды. Бұл мұғалімдердің жұмысын бағалау, рефлексия, өзін-өзі бағалау кезеңі	Қорытындылау. Студенттердің ойында жинаған ұпайларын, турнирлік кестелердегі ұпайларын салыстыру; қиындықтарды талқылау; компьютерлік ойын арқылы алған тәжірибесінің рефлексиясы

СПО-да оқу сабақтарында геймификацияны қолданудың тиімділігін зерттеу бақылау, үлгерімді бағалау, тестілеу, сауалнама, әңгіме сияқты әдістер арқылы жүзеге асырылды.

Колледж студенттерінің геймификация саласындағы құзыреттілігінің қалыптасу деңгейін бағалау үшін 3-кестеде көрсетілген критерийлер мен көрсеткіштер анықталды.

3-Кесте. Колледж оқушыларының арнайы құзыреттіліктерін қалыптастыру критерийлері мен көрсеткіштері

№	Критерии	Көрсеткіштер	Диагностика әдістері
1	Мотивациялық	Қазіргі заманғы ақпараттық және коммуникациялық технологияларды, атап айтқанда геймификация элементтерін зерделеуге мотивацияның болуы; танымдық қажеттілік	Сауалнама
2	Танымдық	Геймификация элементтерін пайдалана отырып зерделенген зияткерлік жүйелер мен технологиялар саласында орта деңгейден төмен емес білімнің болуы	Тестілеу
3	Белсенділік	Зияткерлік жүйелерді жобалау саласында орта деңгейден төмен емес дағдылардың болуы	Зертханалық жұмыстар бойынша есептерді тексеру; жоба

Колледж студенттерінің құзыреттілік критерийі "Информатика" пәні бойынша тақырыпты игерудің түпкілікті нәтижесі болды. Геймификацияның оқу ақпаратын игеруге әсерін сандық бағалау эксперименттік және бақылау топтары студенттерінің орташа үлгерімін салыстыру негізінде жүргізілді (бақылау жұмысының қорытындысы бойынша), ал сапалық қатысушылардың сабақтарды өткізудің ойын форматына және жалпы геймификацияға қатынасына негізделген (сауалнама негізінде).

Бақылау кезеңіндегі ойын компоненті екі команданың да тапсырмалардың 50% - дан астамын орындағанын көрсетті, студенттер білімнің, практикалық дайындықтың, дағдылардың жақсы деңгейін көрсетті.

Ойын қорытындысы бойынша студенттерге сауалнама жүргізілді, онда оларға бес балдық шкала бойынша сабақтар құру форматын бағалау, өз қабілеттерін іске асыру дәрежесін анықтау, ұсынылған тапсырмалардың күрделілігін және болашақта осындай іс-шараларды өткізудің қажеттілігін бағалау ұсынылды.

Сауалнамадағы сұрақтардың тізімі (ашық сауалнама деп аталады) келесідей болды:

1. Сабақты өткізудің бұл форматы Сізге қызықты ма?
2. Сіз өз мүмкіндіктеріңізді толығымен жүзеге асырдыңыз ба?
3. Берілген тапсырмалардың күрделілігін бағалаңыз.
4. Сіз өз тобыңыздың жұмысына ризасыз ба?
5. Жұмыс объективті бағаланды ма?
6. Болашақта осындай ойындарды өткізу керек пе?

Сауалнама нәтижелері бойынша жалпы колледж студенттеріне сабақтарды өткізудің бұл форматы тартымды болып көрінді, олардың жауаптарында зерттелген материалды бекітуге қызығушылық, интерактивті компоненттің маңыздылығы атап өтілді.

Қосылған бақылау геймификация жағдайында оқушылардың материалды тезірек және оңай қабылдайтынын, көбірек сұрақтар қойып, пайдалы ақпаратпен белсенді алмасатынын көрсетті.

Сауалнамалар мен педагогикалық тестілеу білім алушылар тарапынан білім беру процесіне тұрақты қанағаттанушылықты, "Информатика" пәні бойынша семестрлік және ағымдағы үлгерімді арттыруды көрсетті.

Әңгімелер көрсеткендей, оқушылар жеткілікті тәжірибеге бағдарланған, жаңа материалды оңай игереді, жаңа құралдарды игереді, қосымшаларды әзірлеу саласындағы табысты іс-әрекетке бағытталған. Кейбір оқушылар ғылыми-зерттеу және педагогикалық қызметке қызығушылық танытты, бұл жоғары оқу орындарында білім беруді жалғастыруға ынталандыруды қалыптастыру үшін де пайдалы.

Жүргізілген зерттеу геймификация eLearning, mobile learning сияқты оқыту құралдарын, сондай-ақ инверттелген оқыту, аралас оқыту және жекелендірілген оқыту сияқты оқыту нысандарын белсенді түрде толықтыра алады және көптеген жағдайларда тікелей жүзеге асыра алады деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді [6: 274-275 ББ]).

Геймификация білім беру процесін жүзеге асырудың мүмкін формаларының бірі ретінде ғана қарастырылмауы мүмкін және қарастырылуы керек: ойын арқылы әлеуметтік (әлеуметтену) және жеке (әлеуметтік қосылу және қабылдау қажеттілігі) маңызды қажеттіліктер жүзеге асырылады. Геймификация компьютерлік және ақпараттық пәндерді оқытудың жеке міндеттерін шешетін нақты құрал ғана емес, сонымен қатар отандық білім беру жүйесінің құндылық және дидактикалық репертуарын едәуір байыта алады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Апурина В. Н. Применение специализированных программных продуктов при подготовке специалистов среднего звена // Педагогика и современное образование: традиции и опыт. 2018. С. 51–55.
2. Артамонова В. В. Развитие концепции геймификации в XXI веке // Историческая и социальнообразовательная мысль. 2018. Т. 10. № 2–2. С. 37–43.
3. Варенина Л. П. Геймификация в образовании // Историческая и социально образовательная мысль. 2014. № 6–2. С. 314–317.
4. Геймификация в электронном обучении / О. М. Карпенко [и др.] // Дистанционное и виртуальное обучение. 2015. № 4. С. 28–43.
5. Дацун Н. Н., Уразаева Л. Ю. Инновации для преодоления разрыва между ИТобразованием и ИТиндустрией // Актуальные проблемы развития вертикальной интеграции системы образования, науки и бизнеса: экономические, правовые и социальные аспекты: матлы III Междунар. науч.практ. конф. Воронеж: Воронежский центр научнотехнической информации, 2015. С. 188–192.
6. Заславская О. Ю. Влияние глобальных процессов информатизации на развитие современной системы образования в условиях цифровой экономики // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия «Информатизация образования». 2018. Т.15. № 3. С. 271–281.
7. Караваев Н. Л., Соболева Е. В. Анализ программных сервисов и платформ, обладающих потенциалом для геймификации обучения // Концепт. 2017. № 8. С. 14–25.
8. Кутас Э. А. Геймификация в обучении // Междисциплинарность как стратегия образовательного процесса: матлы XIII науч.метод. конф., посвященной памяти профессора И. Л. Зеленковой. Минск: БГУ, 2016. С. 36–39.
9. Мазелис А. Л. Геймификация в электронном обучении // Территория новых возможностей. Вестник Владивостокского государственного университета экономики и сервиса. 2013. № 3 (21). С. 139–142.
10. Омуралиева М. Н., Баженов Р. И. Геймификация в образовательном процессе // Постулат. 2018. № 12. С. 22–26.
11. Орлова О.В., Титова В. Н. Геймификация как способ организации обучения // Вестник Томского государственного педагогического университета. 2015. № 9 (162). С. 60–64.
12. Пахомова Т. Е. Использование элементов геймификации в образовательном процессе // Информатика в школе. 2015. № 4. С. 17–23.
13. Пивнев Д. И., Касаткина А. В. Роль игрофикации в образовании: опыт создания игрового модуля // Гуманитарная информатика. 2017. № 12. С. 77–81.
14. Применение обучающих программ на игровых платформах для повышения эффективности образования / Е. В. Соболева [и др.] // Вестник Новосибирского государственного педагогического университета. 2017. Т. 7. № 4. С. 7–25.
15. Ростовцев А.Н. Социализирующие возможности и ресурсы информационно образовательной среды колледжа//Среднее профессиональное образование. 2018. №2, С.11.
16. Южанина Н. М., Кияшко Е. В. Использование элементов геймификации на уроках информатики // Использование информационнокоммуникационных технологий в современной системе образования: сборник научных статей. Владивосток: ДФУ, 2017. С. 150-152.
17. Deterding S. Gamification: Designing for motivation//Interactions. 2012. Vol.19(4). P.14-17.
18. Muntean C. I. Raising engagement in e learning through gamification // Proceedings of the 6th International Conference on Virtual Learning ICVL. 2011. Vol. 1. P. 323–329.
19. Nicholson S. A RECIPE for meaningful gamification // Gamification in Education and Business. Cham: Springer, 2015. P. 1-20.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-21-24

ОҚУШЫЛАРДЫҢ САБАҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУДА ЛОГИКАЛЫҚ ТАПСЫРМАЛАРДЫ ОРЫНДАТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

ТУКУБАЕВА ТОЛҚЫН ТОЛЕУХАНОВНА

бастауыш сынып мұғалімі, Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Өскемен
қаласы бойынша білім бөлімінің
«Ахмет Байтұрсынов атындағы № 20 орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Өскемен, Қазақстан

Аннотация: *Логикалық ойлау дегеніміз- логика заңдылықтарын пайдалана отырып, ұғымдарды, ой- пікірлерді, тұжырымдарды қолдануға негізделген ойлаудың бір түрі. Осы логикалық ойлауды дамытатын тапсырмалар оқу белсенділігін арттыруға өте тиімді.*

Түйінді сөздер: *оқушы, логикалық ойлау, белсенділік, функционалдық сауаттылық.*

Тақырыптың өзектілігі – Оқушылардың ойлау қабілетін дамыта отырып бәсекеге қабілеттілігін дамыту.

Жұмыстың мақсаты – Бастауыш сынып оқушыларының ойлау қабілетін дамыту.

Жұмыстың міндеті-әр түрлі әдебиетті зерттеу барысында:

- ойлау деген ұғымға анықтама беру
- ойлау қабілеттерін анықтап және дамытуға байланысты ғалымдардың ой пікірімен танысу

- ойлау қабілеттерін анықтауға байланысты әдістемелермен танысу

- жаңа технологияны оқып таныса отырып, ойлау қабілеттерін арттырудағы нәтижелі әдіс-тәсілдерді, технологияны іріктеп, оны қолдану шарттарын белгілеу.

Жұмыстың зерттеу нысаны - Бастауыш сынып оқушылары.

Жұмыстың зерттеу әдістері-салыстыру, талдау, анализ синтез педагогикалық эксперимент нәтижелерін қорытындылау.

Жұмыстың зерттеу кезеңі-3жыл

Жұмыстың ғылыми жаңалығы-мектептегі білім беру жүйесінде оқушылардың функционалды сауаттылығын дамыту.

Ғылыми болжам – Оқу-тәрбие үрдісінде оқытудың жаңа формалары мен әдістерін, жаңа технологияларды тиімді пайдаланған жағдайда оқушылардың логикалық ойлау қабілеттері артып, олардың субъект- субъектілік тұлғасы қалыптасады.

Зерттеу жұмысының құрылымы – кіріспе, негізгі бөлім, қорытынды бөлім, пайдаланған әдебиетер тізімі.

Қазіргі қоғам өзінің іс-әрекетіне өзі басшылық жасап, шұғыл шешім қабылдай алатын тұлғаны қажет етеді. Аталған міндет Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті 50 елдің қатарына кіру процесінде маңызды болып табылады. Еліміз үшін маңызды болып табылатын аталған стратегиялық міндетті шешу жағдайында тұлғаның ең басты функциялық сапалары белсенділік, шығармашыл тұрғыда ойлауға және шешім қабылдай алуға, кәсіби жолын таңдай алуға қабілеттілік, өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады. Бұл функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады.

Функционалдық сауаттылық білім берудің көп жоспарлы адамзат қызметімен байланысын біріктіретін тұлғаның әлеуметтік бағдарлану тәсілі ретінде түсіндіріледі. Қазіргі тез құбылмалы әлемде функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторлардың біріне айналуға.[5]

Кесте 1 Функционалдық сауаттылық

Функционалдық сауаттылық мазмұны

Оқу және жазудағы сауаттылық

Жаратылыстану ғылымдарындағы сауаттылық
Математикалық сауаттылық
Отбасылық өмір мәселелеріндегі сауаттылық
Денсаулық мәселесіндегі сауаттылық
Заң сауаттылығы

Функционалдық сауаттылық ойлау дағдыларының және жалпы сипаттағы дағдыларының негізінде қалыптасады. Жаңа қоғамның тізгінін берік ұстайтын еркін елдің ертеңі кемеңгерлерін оқыту, тәрбиелеу бесіктен баланың нәрестелік шағынан басталып, ұдайы үздіксіз даму барысында қалыптасатыны белгілі. Баланы оқыту мен тәрбиелеуде мектепке дейінгі мекеме мен бастауыш буынның алар орны ерекше. Оқыту мен оқу әрекетінің тығыз байланыста болып, баланың ақыл ойының дамуында зор рол атқаратындығы белгілі. Ал оқыту барысында ақыл-ойдың дамуы, бүгінгі күннің басты талабы. Бастауыш сынып баланың логикалық ойлауын дамытудың негізгі кезеңі деп есептеледі. Оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамыту оқу материалдарының мазмұны арқылы, оқушылардың оқу іс-әрекетін ұйымдастыру құралы мен тәсілдері арқылы жүзеге асырылады. Логикалық ойлау дегеніміз не?

Логикалық ойлау- ойлаудың негізінде қалыптасады, ауқымы кеңірек мәселелерді шешуге, ғылыми білімдерді меңгеруге мүмкіндік береді. Логикалық ойлау дегеніміз логика заңдылықтарын пайдалана отырып, ұғымдарды ой- пікірлерді, тұжырымдарды қолдануға негізделген ойлаудың бір түрі.[1] Бастауыш сынып оқушыларының ойлауын дамытуда екі негізгі саты байқалады. Бірінші сатыда мектеп жасына дейінгі баланың ойлауын еске түсіреді. Бұл жерде оқу материалдарын талдау көрнекі құрал әсер ету жоспарында басым болады. Мұнда балалар нақты заттарға немесе оның дәл баламаларын бейнелеуге сүйенеді. Ойлауды дамытудың екінші сатысы мұғалім балаларға игерілетін мәліметтердің жекелеген элементтері арасындағы болатын байланысты көрсету үшін ерекше қам жасау керек. [4]

Жыл өткен сайын осындай байланысты күрделі тапсырмалар көлемін ұлғайта беремін. Оқу материалдарын оқушылардың ойлау қабілеті жетерліктей жас ерекшеліктерін ескере ұйымдастырса ғана, оның ойлау қабілетінің дамуына мүмкіндік туады. Сондықтан мен оқушыларды үнемі ойланып оқуға бағыттаймын, бұған оқу үрдісін жүйелі ұйымдастыру, сабақта бала логикасын дұрыс дамыта алатын мүмкіндіктерді мол пайдалану арқылы жетуге болады. Логикалық тапсырмаларды дұрыс пайдалану, орындату сабақ белсенділігін арттыруда да көп көмегін тигізеді. Сабақ белсенділігі жоғары болса, нәтижелілігі де жоғары болмақ.

Оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамытуда өзіндік жұмыстың алар орны ерекше. Өз бетінше жасаған ой операцияларының дұрыс-бұрыстығын тексертікізу, бір нәрсенің өзін түрлі жолдармен шешуге үнемі бағыттап отыру, логикалық ойлауды қажет ететін мысалдар құрастыру, есептер шығарту, сурет бойынша әңгіме құрау, шығарма жаздырту- баланың логикалық ойлауын жетілдірудің тиімді жолдары. Оқушылардың өз бетімен жұмысын қалыптастыру оқушының пәнге деген қызығушылығынан және қажеттілігінен туады. Өз білімін көтеру жекелеген оқушылардың өз бетімен жұмыс істеу дағдысын дамытып, шығармашылық белсенділігін арттырады.

Оқушылар оқыту барысында білім алады, ал содан соң оны қолдану ары қарай шығармашылыққа үйлеседі. Оқытуда сабақтың нәтижелілігі мен оқушылардың ойлау белсенділігін арттыруда түрлі әдіс- тәсілдерді іздестіруге көп көңіл бөлу қажет. Қызықты жаттығу жұмыстарын жүйелі түрде жүргізіп отыру- сол тиімді әдістердің бірі. Қызықты жаттығулар оқушылардың ойлау белсенділігін арттырып, олардың есептеуге деген қызығушылығын тудырады, осындай жұмыстар кезінде олардың есте сақтау қабілеті арта түседі, сөздік қорлары молаяды. Мұғалім қызықты логикалық жаттығулар арқылы аз уақыт аралығында көлемі жағынан көп жұмыс тындырып, оқушылардың жаңа материалды меңгеруге дайындығын және қандай мәселелерге көбірек көңіл бөлу керектігін анықтай алады. Сабақтың басында өткізілетін логикалық тапсырмалар оқушыларды бірден жұмысқа жұмылдыратындай қызықты болуы тиіс. Сабақтың ортасында немесе соңында жазбаша не практикалық жұмыстан шаршаған кезде, берілетін логикалық тапсырмалар сергітетіндей және

жұмыс қабілетін арттыратындай болса құба құп. Мысалы, математика пәнінен әзіл есептер мен сұрақтар зеректікке, тапқырлыққа баулиды. Ұшқыр ойлауға, тез шешім қабылдауға дайындайды. Әзіл есептер арқылы қарапайымнан күрделіге қарай көңіл аудару керек. Бірте-бірте ақыл ойды жетілдіруге көмектесетін есептерді шешуге әкеледі. Осы арқылы баланың өзіндік көзқарасы қалыптасып, өзіне деген сенімі артады.

Оқытудың жаңа технологияларының бастауыш сынып оқушыларының ойлау қабілетін дамытуға үлесі зор. Жаңа технологияны жүзеге асыруда мұғалім белсенділігі, шығармашылық ізденісі, өз мамандығына деген сүйіспеншілігі ерекше орын алады. Мен өз тәжірибеме деңгейлеп саралап оқыту, ойын арқылы оқыту, дамыта оқыту технологияларын енгіздім. Мақсатым-өз бетімен дами алатын, әртүрлі өмірдің жағдайларына төзе алатын, белсенді, ой-өрісі дамыған білімді оқушы тәрбиелеу. Негізгі мақсатым-баланың жеке қасиеттерін ашу арқылы тәрбиелей отырып, танымдық қабілеттерін қалыптастыру. Ой өрісін дамыту арқылы олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда өзіндік жұмыс түрлерінің маңызын ашу.

Выготский: «Әр баланың өзінің деңгейі болатындай әр балаға берілетін тапсырманың көлемі оның деңгейіне лайықталып беріледі. Әр баланы өзінің даму зонасында жетілдіру керек» деген екен. [3] Сондықтан мен әр баланың жан-дүниесіне үңілуден бастап, өзіндік ерекшеліктерін зерттеп, біліп алған соң, олардың қабылдау деңгейіне қарай іріктеп, талдап, қолданамын. Тапсырмаларды деңгейлеп беремін. Өз тәжірибемде оқушылардың сабақ белсенділігін арттыру және ойлау қабілеттерін дамыту мақсатында төмендегідей тапсырмаларды да ұсынамын.

Бірінші сыныптан бастап қарапайымнан күрделіге қарай «Танграм» ойынын пайдаланамын. Алғашқыда топта одан кіші топтарда, жұппен жұмыс жасайды. Оқушылар топта, жұпта жұмыс жасауға бейімделеді және оқушының жан- жақты дамуына үлкен көмегін тигізеді. Осыған менің көзім анық жетті. Оқушылар ойынға қызығатыны соншалық күрделі тапсырмаларды орындауға ынталанып, соған ұмтылады. Танграм- «геометриялық конструкторлар» атты сериядағы ойындардың ішіндегі ең кең тарағаны. Ол жайында мынандай аңыз бар: «Өте ертеде, осыдан екі жарым жылдай бұрын болған деседі. Қартайыңқырап қалған Қытайдың императорының көптен күткен ұлы және тақ иесі дүниеге келеді. Жылдар өтіп жатады. Ұл бала денсаулығы мықты және жастығына қарамастан өте зерек болып өседі. Қартайған императорды оның ұлы- үлкен елді болашақта билеушінің оқығысы келмейтіні қатты мазалайды. Ұл баланы күні бойы ойыншықтармен әуестену мейлінше қанағаттандырады. Император өзіне үш ақылды дана адам: бірі- әйгілі математик, екіншісі- белгілі суретші, ал үшіншісі- атақты философты шақырып алады да, ойын ойлап табуды тапсырады. Сонда сол ойынмен ұлы әуестенгенде математиканың бастамасын меңгеріп, қоршаған ортаға суретшінің көзімен қарап, нағыз философ сияқты шыдамды болып, күрделі заттардың өзі де көбінесе қарапайым заттардан тұратынын түсінетін болса екен дейді. Үш ақылды дана осындай ойынды ойлап табады.....» [8]

Көрнекті педагог В.А.Сухомлинский: «Сабақ жасөспірімдердің интеллектуалды өмірінде құр ғана сабақ болып қоймас үшін, ол қызықты болу керек. Осыған қол жеткенде ғана мектеп жасөспірімдер үшін рухани өмірді тілеген ошағына, мұғалім осы ошақтың құрметті иесі мен сақтаушысына, кітап-мәдениеттің баға жетпес қазынасына айналады»- деп айтқан екен. [2] Олай болса, қызықты сабақтар-мұғалімнің ашқан жаңалығы, өзіндік қол таңбасы, әдістемелік ізденісі, көтерілген белесі, абырой атағы, мақсат-мұраты.

Қорыта келгенде, логикалық тапсырмаларды орындату оқушылардың ақыл-ойын, таным белсенділігін, сабаққа ынталарын, қызығушылығын және ешкімнің көмегінсіз дербес жұмыс істеу қабілеттерін дамытады. Сабақ белсенділігін арттырып, тақырыпты дұрыс меңгеруіне ықпалын тигізеді. Логикалық тапсырмалардың саны көбейгенде ғана, өз пікірін айта алатын, оны дәлелдей білетін, өмірге өзіндік көзқарасы қалыптасқан, үнемі ізденіс үстінде болатын, қоғам дамуына үлес қоса алатын, жан-жақты жетілген жас ұрпақ өкілдерін дайындай аламыз деп ойлаймын.

ПАЙДАЛАНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Р.С.Немов Психология. Москва 1995 г.
2. Р.Есеева Бастауыш мектеп.№5 2005 ж.
3. Мектептегі психология 2007-2008 жж.
4. Логикалық ойлау қабілеттерін дамыту /Қазақстан мектебі-2008, №11
5. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары
6. Бастауыш мектеп 2008, №11
7. Р.О.Зилькенова «Математика сабағында оқушылардың логикалық ойлау қабілетін арттыру».

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-25-28

МЕКТЕПТЕ МАТЕМАТИКАНЫ ОҚУ БАРЫСЫНДА БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ДЕРБЕСТІГІН ДАМУ

АКИЕВА АНАР БЕЙСЕМБИЕВНА

бастауыш сынып мұғалімі, Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Өскемен
қаласы бойынша білім бөлімінің
«Ахмет Байтұрсынов атындағы № 20 орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Өскемен, Қазақстан

Аннотация: Егеменді еліміздің өсіп келе жатқан ұрпағын ойлы да іскер, өзіне-өзі сенімді, интеллектуалдық деңгейі биік азамат етіп тәрбиелеуде мектептің алатын орны ерекше. Бастауыш саты – білім, дағды, іскерліктің қалыптасуының бастамасы болып табылады. Басты міндеттерінің бірі – жеке тұлғаны дамытып, білімге деген сенімін нығайту, оқуға қызығушылығын оятып, ынтыласын арттыру. Қазіргі заманғы ғылыми техникалық үрдістің қарқыны білім беру жүйесінің алдына үлкен мақсаттар мен жаңа міндеттер жүктейді. Жас ұрпақты жан-жақты жетілген, ақыл – парасатты, ой – өрісі биік, бәсекеге қабілетті азамат етіп тәрбиелеу – қоғамымыздың ең өзекті мәселесі. Бұл әр мұғалімнің шығармашылық ізденіспен жаңаша істеуін қажет етеді.

Түйінді сөздер: танымдық белсенділік, математика, оқушы.

Еліміз егеменді мемлекет болғалы бері барлық салаларда ауқымды өзгерістер жүріп жатыр. Мұндай өзгерістерден білім беру саласы да тыс қалған жоқ. Қазіргі білім беру жүйесі әлемдік өркениеттің барлық талабына сай келетін, парасатты, білім мен біліктілігі жетілген мамандар дайындауды қажет етеді. Сондықтан да Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында білім беру жүйесінің міндеті ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау екендігі айтылған.

Оқу үрдісіне оқушылар бар білімді дайын күйінен алмастан, мұғалімнің бағытбағдар беруі арқылы оның басым бөлігін өз бетімен іздену тапсырмалыры, танымдық қызметті белсенді ететін түрлі әдіс-тәсілдер, проблемалық ситуациялар арқылы алуы шарт. Сондықтан қоғам дамуының қазіргі кезеңінде мектепте оқу процесіне жаңа технологиялар енгізілуде. Технология бұл шикізаттар мен материалдарды алу, өңдеу әдістері мен тәсілдерінің жиынтығы.

Педагогикалық технология – қойылған мақсаттарға сәйкес білімді, дағдыны және қарым-қатынасты қалыптастыру мен бақылау, құрастыру амалдарының жиынтығы.

Педагогикалық технологиялар жайында айта отырып, мына жағдайларды анықтап алу қажет;

- Оқыту мен тәрбиелеудің мақсаттары, олардың психологиялық құрылымы;
- Психологиялық материалдар, құрылымдар;
- Осы мақсаттарға жетуге бағытталған амалдар жиыны;
- Осы мақсаттарды таңдап алынған амалдар арқылы жүзеге асыратын оқушылардың психологиялық мінездемелері;
- Анықталған амалдарды орындау барысында қолданылатын құралдар;
- Оқыту мен тәрбиелеу принциптері.

Ғалым В.Ф. Шаталовтың сөзі бойынша, бүгінгі күні мұғалімнің қызметі білім көзі болу ғана емес, сондай – ақ таным үрдісін ұйымдастыру болып табылады. Мұғалім сыныпта оқып – білуге мүмкін болатын барлық жағдайды жасауы тиіс. Соңғы жылдардағы мектеп практикасы мен теориялық зерттеулер оқыту формасы ретіндегі ойын қызметі оқу процесін белсендендіруге ұмтылушы методиканың, дидактиканың психология мен педагогиканың басты мәселелеріне толықтай жауап беретіндігін көрсетті. Ойын сәтінде пайда болатын

шығармашыл ахуал, еркіндік, адам психикасының шығармашыл қорларын шығаруға әсерін тигізеді, алаңдаушылық сезімін жойып, тыныш көңіл күйді орнатып, тұлғалардың өзара қарым – қатынасын жеңілдетеді.

Танымдық белсенділік – оқушының оқуға,білуге деген ынта-ықыласының, құштарлығының ерекше көрінісі.Танымдық белсенділік проблемалық сұрақтың жауабын іздестіруде, өзіндік жұмыс орындауда жүзеге асады. Оқушының өздігінен білім алуы өз еркімен жүйелі жұмыс істеуді талап етеді. Өздігінен білім алуды оқушылардың күнделікті рухани қажетіне айналдыру мәселесіне мән берілмей келеді. Өздігінен білім алу әрекеттің мақсат – міндеттерін, мазмұнын, ұйымдастыру жолдарын оқушылардың өздері анықтап, іске асыруына байланысты. Ал, оларға кеңес, нұсқау, жалпы баға беріп, басқарып отыру - мұғалімнің міндеті.

Танымдық белсенділік деп оқушылардың жеке және жас ерекшеліктерін есепке ала отырып ұйымдастырылған таным үрдісінде пайда болатын, бекітілген, дамитын жеке тұлғалық қасиет ретінде анықтауға болады. Танымдық белсенділіктің көрсеткіштеріне тұрақтылық, оқу саналығы, шығармашылық қабілеттері, дәстүрден тыс оқу жағдайларындағы тәртібі, оқу міндеттерін шешудегі өз беттілігі, т.б жатады.

Олардың белсенділік деңгейлері;

Нөлдік деңгейдегі белсенділік. Бұл деңгейдегі оқушылар белсенділігі өте төмен, оқу жұмысына әрең кіріседі, жоғары бағалары жоқ, әуел баста оқуға ынтасы жоқ оқушылар. Олар тез арада жұмысқа кірісе алмайды, алайда өз белсенділігін бірте- бірте көтеруге қабілетті . Оқытушы бір қызметтен екінші түріне тез ауысуды тез қажет ететін тапсырмаларды ұсынбауы керек, олардан тез арада жауап беруін талап етпеу керек, жауап беріп жатқан кезде ойын бөлуге, тосыннан сұрақ қоюға болмайды. Оқытушы олармен жақсы қарым – қатынаста болуы қажет. Бұл тактикалық кезең, ал стратегиялық жағынан қарасақ, оқытушы әртүрлі педагогикалық әрекеттер жасау арқылы оқушыларды нөлдік белсенділіктен жағдаяттық деңгейге көшіруі керек.

Жағдаяттық деңгейдегі белсенділік. Бұл деңгейдегі оқушылар көңіл – күй ықпалына тәуелді. Оларды сабақтың жаңашылдылығы, сабақ беру әдіс – тәсілдерінің өзгешелігі қызықтырады. Оқушыларға қатысты педагогтің тактикасы олардың көңіл – күй белсенділігін құптау керек. Бұл топ басқаларға қарағанда жауап жоспарын, алгоритімді, тірек сигналдарын пайдалана білуді қажет етеді.

Орындаушылық деңгейдегі белсенділік. Бұл деңгейдегі оқушылар үнемі үй тапсырмасын орындап келеді. Кез келген жұмысқа дайын тұрады. Оқытушы жаңа тақырыпты түсіндіруде осы оқушыларға сүйенеді. Олар тұрақтылықпен ерекшеленеді. Олардың білімдері берік. Дегенмен оқушыларды тірек, сүйеніш ретінде пайдалану педагогикалық қателік деп саналуы керек. Егер материал өте жеңіл болса, оқытушы үлгірімі төмен оқушыларға ғана көңіл бөлсе, бұл оқушылар сабақта іші пысып отырады. Сондықтан осы деңгейдегі оқушылардың танымдық белсенділіктерін арттыру өзекті мәселе болып табылады. Оларға проблемалық, ізденіс және эвристикалық жағдаяттар ұсынуға болады. Түрлі пікірталастарға, дебаттар, сот отырыстарына т.б енгізуге болады.

Шығармашылық деңгейдегі белсенділік. Бұл деңгейдегі оқушыларға дәстүрден тыс шешімді қажет ететін ізденіс тапсырмаларын беру ұсынылады. Олар құбылыстың мәнін, олардың өзара байланысын түсінуге талпынады. Түрлі проблемалардың шешімінің жаңа жолдарын табуға тырысады. Шығармашылық қабілетті әртүрлі оқушылар көрсете алатынын педагогтер ұмытпауы тиіс. Мұны ескере отырып оқытушы кез келген міндеттерді қабылдауында және интерпретациясындағы дәстүрден тыс қабілеттерін көрсету үшін жағдай жасауы керек.

Іс- әрекеттің айрықша түрлерінің бірі- ойын болып табылады. Ойын оқу әрекетіне тән бірқатар қасиеттерге ие екендігі белгіл. Мұны мектеп оқушыларының білімі мен дағдыларын қалыптастыруға бағыттауына мақсатталуы айқын көрсетеді. Қазақ халқының ұлы ақыны Абай Құнанбаев «Ойын ойнап ән салмай, өсер бала болама?»- деп айтқандай, бала өмірінде ерекше

орын алады. Олар ойын ойнау барысында өздерін еркін сезінеді. Атап айтар болсақ ізденпаздық, тапқырлық әрекеті байқалады. Ойындарды мақсатты пайдалану мәселесі қандай да бір деңгейде бастауыш оқушыларына тәрбие беру теориясы мен оқыту тәжірибесінде шешімін тапқан. Педагогикалық ғылымның Л.А.Венгер, В.В.Давыдов, А.В.Запорожец, А.П.Усова және тағы басқа ғылымдар өздерінің елеулі үлестерін қосты.

Бастауыш мектеп тәжірибесінде ұлттық және дидактикалық мазмұнды ойын есептерін барынша біржақты түсіну және мұғалімдер мен оқушылар тарапынан оған деген әралуан қарым-қатынасты байқауға болады. Көптеген мұғалімдермен әдіскерлер, мұндай ойынмен «қызықты» сипатта берілген тапсырмалар мен жаттығуларды ғана байланыстырады. Кейбір зерттеулер мен әдістемелік әдебиеттерде оқыту үрдісіндегі ойындарды пайдалану ерекшеліктерін айқындайтын ойын мен оқу іс- әрекеттерінің өзара байланысы жеткілікті айқындалмағаны байқалады. Ойын балалардың негізгі іс- әрекеті ретінде психологиялық, анатомиялық, физиологиялық, педагогикалық маңызы зор қызметтер атқарады. Ойын баланың даму құралы, таным көзі тәрбиелік дамытушылық мәнге ие бола отырып, адамның жеке тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді. Ойынның тәрбиелік маңызын жоғары бағалай келіп, А.С.Макаренко былай деп жазды; «Бала өмірінде ойынның маңызы зор, ересек адам үшін еңбектің, жұмыстың, қызметтің қандай маңызы бар. Бала ойында қандай болса, өскен соң жұмыста да көп жағынан сондай болады».

Математика пәні- мұғалімнің білім берудің тиімді әдістемелік жүйесін жобалауды технологиялық тұрғыдан құру, жеке тұлғаны дамытуға бағытталған мектептегі математика курсының білім, білік, дағдыларды қалыптастыру ғана емес, дамытушылық және тәрбиелік қызметін жүзеге асыру бүгінгі күннің өзекті мәселесі болып табылады. Оқытушының кәсіби іс әрекеті мен оның атқаратын қызметі зерттеушілер А.Е.Абылқасымова, О.Анисимов, А.Нижниковтың, ал математиканы компьютер көмегімен және ақпараттық технологиялармен оқыту мәселелері М.Е.Есмұхан, Ж.А.Қараевтардың зерттеу еңбектерінде кеңінен толығымен қарастырылған. Ақпараттық технологияның озық жетістіктерін математика сабағында қолдану арқылы танымдық іс- әрекеттерін ұйымдастыра отырып, оқушылардың құзіреттілігін дамытуға толықтай болады. Жаңа технологиялармен сабақ өту оқытушының жүйелі жұмыс істеуіне толықтай мүмкіндік береді. Ақпаратты оқыту технологиясында бүгінгі күні интерактивті тақта ерекше орын алып отыр. Оқушы интербелсенді тақтамен жаңа материалдарды арнаулы программамен мүмкіндігінше пайдалана алады. Ондағы мақсат оқушының өзінше ойлау қабілетін арттыру және қазіргі заманға интербелсенді тақтамен жұмыс істеуге үйрету.

Математикадағы оқытудағы негізгі талап – оқушыға есептер шығара білудің жолдары мен тәсілдерін үйрету. Интербелсенді тақтамен сабақ берген кезде оқытушы, оқушы және интербелсенді тақта триада қарым- қатынасы жүргізіледі. Математика сабағында сыни тұрғыдан әр түрлі стратегияларды, жаңа ақпараттық технологияларды қолдана отырып, өз бетінше жұмыс істеу факторы-есептерді шығара білу, шапшаңдылық, шеберлік дағдыларын ұйымдастыра отырып, оқушылардың құзіреттілігін арттыру арқылы шығармашылықтарын дамыту болып табылады. Математика сабағынан алған теориялық білімдерін оқушылар интербелсенді тақта мүмкіндігін пайдалана отырып, жадыларында бекітеді. Бұл кезде оқушылардың ойлау қабілеті іске қосылып, танымдылық іс- әрекеті жинақталып құзіреттілігі дамиды. Оқушыны біліммен, білім алу тәсілімен қаруландырып, оның өмір салтымен мінез- құлқын сауықтандыра отырып, өзін үнемі дамытып отыратын оқушы тәрбиелей отырып, саналы білім алуын жүзеге асыру. Егер математика пәні бойынша жүйелі жан-жақты терең білім берілсе жаңа ақпаратты технология арқылы оқушылардың шығармашылығы қалыптасса, онда логикалық ойлары теңеліп, өздігінен білім алу, сол білімді нәтижелі түрде пайдалану деңгейлері уақыт талабына сай, бәсекеге қабілетті және құзіретті тұлға болып қалыптасады.

ПАЙДАЛАНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Мустояпова А. Оқушылардың танымдық белсенділігін қалыптастыру // Бастауыш мектеп №12, 2013, 22-23 б.
2. Мұхамеджанова Ә. Жеке тұлғаның танымдық белсенділігін қалыптастыру // Бастауыш мектеп №1, 2015, 20-22 б.
3. Керімбаева Р. Ойын түрлері және оның ерекшеліктері // Бастауыш мектеп №3, 2018, 11-12 б.
4. Керімбаева Т. Дидактикалық ойындарының түрлері // Бастауыш мектеп №9, 2015, 18-19 б.
5. Нагибин Ф. Развивающие игры. М; Просвещение, 2005
6. Құлбаева С. Ойын әдісімен // бастауыш мектеп. №3, 2014, 37-38 б.
7. Математика сабағында дидактикалық ойын есептері қолдану // М.О.Әуезов атындағы ОҚМУ, Шымкент, 2017 (Оқу-әдістемелік) 2,5 б.т (М.Мұсабековтың авторлық бірлестіге)
8. Бала дүниетанымын ұлттық ойындар арқылы дамыту // Ұлт тағылым халықаралық ғылыми – педагогикалық журнал – Алматы 2018- № 1(1) -б . 20-23.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-29-33

ТИІМДІ СҰРАҚТАР ҚОЮ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОЙЛАУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ

ГАЗИЗОВА НАЗГУЛЬ МАРАТОВНА

бастауыш сынып мұғалімі, Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Өскемен
қаласы бойынша білім бөлімінің

«Ахмет Байтұрсынов атындағы № 20 орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Өскемен, Қазақстан

Екі адамның тілдесуі барысында қажетті ақпаратты алу бірден іске аспай жататын жағдайлар бәрімізге мәлім және ондай жағдайлар жиі кездесіп жатады. Әсіресе мұндай жағдайларға мектеп қабырғасында үнемі куә боламыз. Мұғалім қойған сұрақты оқушы дұрыс түсінбей, оқушының берген жауабына мұғалім қанағаттанбай, бір – біріне ренжіп жатқан жағдайлар аз емес. Сондықтан осындай жағдайларды болдырмас үшін түрлі тәсілдерді қолдануға тура келеді. Сұрағын дұрыс қоя білген адам түрлі мақсаттарға жете алады: сұхбаттасын қызықтырып, өзіне қажетті ақпарат беретіндей деңгейге жеткізеді; сұхбаттасын белсенділендіріп, монологтан тиімді диалогқа ауысады; ақпарат алу үдерісін өзіне қажетті бағытқа бағдарлайды; тілдесу барысында басымдылыққа ие болады. Сұрақтар арқылы адам белгісіздікті айқындап, мәселенің шешімін ізденуге бел буады, яғни, дұрыс қойылған сұрақтар арқылы мұғалім оқушылардың іздене білу қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Алисон Кинг айтқандай, «ойлай алатын адам сұрақ та қоя алады», демек, кейбір мұғалімдер оқушылардың қойған сұрақтары арқылы олардың ойлау қабілеттерінің деңгейін анықтай алады. Білім алу барысында оқушыларды сұрақ арқылы белсенді диалогке түсуге ынталандырып, коммуникативтік дағдыларын қалыптастыру, іздену арқылы кез келген мәселені шешу жолдарын табуға үйрету қажет. Сұрақ– біліп-танудың бір тәсілі деуге болады, өйткені сұрақ қою арқылы біз жаңа ақпараттарды анықтап, білімімізді толықтыруға тырысамыз, өзімізді қызықтырған ақпаратқа ие болуға ұмтыламыз, бір – бірімізбен диалогқа түсеміз. Диалог «сұрақ- жауап» үлгісі бойынша іске асырылып, алынған ақпарат арқылы белгілі бір мәселені шешумен аяқталады. Сондықтан осы мақсатқа жету үшін сұрақ қоятын адамның «қоржынындағы» сұрақ түрлерінің жиынтығы неғұрлым бай болу керек.Сы- нып ішінде қойылатын сұрақтарды екі үлкен санатқа бөлуге болады: оқушылардың білімдерін анықтауға бағытталған сұрақтар (демонстрациялық сұрақтар) және оқушылардың ойлау қабілеттерін айқындауға бағытталған сұрақтар (түсініктемелік сұрақтар):

Оқушылардың білімдерін анықтауға бағытталған сұрақтар қарастырған мәселеге қатысты оқушының негізгі білімдері мен түсініктерін анықтауға арналған. Бұл жағдайда оқушының жауабы мұғалімге алдын ала белгілі болып, оқушы осы сұраққа қатысты өзі алған білімін көрсете алады, яғни, бұл санатқа «жабық» сұрақтар жатады. «Жабық» сұрақтар «кім?»,«не?», «қашан?», «неше?» деген сөздерден басталып, адамнан нақты, қысқа бір жауапберуді талап етеді (... нені білдіреді?, ...қашан болды?, кімдер қатысты?). Бұл сұрақтар сонымен қатар жауап берушіден «ия» немесе «жоқ» деген жауап беруді көздейді: «Сен Астанадан ұшақпен келдің бе?», «Бір жылда неше мезгіл бар?» т.б.

Оқушылардың ойлау қабілеттерін айқындауға бағытталған сұрақтар оқушылардан жауап беру барысында өздерінің жеке пікірлері мен түсініктемелерін білдіруді талап етеді. Сондықтан бұл санатқа «ашық» сұрақтар жатады. «Ашық» сұраққа берілетін жауаптың саны белгісіз. Сонымен қатар бұл сұрақ жауап берушіден өз пікірі мен көзқарасын білдіргенін көздейді, адамнан түсініктеме беруді, ойлануды талап етеді. Бұл сұрақтар «неге»,«қалай», «не үшін», «Сіз қалай ойлайсыз», «. Туралы не ойлайсыз?» т.б. сөздерден басталады. Мысалы, «Сіздің пікіріңізше, ол кейіпкердің мінезі қандай?»,«Ол неге бұл әрекетке барды деп ойлайсыз?» т.б. «Ашық» сұрақтарды қолдану барысында оқушының жауабы мұғалімге алдын

ала белгілі болмауы мүмкін, бірақ бұл сұрақтың түрі оқушының болжам жасау, дәлелдеу мен талдау, жинақтау қабілеттерін дамыту үшін өте тиімді болады.

Сонымен қатар оқушылармен жұмыс жасау кезінде қолдану мақсаты мен құрылымына қарай мұғалімдер сұрақтардың басқа да түрлерін қолданады:

Қарапайым сұрақтарға жауап беру кезінде оқушылар белгілі бір ақпаратты еске түсіреді, қайталайды, яғни, бұл сұрақтарды танысқан материалды қаншалықты меңгергенін, есте сақтағанын анықтау үшін қолданған тиімді. Сұрақтың бұл түрі дәстүрлі бақылау кезінде қолданылады: сынақ, тест, терминдік диктант.

Альтернативті сұрақ – берілген екі салыстырманың тек біреуін нақтылауды ұсынатын сұрақ түрі (Бұл ақ па, әлде қара ма?) Бұл сұрақтың түрін қолданған кезде оқушыға дұрыс жауаптың бағыты ұсынылады, оқушы соның ішінен дұрыс жауапты таңдай алу керек. Мысалы, «мына сөйлемдегі «ғасыр» сөзі бастауыш па, баяндауыш па?» немесе «адамның дене мүшесіндегі асқазан қорыту қызметін, әлде тазарту қызметін атқара ма?»

Шығармашылық сұрақтар оқушыларды ерекше шешім білдіруге, болжам айтуға итермелейді, шығармашылық ойлау қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Басқа адамның кейпіне ене білу, бір мәселеге қатысты түрлі көзқарас білдіре алу, болжам жасауға жақын болу, барлығына белгілі заттарға жаңа қолданыс таба білу сияқты дағдылар адамның шығармашылық ойлау қабілетіне жатады. Сондықтан мұғалім өз сабағында осы сұрақтың түрін қолдана отырып, аталған дағдыларды қалыптастыруға ықпал етеді. Әдеттегідей, бұл сұрақтарда «егер» деген сөз қолданылады: «Егер сен сол көтерілістің басқарушысы болсаң, қандай әрекет жасар едің?»

«Егер сол оқиға біздің заманымызда болатын болса, немен аяқталар еді деп ойлайсың?», «Егер бөлшектер болмаса, адамдар қалай есептер еді?», «Жалғаулар болмаса адамдар қалай сөйлер еді?» т.б.

Риторикалық сұрақ – тыңдаушының ерекше назарын аудару үшін не эмоционалдылықты баса көрсету үшін болымды не болымсыз сөйлемге сұрақ формасын беру.

Нақтылаушы сұрақ – болжамның немесе берген жауаптың ақпаратын нақтылау үшін қолданылады. Нақтылаушы сұрақ қояр алдында міндетті түрде белсенді тыңдалым болу қажет. Белсенді тыңдалым барысында мұғалім жауап берген оқушымен психологиялық байланыс орнатуға тырысады, оның айтқан жауабына ерекше қызығушылық танытады, оқушының жауабы мен өз ойының арасындағы байланысты табуға ұмтылады және оқушыға кері байланыс орнатады.

Жетелеуші сұрақтар – белгілі мәселе бойынша оқушының білім – біліктілігін жетілдіруге, өзін реттеуге көмектесуге бағытталады. Бұл сұрақтың түрі арқылы оқушыны қарастырған мәселе бойынша толық, нақты жауап беруге жеткізуге болады. «Бұл мәселеге тағы мына қырынан қарасаңыз қалай болады?», «Айтқаныңыз, әрине, дұрыс. Бірақ оның тағы қандай себебі бар деп ойлайсыз?», «Жауабыңызды тағы да қандай дәлелдемелермен толықтырар едіңіз?»

Бағалаушы сұрақтар – қарастырған мәселеге, оқиғаға, айғақтарға т.б. баға берудің өлшемдерін анықтауға бағытталған сұрақтар. Яғни, бағалаушы сұрақтар оқушының ойлау қабілетінің эмоциялық жағына әсер етеді. Көп жағдайда адамдар бір оқиғаға болсын, құбылысқа болсын алдымен эмоциялық сезім қалыптастырып, содан кейін ғана оны саналы түрде қабылдаймыз. Егер жаңа ақпарат адамның ішкі дүниесіндегі жағымды ассоциациялармен байланысты болса, білім алушы ол ақпаратқа сенім білдіріп, тез қабылдайды. Сондықтан балаға жас шағынан бастап оның ойлау қабілетіне әсер ететін эмоциясына есеп беруді үйреткен дұрыс. Оқыту үдерісінде бұл қызметті бағалаушы сұрақтар атқарады. Қарастырған мәселелер мен оқиғалар, деректер мен адамдарға қатысты оқушы өзінің қарым қатынасын сезіне отырып, ойлау қабілетіне зор ықпал ететін бейнелерді сыртқа шығарады. Осыған байланысты мұғалім «Осы оқиға қандай сезім тудырды?», «Осы кейіпкердің әрекетіне деген көзқарасың қандай?», «Мына затқа қарағанда, ана зат қаншалықты пайдалы?»

«Анадан мынаның қандай артықшылығы бар?», «... қандай тиімді жақтары бар?», «Осылардың қандай айырмашылықтары бар?» «...қандай тиімді жақтары бар?», «Осылардың қандай айырмашылықтары бар?» сияқты сұрақтарды қолдана алады.

Практикалық сұрақтар білім алушыларды алған теориялық білімдер мен тәжірибе арасындағы байланысты орнатуға, ұштастыруға үйретеді.

«Күнделікті тіршілікте диффузияны қайдан көруге болады?», «Айналадан конус тәрізді қандай заттарды атап бере аласыздар?», «Өзің сол кейіпкердің орнында болсаң не істер едің?» т.б.

Жақсы сұрақ қою үшін бізге не қажет? Сабақ барысында қойылған сұрақтардың саны емес, сапасы мен құндылығы маңызды. Мысалы бастауыш сынып оқушыларына сабақтың басында қойылған сұрақтар: «Қоршаған орта деген не?», «Табиғатқа не жатады?», «Жанды табиғат деген не?» яғни, жаттанды ақпаратты қайталауға бағытталған сұрақтар. Бір сабақтың көлемінде қойылған қырық бір сарынды сұрақтың мұғалім үшін де, оқушы үшін де қандай пайдасы болғаны? Оның пайдасы шамалы болса, оны не үшін қойғанымыз? Сондықтан сұрақ қояр алдында мұғалім өзіне «Менің қолданайын деп отырған сұрағымның сапасы қандай?» деген сауалды өзіне жиі қою қажет. Сыныпта сұрақ қою үлгісі негізінде «сұрақ -жауап –кейінгі әрекет» нысаны бойынша іске асырылады. Мысалы, мұғалім «Зат есім дегеніміз не?» десе, оқушы «Зат есім дегеніміз сөз табы» деп жауап береді. Мұғалім «Дұрыс» - деген үлгісі бойынша қолданылған сұрақтар мұғалімнің басымдылығын көрсетіп, оқушының білім алуына ықпал етуі шамалы болмақ. «Бұл модель сыныпта бастама жасайтын және де оны бақылап отыратын адам мұғалім болатын жағдайларын көрсетеді». Өйткені, оқушы механикалық түрде жаттаған мәліметті қайталап отыр. Оқушы тарапынан ешқандай танымдық белсенділік байқалмайды, бұл модельдегі сұрақтар оның ойлау қабілеттерінің дамуына ықпал етпейді. Осыған байланысты сабақта қойылған сұрақтардың жауаптарынан кейін мұғалімнің әрекеті «Неге?», «Оған қандай дәлелдеме келтіре аласың?», «Басқаша түсініктеме беруге бола ма?» деген сұрақтар арқылы оқушының ойлау қабілетін дамытуға бағытталғаны дұрыс болады. Осы күнге дейін оқушылардың арасында қалыптасып қалған пікір – әр сұрақтың дайын дұрыс жауап болу керек және олар, барлығын жаттап алса, ол сұрақтарға жауап бере алатыны. Сондықтан да оқушы сұраққа жауап бере алмай қалған жағдайда оның өзіне деген сенімсіздігі пайда болып, жауап беруде қорқыныш сезімі туындайды. Білім алуға кері әсерін тигізетін бұл жағымсыз қасиеттерден оқушыны құтқару қажет. Ол үшін мұғалімнің сабақ барысында сұрақтарды қолдануына байланысты кейбір жағдайларды естен шығармағаны дұрыс болар. Ендеше сұрақ қояда мұғалім қандай жағдайларды ескеру қажет?

Жалпы ұсыныстар. Сұрақты балық аулайтын қармақпен салыстыруға болады: қармаққа балық ауланса, сұрақ арқылы түрлі идеяларды іліп шығаруға болады, жақсы сұрақтың, идеялардың, қызықты жауаптардың кепілі. Сондықтан әр мұғалім өзінің сұрақ қою шеберлігі туралы жиі ойланып, сұрақ қояр алдында келесі мәселелерді ойдан шығармаған дұрыс болар: сұрақты қандай мақсатпен қоясыз? Қойған сұрағыңыздың сапасы қандай? бір сабақтың көлемінде сұрақтарды түр-түрімен мақсатына қарай орынды пайдалануды жоспарлай отырып, («Табиғатқа не жатады?», «неге оны жанды табиғат дейміз?», «Қоршаған ортаны қалай бөлер едіңіз?», «Табиғат не үшін қажет?» т.б.) ашық сұрақтарды көбірек қолдану қажет. Сұрақтың ашық немесе жабық болуы сұрақтардың өзіне емес, мұғалімдердің сұрақты сұрау себебіне байланысты болуы мүмкін. Мысалы, «Аспанның түсі қандай?» сұрағы ғылым сабағында жабық сұрақ болып, өнер сабағында ашық сұрақ болуы мүмкін.

Келесі мұғалімді ойландыратын мәселе: «Сұраққа жауап беру үшін оқушыларға ойлануға жеткілікті уақыт берілді ме?». Себебі, асықтыру жауап берушіні сәтсіздікке ұшыратады: ойлары шашыраңқы болады, жауап толық немесе дұрыс болмайды. Керісінше жауап берер алдында ойлануға берілген уақыт оқушыға нақты жауап беруге, өз ойын жинақтап жеткізуге, өз кемшілігін жоюға, жауап беруге оқушыларды толық тартуға мүмкіндік береді. Сондықтан шебер ұстаз бұл мәселелерді есінен шығармауға тырысады.

Сұрақтарды түр-түріне қарай орынды пайдалана білген дұрыс. Мысалы, сабақ барысында оқушылардың белсенділігі немесе қызығушылығы төмендей бастаған кезде бағалаушы сұрақтарды қолданған тиімді. Сонымен қатар оқушының айтылған ақпаратқа, сабақ үстінде болған жағдайларға, қарастырған оқиғалар мен құбылыстарға қатысты эмоциясын байқаған кезде де осы сұрақтың түрін қолданған пайдалы. Себебі бұл сұрақтың түрі оқушының жеке көзқарасы мен пікірін, бағасын білдіруге бағытталғандықтан оны ынталандырып, білім алу үдерісіне үңілуге жағдай жасайды. Бірақ бағалаушы сұрақтарды сабақ үстінде тым жиі қолданудан аулақ болу керек, өйткені бала тұрмақ ересек адамдар үшін де өз эмоциясы туралы айтып, баға беру қиынға түседі.

Кез келген сұрақты қойған кезде, бет қимылыңыз бен қойған сұрағаңызда сәйкестік болу керек. себебі оқушылар мұғалімнің сұрақ қою кезіндегі қимылдарына көп мән береді. Егер оқушыңыздың жауабы сізге ұнамағаны білініп тұрса, сұрағыңыз сәтсіздікке ұшырайды. Сондықтан қойған сұрағыңыздың түрі мен бет қимылыңыздың, ымдарыңыздың сәйкес келгені дұрыс болады.

Білім алу үдерісінде оқушыларыңыздың сұрақтарды өздері қойғаны да өте маңызды. Сабақ барысында оқушылар бір – біріне сұрақ қою арқылы диалогке түсіп, коммуникативті дағдыларын дамыта алады. Осыған байланысты оқушыларға сұрақ қоюға үйрету мен сұрақ қою дағдыларын дамыту мәселелері бойынша көбірек жұмыс жоспарлау қажет.

Сонымен қатар сұрақтарыңыз оқушы үшін пайдалы болып, мұғалім үшін тиімді болу мақсатында белгілі бір ережелерге сүйенген дұрыс.

Сұрақты қояр алдында, мақсатыңызды анықтап алыңыз. Сирек қолданылатын терминдер мен түсініксіз сөздерді пайдаланбаған дұрыс.

Сұрақ нақты болуы қажет.

Қойылатын сұрақ шұбырмай, қысқа түрде болғаны дұрыс.

Сұрақ ойға қонымды болу керек.

Қажет болған жағдайда сұраққа түсініктеме беруге болады, бірақ сұрақтың өзі ықшам болу керек.

Сұрақ бір сарынды, дағдылы жауаптарды болдырмау керек.

Мұғалім өз дегеніне келтіретін сұрақ қоймау керек.

Сұрақ жауап берушіні қажетті жауапқа мәжбүрлемеу керек.

Оқушылардың білімдерін анықтау сұрақтары мен оқушылардың ойлау қабілеттерін айқындайтын сұрақтарды қоюды меңгеріңіз.

Сұрағыңызды қойған соң, оқушылардың түсінгеніне көз жеткізіңіз.

Осы аталған ережелерді сақтау мұғалімге оқушылардың білім алуына деген қызығушылығын жоғарылатып, олардың берген жауаптарының сапасын арттыруға ықпал ете алады. Сұрақ қою кезінде жіберілетін кейбір кемшіліктерді жібермеуге, болдырмауға тырысу қажет. Сонымен қатар оқушылардың білімдерін тексеруде тым жиі қолданылған маңыздылығы шамалы сұрақтар да қажетті нәтиже бермеуі мүмкін. Мысалы, «Түсіндіңдер ме?», «Сұрақтарың бар ма?», «Осылай деп ойлайсыңдар ма?», «Менімен келісесіздер ме?» деген сұрақтардың тым жиі қолданылуы оқушылардың сұрақ маңыздылығына деген көзқарасына теріс ықпал етуі мүмкін. Сондықтан оларды қолдануда абай болғаны дұрыс болар. Қорытындылай келе сұрақтар қоршаған орта туралы хабардар болу үшін өте қажет. Сондықтан сұрақ қоя білетін адам сұрақ қоя алмайтын адамға қарағанда қоршаған ортаға жылдамырақ бейімделеді. Себебі, ол тиімді сұрақтар арқылы қажетті ақпаратты тез жинап, қажеттісін нақтылап, білмегенін лезде анықтап алуға қабілетті. Осыған байланысты мектеп мұғалімдері оқушыларының бойына өмірде өте қажетті – сұрақ қоя білу дағдыларын мектеп қабырғасында қалыптастырғаны дұрыс. Ағылшын психологы Генри Форд: «Сұрақтары бар адамда ғана білім болады», - дегендей сұрақты көп қоятын оқушыларды қолдаңыздар және сұрақтарды қоюға ынталандырыңыздар. Себебі, сұрақ қою техникасын жақсы меңгерген бала келешекте кез келген жағдайда тиімді сұрақ қоя біледі, яғни, сұрақ қою арқылы туындаған мәселені шешу жолын тез таба біледі.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР.

1. Алимов А.Қ. Интербелсенді әдіс – тәсілдерді қолдану. – Алматы, 2015.
2. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Үшінші (негізгі) деңгей.
3. Рысбаева А.Қ., Құлмышева Н.А., Исмаилова А.Т., Тұнғатова Н.Ә. Білім алушылардың оқу – танымдық іс – әрекеті табыстылығын интерактивті оқыту арқылы қалыптастыру/Оқу – әдістемелік құрал. – Алматы, 2010.
4. Яковлев Н.М, Сохор М.А. Методика и техника урока в школе. – М.1985.
5. Абдуллина Г. Интерактивті оқыту таным белсенділігінің қазіргі бағыты.-Ұлт тағылымы, 2009, №2.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-34-37

ОҚЫТУ МЕН ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕ СЫНДАРЛЫ ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

МАНАСБАЕВА АЙГУЛЬ СЕЙЛХАНОВНА

бастауыш сынып мұғалімі, Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Өскемен
қаласы бойынша білім бөлімінің

«Ахмет Байтұрсынов атындағы № 20 орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Өскемен, Қазақстан

XXI ғасыр нағыз білім ғасырына айналып барады. Әлемдік білім кеңістігіндегі білім беру жүйесінің басым бағыты-өзгеріп бара жатқан әлемге жылдам бейімделген, өз өмір жолын дұрыс таңдап, нәтижелі шешім қабылдайтын тұлға дайындау. Білім беру жүйесінің бұл басымдылығының мақсатына жету мұғалімдердің қолында. Сондықтан «XXI ғасырда оқушыларға нені оқытамыз?» немесе «Мұғалімдер балаларды XXI ғасырға қалай дайындайды?» деген сұрақтардың туындауы орынды. Осы сұрақтарға жауап табу үшін әлем елдерінің білім беру жүйесінде орын алған өзгерістерге жүгінесің. А.Қ. Құсайынов «Әлемдегі және Қазақстандағы білім берудің сапасы» еңбегінде білім беру сапасын бағалаудағы халықаралық зерттеулердің нәтижелерін салыстыра зерттеп, зерделеп, оқушылары үнемі, тұрақты түрде жоғары нәтижелер көрсеткен Финляндия, Гонконг, Сингапур, Оңтүстік Корея, Жапония сияқты елдерді анықтаған. Олай болса, шетелдік мектептерде білім беру жүйесі мықты. Шет мемлекеттерде алған білімдерін өміріне қажет деп түсіну, сезіну, яғни өмірлік қажеттеріне айналдыру, білімін қолдана алуға үйрету үшін оқытудың жаңа технологияларымен сабақ өтуге жағдай жасалған. Осы үрдіс біздің елде де жүргізілетін болса талай жетістікке жетеріміз анық. Қазақстанның әр аймағында Назарбаев зияткерлік мектептерінің ашылуы жаңа үрдістің бастамасы.

Ұлттың дамыған мемлекеттердің үздік отыздығына кіру «100 нақты қадам» жоспарынның 76-қадамы: «ЭЫДҰ елдері стандарттарының негізінде адам капиталының сапасын көтеру, 12 жылдық білім беруді кезең-кезеңімен енгізу, функциялық сауаттылықты дамыту үшін мектептегі оқыту стандарттарын жаңарту» делінген. Ұлт жоспары білім саласында да реформалар жүргізудің қажеттілігін атап өткен. Еліміздегі білім саласындағы қажеттіліктерден нақты мақсатты жұмыс ауқымы пайда болады. ЭҰЫД жүргізген инновациялық ортаның салыстырмалы талдауының қорытындысында: «Мұғалімдерге көптеген оқыту стратегиялары, түрлі педагогикалық тәсілдерді араластырып қолдану мүмкіндіктері, сондай-ақ нақты әдістер мен стратегияларды қалай және қай жағдайда қолдану қажеттігі туралы білім қажет болады», - деп тұжырымдаған. Оқушылардан талап етілетін дағдыларды дамытудың басты құралы- сын тұрғысынан ойлау . Қазақстан Республикасындағы жалпы білім беретін орта мектептердің даму тұжырымдамасында: «Білім берудің басты мақсаты- оқушылардың білім алуына өзгермелі дүние жағдайында өздігінен әрекет ету, өзін таныту, әлеуметтік дағдыларды меңгеру қызметтерін орындауына қажетті іскерліктерді қалыптастыра отырып, дара тұлғаның қабілеттерін дамыту»- делінген. Осы тұжырымдамада көрсетілген білім берудің басты мақсатын іске асырудың жолы- сындарлы оқыту теориясы. Сындарлы оқыту теориясы орта білім беру жүйесінде әлемдік жоғары деңгейге қол жеткізген теория. Сондықтан да оқытудағы Кембридж тәсілінің теориялық негіздері- сындарлы оқыту теориясымен тығыз байланысты. Сындарлы оқытудың мақсаты- оқушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған және бойына сіңірген білімін сыныптан тыс жерде, алдағы өмірінде, яғни кез келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету. «Адамгершілік мақсатты көздейтін мұғалімдер өздерінің әріптестері мен айналасындағыларға әсер ету үшін, көшбасшылық қасиеттерді көрсетеді. Олардың көңілінде үнемі көңілге сай оқыту тұрады – деп құзырлы мұғалімді сипаттаған. Мектептегі ішкі ахуалмен мен сыртқы көзқарастарды зерттеп, талдап, анықтау нәтижесінде, сыни тұрғыдан ойлауға үйретуді мектеп басымдығы етіп алдық. Мектепте басымдылық бойынша жұмыс жүргізуде сыни ойлауды

дамытуды екі түрлі мағынада қарастырдық. Оқушылардың сын тұрғыдан ойлауын дамыту үшін алған ақпараттарды, идеяларды талдау, таразылау, салыстыру және маңыздылығын түсіну, ол жайлы ойлана білу қабілетін шыңдау бағытында жұмыс жасауды басты назарда ұстадық. Мұғалімдердің сыни ойлауын дамыту үшін жұмыс тәжірибесімен бөлісу, жаңа әдіс-тәсілдерді қолдану, тиімділігіне көз жеткізу және бағалау әрекеттеріне сыни көзқарасын қалыптастыру бағытында жұмыс жасауды қолға алдық. Себебі, сындарлы оқыту теориясы – мұғалімнің оқыту мен оқу үдерістерін жетілдіру мақсатында өз тәжірибесін жетілдіруге жетелейтін, оқушыларын сыни ойлауға апаратын, бағыттайтын жол. «Болашақта өркениетті дамыған елдердің қатарына ену үшін заман талабына сай білім қажет. Қазақстанды дамыған 50 елдің қатарына жеткізетін, терезесін тең ететін- білім», - деген Елбасының сөзін әрдайым жадымызда ұстағанымыз абзал.

«Құзырлы оқытудың маңызды факторы мұғалімнің оқушының тақырып мәнін өз бетінше меңгеруін мен бағалай алу болып табылады», деп мұғалімге арналған нұсқаулықта көрсетілгендей, әрбір өткізген сабақтың табыстылығына назар аударып отыруды көздедік. Оқушы мұғалімнің ойлауға негізделген тапсырмалар жүйесі арқылы тапсырмамен өздігінен танысады - оқиды, топта талқылайды - тыңдалым, ортақ ойдың нәтижесін қағазға түсіреді- жазылым, түйінді идеяны қорғайды - айтылым дағдылары қалыптасады. Ойлау туралы ойлану- метатаным жүзеге асудың нәтижесінде оқушыда өзін-өзі реттеу жүзеге асады, қалай оқу керектігін үйренеді. Топтық жұмыстардың нәтижесінде оқушылардың қарым-қатынасы жақсарып қана қоймай, үлгерімі төмен болып жүрген оқушының тапсырманы өз орталарында талқылау кездерінде өзіндік жеке ойларын қосып, достарымен бірлесе дайындаған жұмыс нәтижесін ортада қорғауға ықпал етті. Яғни, оқушы өз бетімен қол жеткізе алмайтын оқу деңгейін ықпалды адамның көмегімен қамтамасыз ету - жақын арадағы даму аймағының ықпалы зор. Қалай оқылатынын білу үшін, метатаным жүзеге асыру үшін оқушы тапсырманы сыни тұрғыдан ойлап, орындай отырып, өзінің орындаған тапсырмасының қаншалықты дұрыс, ақиқаттығына да көз жеткізе білу де оқуға деген ынтасын арттырады. Ол үшін тапсырманы бағалау критерийлерін ұсынады. Критериялды бағалаудың практикалық маңызы: а) Тек қана оқушы жұмысы бағаланады.б) Оқушы өзінің жұмысын бағалауға мүмкіндік беретін нақты бағалау алгоритмін біледі және ата-анасына ақпарат бере алады.в) Критериялды бағалау белгілі бір оқу мақсаты бойынша бағаланады.Нәтижесінде оқушы өзінің жетістігі мен кемшілігі туралы да ойлана алады, кемшілікті түзетудің жолдарын біледі. Оқушы өзін- өзі реттеуге бағытталады. Өз кемшіліктері бойынша проблеманы шешу жолын біліп, нақты мақсатты айқындайды. Ары қарай дамудың қадамына өтеді. Проблеманы шешудің, мақсатқа жетудің әдіс- тәсілдерін өзі таңдай алады.Қалыптастырушы бағалау, қадағалау, алынған мәліметтердің интерпретациясы, іс-әрекетті анықтауға арналған қорытындылардан тұрады. Бағалау – бақылаудың нәтижесі- тыңдайды, ойлайды, сараптайды. Бағалау кезінде де күрделі ойлау процесі жүзеге асады. Сондықтан да қалыптастырушы бағалау – оқытудағы әдістерді, іске асыру түрлерін жақсату мүмкіндіктерін анықтауға бағытталаындықтан, оқушының бірін- бірін бағалауы, өзін- өзін бағалауы болып табылады. Сенімділік- өзін –өзі бағалау арқылы табысқа жетудің алтын кілті. Сонымен топтық жұмыстар барысында сыни ойлау әрекеттерін қалай жүзеге асырамыз? Дәстүрлі оқытуда тапсырма ортақ берілгенмен, оқушылар тапсырманы жекелеген оқушылардың орындаумен нақтылап қойып отырған. Мұндай оқыту нәтижесі жекелеген оқушылардың ғана сабаққа тартылып, сыныптағы көптеген оқушылардың сабақ барысында белсенділігі анықталмайды. Инклюзивті оқытуды жүзеге асыру үшін бірлескен оқудың маңызы зор. Бірлескен жұмыс- мақсатқа жетуге ықпал ететін өзара әрекеттердің құрылымы. Топтық жұмыстарда оқытудың жеке тұлғаға бағытталуының он тәсілі [Кәдімгі мектептерде Қабілетті балаларды оқыту. 1997] сын тұрғысынан ой- лауды дамытудың құралы болып табылады:а) Тапсыр- малар топтардың немесе жекелеген оқушылардың меңгерген білімдерін ескере отырып, әртүрлі етіп әзірлеу. Яғни, Михай Чиксентмихай (2008) көрсеткендей «Өзіндік мақсат» атты сызбасында оқушы машығы жоғары болып міндет аз болса, «зерігу» пайда болып, ал керісінше машығы төмен міндет

жоғары болса, «алаңдау» пайда болатындықтан, оқу мақсатына сай тапсырмалар беріп, «оқу ағынын» тудыру керек. Мұғалім оқушының не білетінін, нені жасай алатынын, неге қызығатынын, не істегісі келетінін ескеріп отыру керек. ә) Нәтиже. Мұғалім сабақта бақылаушы. Берілген тапсырманы топтағы әр оқушының әртүрлі деңгейде орындайтыны анық. Жұмыс нәтижесін топта талқылау барысында әр оқушының қандай нәтиже көрсетуі маңызды. Қабілетті оқушылардан топтағы құрдастарына нәтиженің еселенуі үшін топқа өз ойын анық, еркін айтып түсіндіруіне ықпал етіп, өзгелерінің сызып, жазуына әсер етеді. Оқушы- оқушы арасындағы байланыс орнайды. Оқушылардың көшбасшылығы қалыптасады. б) Жұмыс қарқыны : Оқушыларға тапсырма жалпы беріледі, бірақ аяқтауына жұмсалатын уақыт олардың машықтарына қарай әртүрлі болып келеді. Егер топтық жұмыс барысында қабілетті оқушы берілген тапсырманы орындап, құрдастарына тапсырманы түсіндіріп, атсалысқанмен, жұмыс уақыты ұзарып кетсе, оқушының жұмыс қарқыны төмендеп кетеді. Сондықтан, тапсырманың белгілі бір уақыт аралығында, топтық жұмысты дұрыс үйлестіре отырып, жұмыс қарқынын реттеп отыру керек. Және тапсырманы сатылап күрделендіріп, соған сай уақытты белгілейді. в) Қолдау. Топтық жұмыс барысында біреуге көп қолдау, енді біріне кем қолдау көрсетіліп жатады. Қабілетті бала топтық жұмыста құрдасына көп қолдау көрсеткенімен, оның өзі де қолдауды қажет ететін жағдайлар кездесіп жатады. Мұғалім сабақ барысында әрбір оқушыны көзден таса қылмай, оқушы қажеттілігін қанағаттандыратын қолдау көрсету керек. г) Ресурстар. Барлық топқа ортақ тапсырма беріледі. Тапсырмалардың көп ойлауды қажет ететін немесе зерттеу машықтарын дамытатын ескеріп, таңдау қажет. Қабілетті балалар сол ресурстарды таныстыру үшін балама әдістерді пайдалануға ықпал етіп, оқушыларға бағыт беріп отырады. д) Топтау. Кейде оқушыларды сабақта өте жоғары нәтижелерді күту мақсатында қабілетті балаларды бір топқа топтастыру арқылы жоғары идеялардың куәсі болады. е) Ақпарат. Тақырыптық материалды игеру барысында мұғалім оқушыларға әртүрлі ақпарат, түрлі қосымша материалдар, ойлауды талап ететін ақпараттар беріледі. ж) Рөлдер. Оқушыларға ортақ тапсырма беріледі. Тапсырманы орындауда әр оқушы әр түрлі роль атқарады. Мысалы бірі-зерттеуші, бірі жазушы, бірі сызушы, бірі айтушы т.с.с. и) Үй тапсырмасы. Үй тапсырмасы әр оқушыға қабілетіне қарай беріледі. Кейбір баяу ойлап, баяу жазатын оқушыға сыныпта орындаған тапсырмасын аяқтауды, яғни сыныптағы орындаған жұмысқа қарай отырып, үй жұмысын орындауда қиналмайды. Қабілетті оқушыға зерттеу мен ойлауға негізделген тапсырмаларды береді. к) Диалог. Сабақтың басы «Миға шабуыл» стратегиясымен басталады және сабақ соңы «ой қорыту» стратегиясымен аяқталады. Екі кезеңде де, мұғалім сұрақ- жауап әдісін пайдаланады. Осы кезеңдерде мұғалім өзі қоятын сұрақтар мен оқушылардың бір-біріне қоятын сұрақтарын саралап алады. Мұғалімге арналған нұсқаулықта келтірілгендей: Сұрақтың 7 түрі бар. Соның ішінде сараптамалық жауапты талап ететін, креативті ойлар мен идеяларды туғызу қабілетін дамытатын ашық сұрақтарды қолдану тиімді. Александер (2008): «Диалог түрінде оқыту оқушыларды ынталандыру дамыту үшін әңгіме күшін қолдануға мүмкіндік береді» делінген. Әңгіменің 3 түрі бар болса, соның ішінде зерттеушілік әңгіме сыни ойлауға негізделген. Әр оқушының берген мәліметін бағалайды, оған ойлану арқылы түрлі дәлелдер келтіреді, сұрақтар қойып, сұраққа дәлелмен жауап береді, келісімге келуге тырысады. Соңғы нәтижесіне дейін бір-бірінің тұжырымына сыни көзқарас білдіреді. Математика пәнінің де, әдебиет пәнінің де мақсаты- оқушыларды сөйлету, ой-қиялын жетілдіру, сыни пікірін қалыптастыру. Бұл мақсатқа жету мұғалімнің сыныптағы іс-әрекетіне, пәнді қалай оқытылуы керектігі жөніндегі пікіріне байланысты. Ол үшін мұғалімнің ұстанымы өзгеруі керек. Мектептегі алған білімді сырттай бақылау- Ұлттық Бірыңғай Тест- оқушыларды көп ойлануға емес, жаттау арқылы білім алуға итермелейді. Төменгі сыныптан тапсырмаларды тест түрінде дайындау бізге қаншалықты пайдалы? Тест тапсырмалары әрине ойлануға, талдауға негізделген тапсырмалар болғанымен, оқушылар өз ойын ашық айтпайды, балама жауаптарды көрсете алмайды, нақты жауап белгілейді. Оқушылардың ой – өрісін дамытуға PISA тапсырмаларының орны бөлек. Мағжан Жұмабаев: «Жігіттік жасында адам жаңадан жаттай

беруге емес, бар білімді оймен тереңдетуге ұмтылады», - деген. Тапсырмаларды, білімді оқушы талдау, жинақтау, бағалау деңгейінде орындау, оқушы білімін шыңдай түспек. Бір ғасыр бұрын Жүсіпбек Аймауытов: «Сабақ беру- үйреншікті жәй шеберлік емес, ол- үнемі жаңадан жаңаны табатын өнер» деп айтып кеткен. Мұғалім бір сабақты өткізу кезінде қаншама ойлар мен толғанысты бастан кешетінін байқадық. Іс-әрекеттегі толғаныстан соң, іс әрекеттен кейінгі толғаныс жүзеге асады. Яғни, өз іс-әрекетіміз бен тәжірибемізден кейін ойлар мен мәселелерді анықтаймыз. Тәжірибелерді тұтастырып, жинақтай келе сыни тұрғыдан ойлауды дамыту арқылы сабақтар қандай нәтиже берді ?. Оқушылар бірлесе жұмыс жасай отырып, сабаққа түгел қатысты. Төмен деңгейдегі оқушылар өз ойларын топта білдіріп, сөйлеуге қалыптасты, іс-әрекетке талпынды. Қабілетті оқушылар құрдастарына көмек беру арқылы теориялық білімін шыңдап, көшбасшылық қабілеттері, зерттеушілік қабілеттері дамыды. Проблеманы шешу жолдары мен мақсатын анықтайтын деңгейге жетіп, өзін-өзі реттей бастады. Күнделікті сабақ туралы, келесі сабақты қалай өткізу туралы өз ойларын айтуға ынталанды. Келесі сабақтың бүгінгі сабақтан да пайдалы болатынына сенді. Елбасының «Қазақстан жолы- 2050: БІР МАҚСАТ, БІР МҮДДЕ, БІР БОЛАШАҚ» атты Жолдауында: «... Оларды оқыту нәтижесі оқушылардың сындарлы ойлау, өзіндік ізденіс пен ақпаратты терең талдау машығын игеру болуы тиіс» делінген. Біздің қазіргі жүргізіп жатқан жұмыстарымыз, осы бағытта өрбиді. Адам баласы қауашағын қолмен жарып алған көбелектің өмірге бейім болмай, ұшпай, әлсіз болуына себепкер болды деген тәмсілінен, өзі қауашақты жарып шыққан көбелектің өмірге бейім болып келетіні сияқты, адам баласы да өздігінен ізденіп, талдап, меңгерген білімнің өміршең болатынын, өмірде қолданып, дамуына ықпал ететінін көрсеткен. Мұғалім әрбір сабағын, оқытуды сыни тұрғыдан ойлана отырып ұйымдастырса, оқушы да сыни тұрғыдан дамып, құзырлы оқушы атанады.

«Маған айтшы – мен ұмытып қаламын, маған көрсетші – менің есімде қалады, өзіме істетші – мен сонда түсінемін», - деген екен қытай мақалында. Сондықтан да әрбір сабақта интербелсенді әдіс –тәсілдерді сыни тұрғыдан ойлана отырып, тапсырмалар арқылы өздігінен меңгеруге ықпал ететін әрбір сабақ тиімді оқытуға негіз болады.

ПАЙДАЛАНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Мұғалімге арналған Нұсқаулық. 1- деңгей.
2. С.С.Мирсейтова. Мұғалім философиясының қалыптасуы мен дамуы: гуманистік парадигма. 2012
3. Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беретін мектептерінің даму тұжырымдамасы. Алматы: РБК, 1995. 40- бет
4. Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдаулары: а)ҚАЗАҚСТАН ЖАҢА ЖАҢАНДЫҚ НАҚТЫ АХУАЛДА: ӨСУ, РЕФОРМАЛАР, ДАМУ. 30.11.2015 жыл, ә) «Қазақстан жолы- 2050: БІР МАҚСАТ, БІР МҮДДЕ, БІР БОЛАШАҚ» атты Жолдауы
5. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған бағдарламасы.
6. Құсайынов Асқарбек «Әлемдегі және Қазақстандағы білім берудің сапасы» Алматы, 2013.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-38-46

УДК 37.018.1

АТА-АНАЛАР, ҚАМҚОРШЫЛАР ЖӘНЕ ҚОҒАМДАСТЫҚ: ОЛАРДЫҢ АРАСЫНДАҒЫ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС

ЖАКСЫБЕКОВА ДИЛЬНАЗ АЗАМАТҚЫЗЫ, АВИЛБЕКОВА ДИНОРА
КОЛДИБЕКҚЫЗЫ, СЕРИКБАЕВА АСЕЛЯ САБИТОВНА, АБИЛКАЙРОВА МӨЛДІР
БОЛАТБЕКҚЫЗЫ

Астана халықаралық университеті, Педагогикалық институт

Ғылыми жетекші: СУЛТАНБЕКОВА АЙМАН ЖЕНИСОВНА
Астана, Қазақстан.

Аннотация: Бұл реферат қазіргі қоғамдағы ата-ана мен қамқоршылардың, қоғамның балаға деген қарым-қатынасын қарастырады. Баланың өміріне араласпаудың себептері мен одан пайда болатын салдарды көрсетеді. Ата-аналар мен қамқоршылардың бала өміріне араласуы үшін ұйымдастырылуы керек іс-шаралар жиынтығын түсіндіреді.

Кілт сөздер: Қоғам, ата-ана, серіктестік, бала, жасөспірім, тәрбие, мектеп, зерттеу

Кіріспе:

Балалар мен жасөспірімдер жұмыс күшінің ішінде практиктер мен сектордағы манспақа дайындалғандар ата-аналармен, қамқоршылармен және кең қауымдастықпен серіктестікте жұмыс істеудің маңыздылығын мойындайды деп күтіледі. Балалардың, жастардың және отбасылардың қажеттіліктерін қолдау үшін бірлескен жұмыс жасауға мүмкіндік беретін ата-аналармен, қамқоршылармен және қоғамдастықпен қарым-қатынас түсінігі және дамыту мәселесі қарастырылады. Сонымен қатар ата-ана/қамқоршының рөлін, ата-ана тәрбиесінің үлгілерін және серіктестік тұжырымдамасын сыни тұрғыдан түсінуге үйретеді. Ата-ана/қамқоршы, бала және тәжірибеші арасындағы қарым-қатынасқа нұқсан келтіруі мүмкін кедергілер де атап өтіледі. Өйткені бұл өзара сенім мен түсіністікті қалыптастыратын қарым-қатынас түрі. Отбасылар әртүрлі агенттіктермен жұмыс істей алалы және оларға қолдау көрсете алады.

Бұл мақалада ата-аналармен, қамқоршылармен және қоғамдастықпен жұмыс істеу барысында өз дағдыларыңыз бен түсінігіңізді арттыруға болатын әдістерге назар аударылады. Параметрлер ата-аналарды, қамқоршыларды және жергілікті қоғамдастық мүшелерін құптайтын, қабылдайтын және бағалайтын атмосфера құруға ұмтылуы керек екендігін мойындау маңызды екенің түсіндіреді.

Ата-аналармен, қамқоршылармен және қоғамдастықпен жұмыс жасауды қалыптастырған заңнама.

Тарихи түрде балалар мен жастарға қамқорлық пен білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін қызметтердің келісілген шеңберін құруға бағытталған ұлттық және жергілікті үкіметтер шығарған көптеген заңнамалармен нұсқаулар болды. Бұл бөлімде серіктестік жұмысының дамуына ықпал еткен бірқатар үкіметтік, саяси мен зерттеу құжаттарын зерттейді. Шынында да Александр Голен тұжырымдағандай Екінші дүниежүзілік соғыс аяқталғаннан кейін 20 жыл бойы ата-аналарға мектеп өміріне араласуға рұқсат етілмеген. Бастауыш білімге Плауденнің баяндамаы әсер етті, ол білім берудегі үлгерім мен ата-аналардың оқуға деген көзқарасы арасындағы байланысты анықтағаннан кейін өзгерістерді тудырды. Кейіннен Уорноктің есебінде ата-аналардың өмірлік рөлі мен ата-аналардың қатысуының маңыздылығы атап өтілді. Жоғарыда айтылғандардан кең білім алудың қажеті жоқ болса да, ата-аналардың, қамқоршылардың, және қоғамдастықтың бірлескен жұмысына қатысты, еңбек есурстарына әсер ететін ағымдағы зерттеулер, ұлттық саясат және заңнама туралы хабардарлықты көрсету ұсынылады.

Activity: Ұлттық зерттеулермен, саясатпен және заңнамамен айналысу.

Құжаттама туралы хабардар екеніңізді және қатысуыңызды көрсету үшін жазбалар жасау кезінде сіз жұмыс істейтін/оқытатын қызметке сәйкес төменде көрсетілген кез-келген екі құжатты таңдаңыз.

Құжат	Веб сілтемесі
Кедейлік пен өмір сүру мүмкіндіктерінің тәуелсіз шолуы	http://www.123456.com
Баяндамада балалар кейдейліпен күресі тәсілі ретінде ерте араласуға баса назар аударылады	
Аллен (2011 баяндамасы)	http://www.utylo.com
Бұл есеп осал балаларға ерте араласу отбасылардағы дисфункция циклін бұзады деген қорытындыға келді	
Мектепке дейінгі білім беруді тиімді қамтамасыз ету 2004 ж	http://www.gggghhht.com
Ата-ананың қатысуының ата-ана қолдауының және білімнің оқушылардың жеттістіктері мен бейімделуіне әсері	
Ата-аналардың қатысуының балаларды оқытуға әсері	http://www.12788890.com

Кесте 1.1 Ұлттық зерттеулер және заңнама

Сонымен қатар бастауыш мектеп нұсқаулығы (Алғашқы жылдар негізін салу кезеңі) ата-аналар мен бала күтушілерін балаларының оқу процесіне тартудың маңыздылығын мойындап, оларды балалардың алғашқы және ең төзімді тәрбиешілер деп таниды, оны Уилер мен Конор да қолдайды. Бұл ата-аналар мен тәжірибешілердің бірлескен жұмысы балалардың дамуы мен оқуына оң әсер теді деп болжайды. EYES сонымен қатар бала үшін жағымды қарым-қатынас тек жақын отбасылық шеңберді ғана емес кең қауымдастықты қамтуы керек екенін мойындады.

Сурет 1. Ата-ананың қарауынсыз өсіп жатқан бала

Ескерту: түсінікті болу үшін осы тарауда “ата-ана ” термині биологиялық ерексек адамға да, қамқоршыға да қатысты болды.

Тәжірибешілер ата-аналар серіктестік жұмысының қандай екендігі туралы әртүрлі көзқарастарды ұстануы әбден мүмкін. Ата-аналық серіктестік тұжырымдамасын толық түсіну үшін серіктестіктің негізін білдіретіні туралы біраз түсінік беру керек. Баланың/жасөспірімнің жасына қарамастан, серіктестік екі тарап бір-бірінің рөлдерін қолдап, бір-бірінен ынтымақтастықта болған кезде пайда болды. Серіктестікте жұмыс істеу баланың немесе жасөспірімнің өмірінде маңызды рөл атқарады.

Ата-ана, қамқоршы, қоғамдастық арасындағы сәтті серіктестік арқылы ғана баланың, жасөспірімнің даму әлеуеті толығымен жүзеге асырылуы мүмкін. Бұл EYES балалардың мектеп өміріне дайындалуын қамтамасыз ету үшін оқыту мен оқытушылық қызметке ықпал ететін алғашқы жылдардан басталады. Мектептегі және ересек өмірдегі болашақ прогрестің дұрыс негізін қалайтын білім мен дағдылардың кең спектрін ұсыады.

Стерннің зерттеуі (2003)

Ата-аналар арасындағы серіктестік бастауыш мектептердің оқуға ықпал ету тәсілін жақсартып алады деп болжайды. Дефсоржбен Абушардың ата-аналардың балалардың білім алуына қатысуының әсері туралы зерттеуімен екі негізгі қорытынды бар.

1. Ата-аналардың ерте жастағы туғаннан бес жасқа дейін қатысуы когнитивті дамуға айтарлықтай әсер етуі мүмкін

2. Ата-аналар баланың мектеп өміріне ерте жастан бастап қатысады. (7-16 жас) баланың болашақ жетістіктеріне қатты әсер етеді.

Егер серіктестік шешімі ортақ мақсаттарды анықтауға және өзара сыйластыққа негізделген болса, онда тәжірибешілер ата-аналардың құқықтарын мойындауы керек. Ата-аналардың рөлін шектеуге және оларға белгілі бір жағдайда шешім қабылдау процесінде құқылы серіктес ретінде емес тәжірибеші мұғалім ретінде қолдау үшін ресурс ретінде қарауға әкелуі мүмкін.

Ата-ана тәрбиесінің үлгілері.

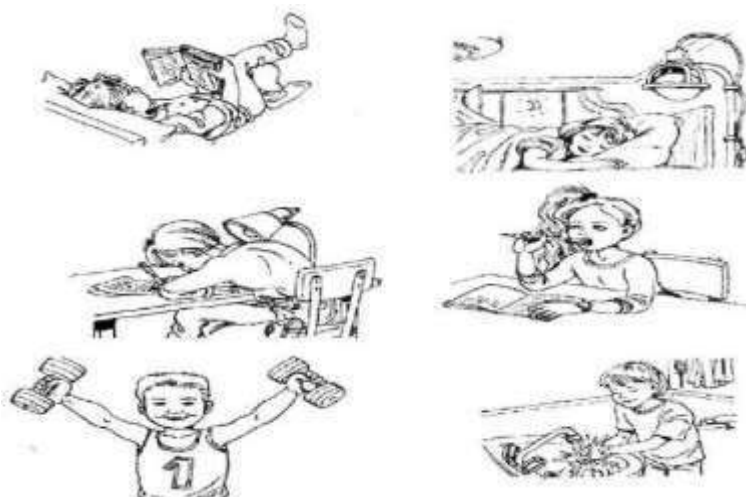
Ғасырлар бойы отбасының құрылымы күрт өзгерді және бұл практиктердің жұмысына айтарлықтай әсер етті. Бельский (1984) ата-ананың мінез-құлқына әсер ететін факторларды бала тәрбиесіне қалай әсер ететін факторларды және мұндай факторлардың бала тәрбиесіне қалай әсер ететінін зерттеді. Бұл өз кезегінде баланың дамуына әсер етеді, отбасы деңгейінде Бельскийдің қызығушылығы ең алдымен тұлға аралық қарым-қатынаста байқалады. Ата-ана мен бала арасындағы қарым-қатынас орнатылған кең әлеуметтік контексттік келетін күштер тікелей әсер етеді деп болжайды. Атап айтқанда неке қатынастары, әлеуметтік желілер және психологиялық әл-ауқаты. Маккоби мен Мартин төменде егжей-тегжейлі сипатталғандай ата-аналардың әртүрлі сипаттарын сипаттады. (Бауириндтің түп нұсқа модельнің жалғасы 1971)

• **Авторитарлық ата-аналар** = балалар/жастар онша бақытты емес, мазасыз және тұйық, мүмкін кекшіл және құрдастарына агрессивті.

• **Беделді ата-аналар** = балалар/жастар өздеріне сенімді және тәуелсіз, құрдастарына тиімді қарым-қатынас жасайды және бақылау мен тәртіптік шараларға оңай бағынады, аз алаңдайды және мектепте жақсы нәтиже көрсетеді

• **Кешірімді ата-аналар** = балалар/жастар өздерінің реакцияларын реттей алмайды, сондықтан импульстарын нашар басқарады. Бұл әлеуметтік қатынастарға олардың құрдастарымен тіл табысу қабілетіне әсер етуі мүмкін. Бала/жасөспірім тапсырмаларды орындауда аз табандылық танытуы мүмкін және бас тарту ықтималдылығы жоғары болуы мүмкін, бұл оқу мен оқу үлгеріміне теріс әсер етеді.

• **Немқұрайлы ата-аналар** = бала/жасөспірім сенімсіз қалыптасады, мектепте нашар оқуы және әлеуметтік оқшаулануы мүмкін

Сурет 2. Жеткілікті түрде көңіл бөлінген бала

Жағдайлық зерттеулер: Тәрбие беру стильдері

Төмендегі сіздің жеке жұмыс/тренинг контекстіне сәйкес келетін жағдайлық зерттеулердің бірін таңдаңыз

Жағдай 1. 3 жастағы бала басқа баланы тістеп алды, жарадан қан кете бастады. Тістелген бала қатты қиналғанымен, тістеген бала мұны күлкілі деп есептейді. Сіз бұл жағдайды қалай шешер едіңіз?

Жағдай 2. 13 жасар қыз сізге жүкті екенің айтты, бірақ сізден бұл құпияны сақтауды және ата-анасына айтпауды өтінді. Сіз бұл жағдайда қалай жауап берер едіңіз?

Жағдай 3. 16 жасар студент колледжге түсіп, есірткінің әсерінен өзін тәртіпсіз, агрессивті ұстайды және қызметкерлердің өтініштеріне жауап бермейді. Сіз бұл жағдайды қалай шешер едіңіз?

Жауапкершілігіңізді, баланың құқықтарын, құпиялығы мен мәселелерін және әрбір жағдайда ата-ана/қамқоршылардың қалай әрекет ететінін қарастырыңыз.

- Жоғарыда сипатталған төрт ата-аналық стильдің әрқайсысын көрсететін ата-аналармен/қамқоршылармен осы мәселені талқылау үшін қандай стратегияларды қолданар едіңіз.
- Ата-анамен серіктестікте жұмыс істеудің, серіктестікте жұмыс істеудің, саясатты құруға және күнделіті тәжірибеге қатысты сіз үшін қандай салдары бар.

Кесте 1.2 Жағдаяттар

Отбасы құрылымдары мен қауымдастық сәйкестіктері дамып келеді. Балалар мен жастардың қоғамда көп уақытын отбасынан алшақ өткізетіні жиі кездестіруге болады. Бұл отбасы мүшелерінң бала күтуде қосымша жауапкершілікті қабылдауы, немесе ересек балаларды мектептен тыс үйірмелерге апару нәтежиесі болуы мүмкін. The Good Childhood Inquiry журналында көрсетілген зерттеу нәтежиелері бұл өзгерістердің құрылымдар мен қауымдастық сәйкестіктерін ұзақ мерзімді әсерін көрсетеді.

•Зиянды мінез-құлықтың ең жоғарғы көрсеткіштері - 15-16 жс балаларындағы эмоционалдық және мінез-құлық қиындықтарының көрсеткіштері соңғы 30 жылда айтарлықтай өсті.

•Балалардың 28 % - ның биологиялық әкелерімен байланысы жоқ.

•16 жастағы әрбір оныншы жасөспірім психикалық денсаулығында қиындықтарға тап болады. Мысалы: тамақтанудың бұзылуы, депресия, мазасыздық.

•Отбасының бұзылуы, 70% 9-12 айлық сәбилердің аналары жұмыс жасайды. Жоғарыдағы ойлар туралы ойланып көріңіз, сізге қалай әсер етеді?

Серіктестік үшін ықтимал кедергілер

Ата-аналармен, қамқоршылармен, қоғаммен жұмыс істеуге болатын ықтимал кедергілер бар. Бұл кедергілер ата-аналардың қамқоршылардың білім алуудағы бұрынғы тәжірибесін отбасылық құндылықтарды, жұмысқа қатысты міндеттемелерді және олардың жұмыс пен ортаның этикасына толық қатысуына кедергі келтіруі мүмкін жағдайларды қамтиды. Питерс және т.б зерттеушілер ата-аналардың 44%-ы үшін жұмыс уақытын баланың оқуына көбірек араласуының басты кедергісі ретінде мойындады. Дегенмен 2007 жылы Пенн Гринн орталығындағы практиктер жүргізген 5 жасқа дейінгі балаларды зерттеп ата-аналарға баласының оқуына қатысуының әртүрлі тәсілдерін ұсынғанда, олардың 84 %- ы мұнымен айналыса алды.

Ата-аналардың/қамқоршылардың өздерін жайсыз сезінуінің бір себебі, олар серіктестікті рөлді ажырата алмайды.

Шынында да көптеген практиктер әлі күнге дейін ата-аналарды/қамқоршыларды баласының оқуын белсенді түрде насихаттайтын серіктестітерден гөрі көмекші ретіне қарастырады.

Ата-аналар көптеген білім мен дағдыларды ұсына алады, бірақ кейде олар келесі себептерге байланысты баласының біліміне қатысуға құлықсыз.

- Уақыт шектеулері, егер сіз оқысаңыз немесе жұмыс жасасаңыз
- Өз дағдыларына деген сенімсіздік
- Олардың бәрін білмеуі мүмкін екенің мойындаудан қорқу
- Айыпталудан қорқу
- Мәдени, діни себептер немесе ерекше қажеттіліктр
- Ата-аналардың балалық шақтағы тәжірибесіне байланысты, білім беру жүйесіне наразылық

Ата-аналардың балалық шақтағы тәжірибесіне әсер етпеу үшін, бұл қатал циклді бұзу маңызды.

Есіңізде болсын, сіз сондай-ақ баланың біліміне қатысу қажеттілігіне байланысты қысымға ұшырауы мүмкін ата-аналармен жұмыс жасайсыз.

Сіз өзіңіздің тәжірибеңізде немесе жұмысыңызда кейбір қызметкерлер ата-аналарды өздерінің кәсіби аумағында қауіп ретінде қабылдауы мүмкін екенің байқаған боларсыз. Дегенмен, практиктер ата-аналармен баланың дамуы мен оқу жоспары туралы ақпаратты бөліскенде ата-аналар мен балалар одан пайда көреді. Практиктер өздерін балаларға білім беру саласындағы сарапшылар деп санамай, серікес рөліне деген көзқарастарын қайта қарауы керек.

Мекемелер ата-ананың, қоғамдастықтың және практиктердің рөлі бірін-бірі толықтыратын жұмыс тәсілдерін зерттеп, жүзеге асыруы керек. Джонсон (2010) ата-ананың үміті мен сенім баланың болашақтағы мақсаттарына қалай әсер ететінін зерттеді.

Серіктестік туралы түсінік

Кендерсон және т.б ата-ананың баланың оқуына қатысуының бес негізгі қағидатын анықтады:

- Ата-аналар баласының білімі мен әлеуметтік дамуына жауапты серітес ретінде
- Ата-анаар мектептің/мекеменің баласымен жұмыс істеу әрекетін күшейтетін қызметкерлер ретінде
- Ата-аналар мектептің қойылымдарына қатысатын және бағалайтын көрермен ретінде
- Саясатты әзірлеуге үлес қосатын кеңесшілер және шешім қабылдаушы ретінде

Параметрлеріңізде сіз ата-аналарды қарсы алатын, қабылдайтын және бағалайтын атмосфера құруға тырысуыңыз керек. Зерттеушілер ата-аналар серіктестігінің маңыздылығын атап өткенмен параметрлердің ата-аналар серіктестігін ынталандыру үшін әртүрлі көзқарастар бар. Брокер мен Мэйл ата-аналардың әлеуметтік өмірге қатысуының көптеген үлгілерін атап өтті. Соған қарамастан, брокер ата-аналарға тәжірибені үнемі бақылап отыруға және қызметкерлер мен сөйлесуге мүмкіндік беретін жағдай олардың баласының білім алуы мен

дамуына қатысты шынайы ынтымақтастыққа әкеледі деп айтады. Брокердің зерттеулері ең алдымен ерте жастағы мәдениеттерге бағытталған және орталардың ата-аналармен қарымқатынасын қалай қабылдайтыны туралы түсінік береді. Практиктердің ата-аналарға деген көзқарасын ата-ананың баланың оқуына мен оқуына деген қызығушылық танытуы да қатты әсер ететіні анықталды. Брокер кейбір жағдайларда тәжірибешілер саясат пен процедураға күмән келтірмейтін және олардың беделіне нұқсан келтірмейтін ата-аналардың қатысуын құптайды деп болжайды.

Ата-аналардың пікірлерін тереңірек тыңдай және қарау ұсынады. Ата-аналар баланың негізін қалаушы рөлін атқаруға мүмкіндік беретін қажетті қолдауды алуы керек. Ере жобасының нәтижелерінде Сильва және балалар үйде оқыту үш жасқа дейін балаға әлеуметтік және интеллектуальды артықшылар әкелуі мүмкін деген қорытындыға келді.

Ата-аналардың пікірлерін тереңірек тыңдай және қарау ұсынады. Ата-аналар баланың негізін қалаушы рөлін атқаруға мүмкіндік беретін қажетті қолдауды алуы керек. Ере жобасының нәтижелерінде Сильва және балалар үйде оқыту үш жасқа дейін балаға әлеуметтік және интеллектуальды артықшылар әкелуі мүмкін деген қорытындыға келді.

Беверидж (Беверидж, 2004) бастауыш мектептерде зерттеу жүргізіп, мұғалімдердің көзқарасы ата-аналардың мотивациясы мен олардың білім беру құзыреттері мен дағдыларына қатысты жиі теріс және стереотиптік болуы мүмкін және ата-аналар бұл көзқарастарды біледі және нәтижесінде оларға теріс әсер етуі мүмкін деген қорытындыға келді. Егер ата-аналар "өздерін ата-ана ретінде құрметтейтін болса" және "баласының мектептің құнды мүшесі екенін түсінсе" (63-бет), онда қарым-қатынас күшейіп, ата-ана үшін де, бала үшін де нәтижелі болады деп болжанады. DfES (2006) атап өткендей, мекемелер ата-аналарға баласының біліміне толық қатысуға мүмкіндік беретін бірқатар мүмкіндіктерді ескеруі керек. Мысал ретінде балалардың оқуын тыңдау, балаларды сыныптан тыс жұмыстарға қолдау көрсету, шығармашылық шеберханалар немесе әңгімелеу сеанстарын өткізуге көмектесу арқылы сауаттылықты қолдайтын ата-аналарды келтіруге болады. Ата-аналар ақпарат алмасу тұрғысынан олардан не күтілетініне сенімді болмауы мүмкін, сондықтан бұл процесс бір-бірінің (ата-ананың да, дәрігердің де) рөлдерін түсінбеуіне байланысты қиын болуы мүмкін.

“Ата-ана, мектеп, қоғам” атты мақала зерттеуші Жұмабаева А.Т ның еңбегінде “Негізінен жанұяның шырқы бұзылған, ата-анасы маскүнемдікке салынған немесе жарамдық жағынан азғынданған ортада бала, жасөспірім қашанғы жиренішті көріністі, ондағы айқай-шу мен дау-жанжалға, ұрыс-керіске шыдап жүре бермек. Басқа өмір аңсайды немесе теріс тәрбиеге тез бой алдырып үлгереді, егер осы теріс жолға мүлде бет бұрып кетсе, онда бәйтеректің бір бұтағы қисық өсті дей беріңіз. Бақытсыз қыз, бұзақы ұл осыдан шығады. Сонда негізгі кінәні кімнен іздейміз?! Бұзақылықтың басы бос жүруден басталады. Кейде сабақты жиі қалдыруға, әртүрлі сылтауларды үлкендердің өзі үйретіп отырады. Бұл жағдайда балаға өтірік айтуды үйретіп отырғанын аңғармай да қалуы мүмкін. Жас шыбықты қалай исең, солай өседі ғой. Иә, «Ұяда не көрсең ұшқанда соны ілерсің» демекші, ата-ана тәрбиесі бала өмірінде үлкен із қалдырады. Баланың бойына барлық жақсы қасиеттерді дарыту, тіпті жанында жүрген достарына дейін мән беру, табиғат сыйлаған дарыны болса дамыту, дұрыс білім алуына жағдай жасау- ата-ананың басты парызы.” - , деп баланың дамуына кері әсер ететі факторларды атады.

Тәжірибешілер ақпаратты ата-аналарымен бөлісуі керек, сонымен бірге олар ата-аналарға өзара сенімділікті дамыту үшін жауап ретінде ақпарат алмасуға мүмкіндік беруі керек. Бұл Уолли (Уолли, 2004) айтқандай, ата-аналармен жұмыс істеу мәселесі ғана емес, сонымен қатар ата-аналар тәжірибешілермен қатар сабақтарда олардың негізін қалаушы ретінде не күтетініне сенімді емес. Баса назар аударатын маңызды мәселе-Бастиани жүргізген зерттеу (1997), олар ата-аналар еңлас-тың ілгерілеуі мен жетістіктері туралы ақпаратқа деген қажеттілікті білдіргенімен, олар қызметкерлердің балаларының әлеуметтік және жеке қажеттіліктерін түсінетініне көз жеткізгісі келді. Екі тарап арасында ақпарат алмасу арқылы

бұл сенімділікке қол жеткізуге болады. кездесу керек, өйткені ата-аналар маңызды ақпаратты басқаларға бере алады.

Мекеме мен қоғамдастық арасындағы бірлескен жұмысты дамыту

Серіктестік жұмыста қауымдастықты тану неге маңызды?

Бронфенбреннердің экологиялық орта моделі (1979) бала әсер ететін барлық экологиялық факторлар арасындағы байланысты зерттеді. Бала экологиялық орта моделінің орталығында орналасқан және балаға әсер ететін қоршаған орта мен қауымдастық факторларының толқындық әсері бар:

- Бірінші шеңбер = микрожүйе: мұнда баланың, негізінен отбасының, ерте жастағы қоршаған ортаның, мектептің тікелей байланысының әсері зерттеледі.

- Екінші шеңбер = мезожүйе: мұнда микрожүйедегі элементтер арасындағы қатынастар зерттеледі, мысалы, үй мен мектеп арасындағы қатынастар.

- Үшінші шеңбер = Экзожүйе: мұнда ата-аналардың жұмысы сияқты жанама әсер ету факторлары зерттеледі.

әлеуметтік байланыс, табыс, жергілікті орта.

- Төртінші шеңбер = макрожүйе: отбасы бар кең мәдениет, мысалы, саяси контекст, қауымдастық.

Бұл модель баланың туылғаннан бастап дамуына әсер ететін бірқатар маңызды факторлардың бар екенін атап көрсетеді және әлеуметтік тәжірибені баланың байытылуы мен дамуының маңызды бөлігі ретінде қарастырады.

- **МАКРОЖҮЙЕ** Мәдениеттің, қоршаған ортаның, саясаттың, нанымдар мен әдет-ғұрыптардың әсері

- **ЭКЗОЖҮЙЕ** Қауымдастық сияқты әлеуметтік және экономикалық ортаның әсері. ата-аналардың жұмыспен қамтылуы, кеңейтілген отбасы

- **МИКРОЖҮЙЕ** Жақын ортаның балаға әсері, оның ішінде отбасы, бауырлар, құрдастар сияқты факторлар

- Модельдің ортасында жеке бала

Жергілікті қоғамдастықта орналасуы мүмкін басқа қолдау агенттіктері мыналарды қамтуы мүмкін

- Азаматтарға кеңес беру бюросы;

- Ұлттық денсаулық сақтау қызметінің қызметтері (жыныстық проблемалар, есірткі, алкоголь, медициналық жағдайлар);

- Әлеуметтік қызметтер;

Ата-аналар мен қоғамдастықтың баланың оқу процесіне қатысуы олардың балаларының даму кезеңін басынан бастап анықтайды, бұл олардың балаларының білім деңгейінің жоғарылауына ықпал етуі керек (Дефорж және Абушар, 2003). Зерттеулер ата-аналардың қатысуы балалардың дамуының ажырамас бөлігі екенін дәйекті түрде дәлелдейді, Плауденнің 1967 жылғы есебі) жағдай мен ата-аналар арасында тығыз серіктестік жағдайында ата-аналардың қосқан үлесін мойындады

Миллс (Миллс, 1996) белгілі бір жағдайларда мектеп пен үй арасында берік байланыс орнатылғанымен, ағылшын тілі қосымша тіл болып табылатын отбасылар аз табысқа жеткенін атап өтті. Ол болжағандай. мектептер мәдени және тілдік айырмашылықтар ынтымақтастыққа кедергі келтіретінін анықтады " (Миллс, 1996: 84). Тәжірибешілер нәсіліне, сеніміне, жынысына және қабілетіне қарамастан барлық ата-аналардың қатысуына мүмкіндік беретініне көз жеткізуі керек. Бұған екі тілдегі белгілер, аудармашылар, оң кемсітушілік, қол қоюшылар және қол жетімділік жеңілдігі ықпал етуі мүмкін.

Қоғамдастыққа қатысты Кролл (2002) ата-аналардың әлеуметтік-экономикалық мәртебесі мен әлеуметтік, эмоционалдық және мінез-құлық қиындықтары арасындағы нақты байланысты растайды. Ата-аналар стресстің жоғары деңгейін сезінеді, мүмкін "нашар", кедей

аудандарда; бұл олардың баласымен қарым-қатынасына ғана емес, сонымен қатар олардың қоғамға және білім беру қызметтеріне қатысуына теріс әсер етуі мүмкін (Беверидж, 2004)

Әрі қарай қарау үшін облыстар

Сіз өзіңіздің жеке зерттеуіңіздің бір бөлігі ретінде зерттегіңіз келетін бірқатар басқа салалар бар. Төмендегі нұсқаулар тек ата-аналармен, қамқоршылармен және қоғамдастықпен жұмыс істеуді жақсы түсінуге көмектесетін бірқатар аспектілерді ұсынады.

- Құпиялылық мәселелерін шешу
- Әр түрлі елдердің ата-аналарымен жұмыс
- Ата-аналарды тәрбиелеуге дайындау
- Қарым-қатынас дағдыларын дамыту
- Оқыту саласындағы серіктестік
- Жанжалдарды шешуді түсіну.

Кесте 1.3 Серіктестік үлгілері

“Общество и родителей” мақаласы бойынша: “Мектеп әкімшілігі мен ата-ана арасындағы дау әдетте дәстүрлі түрде ата-аналар жиналысында шешіледі. Дегенмен, мұндай мәселелер мектеп әкімшілігі мен ата-ана арасында жасалатын шарт аясында реттелуі тиіс. Бұл шартта екі тараптың да міндеттері мен құқықтары көрсетіледі. Өкініштісі, көптеген мектептер ата-анамен шарт жасасуды құнттамайды не жасасқан жағдайда ол тек қағаз жүзінде шартты түрде ғана іске асады.”

Қорытынды.

Халықтың болашағы – ұрпағы, ұрпақтың тәрбиесі – ұстазда. Ұстаздың мұраты – жетілген, толыққанды азамат тәрбиелеу. Ал толыққанды азамат қалыптастыру үшін – ақыл-ой тәрбиесі, имандылық, еңбек, эстетикалық, тілдік қатынас, дене тәрбиесі, сонымен қатар экологиялық, патриоттық тәрбие берілуі тиіс. Адамның адам болып қалыптасуында ата-аналармен қатар, ұстаздың рөлі зор. Яғни, ұстаз мамандығының иелеріне болашақ ұрпақты тәрбиелеуде үлкен жауапкершілік жүктелген. Ф.М. Достоевскийдің « Өзіңнен өзінді ізде, өзіңе өзің бағын, өзінді өзің тани біл » — дегендей, әр мұғалім өзінің бала болғанын, өзінің ата-ана екенін, өзінің оқытушы болып қалыптасып келе жатқанын ой елегінен жиі-жиі өткізіп отырса, өзге алдындағы жауапкершіліктің сыры бірден айқындала бастайды.

Бүгінгі қоғам алдындағы басты мақсат өмірдің барлық саласында белсенді, шығармашылық іс әрекетке қабілетті, еркін тұлға тәрбиелеу. Ол үшін бала тәрбиесімен айналысатын отбасы, мектеп, қоғам және жұртшылықтың тәрбие ісі кіріктіріліп жүзеге асуы тиіс. Өйткені отбасына мектеп тарапынан білікті көмек қажет. Педагогтар мен ата-аналардың өзара әрекетінің арқасында ғана оқушы тұлғасын дамыту мәселелерін табысты шешуге болады. Мектеп, мұғалім және ата-ана орны бөлек, себебі бала бір жақты тәрбие алу мүмкін емес. Үйде ата-ана баулыса, мектепте мұғалімдер тәрбие береді. Тәлім-тәрбиедегі жарасымдылық бірлесіп жұмыс істеген жағдайда ғана үйлесімділік табады. Баланың өмір сүруге құштарлығының оянуы өзін қоршаған ортасына: мұғалімге, ата-анаға, бірге оқыған құрбы-достарына, олардың күнделікті іс-әрекеттеріне байланысты.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Александр, Р. (2010) Балалар, олардың әлемі, олардың білімі. Оксон: Роутледж.
2. Аргент, К. (2007) Әрбір бала маңызды: ата-аналар/қамқоршылар және отбасылар үшін өзгерістер ме? Education, 35 (3), 295-303,
3. Athey, C. (1990) Extending Thought in Young Children. Лондон: Пол Чапман баспасы.
4. Остин, Р. (2007) Сыртқа кіруге мүмкіндік беру, оқыту мен оқуды дамыту. Ерте жастағы сыныптан тыс.
5. Дж. (1997) Ата-аналармен жұмыс: тұтас мектеп тәсілі. Виндзор: NFER-Нельсон.
6. Baumrind, D. (1971) Ата-ана билігінің ағымдағы үлгілері. Даму психологиясы монографиялары, 4 1-103.
Бельский, Дж. (1984) Ата-ананың детерминанттары: процесс үлгісі. Баланың дамуы, 55(1), 83-96.
7. Берк, Л. (2004) Балалардың ақыл-ойын ояту: ата-аналар мен мұғалімдер қалай өзгеріс жасай алады.
8. Оксфорд: Беверидж, С. (2004) Инклюзивті білім беру үшін серіктестіктерді дамыту. Лондон: Роутледж-Фалмер.
9. Бласи, М.Дж. (2001) Отбасы мен мектеп арасындағы қарым-қатынасты қайта қарастыру: ата-ананың мектептегі оқуға қатысуына сын. Оксфорд университетінің баспасөзі. Балалық шақтағы білім, 78(1), 537-542.
10. Boulton, B. (2006) Ата-аналарды тартудың 176 жолы. 2-ші басылым. Лондон: Шалфей.
11. Жұмабаева.А.Т “Отбасы, ата-ана, қоғамдастық” Алматы баспасы 82 бет
12. Александр И.А “ Общество и родителей ” 228 бет

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-47-50

УДК: 37.016.5:57 (073)

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ГЕЙМИФИКАЦИИ В ОБУЧЕНИИ ХИМИИ И БИОЛОГИИ УЧАЩИХСЯ

НАРИМАНОВА АҚТОТЫ ЖАРДЕМГАЛИЕВНА

Магистрант Казахского Национального Педагогического университета им. Абая.

Научный руководитель - к.п.н, профессор **АХМЕТОВ Н.К.**

Алматы, Казахстан

Аннотация. Геймификация как инновационный метод обучения приобретает всё большую популярность в образовательной среде. Особенно эффективным данный подход оказывается при обучении естественнонаучным дисциплинам, таким как химия и биология. Введение игровых элементов в учебный процесс способствует повышению мотивации учащихся, активизации познавательной деятельности и лучшему усвоению сложного теоретического материала. Использование таких инструментов, как образовательные игры, интерактивные викторины, квесты, а также элементы соревнования и награждения, делает обучение более увлекательным и результативным. Геймификация позволяет не только улучшить учебные показатели, но и развивать критическое мышление, логическое рассуждение и навыки командной работы. В данной работе рассматриваются особенности применения геймификационных технологий на уроках химии и биологии, а также их влияние на качество усвоения знаний. Представлены примеры практического внедрения и проанализированы результаты, подтверждающие эффективность данного метода в образовательном процессе.

Ключевые слова: Геймификация, химия, биология, образование, мотивация, интерактив, обучение, игры, ученики, методика.

Современная система образования претерпевает значительные изменения, обусловленные развитием цифровых технологий, изменением запросов учащихся и потребностей общества. Одной из актуальных задач становится поиск эффективных методов, способствующих повышению мотивации и вовлеченности обучающихся в учебный процесс. В этом контексте особое внимание уделяется геймификации как инновационному педагогическому инструменту [1].

Геймификация (от англ. gamification) — это использование игровых элементов и механик в неигровых контекстах, в том числе в образовательной среде [2]. В последние годы она приобретает популярность благодаря своей способности оживлять традиционные формы преподавания, делая их более привлекательными и интерактивными. Особенно актуально применение геймификации при изучении таких дисциплин, как химия и биология, которые зачастую воспринимаются учащимися как сложные и абстрактные [3].

Цель данной статьи — рассмотреть особенности и эффективность использования геймификации в обучении химии и биологии, определить её влияние на мотивацию, познавательную активность и успеваемость учащихся.

Теоретические основы геймификации в образовании. Геймификация основана на применении таких игровых элементов, как баллы, уровни, бейджи (знаки отличия), таблицы лидеров, конкурсы, квесты и сценарии, стимулирующие активное участие обучающихся [4]. Педагоги отмечают, что геймификация способствует формированию устойчивого интереса к предмету, развитию критического мышления и умений работать в команде [5].

Геймифицированные подходы особенно эффективны при обучении цифровым технологиям, естественным наукам и иностранным языкам. Они способствуют созданию позитивной атмосферы в учебной среде и снижают уровень стресса у учащихся. Применение

игровых механизмов повышает мотивацию студентов и делает процесс обучения более динамичным и интерактивным. Кроме того, геймификация позволяет персонализировать обучение, учитывая индивидуальные особенности и темпы усвоения материала каждым учащимся. Цифровые платформы, такие как Kahoot!, Classcraft и Quizizz, широко используются для внедрения игровых элементов в образовательный процесс. Исследования показывают, что регулярное использование геймификации повышает успеваемость и участие студентов на занятиях. Она также способствует развитию саморегуляции и ответственности за собственное обучение.

Геймификация эффективно применяется не только в школьном, но и в высшем образовании, а также в системе повышения квалификации педагогов. Важно, чтобы элементы игры соответствовали образовательным целям и не отвлекали от основного содержания урока. Таким образом, грамотно реализованная геймификация становится мощным инструментом повышения качества образования и формирования компетенций XXI века.

Психологи подчёркивают, что геймификация активизирует эмоционально-волевую сферу обучающихся, формирует позитивное отношение к учёбе [6]. Игровые методы способствуют снижению тревожности, особенно при изучении сложных тем, таких как строение клетки, биохимические процессы, свойства химических элементов и реакций [7]. Применение геймификации на уроках химии и биологии. На практике геймификация может быть реализована различными способами. Один из наиболее популярных подходов — внедрение образовательных платформ, таких как Kahoot!, Quizizz, LearningApps и Genially [8], позволяющих создавать интерактивные викторины, тесты и презентации. Эти ресурсы позволяют учителю в режиме реального времени отслеживать прогресс учащихся и получать обратную связь.

Например, при изучении темы «Периодическая система химических элементов Д.И. Менделеева» можно использовать игру-бродилку, в которой учащиеся проходят уровни, решая задания, связанные с группами, периодами, свойствами элементов [9]. Такая игра способствует более глубокому усвоению материала, так как требует активного включения в процесс, а не пассивного запоминания.

В биологии на уроках по темам «Органы чувств человека», «Системы органов», «Наследственность и изменчивость» эффективно использовать квесты и симуляции [10]. Учащиеся могут выполнять задания в виртуальной лаборатории, участвовать в ролевых играх, разгадывать биологические загадки и искать решения в смоделированных биологических ситуациях.

Практические кейсы и примеры. Одним из успешных примеров применения геймификации является проект «Виртуальная лаборатория», реализованный в одной из казахстанских школ [11]. В рамках этого проекта учащиеся 9 классов выполняли опыты по органической химии в виртуальной среде, используя анимированные модели молекул. Успеваемость учащихся повысилась на 18%, а уровень вовлеченности на уроках — в полтора раза.

В другом кейсе — биологическом марафоне «Эволюция в игре» — учащиеся проходили этапы естественного отбора, создавали виртуальных существ и соревновались за выживание. По итогам проекта был зафиксирован рост интереса к предмету у 72% участников [12].

Эффективность и результаты исследований. Многочисленные исследования подтверждают положительное влияние геймификации на учебную мотивацию. В отчете ЮНЕСКО (2022) указано, что учащиеся, обучающиеся с элементами игры, показывают более высокие результаты в тестах и лучше усваивают материал [13]. Также они проявляют большую активность и чаще участвуют в обсуждениях.

В Казахстане проведенное в 2023 году исследование показало, что среди 300 школьников, проходивших обучение с использованием геймифицированных платформ, уровень запоминания материала повысился на 25% по сравнению с контрольной группой (таблица 1), [14].

Таблица 1. Эффективность геймификации в обучении: статистический обзор

№	Исследование/Проект	Количество участников	Процент повышения успеваемости	Процент повышения вовлеченности	Результаты	Ссылки
1	Проект «Виртуальная лаборатория»	9 классов (300 учеников)	18%	50%	Повышение успеваемости и вовлеченности на 18% и в 1,5 раза соответственно	UNESCO. (2022). <i>The use of ICT and gamification in education</i> . Retrieved from https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000387144
2	Биологический марафон «Эволюция в игре»	72% участников	-	72%	Рост интереса к предмету у 72% участников	Alfa.kz. (2023). <i>How gamification is changing education in Kazakhstan</i> . Retrieved from https://alfa.kz/node/12718/kak_geymifikatsiya_menyayet_obrazovanie_kazahstan
3	Исследование в Казахстане (2023)	300 школьников	25%	-	Повышение запоминания материала на 25% по сравнению с контрольной группой	Medetbayeva, Z. (2023). <i>Research on the use of gamified platforms in Kazakhstan's schools</i> . Retrieved from https://kaznpu.kz/docs/docs/diss_medetbayeva.pdf

Рекомендации для педагогов. Для успешного внедрения геймификации важно учитывать возрастные особенности учеников, уровень их цифровой грамотности и технические возможности образовательной организации. Рекомендуется использовать сочетание онлайн- и офлайн-игр, а также адаптировать содержание под учебные цели и требования программы [15].

Важно не перегружать урок элементами игры: геймификация должна быть встроена в учебный процесс гармонично и обоснованно. Следует также формировать у учащихся навыки самооценки и рефлексии, поощряя их за усилия, а не только за правильные ответы [16].

Проблемы и пути их решения. Среди основных трудностей, с которыми сталкиваются учителя при внедрении геймификации, можно выделить нехватку времени на подготовку, технические ограничения и отсутствие методических материалов [17]. Решением может стать обмен опытом между педагогами, участие в семинарах и вебинарах, использование готовых шаблонов и платформ.

Кроме того, важно учитывать индивидуальные особенности учеников: не все одинаково реагируют на игровые методы. Некоторым учащимся может быть комфортнее работать в традиционном формате, и учитель должен уметь варьировать подходы [18].

Закключение. Геймификация представляет собой мощный инструмент, способствующий повышению интереса к обучению, особенно в таких насыщенных и сложных дисциплинах, как химия и биология. Её внедрение позволяет сделать уроки более динамичными, наглядными и понятными, формирует мотивацию и уверенность у школьников. Комплексный подход к использованию игровых технологий, опора на проверенные методики и постоянный анализ эффективности — ключ к успешной реализации геймификации в образовательной практике. В будущем этот подход будет только развиваться и совершенствоваться, открывая новые горизонты для обучения и воспитания подрастающего поколения.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Чернова Л.Н. Геймификация в образовании. — М.: Просвещение, 2021.
2. Deterding S., Dixon D., Khaled R., Nacke L. From Game Design Elements to Gamefulness: Defining "Gamification". — MindTrek, 2011.
3. Чеканов А.П. Методика преподавания биологии. — СПб.: Лань, 2020.
4. Кузьмина И.А. Использование игровых технологий в обучении. — Казань, 2019.
5. Johnson D.W., Johnson R.T. Cooperative Learning Methods: A Meta-Analysis. — University of Minnesota, 2020.
6. Хан А.Э. Психология обучения. — Алматы: НИЦ, 2018.
7. Маркова А.К. Мотивация учения школьников. — М.: Просвещение, 2019.
8. Официальные сайты платформ Kahoot!, Quizizz, LearningApps, Genially.
9. Плотникова Т.В. Игровые технологии в обучении химии. — М.: Учитель, 2022.
10. Бекбаева Ж.А. Применение геймификации на уроках биологии. — Астана: Ғылым, 2023.
11. Отчет школы №25 г. Алматы, 2023.
12. Методические материалы проекта «Эволюция в игре». — Алматы, 2023.
13. UNESCO. The Use of ICT and Gamification in Education. — Paris: UNESCO, 2022.
14. Исследование Центра образовательных инноваций РК. — Нур-Султан, 2023.
15. Семинары РУМЦ МОН РК. — 2021–2024 гг.
16. Советы педагогов с форума "Учитель года". — 2022.
17. Анализ педагогических затруднений при цифровизации. — МОН РК, 2023.
18. Рекомендации ВОЗ по цифровой педагогике. — 2021.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-51-53
УДК 821.161.1

ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ В ОБРАЗОВАНИИ

ӘДІЛХАН ГҮЛДАНА
ҚАЛИҚЫЗЫ ДАМИРА

студенты университета АЛТ им. М. Тынышбаева

Научный руководитель: сениор-лектор ШАЙЖАНОВА М.М.
г. Алматы, Казахстан

Аннотация: Данная статья посвящена анализу трансформационных процессов в сфере образования под влиянием технологий искусственного интеллекта. Рассматриваются возможности применения ИИ для персонализированного обучения, интеллектуального анализа образовательных данных и автоматизации учебной деятельности. Также затрагиваются вопросы этики, цифрового неравенства и роли преподавателя в условиях цифровой трансформации. В данной статье рассматриваются ключевые направления и перспективы внедрения ИИ в образование, а также вызовы, связанные с его использованием.

Ключевые слова: искусственный интеллект, адаптивное обучение, цифровая трансформация, интеллектуальные технологии, образовательные платформы.

Введение. В XXI веке образование находится в эпицентре глобальных цифровых преобразований. Одной из ключевых технологических инноваций, оказывающих влияние на структуру и содержание образовательных процессов, является искусственный интеллект (ИИ). Он представляет собой совокупность алгоритмов и моделей, способных к самообучению, анализу больших объемов данных и принятию решений на основе вычислительных механизмов.

Современные образовательные экосистемы всё чаще интегрируют ИИ в различные аспекты обучения. Например, интеллектуальные обучающие системы способны анализировать стиль восприятия информации у каждого студента, корректируя содержание курсов в режиме реального времени. Такие решения, как ChatGPT, Google Bard или образовательные алгоритмы IBM Watson, используются для формирования динамического контента, который подстраивается под уровень подготовки обучающегося.

Основная часть. Применение ИИ также позволяет автоматизировать рутинные процессы: проверку заданий, оценку письменных работ и составление индивидуальных траекторий обучения. Это не только экономит время преподавателей, но и обеспечивает более точную и объективную диагностику прогресса студентов.

Одной из передовых технологий является образовательная аналитика (learning analytics), в которой ИИ анализирует поведенческие и когнитивные паттерны учащихся. Системы на основе машинного обучения могут предсказывать успехи студентов, выявлять риски отсева и рекомендовать своевременные интервенции.

Тем не менее, внедрение ИИ сопровождается целым спектром вызовов. Среди них – углубление цифрового неравенства между регионами, где есть и нет доступа к передовым технологиям, вопросы приватности и защиты персональных данных, а также снижение роли преподавателя как посредника знаний.

Этические дилеммы также приобретают особую актуальность: кто несёт ответственность за ошибки алгоритмов? Как обеспечить прозрачность принятия решений ИИ? Не приведет ли автоматизация к обезличиванию образовательного процесса?

ИИ позволяет адаптировать образовательный процесс под индивидуальные потребности каждого учащегося. Системы на основе ИИ могут анализировать уровень знаний, стиль обучения и интересы студентов, предлагая персонализированные учебные материалы и

задания. Это способствует более глубокому усвоению материала и повышает мотивацию к обучению.

Применение ИИ в образовательных учреждениях позволяет автоматизировать рутинные административные процессы, такие как составление расписаний, обработка заявлений и оценка успеваемости.

Это освобождает время преподавателей для более продуктивной работы со студентами и разработки учебных программ. Системы ИИ могут анализировать большие объемы данных об успеваемости студентов, выявляя закономерности и прогнозируя потенциальные трудности в обучении. Это позволяет своевременно предоставлять поддержку учащимся и корректировать образовательные стратегии.

Использование ИИ в образовании поднимает вопросы этики и конфиденциальности. Необходимо обеспечить защиту персональных данных студентов и прозрачность алгоритмов принятия решений, чтобы избежать дискриминации и предвзятости.

С внедрением ИИ меняется роль преподавателя в образовательном процессе. Вместо традиционного транслятора знаний, преподаватель становится наставником и фасилитатором, направляющим студентов в их индивидуальных образовательных траекториях. Это требует новых компетенций и адаптации к изменяющейся образовательной среде.

Интеграция ИИ в образовательные учреждения требует значительных инвестиций в инфраструктуру и обучение персонала. Не все учреждения обладают необходимыми ресурсами, что может привести к неравенству в доступе к современным образовательным технологиям.

В будущем ожидается дальнейшее развитие и интеграция ИИ в образовательный процесс. Возможности включают создание интеллектуальных обучающих систем, использование виртуальной и дополненной реальности для иммерсивного обучения, а также развитие адаптивных образовательных платформ, способных подстраиваться под потребности каждого учащегося.

Однако для успешной реализации этих перспектив необходимо учитывать этические, правовые и социальные аспекты, обеспечивая справедливость, доступность и качество образования для всех участников образовательного процесса.

По нашему убеждению, ИИ не сможет полностью вытеснить педагога, ведь обучение – это не просто передача информации, а цельный процесс становления личности, включающий в себя интеллектуальное и нравственное развитие. Человеческий фактор в образовании имеет решающее значение для мотивации и поддержки учеников, а также для развития тех качеств, которые сложно алгоритмизировать и передать с помощью программ, например, эмоционального интеллекта, творческих способностей и эмпатии.

Несмотря на это, ИИ уже сегодня трансформирует роль педагога, делая ее более многообразной. С одной стороны, освобождение от рутинных обязанностей, например, проверки заданий и ведения административных процессов, дает учителям возможность уделять больше внимания индивидуальной работе с каждым учеником, а также создавать новые учебные программы и методики. В результате, педагог эволюционирует из источника информации в наставника и организатора образовательного процесса.

В то же время, ИИ создает новые возможности для индивидуализации обучения, что ставит перед педагогами задачу освоения навыков работы с данными и аналитическими инструментами для эффективного использования этих возможностей в повышении качества образования. ИИ выступает в роли дополнения и расширения для преподавателей, становясь надежным помощником при грамотном применении.

Заключение. В заключение следует отметить, что искусственный интеллект – это мощный инструмент, способный повысить качество и доступность образования. Однако его использование требует комплексного подхода, включающего технические, педагогические и этические аспекты. Только при гармоничном взаимодействии человека и технологий можно добиться устойчивого прогресса в образовании будущего.

Искусственный интеллект представляет собой мощный инструмент трансформации образования, предлагая новые подходы к обучению и преподаванию. Его внедрение может значительно повысить эффективность образовательного процесса, сделать его более персонализированным и доступным. Однако для достижения этих целей необходимо преодолеть существующие вызовы, связанные с этикой, конфиденциальностью и ресурсами, а также переосмыслить роль преподавателя в новой образовательной парадигме.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Мантуленко В. В., Мантуленко А. В. Искусственный интеллект в образовании: противоречия в использовании // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2024. – № 6 (июнь). – С. 221–237.
2. Гребенюк Е. В., Даниелян Д. Г., Даниелян С. С., Крамаров С. О. Искусственный интеллект в образовании: возможности, методы и рекомендации для педагогов. – Москва: ООО "Издательский Центр РИОР", 2024.
3. Платов А. В., Гаврилина Ю. И. Искусственный интеллект в образовании: эволюция и барьеры // Научный результат. Педагогика и психология образования. – 2024. – Т. 10, № 1.
4. Искусственный интеллект в образовании: революция в обучении и преподавании. <https://inbusiness.kz/ru/news/ii-v-obrazovanii-revolyuciya-v-uchebnom-processe-ili-cifrovoe-neravenstvo>. Дата обращения 25.04.25 г.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-54-57

ЖЕКЕ ТҮЛҒАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ҰЖЫМДЫҚ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖҰМЫСТЫҢ СИНЕРГИЯСЫ

БАТАЙ АЯЖАН НҮРАЛДИНҚЫЗЫ

Шоқан Уәлиханов атындағы Көкшетау Университеті жанындағы
колледжінің студенті

көпсалалы

Ғылыми жетекші – **МУХАМЕДЖАНОВА Г.С.**

Ш.Уәлиханов атындағы Көкшетау университеті жанындағы көпсалалы колледжінің
арнайы пәндер оқытушысы, педагогика ғылымдарының магистрі
Көкшетау, Қазақстан

Аңдатпа: мақалада ХХІ ғасырдағы цифрлық ортаның жастардың шығармашылық қабілеттерін дамытудағы рөлі қарастырылады. Зерттеуде цифрлық кеңістік жеткіншектерге ақпаратпен жұмыс жасау, өз идеяларын еркін жеткізу және ұжымдық шығармашылық жұмыс арқылы тұлғалық дамуға мүмкіндік беретіні сипатталады. Сынып бейнеблогын жүргізу тәжірибесі негізінде оқушылардың коммуникация дағдыларын дамыту жолдары талданады.

Жүргізілген зерттеу нәтижелері ұжымдық шығармашылық жұмыстың оқушылардың *soft skills* дағдыларын, азаматтық жауапкершілігін және тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруда тиімді құрал екенін дәлелдейді.

Кілтті сөздер: цифрлық орта, ұжымдық шығармашылық жұмыс, сынып блогы, тұлғалық даму, *soft skills*.

ХХІ ғасыр – технологиялар ғасыры. Қазіргі таңда цифрлық орта адамның өмір сүру, ойлау, қарым-қатынас жасау, білім алу және өзін-өзі дамыту тәсілдерін түбегейлі өзгертті. Әсіресе, жастар үшін бұл орта шексіз мүмкіндіктер алаңына айналды. Цифрлық кеңістікте креативтілік, өз пікірін білдіру, ақпаратты іздеп табу және оны өңдеп, жаңаша ұсыну – жаңа дәуір адамының негізгі дағдылары. Мұндай ортада ұжымдық жұмыс, бірлесіп шешім қабылдау және шығармашылық идеяларды жүзеге асыру маңызды болып табылады. Осыған орай, ұжымдық шығармашылық жұмыс цифрлық кеңістіктің әлеуетін тиімді пайдалану мен болашақ тұлғаны қалыптастырудың маңызды аспектісі ретінде қарастырылады.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында жеке адамның шығармашылық, рухани және күш-қуат мүмкіндіктерін дамыту, адамгершілік пен салауатты өмір салтының берік негіздерін қалыптастыру, даралықты дамыту үшін жағдай жасау арқылы ой-өрісін байыту міндеті айқын көрсетілген [1]. Заңның аталған міндетіне сәйкес, заманауи білім беру процесі цифрлық ортаның мүмкіндіктерін тиімді пайдалана отырып, оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталуы тиіс. Цифрлық интерактивтік ресурстарды қолдану арқылы оқушылар өз ойларын еркін жеткізуге, ақпаратпен өз бетінше жұмыс істеуге, топпен бірлесе отырып шығармашылық жобалар орындауға үйренеді. Бұл өз кезегінде олардың креативті ойлау қабілетін арттырып, болашақ тұлғаның даралық қасиеттерін қалыптастыруға ықпал етеді.

Цифрлық орта (digital web) – ХХІ ғасырдағы мультимедиялық және цифрлық ақпараттық дамудың материалдық-техникалық негізі ретінде жаһандану үдерістерін жүзеге асыратын басты технологиялық база мен құрал қызметін атқарады [2]. Сонымен қатар, цифрлық орта жас ұрпаққа ақпаратқа қол жеткізу, өз идеясын тарату және шығармашылықпен айналысу үшін үлкен мүмкіндіктер ұсынады.

Бүгінгі күні оқушылар мен студенттер тек білімді тұтынушы ғана емес, сонымен қатар жаңа идеялар ұсынатын, өз шығармашылығын цифрлық платформада жүзеге асыратын тұлғаға айналуға. Бұл үдеріске қазіргі заманғы блогинг, влогинг және подкастинг сияқты

бағыттар жастар арасында кеңінен таралып, олардың өзіндік пікірін білдіруіне және қоғамның әлеуметтік мәселелеріне назар аударуына мүмкіндік береді. Сонымен қатар, Instagram, TikTok, YouTube сияқты әлеуметтік желілер оқушылар үшін тек көңіл көтеру алаңы ғана емес, өзін-өзі дамыту, ұжыммен шығармашылық жұмыс жүргізу және цифрлық сауаттылықты арттыру құралы ретінде де белсенді түрде пайдаланылып келеді. Оқушылар өздерінің топтық жобаларын, оқу барысындағы қызықты сәттерін желіде бөлісу арқылы жұмыс барысын рефлексиялау, пікір алмасу және ынтымақтастық орнату сияқты маңызды дағдыларды меңгеруде.

Алайда, цифрлық ортаның шексіз мүмкіндіктері мен қолжетімділігі оны қауіпсіз немесе тиімді етеді деген сөз емес. Бұл кеңістікте шығармашылықпен қатар жалған ақпарат таралуы, тұтынушылық көзқарастың қалыптасуы, уақытты тиімсіз пайдалану, жеке ойлау қабілетінің әлсіреуі және эмоционалдық қысым сынды мәселелер де қатар кездеседі. Жастар көбінесе дайын контентті тұтынуға бейімделіп, өз бетінше ой тую мен жаңа идея жасау қабілеттерінен алыстап барады. Бұл тұлғаның дамуын тежейтін, оның пассивті, реактивті мінезге бейім болуына әкелуі мүмкін деген пікірді Ресей зерттеушілері А.А.Коновалов, Е.Д.Божкова көрсетуде [3]. Осындай олқылықтарды алдын алу үшін және цифрлық ортаның мүмкіндіктерін дұрыс бағытта пайдалану үшін ұжымдық шығармашылық іс-әрекетті дамыту ерекше маңызды. Мұндай үдерісте әр оқушы өзінің жеке рөлін атқара отырып, ұжымдық жұмыстың құндылығын түсінеді. Жұмыс барысында жастар бірін-бірі тыңдауға, қолдауға, өз ойын білдіруге, пікірталас жүргізуге және сыни ойлауға дағдыланады. Бұл – цифрлық ортада жетіспейтін дағдылардың орнын басатын маңызды құрал. Лайықты және жақсы құрылымдалған позитивті мазмұнды бейнеконтенттер жастарды тәрбиелеудің негізі болып табылады. Осы мақсатты көздей отырып, біз ғалым И.П.Ивановтың «Ұжымдық шығармашылық жұмыс» технологияның тәсілдемелерін және заманауи мобильді технологияларды интеграциялау арқылы тәрбиелік мәні бар бейнеконтенттерден құралған сыныптық бейнеблог құруды жүзеге асырдық. Жоба барысында оқушылар әр кезең бойынша жұмыстарын ұжымдық түрде атқарды (1-сурет).

1 сурет – Сынып бейнеблогын жасау кезеңдері

Құрастырылған бейнеблогтарда қазіргі қоғамдағы өзекті мәселелер кеңінен қамтылды. Атап айтқанда, оқушылар салауатты өмір салтын ұстанудың маңыздылығы, ұлттық тәрбиенің құндылығы, интернетке тәуелділік пен құмар ойындардың зияны, қоршаған ортаны қорғау мәселелері және буллингке қарсы толеранттылық ұстанымдары сияқты тақырыптарды өз блогтарының негізгі идеясы ретінде таңдады. Осындай өзара шығармашылық әрекеттесу барысында цифрлық технологиялар мен ұжымдық шығармашылықтың синергиясы айқын көрініс тапты. Бейнеконтенттерді жасау процесінде оқушылар бірлесіп жұмыс атқарып, сандық құралдарды шебер пайдалану арқылы өз ойларын заманауи формада жеткізе білді. Бұл өз кезегінде олардың рухани иммунитетін нығайтуға, адамгершілік құндылықтарын қалыптастыруға елеулі үлес қосады. Ұжымдық жұмыс барысында оқушылар өзара ой бөлісіп, пікір алмасу арқылы тақырыптың мазмұнын тереңінен ашуға және оны өз көзқарастары тұрғысынан толықтыруға тырысты. Нәтижесінде, цифрлық кеңістіктің мүмкіндіктері шығармашылық ізденістерге бағыттап, әр оқушының ішкі әлеуетін жарыққа шығаруға және болашақ тұлғаның дербес қасиеттерін дамытуға ықпал етті.

Жас ұрпақ енді тек ақпарат тұтынушысы емес, оны өңдеп, түрлендіріп, жаңа формада ұсынатын белсенді авторға айналууда. Бұл үдеріс ұжымдық еңбектің құндылығын арттырып, ортақ идея төңірегінде топтасуға, түрлі көзқарастарды сыйлауға, бір-бірінің ойын тыңдауға үйретіп келеді. Осындай ортада қалыптасқан тұлға – тек білімді ғана емес, заманауи ойлауға, жаңашыл әрекетке бейім тұлға болып жетіледі.

Дайындалған бейнежазбалар TikTok платформасында арнайы сыныптық аккаунт арқылы жарияланды (2-сурет).

2 сурет – Сынып бейнеблогы

Қазіргі білім беру кеңістігінде осындай шығармашылық бағыттағы жұмыстар инновациялық сипат алып, кеңінен қолданыла бастады. Оқушылар заманауи технологиялармен тығыз байланыстағы шығармашылық тапсырмаларға айтарлықтай қызығушылық танытуда. Компьютерлік және мобильді құрылғылар жеткіншектердің күнделікті өмірінің ажырамас бөлігіне айналды. Сабақ барысында бейнесюжеттер дайындау – заманауи әдістердің бірі ретінде оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Мұндай әрекеттер олардың цифрлық сауаттылығын арттырып, түрлі қосымшалармен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырады және өзін-өзі жетілдіруге деген ұмтылысын арттырады.

Қазіргі уақытта білім беру парадигмасы оқушының тек академиялық құзыреттілігін ғана емес, оны жауапкершілігі жоғары, ынтымақтастыққа қабілетті тұлға ретінде қалыптастыруға

басымдық беруде. Осы тұрғыда ұжымдық шығармашылық іс-әрекеттер оқушының әлеуметтенуіне және ішкі құндылықтарының дамуына ықпал ететін маңызды құрал ретінде танылады.

1. Жүргізілген жұмыстарды саралай келе, цифрлы ортадағы ұжымдық шығармашылық іс-әрекеттердің оқушыларға тигізетін оң ықпалын атап өтсек:

2. *Біріншіден*, тұлғалық қасиеттердің дамуы. Оқушылар өз ойларымен бөлісіп, топпен жұмыс істей отырып, жеке тұлғалық сапаларын жетілдіреді. Олар жауапкершілік, өз пікірін жеткізу дағдыларын қалыптастырады, сондай-ақ, ұлттық және адамзаттық құндылықтарды меңгереді.

3. *Екіншіден*, soft-skills дағдылары дамытылады. Цифрлық платформаларда жұмыс жасау арқылы оқушылар шығармашылық, белсенділік, мақсаттылық, коммуникативтік дағдыларын жетілдіреді. Олар топтық жұмысқа белсене қатысып, ортақ нәтиже үшін күш салуға үйренеді.

4. *Үшіншіден*, тәрбиелік мәні бар мәселелерге тартылады. Оқушылар цифрлық алаңда қоғамдағы маңызды мәселелерді талқылап, оларды шешуге қатыса отырып, өзінің азаматтық жауапкершілігін арттырады.

Зерттеу нәтижелеріне сүйене отырып, цифрлық ортада ұжымдық шығармашылық іс-әрекеттер оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал ететін тиімді құрал бола алады деп тұжырымдаймыз. Бұл тұжырымды жүзеге асыру үшін келесі ұсыныстарды білдіреміз:

- цифрлық орта мен онлайн платформаларды пайдалану арқылы ұжымдық шығармашылық іс-әрекеттерді белсенді түрде енгізу. Бұл оқушылардың жеке тұлғалық дамуына, шығармашылық қабілеттерінің артуына және өзара жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді;

- мұғалімдерге цифрлық құралдар мен платформаларды қолдану барысында оқушылармен өзара қарым-қатынасты нығайтып, тәрбие үдерісін тиімді қолдауға бағытталған іс-шараларды ұйымдастырудың маңыздылығына назар аудару;

- цифрлы ортада, әсіресе әлеуметтік желілерде, оқушыларды пайдалы, дамытушы және сенімді контентті тұтынуға бағыттау.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. (2007).
2. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319>
3. Беляев Г. Ю. Социально-цифровая среда как источник новых возможностей и новых рисков для современного образования //Отечественная и зарубежная педагогика. – 2020. – Т. 1. – №. 4 (69). – С. 109-123.
4. Коновалов А. А., Божкова Е. Д. Влияние современной цифровой среды на психическое здоровье //Медицинский альманах. – 2021. – №. 1 (66). – С. 6-15.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-58-61

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ҰЖЫМДЫҚ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ІС-ӘРЕКЕТІ ТӘРБИЕ ӘДІСІНІҢ БІР ТҮРІ

АРЧАБАЕВА С.Ж., УКЛИНОВА К.Е., ЖУМАДИЛОВА С.М., АМАНБЕКҚЫЗЫ
АЙЫМ

І. Жансүгіров атындағы Жетісу университетінің
«Zhansugurov college» Талдықорған, Қазақстан

Аннотация: Бұл мақалада білім алушылардың ұжымдық шығармашылық іс-әрекетін тәрбие әдісі ретінде қолданудың маңызы мен ерекшеліктері қарастырылады. Ұжымдық шығармашылық іс-әрекетке қатысу барысында оқушылар өз ойларын еркін білдіруге, шығармашылық қабілеттерін дамытуға, ұйымдастырушылық және коммуникативтік дағдыларын шыңдауға мүмкіндік алады. Мақалада ұжымдық іс-шараларды тиімді ұйымдастыру жолдары мен педагогтың жетекшілік рөліне назар аударылады.

Тірек сөздер: Ұжымдық шығармашылық іс-әрекет, ұжым құру әдістері, ұжым, ұжымның дамуы, ұжымдық ойын.

Қоғамның болашағы саналатын балаларды тәрбиелеуде ұжым ерекше орын алады. Ұжым – балалардың тұлғалық қасиеттерін қалыптастырып, олардың әлеуметтенуіне мүмкіндік беретін басты орта. Балалар ұжымының дамуы – әрбір баланың мінез-құлқы мен тұлғалық қасиеттеріне әсер ететін күрделі әрі көп қырлы процесс. Бұл процесс кезең-кезеңмен жүреді және әр кезеңде ұжым ішіндегі қарым-қатынас, тәртіп, ынтымақтастық ерекшеліктері өзгереді.

Балалар ұжымы – тәрбиелік үдерістің маңызды бөлігі болып табылатын әлеуметтік орта. Ұжым балалардың тұлғалық және әлеуметтік дамуының негізін қалап, олардың өзара қарым-қатынас жасау, ынтымақтастық орнату, жауапкершілік сезімін дамыту қабілеттерін қалыптастырады. Ұжым арқылы балалар өздеріне тән мінез-құлық ерекшеліктерін көрсетіп, қоғамдағы өз рөлін түсіне бастайды.

Балалар ұжымының дамуы – көпқырлы және күрделі үдеріс. Бұл үдеріс бірнеше кезеңдерден өтеді және әр кезеңде ұжымның құрылымдық, психологиялық, тәрбиелік ерекшеліктері қалыптасады. Әрбір кезең балалардың тұлғалық қасиеттеріне, қарым-қатынас жасау қабілеттеріне, және олардың әлеуметтену деңгейіне ықпал етеді. Осы кезеңдерді тиімді ұйымдастыру педагогтың кәсіби шеберлігіне және тәрбиелік әдістердің дұрыс таңдалуына байланысты.

Ұжым құрудың негізгі формалары:

➤ Топтық жұмыс – оқушыларды шағын топтарға бөліп, ортақ тапсырмаларды орындауға бағытталған форма. Бұл әдіс балалардың бір-бірімен қарым-қатынас жасау қабілетін дамытады, олардың өзара жауапкершілік пен ынтымақтастық дағдыларын қалыптастырады. Топтарды құру барысында оқушылардың қызығушылықтары мен қабілеттерін ескерген жөн.

➤ Ойын – бастауыш сынып оқушылары үшін ең тиімді ұжым құру формаларының бірі. Рөлдік, қозғалмалы және шығармашылық ойындар балаларды біріктіреді, олардың белсенділігін арттырады және ұжымдық мақсатқа қол жеткізуге көмектеседі. Мысалы, "Кім жылдам?", "Команда капитаны" сияқты ойындар балаларды ұйымшылдыққа баулиды.

➤ Шығармашылық жобалар балалардың қызығушылықтарын ескере отырып, ортақ мақсатқа бағытталған. Олар сурет салу, қолданбалы өнер, музыкалық немесе әдеби шығармашылық жұмыстарды қамтуы мүмкін. Бұл форма балалардың креативтілігін дамытып, ұжымдық жұмыстың маңыздылығын түсінуге ықпал етеді.

➤ Ұжым құрудың тағы бір тиімді формасы – мерекелік іс-шараларды ұйымдастыру. Бастауыш сыныптарда Наурыз, Жаңа жыл немесе басқа да мейрамдарға арналған шаралар

өткізу арқылы балалардың ұйымшылдық қасиеттері артады. Әр бала өз рөлін орындай отырып, ұжымның мүшесі екенін сезінеді.

Ұжым құру әдістері:

1. Жеке тапсырмалар беру әдісі. Бұл әдіс әр оқушыға ұжым үшін маңызды тапсырма беруді қарастырады. Мысалы, бір оқушы безендірумен айналысса, екіншісі баяндама дайындайды, үшіншісі ұйымдастыру жұмыстарын атқарады. Бұл әдіс оқушылардың өзіндік жауапкершілігін арттырады және олардың ұжымдағы рөлін нығайтады.

2. Серіктестік орнату әдісі. Оқушыларды жұптарға немесе шағын топтарға біріктіріп, бірлесіп жұмыс істеуді ұйымдастыру. Мысалы, бірі оқиғаны баяндайды, екіншісі сурет салады, ал үшіншісі материалды қорғайды. Бұл әдіс балалардың бірін-бірі тыңдау, қолдау және ынтымақтастық жасау дағдыларын дамытады.

3. Пікір алмасу және талқылау әдісі. Ұжымдық талқылау балаларды өз пікірін айтуға және басқаларды тыңдауға үйретеді. Тақырып бойынша пікір алмасу барысында балалардың көзқарастары кеңейіп, ортақ шешімге келу қабілеті дамиды. Бұл әдіс әсіресе сынып сағаттары мен жобаларды қорғау кезінде тиімді.

4. Мақтау мен марапаттау әдісі. Балаларды ұжымдық жұмыста белсенді болуға ынталандыру үшін марапаттау әдісін қолдануға болады. Мысалы, ұжымдық жұмыс барысында ең белсенді топты немесе оқушыны мадақтау. Бұл әдіс балалардың ұжымдық мақсатқа жетудегі қызығушылығын арттырады.

5. Топтық ережелер құру әдісі. Оқушыларды ұжымдық жұмысқа дайындау үшін сынып ішінде арнайы ережелер қабылдауға болады. Мысалы, бір-біріне құрмет көрсету, уақытты тиімді пайдалану, әркімнің пікірін тыңдау. Бұл ережелер балаларды тәртіпке үйретіп, ұжымдық жұмыстың тиімділігін арттырады.

6. Өзін-өзі басқару әдісі. Бастауыш сынып оқушыларын ұжымдық жұмыстарда жауапты рөлдерге тарту өзін-өзі басқару қабілетін дамытады. Мысалы, топ капитанын сайлау, сынып жетекшісінің көмекшісін тағайындау сияқты әдістерді қолдануға болады. Бұл балалардың лидерлік қасиеттерін дамытуға және ұжымға жауапкершілікпен қарауға көмектеседі [1,59].

Ұжым құруда педагог жетекші рөл атқарады. Ол оқушылар арасында ынтымақтастықты қалыптастырып, олардың жас ерекшеліктерін ескере отырып жұмыс ұйымдастыруы тиіс. Сонымен қатар, мұғалім әр оқушының қызығушылығы мен қабілеттерін ескеріп, ұжымдық жұмыс барысында балалардың өзін-өзі тануына ықпал етуі қажет.

Ұжым құрудың формалары мен әдістері дұрыс таңдалған жағдайда, бастауыш сынып оқушыларының ұйымшылдығы, жауапкершілік сезімі және өзара сыйластық деңгейі артады. Ұжымдық жұмыс балаларды ортақ мақсатқа жету үшін бірігуге, ұжымдағы әрбір мүшенің маңыздылығын түсінуге және өзара қолдау көрсетуге үйретеді.

Педагогикалық әдебиеттерде тәрбие формасы ұғымына былайша анықтама берілген: бұл оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру тәсілі. Тәрбие процесін ұйымдастыру формалары неғұрлым жалпы түрде тәрбиешілер мен оқушылар арасында қалыптасатын қатынастарды көрсетеді.

Тәрбиенің өзіндік ерекшеліктері бар бұқаралық, топтық және жеке түрлері бар [2,24].

Осылайша, жұмыстың бұқаралық формалары тәрбиелік іс-шаралардың эпизодтық сипатымен және оларға қатысушылардың айтарлықтай санымен (конференциялар, тақырыптық кештер, шоулар, конкурстар, олимпиадалар, фестивальдар, туризм және т.б.) сипатталады. Тәрбие жұмысының топтық формалары белгілі бір топтағы ұзақтығымен және жүйелілігімен ерекшеленеді (дебаттар, ұжымдық шығармашылық іс-әрекеттер, үйірмелер, көркемөнерпаздар қойылымдары, жұмыс мұғалімнің жетекшілігімен тәрбиеленетін тұлғаның өзіндік жұмысы, бірте-бірте өзіндік жұмысына айналады.) Тәрбиелік әсер ету әдісіне байланысты тәрбие жұмысының формалары:

Ауызша – жиналыстар, жиындар, лекциялар, кездесулер, практикалық – жорықтар, экскурсиялар, спорттық мерекелер, олимпиадалар, жарыстар, сенбіліктер, көрнекі – мұражайлар, көрмелер, витриналар, стендтер, қабырға газеттері, т.б.

Біздің ойымызша, оқытудың ең тиімді түрлері:

- мектеп өмірін басқару және өзін-өзі басқару нысандары – жиналыстар, сынып сағаттары;

- вербалды-логикалық формалар – әр түрлі тақырыптағы әңгімелер, сыныптық талқылаулар, кездесулер;

- жұмыс формасы оқушылардың ұжымдық жұмысына оң әсер етеді; Бұл мектептегі әртүрлі жұмыс түрлері: күнделікті тазалық, мұқтаж жандарға түрлі көмек түрлері;

- ойын-сауық нысаны – ойын ойнау;

- тиімді формасы сабақ болып табылады.

Сабақ тәрбиенің негізгі түрі ретінде ұжымды қалыптастыру үшін орасан зор мүмкіндіктерге ие. Бастауыш мектептерде тәрбие жұмысының топтық түрлері кең тарады (сынып 3-5 адамнан тұратын топтарға бөлініп, әр топ жалпы жұмыстың бір бөлігі ретінде өз тапсырмасын орындайды). Ұжымдық пікір қалыптасады, оқушыларды бірлесіп қол жеткізген табыстың ұжымдық қуанышы біріктіреді. Өз көзқарасын дәлелдеу және қорғау, басқа адамдардың идеяларымен сусындау қабілетінсіз интеллектуалды ізденіс мүмкін емес [3,52].

Ұжымдық жұмыс жолдастардың пайымдаулары мен ойлау тәсілдерін ескеріп, олардың танымдық іс-әрекет әдістерін өзіндікімен салыстыруға мүмкіндік береді. Психикалық іс-әрекет процесіндегі ынтымақтастық және өзара тәуелділік (үй тапсырмасын тексеру үшін жұппен жұмыс, жаңа материалды бекіту үшін кітаппен жұмыс) оқытылатын ұғымдардың көп мағыналылығы мен хабардар болуына әкеледі, өйткені олар әртүрлі көзқарастардан қарастырылады. Мұның бәрі әрбір оқушының жалпы көңіл-күймен сусындауына мүмкіндік береді. Ұжымшылдық еңбек процесінің өзін, ең ұтымды әдістер мен әдістерді таңдауды, оны ұйымдастыруды руханиландырады. Сондай-ақ, ұжымдық ұйымда оқыту тек жеке тұлғаның мүддесі болуды доғарып, мінез-құлықтың шын мәнінде ұжымдық мотивтерін нығайтудың қайнар көзіне айналуы маңызды.

Бала әдетте басқа адамға, адамдар тобына, оның қажеттіліктерін қанағаттандыра алатын ұжымға тартылады. Орташа қанағаттандырылған қажеттілік, мысалы, балалардың ойынға деген қажеттілігі, жаңа қажеттіліктердің пайда болуына негіз болады: достармен, ұжымда болу, жақсырақ ойнау үшін кейбір дағдылар мен дағдыларды меңгеру.

Ұжымдық байланыстарды нығайтуда және ұжымдық қатынастарды дамытуда бірлескен бос уақытты өткізудің маңызы зор. Бос уақытты бірге өткізу мектеп оқушыларын ұжымдық тәжірибелермен және іс-әрекеттермен таныстырады және бір-бірінің рухани әлемімен жақсы танысуға көмектеседі.

Оқушылардың нормаларын, әдет-ғұрыптарын және тілектерін эмоционалды түрде бейнелейтін ұжымдық өмірдің тұрақты формасы. дәстүр болып табылады. Ұжым дамуының барлық кезеңдерінде үлкенді-бастауыш дәстүрлер туындап, ұжымды нығайтып, біріктіреді.

Ұжым алдында тұрған жаңа міндеттер, оларды шешудің жаңа жолдары уақыт өте келе азды-көпті танымал бола бастайды – бұл жаңаларының пайда болуына және ескі дәстүрлердің жойылуына ықпал етеді.

Балалар ұжымының қалыптасуы мен дамуы – бастауыш сынып оқушыларының тұлғалық және әлеуметтік дамуының маңызды бөлігі. Бұл үдеріс балалардың жас ерекшеліктерін, олардың қарым-қатынасқа түсу қабілеттерін және ұжымдық әрекеттерге дайындық деңгейін ескере отырып жүзеге асады.

Бастауыш сынып оқушыларының даму ерекшеліктері және ұжым құру мүмкіндіктері қарастырылды. Бастауыш сынып жасындағы балалар белсенді, зерттеуші және ойын арқылы қарым-қатынас құруға бейім. Мұндай балалар арасында ұжым құру үшін тиімді әдістер мен формаларды қолдану қажет. Ұжымдық ойындар, шығармашылық жобалар және бірлескен оқу іс-әрекеттері ұжымның бастамасын құруға негіз бола алады. Бұл формалар мен әдістер балалардың өзін-өзі тануына, көшбасшылық қабілеттерін дамытуға және өзара құрмет сезімін қалыптастыруға ықпал етеді [4,17].

Балалар ұжымын дамытудың практикалық тәсілдері талқыланды. Мұнда бастауыш сынып мұғалімінің рөлі ерекше маңызға ие екені анықталды. Мұғалім балалар арасында

сенімді және ынтымақтастық атмосферасын құру үшін ұжымдық әрекеттерді ұйымдастыруда белсенді жұмыс жүргізуі керек. Мәселен, ұжымдық жобалар мен топтық тапсырмалар балалардың бірлесе жұмыс істеу дағдыларын дамытса, эмоционалды қолдау мен құндылықтарды насихаттау балалардың қарым-қатынасын нығайтады. Сонымен қатар, конфликтерді басқару, көшбасшыларды дұрыс бағыттау және ашық коммуникацияны дамыту – мұғалім жұмысының маңызды аспектілері.

Жалпы, балалар ұжымы жүйелі және мақсатты жұмыс нәтижесінде қалыптасып, дамиды. Ұжым құру үдерісінде мұғалімдер оқушылардың жас ерекшеліктерін, жеке қабілеттерін және қызығушылықтарын ескеруі тиіс. Бастауыш сынып оқушыларының бірлігі мен ынтымақтастығын арттырудың ең тиімді тәсілдерінің бірі – бірлескен іс-шаралар мен ойындар ұйымдастыру. Осындай шаралар балалардың ұжымдық жауапкершілігін арттырып, ортақ мақсатқа жету жолында күш-жігерін біріктіруге көмектеседі.

Сонымен қатар, практикалық ұсыныстарды жүзеге асыру барысында ата-аналар мен мектеп арасындағы байланыс маңызды рөл атқарады. Отбасылық қолдау мен тәрбие баланың ұжымда өзін сенімді сезінуіне және ұжымдастықтың құндылықтарын түсінуіне әсер етеді.

Осылайша, балалар ұжымының даму кезеңдері теориялық негіздерге сүйене отырып, нақты практикалық тәсілдер арқылы жүзеге асырылады. Бұл ұжымдық рухты, ынтымақтастықты және өзара құрметті нығайтып, балалардың тұлғалық және әлеуметтік дамуына ықпал ететін тиімді процесс.

Балалар ұжымының даму кезеңдері – олардың тұлғалық және әлеуметтік дағдыларының қалыптасуы мен жетілуіне негіз болатын маңызды процесс. Бұл кезеңдерде балалар өзара қарым-қатынас орнатып, ұжымдық әрекеттер арқылы ортақ мақсаттарға жетуді үйренеді. Бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктері мен ұжым құру қабілеттері олардың әлеуметтенуіндегі алғашқы қадамдардың табыстылығын анықтайды.

Қорыта айтқанда, ұжымның қалыптасуының теориялық негіздері балалардың даму ерекшеліктерін ескеруді талап етеді. Бастауыш сынып оқушылары ұжымдастықты ойын, шығармашылық іс-әрекеттер және ортақ қызығушылықтар арқылы қалыптастырады. Бұл кезеңде мұғалімдердің рөлі ерекше маңызды. Олар балаларға бағыт-бағдар беріп, ұжымдық жауапкершілік пен бірлікті нығайту үшін тиімді әдістер мен формаларды қолдануы керек.

Балалар ұжымын дамытудың практикалық тәсілдері олардың қарым-қатынасын, ынтымақтастығын және бірлігін нығайтуға бағытталған. Топтық жобалар, ұжымдық ойындар және бірлескен тапсырмалар оқушыларды жақындастырып, олардың ұжымда өзіндік орнын сезінуіне көмектеседі. Мұғалімдер мен ата-аналардың бірлескен әрекеттері бұл үдерістің табысты болуын қамтамасыз етеді.

Жалпы, балалар ұжымы жүйелі және мақсатты жұмыс нәтижесінде дамиды. Ұжымдық әрекеттер арқылы оқушылар өзара түсіністікке, жауапкершілікке және ортақ құндылықтарға негізделген қарым-қатынастар құруды үйренеді. Бұл олардың тұлғалық дамуына, өзін-өзі танып, көшбасшылық және ынтымақтастық дағдыларын қалыптастыруына ықпал етеді. Осылайша, балалар ұжымы олардың болашақ әлеуметтік және тұлғалық дамуының негізін қалайды.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Жарықбаев Қ. Психология. Оқулық. – Алматы: «MLD -GUL» баспаханасы, 2010. – 722 б.
2. Оразбекова К. Жеке тұлға ұлттық тәрбиесінің ғылыми-педагогикалық негіздері. – Алматы: Комплекс, 2000.-397 б.
3. Иманбаева С.Т. Патриоттық тәрбие берудің теориясы мен практикасы. Монография. – Алматы: Полиграф - Сервис. 2007. 305 бет.
4. Беркімбаева Ш.К., Құнантаева К.К., Қалиев С.Қ. т.б. Педагогика тарихы. Алматы. ҚазМемҚызПУ. 2009. - 370 б.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-62-66
ЭОЖ 54:004.7

МОБИЛЬДІ ҚОСЫМШАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ХИМИЯ ПӘНІН ОҚЫТУ ПРОЦЕСІН ТИІМДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ

СЕЙДІҚАПАР АРУЖАН СӘБИТҚЫЗЫ

7M01504-«Химия педагогтерін даярлау» БББ-ның 1 курс магистранты
М.Х.Дулати атындағы Тараз университеті, Тараз қ.

ТАУБАЕВА РАУШАН СЕРИХАНОВНА

«Химия» кафедрасының PhD докторы, қауымд.профессор м.а.,
М.Х.Дулати атындағы Тараз университеті, Тараз қ.

Аннотация. Қазіргі уақытта білім беру саласы цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы мен интеграциясына бет бұруда. Әсіресе химия пәні сияқты күрделі және тәжірибелік бағыттағы пәндерді оқытуда инновациялық тәсілдер маңызды рөл атқарады. Ұсынылған мақалада химия пәнін оқыту үдерісінде мобильді қосымшаларды қолданудың заманауи тәсілдері қарастырылады, өйткені бұл технологиялар білімалушылардың қызығушылығын арттыру, көрнекілік пен интерактивтілікті қамтамасыз ету арқылы оқу үдерісін сапалы түрде ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Мақалада мобильді қосымшалардың ерекшеліктері мен артықшылықтары жан-жақты талданып, химия пәніндегі нақты қосымшаларға шолу жасалып, заманауи құралдардың мүмкіндіктерін тиімді пайдаланудың жолдары ұсынылды.

Кілт сөздер. Мобильді қосымшалар, цифрлық білім беру, интерактивті оқыту, геймификация, мобильді технологиялар, виртуалды зертхана, 3D моделдеу.

Цифрлық технологиялар білім беру саласында білімалушылармен оқытушылардың өзара әрекеттесуін жаңаша ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Интернет желісінің қолжетімділігі, түрлі мобильді құрылғылар мен қосымшалардың пайда болуы білім беру үдерісін жеңілдетіп, оны тиімді әрі қызықты ете алады. Бұл өз кезегінде білімалушылардың оқу белсенділігін арттырып, дәстүрлі оқу әдістеріне қосымша мүмкіндіктер ұсынады. Цифрлық технологиялардың көмегімен ақпаратты визуализациялау, деректерді талдау және оқушыларға жеке бағытталған тапсырмалар беру мүмкіндігі туындайды. Мобильді қосымшалар, онлайн платформалар, виртуалды және қосымша шындық технологиялары оқу процесін сапалы түрде ұйымдастыруға жол ашады.

Химия пәні абстрактілі және күрделі тақырыптарды қамтитын пән ретінде білімалушылардың түсінуіне ерекше назар аударуды қажет етеді. Химияның молекулалық және атомдық деңгейдегі құбылыстарын түсіндіру көбінесе визуализация мен эксперимент жасау арқылы жүзеге асырылады. Бұл пәнде теория мен тәжірибені үйлестіру маңызды, сондықтан оқыту барысында тәжірибелік тапсырмалар мен демонстрациялар ерекше орын алады. Алайда, химия пәніндегі барлық эксперименттерді нақты жағдайда жүзеге асыру әрқашан мүмкін бола бермейді, әсіресе оқушылар саны көп болғанда немесе қажетті жабдықтар мен химиялық реагенттер болмаған жағдайда.

Мобильді қосымшалар химияны оқыту барысында осы кемшіліктерді жоюға мүмкіндік береді. Оқушыларға виртуалды зертханалар мен модельдер арқылы молекулалық құрылымдарды, химиялық реакцияларды немесе зертханалық тәжірибелерді көрсетіп, оларды визуализациялау және іс жүзінде орындау мүмкіндігі беріледі. Мысалы, AR (қосымша шындық) және VR (виртуалды шындық) технологиялары химиялық элементтердің, реакциялардың және тәжірибелердің 3D модельдерін жасауға мүмкіндік береді, бұл оқу процесін қызықты әрі тиімді етеді.

Мобильді қосымшалардың оқу процесіндегі орны келесідей артықшылықтармен анықталады:

- **Қол жетімділік:** Мобильді қосымшалар оқу материалдарына ыңғайлы түрде қол жеткізуге мүмкіндік береді. Оқушылар интернет арқылы өздерінің оқу материалына ешқандай шектеусіз кіре алады, бұл өз кезегінде оқыту процесін барынша икемді етеді.

- **Интерактивтілік:** Мобильді қосымшалар оқушыларды тек тыңдаушы емес, белсенді қатысушы етіп, теориялық білімді тәжірибеде қолдануға мүмкіндік береді. Оқушы ойын түріндегі тапсырмалар мен викториналар арқылы белсенді түрде қатыса алады.

- **Көрнекілік:** Оқу материалын графикалық және бейнемазмұн арқылы көрсету, мысалы, химиялық реакцияларды немесе молекулалық құрылымдарды 3D форматта көрсету, абстрактілі түсініктерді айқындауға мүмкіндік береді.

- **Жедел кері байланыс:** Мобильді қосымшалар тестілер мен тапсырмалар арқылы оқушыларға жылдам кері байланыс береді, нәтижесінде оқушылар өз білімін дереу бағалап, қатесін түзете алады.

- **Геймификация:** Оқу процесін ойын элементтерімен біріктіру білімалушылардың мотивациясын арттырады. Қосымшалар арқылы білімалушылар ұнай жинап, деңгейлерді көтере отырып, қызықты әрі тиімді түрде үйрене алады [1].

Химия пәні бойынша оқу кезінде мобильді қосымшаларды қолдану оқушыларға молекулалық құрылымдарды, химиялық реакцияларды және тәжірибелерді визуализациялау арқылы түсінуді жеңілдетеді. Қазіргі уақытта химия сабағында қолданылатын мобильді қосымшалар түрлі әдістермен оқытуды қолдайды:

- **Молекулалық құрылымдарды 3D көрсету:** Мысалы, *Molecules* немесе *3D Periodic Table* қосымшалары арқылы оқушылар химиялық элементтер мен молекулалардың құрылымдарын үш өлшемді форматта көре алады. Бұл тәсіл абстрактілі молекулалық құрылымдардың оқушының ойында нақты елестетуіне көмектеседі [2].

- **Виртуалды зертхана:** *Chemist Virtual Lab* немесе *PhET Interactive Simulations* сияқты қосымшалар оқушыларға химиялық реакцияларды қауіпсіз жағдайда жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Олар реакцияларды әртүрлі жағдайда зерттеп, оның нәтижелерін зерттей алады [3].

- **Химиялық реакцияларды модельдеу:** Химиялық процестерді және реакциялардың механизмдерін модельдеу арқылы оқушыларға олардың жұмыс принциптерін визуализациялауға мүмкіндік беріледі. Мысалы, *Chemistry Lab* қосымшасы молекулалардың өзара әрекеттесуін көрсету үшін қолданылады.

- **Викториналар мен тесттер:** *Kahoot!*, *Quizlet* сияқты платформалар арқылы химия пәнінің тақырыптарын бекіту үшін викториналар мен тесттер ұйымдастыруға болады. Бұл білімалушылардың теориялық білімін тексеру үшін өте тиімді құрал [4].

- **AR/VR технологиялары:** *MEL Chemistry* сияқты қосымшалар арқылы химияның күрделі құбылыстарын AR және VR технологиялары арқылы тәжірибе жүзінде көрсетуге болады. Бұл әдіс білімалушылардың сабаққа қызығушылығын арттырады және олардың ғылыми ойлау қабілетін дамытуға ықпал етеді.

Мобильді қосымшалардың химия сабағында қолданылуы кеңінен таралғанымен, олардың әрқайсысы түрлі мүмкіндіктер мен артықшылықтары бар. Осыған орай бірнеше танымал қосымшаларға шолу мен салыстырмалы талдаулар келтірілді.

Мобильді қосымша: **MEL Science** немесе **MEL Chemistry-**

MEL Chemistry — бұл химия әлеміне қадам басқысы келетіндер үшін тамаша құрал.

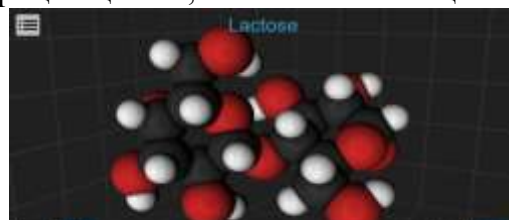

Бұл мобильді қосымша оқушыларға молекулалардың құрылымын үш өлшемде көріп, химиялық реакцияларды тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, қосымша химия пәні бойынша қызықты тәжірибелер жүргізуге және ғылыми ойындар ойнауға мүмкіндік береді, бұл білімалушылардың білімін бекіту үшін өте тиімді.

Қосымшаның негізгі ерекшеліктері:

1. Молекулалардың үш өлшемді көрінісі: MEL Chemistry қосымшасы арқылы сіз молекулаларды ішінен көруге мүмкіндік аласыз. Бұл қосымшада сіз түрлі молекулаларды, оның ішінде күкірт қышқылын, лимон қышқылын, тұз қышқылын, лактозаны және қалайы хлориді сияқты химиялық қосылыстарды 3D форматта көре аласыз.

2. Ғылыми тәжірибелер: Қосымша сізге химиялық реакцияларды виртуалды түрде жүргізуге мүмкіндік береді. Бұл тәжірибелер қауіпті емес және ешқандай арнайы жабдықты қажет етпейді, сондықтан оларды кез келген жерде және кез келген уақытта орындауға болады. MEL Chemistry қосымшасы көптеген тәжірибелер мен ғылыми жобаларға арналған нұсқаулар мен көмекшілерді ұсынады, бұл білімалушылардың тәжірибе жасап, өз білімдерін практикада қолдануына көмектеседі.

Сурет 1. Лактозаның 3 өлшемді көрінісі

3. Оқыту әдістері: MEL Chemistry қосымшасы ұсынатын ғылыми ойындар мен викториналар білімалушылардың қызығушылығын арттырады. Олар тәжірибелер мен ғылыми тапсырмаларды орындау барысында өз білімдерін тексеріп, тереңірек түсінік алады. Әрбір эксперименттен кейін оқушылар тест тапсырып, білімдерін бағалауға мүмкіндік алады.

4. Тесттер: Әрбір тәжірибеден кейін қосымша оқушыларға тест өткізіп, олардың білімін тексеруге мүмкіндік береді. Бұл оқушыларға қай жерде қателескенін және қай жерлерде күш-жігерін арттыру керектігін түсінуге көмектеседі.

5. Әртүрлі жастағы аудиторияға арналған: MEL Chemistry қосымшасы әртүрлі жастағы оқушылар мен студенттер үшін пайдалы. Ол балаларға да, ересектерге де химияның күрделі әлемін қызықты әрі түсінікті етіп таныстыруға мүмкіндік береді. Осылайша, қосымша балаларды да, жоғары сынып оқушыларын да, тіпті химия саласында оқып жүрген студенттерді де қамтиды.

6. Үйде және лабораторияда қолдануға арналған: Бұл қосымша үйде химияны зерттеу және тәжірибелер жүргізу үшін тамаша. Сонымен қатар, оны мектептер мен ғылыми зертханаларда оқыту құралдары ретінде пайдалану да өте тиімді. MEL Chemistry өз оқушыларына тәжірибені виртуалды түрде көрсету арқылы химия пәніне деген қызығушылықты арттырады.

Қосымшаның артықшылықтары:

- Химиялық реакцияларды қауіпсіз және көрнекі түрде көрсету.
- Білімалушылардың ғылыми тәжірибелер жүргізу арқылы өз білімін кеңейту.
- Қызықты және ойын түріндегі оқыту әдістері.
- Тесттер арқылы білімалушылардың білім деңгейін тексеру мүмкіндігі.
- Әртүрлі жастағы оқушыларға арналған мазмұн.

Қосымшаның кемшіліктері:

• Қосымша ақылы жазылым негізінде жұмыс істейді, бұл кейбір пайдаланушылар үшін қолайсыз болуы мүмкін.

• Қосымшаның толық функционалдығы үшін жақсы интернет байланысы және сәйкес құрылғы қажет.

- Мобильді қосымша: **Chemistry Lab Simulation App**

Chemistry Lab Simulation App – бұл химия пәнін үйренушілерге арналған виртуалды зертхана. Бұл мобильді қосымша арқылы оқушылар қауіпсіз әрі ыңғайлы ортада әртүрлі химиялық тәжірибелерді жүргізе алады. Нағыз зертханалық құрал-жабдықтар мен реактивтерді қажет етпей-ақ, қолданушы эксперименттің барысын бақылап, реакция нәтижелерін көре алады.

Қосымшаның негізгі мүмкіндіктері:

• Виртуалды тәжірибелер жүргізу: Қолданушылар нақты зертханадағыдай тәжірибе жасап, заттардың әрекеттесуін көрнекі түрде бақылай алады.

• Тәжірибе құралдары мен химиялық заттар: Қосымшада әртүрлі ыдыстар, реактивтер және қыздыру құралдары сияқты элементтер толықтай қамтылған.

• Қауіпсіздік: Барлық тәжірибелер цифрлы форматта өтетіндіктен, ешқандай қауіп жоқ. Бұл мектеп жасындағы балалар үшін де өте тиімді.

• Білімді тексеру: Оқушылар тәжірибе жасап болған соң, өз түсініктерін бекіту үшін тапсырмалар мен тесттерді орындай алады.

Қосымшаның артықшылықтары:

- Қолдануға ыңғайлы интерфейс;
- Қауіпсіз тәжірибе жасау ортасы;
- Әртүрлі химиялық процестерді түсіну мүмкіндігі;
- Зертханалық жұмыс дағдыларын дамыту;
- Оқу процесін жекелендіру.

Қолдануға ыңғайлы аудитория:

Бұл қосымша орта мектеп оқушыларына, колледж студенттеріне және химияны жаңа бастағандарға өте қолайлы. Ол мұғалімдерге де оқыту барысында тәжірибе жасау элементтерін қосуға мүмкіндік береді.

Мобильді қосымша: **Molecules**

Molecules — молекулалардың үш өлшемді (3D) модельдерін көруге және олармен саусақ арқылы өзара әрекеттесуге арналған мобильді қосымша. Бұл қосымша арқылы молекулаларды экранда айналдыруға, екі саусақтың көмегімен жақындатып немесе алыстатып көруге, сондай-ақ бір мезетте екі саусақпен жылжыту арқылы панорамалауға болады.

Негізгі мүмкіндіктері:

• 3D визуализация: Молекулалар ball-and-stick (шарлар мен таяқшалар) және spacefilling (кеңістіктік толтыру) режимдерінде көрсетіледі;

• Қарапайым басқару: Саусақтың көмегімен модельді айналдыру, масштабтау және жылжыту мүмкіндігі;

• Құрылымдарды сақтау: Молекулаларды құрылғы жадында сақтап, кез келген уақытта қайта көруге болады;

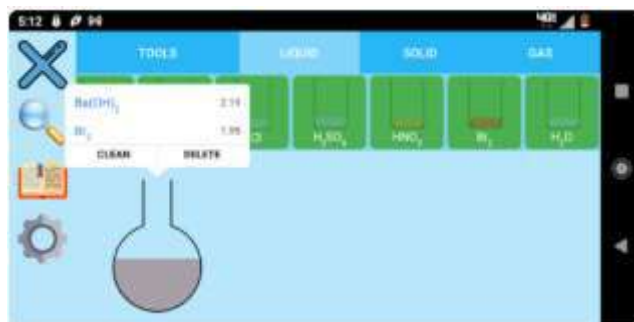
• Файл жүктеу: Қолданушы өзіне қажетті молекулалық құрылымдарды файлмен немесе iCloud арқылы жүктей алады;

Қолдану саласы:

- Мектеп және жоғары оқу орны оқушылары мен студенттеріне;
- Биология, химия пәндерінде құрылымдық ұғымдарды түсіндіруге;
- Ғылыми зерттеулер мен дербес оқу барысында пайдалануға қолайлы.

Кесте 1. Жоғарыдағы аталған қосымшаларға салыстырмалы талдаулар

Қосымша атауы	Мақсаты	Артықшылықтары	Шектеулері
---------------	---------	----------------	------------

Сурет 2. Виртуалды зертхана

MEL Chemistry	Химиялық тәжірибелерді AR арқылы көрсету	Қызықты, визуалды, нақты тәжірибелер	Ақылы жазылым, құрылғыға жоғары талап
Chemist Virtual Lab	Зертхана тәжірибесін имитациялау	Қауіпсіз, тәжірибенің нақты модельдері	Кейбір реакциялар шектеулі
Molecules	Молекулалардың 3D модельдерін көру	Абстрактілі құрылымдарды түсінуге көмектеседі	Барлық элементтер мен молекулалар жоқ

Қорыта айтқанда, қазіргі білім беру үдерісінде цифрлық технологияларды, соның ішінде мобильді қосымшаларды қолдану – оқытудың жаңа парадигмасын қалыптастыруда. Химия пәнінің мазмұны күрделі, көп жағдайда визуализацияны қажет ететін болғандықтан, оны оқытудың тиімді тәсілдерінің бірі ретінде мобильді қосымшалар сәтті қолданылады. Бұл қосымшалар білімалушылардың танымдық белсенділігін арттырып, сабаққа деген қызығушылығын оятады, сонымен қатар көрнекілік, интерактивтілік, тәжірибелік дағды мен логикалық ойлауды дамытуға септігін тигізеді.

Зерттеу барысында қарастырылған MEL Chemistry, Chemist Virtual Lab, Molecules сынды қосымшалар оқытудың түрлі аспектілерін қамти отырып, білім алушыларға қауіпсіз, ыңғайлы және қызықты оқу ортасын ұсынады. Олар арқылы оқушылар күрделі химиялық процестерді тәжірибе жүзінде көре алады, молекулалық құрылымдарды үш өлшемді түрде зерттейді және білімін ойын түрінде бекіте алады. Сонымен қатар, бұл қосымшалар мұғалімдерге де дәстүрлі сабақ әдістерін заманауи форматта түрлендіруге көмектеседі.

Демек, мобильді қосымшалар – химия пәнін оқыту процесін тиімді ұйымдастыруда маңызды рөл атқаратын инновациялық құрал. Алдағы уақытта бұл бағыттағы зерттеулер мен әдістемелік тәжірибелерді кеңейту – сапалы білім берудің кепілі болмақ.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Ally, M. (2009). Mobile Learning: Transforming the Delivery of Education and Training. Athabasca University Press.
2. Rader, A. J. (2008). Molecules. App Store. <https://apps.apple.com/ie/app/molecules/id284943090>
3. THIX. (n.d.). CHEMIST - Virtual Chemistry Lab. App Store. <https://apps.apple.com/us/app/chemist-by-thix/id440666387>
4. Quizlet Inc. (n.d.). Chemistry Kahoot Questions & Answers Flashcards. <https://quizlet.com/128030850/chemistry-kahoot-questions-answers-flash-cards/>

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-67-71

ЭОЖ 37.017.92

МРНТИ 14.01.45

ҚҰНДЫЛЫҚТАР АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕ БЕРУ: ҰЛТТЫҚ БОЛМЫС ПЕН ЗАМАНАУИ ТАЛАП

КӨКШЕЕВА З.Т., ТАДЖИБАЕВА Ж.А., АМАНҚОСОВА С.Е., ШАХАМАНОВА
Л.Е., КАБУЛОВ М.М.

Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау,
Қазақстан

Аннотация: Мақалада құндылықтар арқылы тәрбие беру мәселесі ұлттық болмыс пен заманауи талаптар тұрғысынан қарастырылады. Жас ұрпақты рухани-адамгершілік негізде тәрбиелеуде ұлттық құндылықтардың маңызы мен орны сипатталады. Сонымен қатар, тәрбиенің мазмұны мен әдістерінің жаңаруы, этнопедагогиканың рөлі, ұлттық болмысты сақтауда әдебиет, кино және медиа құралдарының ықпалы талданады. Абай Құнанбайұлының «Толық адам» концепциясы негізінде инновациялық ойлау, сыни көзқарас және цифрлық сауаттылық тәрізді қазіргі заманғы қасиеттерді тәрбиелеудің маңыздылығы атап көрсетіледі.

Түйін сөздер: құндылық, тәрбие, ұлттық болмыс, толық адам, инновациялық ойлау, сыни көзқарас, цифрлық сауаттылық.

Кіріспе. Қай заманда болмасын адамзаттың алдында тұрған маңызды міндеттердің бірі – саналы ұрпақ тәрбиелеу. Қарыштап дамып жатқан қоғамның заманауи өзгерістеріне, технологиялық дамуға және ақпараттық ағынның көбеюіне байланысты тәрбиелеудің сипаты айтарлықтай өзгерді десек қателеспейміз. Уақыт ағымына сай өмір сүру салтымыз, құндылықтарымыз, қарым-қатынасымыз өзгеріп жатыр. Осыған сәйкес бала тәрбиесінің де мазмұны мен әдіс-тәсілдері жаңаруда. Саясаткерлер, білім саласының мамандары, мұғалімдер үшін жаңа ғасырдың балаларына қалай білім берген дұрыс, қай әдіс тиімді деген сұрақтар күн тәртібінен түспей келеді. Бүгінгі таңда баланы тәрбиелеудің басты ерекшелігі – оны тек қана тыңдаушы немесе орындаушы емес, өзіндік ойы бар, жауапкершілікті сезіне алатын жеке тұлға ретінде қалыптастыру. Педагог М. Жұмабаев «Педагогика» еңбегінде: «Әр тәрбиешінің қолданатын жолы – ұлт тәрбиесі. Әрбір ұлттың баласы өз ұлтының арасында, өз ұлты үшін қызмет қылатын болғандықтан, тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті», - деп ұлттық тәрбиенің маңыздылығын атап көрсетеді [1, 16]. Осыған орай қазіргі заманғы білім беру жүйесінде ұлттық құндылықтар негізінде тұлғаны тәрбиелеу негізгі орын алады.

Зерттеудің материалдары мен әдістері. Ұлттық тәрбие мен құндылықтар жайындағы отандық және шетелдік ғалымдардың еңбектері, этнопедагогика, этнопсихология, фольклортану, әдебиеттану және философия салаларындағы ғылыми зерттеулер мақалаға материал пайдаланылды. Атап айтқанда, М. Жұмабаев, Абай Құнанбайұлы, А. Сейдімбек, С. Қасқабасов, Қ.Б. Жарықбаев, Ә.Н. Нысанбаев және т.б. ғалымдардың еңбектері талданды. Сонымен қатар, қазіргі қазақ киносы мен әдебиетіндегі ұлттық құндылықтарды бейнелейтін шығармалар мысал ретінде қарастырылды (мыс., «Томирис», «Қазақ хандығы», Абай шығармалары). Зерттеу әдістері ретінде контент-талдау (әдеби және кино шығармаларындағы ұлттық құндылықтардың көрінісін анықтау), салыстырмалы талдау (дәстүрлі ұлттық тәрбие мен заманауи тәрбие тәсілдерін салыстыру), философиялық және педагогикалық талдау (құндылықтар жүйесі мен тәрбие үдерісінің мәнін ашу), теориялық жалпылау (түрлі ғылыми көзқарастарды біріктіріп, қорытынды жасау) әдістері қолданылды.

Зерттеу нәтижелері. Педагогика ғылымында тәрбие ұғымына әрқашан ерекше назар аударылады. Тәрбиелеу теориясы XIX ғасырда педагогика ғылымының бір бөліні ретінде

қалыптасты. Тәрбиенің түрлері мақсатына, тәрбиеленушілер санына, құндылық ерекшелігіне қарай бірнеше түрге бөлінеді. Осылардың ішінде бүгінгі күні құндылықтар арқылы тәрбие берудің өзектілігі артып жатыр. Құндылық – адамның өмірлік бағдарын, мінез-құлқын, көзқарасын айқындайтын рухани категория. Құндылықтар арқылы тәрбие беру дегеніміз – оқушыларға жалпыадамзаттық, ұлттық, мәдени және моральдық нормаларды меңгерте отырып, олардың ішкі жан дүниесін байыту, тұлғалық қасиеттерін қалыптастыру. М.Жұмабаевтың пікірін жалғай отырып, қазақ халқының ұлттық болмысы – бұл халықтың тарихи санасы, рухани мәдениеті, дүниетанымы мен өмір сүру салтының жиынтығы. Ұлтымыздың өзіне тән ерекшеліктері мен сипатын танытатын рухани коды. Оларды тілімізден, дәстүріміз бен салт-санамыздан, ауыз әдебиеті мен жыр-дастандардан, ертегілер, шешендік өнер, ұлттық киім мен тағамымыздан, музыкалық мұрамыздан тани аламыз. Тәрбиеде осы болмысты сақтау – жас ұрпақтың тамырын тереңге байлау, рухани негізін бекіту деген сөз.

Ұлттық құндылықтар арқылы тәрбиелеуде этнопедагогика саласының атқаратын қызметін айта кеткен орынды. Ұлттық тәрбие мәселесі бойынша жүргізілген зерттеулерден біз үшін: этнографтардың (Ж.Артықбаев, Х.Арғынбаев, Ю.В.Бромлей, И.С.Кон және т.б.); тарихшылардың (М.Қозыбаев, М.Мұқанов, М.Сужиков, Г.Меңдікұлова және т.б.); этносаясаттанушылардың (Қ.Көшербаев және т.б.); этномәдениеттанушылардың (А.Сейдімбеков, М.Ш. Хасанов, Ж.К.Қаракөзова, В. Тимошинов); фольклортанушылардың (А.Диваев, В.Радлов, А.Левшин, Ә.Қоңыратбаев, С.Қасқабасов, А.Сейдімбеков); этнопсихологтардың (Ж.Аймауытов, Н.Жанделдин, Қ.Жүкеш, Н.Елікбаев); этнопсихологиялық мәселелерді зерттеушілердің (Қ.Б.Жарықбаев, В.К.Шабельников, Ж.Ы.Намазбаева); этнофилософтардың (Ә.Н.Нысанбаев, М.Орынбеков, Р.Б.Әбсаттаров, К.Ш.Нұрланова, О.А.Сегізбаев, А.Қасабеков, Ж.Алтаев және т.б.) еңбектері айрықша құнды болмақ [2, 4].

Ұлттық құндылықтарды қалыптастыру үшін еліміздегі үздіксіз білім беру жүйесіне сол құндылықтарды ендіріп, бүкіл қазақ халқының, әсіресе, жас ұрпақ пен жастардың ұлттық дүниетанымын қалыптастыру қажет. Ұлттық тәрбиенің басты мақсаты:

- Бүгінгі жас буынды ұлттық мәдениетпен нәр алған рухани адамгершілік, кісілік қасиеттері мол тұлға ретінде қалыптастыру;
- Ойлау қабілетін дамыту және эстетикалық тәрбие беру;
- Ұлттық дүниетанымға сүйене отырып, жас ұрпақтың санасында туған халқына деген құрмет пен мақтаныш сезімін ұялату.

Бүгінгі таңда білім беруде ұлттық құндылығымыз арқылы заманауи талаптардың сұранысын қанағаттандыру мәселесі де өзекті. Ежелден келе жатқан рухани болмысымызды жаһандану әлемінде жоғалтпай теңдей ұстап қолдана білген жөн. Қазіргі заманда тәрбиенің басты бағыты да жас ұрпақтың бойына ұлттық рух пен заманауи ойлау қабілетін қатар сіңіру. Тәрбиеде ұлттық және заманауи құндылықтарды тең ұстау дегеніміз – ата-бабалардан қалған рухани мұралар мен қазіргі замандағы технологиялық, мәдени, білімдік жетістіктерді үйлесімді түрде жас ұрпаққа ұсыну. Бұл бағытта әсіресе кино, әдебиет, медиа құралдары үлкен рөл атқарады. Олар – ұлттық болмысты жастарға заманауи тілмен жеткізудің тиімді тетігі.

XXI ғасыр – ақпарат ғасыры. Бұл дәуірде адам санасына әсер ететін басты күш – медиа кеңістігі. Қазіргі жаһандану дәуірінде ұлттық құндылықтарды сақтау мен оны келер ұрпаққа жеткізудің жолдары қоғамның басты мәселелерінің біріне айналды. Тәрбие процесінде ұлттық және заманауи құндылықтарды үйлестіру – еліміздің рухани дамуына, бәсекеге қабілетті тұлға қалыптастыруға жол ашатын маңызды қадам. Жас ұрпақтың бойына ата-бабадан келе жатқан дәстүр мен рухты сіңіру, сонымен қатар оларды заман талабына сай тәрбиелеу – басты міндет. Бұл үдерісте кино, әдебиет, медиа сынды заманауи құралдардың маңызы арта түсуде. Олар – ұлттық болмысты жастарға түсінікті, тартымды және әсерлі түрде жеткізудің тиімді тетігіне айналды. Жастардың санасына әсер етуші күш – гаджет, интернет, әлеуметтік желілер арқылы ұлттық құндылықтарды насихаттау уақыт талабы болып отыр. Соны бірі – кино.

Кино – бүгінгі күннің ең ықпалды идеологиялық құралы. Бір ғана көркем фильм миллиондаған көрерменге әсер етіп, олардың дүниетанымын өзгерте алады. Сондықтан кино арқылы ұлттық болмысты насихаттау – өте маңызды. Қазіргі уақыттағы киноөндірісі жаңа технологиялардың күн санап дамуымен, мемлекетаралық саяси байланыстардың артуымен, экономикасының қарқынды ілгеруінің негізгі сатыларын бірнеше жүздеген жылдар бұрын өткен өркениетті елдердің білім және ғылым жүйесіндегі нақты бағдарламалардың ықпалымен, жас ұрпақ санасының өзгеруіне байланысты едәуір жаңарады. Заманауи киноүрдісі мен киноөндірісі дегеніміз ол – суреткердің, яғни режиссердің көзімен, оның шешімімен әлемді көрсету немесе кино тілімен қоғамды, ұлттық болмыс пен сананы шынайы суреттеу. Әсіресе, халықтың рухани дамуына, жеке дара ұлт ретіндегі сана-болмысының биіктеуіне ықпалы зор салт-дәстүрлер мен әдет ғұрыптарды кинокартиналар арқылы жеткізудің маңызы ерекше [2, 23].

Отандық кинематографияда соңғы жылдары тарихи тұлғалар мен оқиғалар негізінде түсірілген туындылардың саны артып келеді. Мысалы, «Қазақ хандығы», «Томирис», «Алмас қылыш», «Күлтегін», «Ұлы дала таңы», «Ұлт ұстазы», «Оян, Қазақ» секілді фильмдер арқылы жастар ел тарихын, ұлы тұлғаларымыздың ерлігін тереңірек түсініп, ұлттық мақтаныш сезімін оятады. Сонымен қатар, қазіргі заман тақырыбын арқау еткен, ұлттық құндылықты насихаттайтын қысқаметражды фильмдер, деректі жобалар, патриоттық анимациялар да жастар тәрбиесінде өз орнын алуда. Кинодағы визуалды образ, музыка, тіл, киім – барлығы ұлттық болмысты көркем тілде жеткізудің қуатты құралы.

Қазақ әдебиеті – ұлттық рух пен болмыстың көркем шежіресі. Әдебиет арқылы халықтың басынан өткерген тарихи кезеңдерін, салт-дәстүрін, рухани ізденістерін тануға болады. Классикалық әдебиетте – Абайдың даналығы, Мағжанның ұлтшылдығы, Бейімбеттің шыншылдығы, Мұхтардың кемеңгерлігі жатыр. Бұлар – жас ұрпаққа өнеге болар тұлғалар мен идеялар.

Қазіргі қазақ әдебиеті де жаңғырып, жаңа формалар мен заманауи тақырыптарды игере отырып, ұлттық рухты сақтауда. Проза мен поэзияда ғана емес, драматургия, балалар әдебиеті бағыттарында да ұлттық құндылықтар жаңаша сипат алып, заманауи стильде көрініс табуда. Мектеп оқушыларына, жастарға арналған шығармаларда ұлттық болмысты тану мен заманауи әлемде өз орнын табуға бағытталған идеялар тоғысып жатады. Әдебиет – тәрбиенің терең және әсерлі құралы ретінде ұлттық және адамзаттық құндылықтарды қатар ұсынады.

Білім беру мен тәрбие қоғамның жаңа сұраныстарына жауап беру үшін дамып, инновациялық ойлау, сыни көзқарас және цифрлық сауаттылықты дамытуға бағытталған. Осы үдерістердің барлығы Абай Құнанбайұлының «Толық адам» концепциясымен тығыз байланысты. Абайдың бұл концепциясы арқылы тұлғаның рухани және интеллектуалдық тұрғыдан кемелденуі, оның жеке тұлға ретінде қоғамда өз орнын табуы ұсынылады. Бүгінгі күні бұл тұжырымдама әсіресе инновациялық ойлау, сыни көзқарас және цифрлық сауаттылықпен үйлесімді дамуы тиіс.

А. Құнанбайұлының «Толық адам» концепциясында адам болмысының жетілген, жан-жақты дамыған болуы қажет деген пікірді айқындайды. Абай үшін толық адам – бұл өзіне және қоғамға пайдалы, адамгершілік және рухани құндылықтарды бойына сіңірген адам. Толық адам — ақылды, мейірімді, әділ, еңбексүйгіш және ұлттық санасы жоғары тұлға. Оның ойынша, тұлғаның кемелденуі үшін тек сыртқы білім ғана емес, ішкі рухани әлемді дамыту да маңызды.

Абайдың толық адам ілімі мен инновациялық ойлау арасында тығыз байланыс бар. Инновациялық ойлау — жаңа идеяларды қабылдау және оларды жүзеге асыру қабілеті, бұл қазіргі қоғамда өз орнын табуға және дамуға мүмкіндік береді. Абайдың толық адам туралы айтқан ойлары осыған ұқсас: толық адам өз білімі мен дағдыларын қоғамның қажеттілігіне сай қолдана білуі керек. Ол жаңа білімдерді игеріп, өзін жетілдіруі қажет. Инновациялық ойлауды дамытуда Питер Сенге сияқты білім саласындағы сарапшылар өз еңбектерінде шығармашылық және критикалық ойлаудың маңызды рөл атқаратынын атап өтеді. Ол

«Үйренуші ұйым» атты кітабында инновация мен өзгерістерге бейім ұйымдардың табысты болатынын мәлімдеген [4, 96]. Жастарды шығармашылық және инновациялық ойлауға тәрбиелеу үшін Абайдың мұрасына сүйену арқылы оларға өз білімін, дағдысын тек теориялық деңгейде емес, практикалық тұрғыда да қолдануды үйрету маңызды. Бұл оларды тек білімді ғана емес, қоғамға қызмет ететін тұлға етіп қалыптастырады. Абайдың философиясы инновациялық ойлау мен өз білімін қолдану қабілетін дамытудың негізін қалайды.

Сыни көзқарас тұлғаның өз ойлары мен пікірлерін талдау, бағалау және қабылдау қабілетін арттырады. Бұл толық адам болу жолындағы маңызды қадамдардың бірі. Абайдың ойынша, адам өзіне сыни көзқараспен қарауы керек, ол өз әрекеттерін тек қана қоғамда қабылданған нормаларға сай жасамауы тиіс, ол өзінің рухани жетілуін де ескергені жөн. Абай өз өлеңдерінде адамды кемелденуге, жақсыны іздеуге, әрі өзінің ішкі дүниесін терең түсінуге шақырады. Сыни ойлау арқылы адам өз бойындағы кемшіліктерін көруі, оларды түзетуі керек.

Американдық психолог Джон Дьюи сыни ойлауды білім беру жүйесінің негізгі компоненті деп санаған. Ол сыни ойлау қабілеті жақсы дамыған адамдар қоғамда тиімді шешімдер қабылдай алатынын және өзгелермен жұмыс істеу кезінде шығармашылық көзқарас көрсете алатынын айтқан [4, 87]. Абайдың «Қанша дегенмен, адамзаттың көркі – ақыл» деген сөзі сыни ойлаудың негізін қалаушы. Бұл адамның ақыл-парасатын дамытуды және сын тұрғысынан қарауды маңызды етеді. Сыни көзқарас тек білім алумен шектелмей, адамның рухани әлемін де терең талдауды қажет етеді [5, 136].

Абайдың «Толық адам» ілімінде ақыл мен білімді игеру ғана емес, сонымен қатар адамның қоғамда өз орнын табуға қабілетті болуы керек екендігі де айтылған. Бүгінде цифрлық сауаттылық адамды қазіргі ақпараттық қоғамда табысты болуға жетелейді. Цифрлық сауаттылық бұл интернетте ақпаратты іздеу, оны дұрыс қолдану және цифрлық технологияларды тиімді пайдалану қабілеті. Абайдың концепциясында адамның тек өз білімін ғана емес, оны қоғамда қолдану маңызды деп айтылған, бұл қазіргі цифрлық әлемге де қатысты. Адам цифрлық сауаттылықты меңгеріп, өз білімін тиімді қолдануға қабілетті болуы қажет. Бүгінгі жастарға Абайдың философиясын цифрлық әлемде қолдануды үйрету арқылы оларды саналы, білімді, әрі цифрлық сауатты тұлға етіп тәрбиелеу мүмкін болады. Олар тек интернетте ақпарат іздеумен шектелмей, оны талдай білетін, әлеуметтік желілерде жауапкершілікпен әрекет ететін тұлға болуға тиіс [5, 145].

Абайдың «Толық адам» концепциясы қазіргі заманғы тәрбиенің негізін қалаушы ұғым болып табылады. Заманауи қоғамда инновациялық ойлау, сыни көзқарас және цифрлық сауаттылық сияқты қасиеттер адамды кемелдендіреді және оның қоғамда табысты болуына мүмкіндік береді. Абайдың ілімін қазіргі заманның талаптарына сай қолдана отырып, тұлғаны дамытудың тиімді жолдарын табуға болады. Бұл әдіс жастарды тек білімді ғана емес, рухани жағынан да жетілген, инновациялық ойлайтын және цифрлық сауатты тұлғалар ретінде тәрбиелеуге мүмкіндік береді.

Қорытынды. Құндылықтар арқылы тәрбие беру – бүгінгі заманауи қоғамда өзекті мәселе. Ұлттық болмыс пен рухани мұраларды сақтай отырып, жас ұрпақты заманауи талаптарға сай тәрбиелеу – тәрбие жүйесінің басты мақсаты. Бұл жолда этнопедагогика, әдебиет, кино және медиа құралдарының әлеуеті кеңінен пайдаланылуы тиіс. Абайдың «Толық адам» ілімі тұлғаның жан-жақты дамуы мен рухани кемелденуін қамтамасыз ететін негіз ретінде танылып, оны қазіргі инновациялық, цифрлық және сыни ойлауға негізделген қоғам жағдайында тиімді қолдануға болатыны дәлелденді. Демек, ұлттық және заманауи құндылықтарды үйлестіре отырып, саналы, жауапкершілігі жоғары, шығармашыл ұрпақ тәрбиелеу – келешек үшін маңызды бағыттардың бірі болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Жұмабаев М. Педагогика. Алматы: Ана тілі. – 1992.
2. Туякбаева А.Ш. Қазақ кино өнеріндегі салт-дәстүрлер мен рухани құндылықтардың көрінісі. Философия докторы дәржесін алу үшін дайындалған диссертациясы. Алматы. – 2019.
3. Сенге П. The Fifth Discipline: The Art & Practice of the Learning Organization. Doubleday. – 1990.
4. Дьюи Дж. Democracy and Education. – 1916.
5. Құнанбайұлы А. Абай шығармалары. Алматы: Жазушы. – 1995.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-72-79

ӘОЖ

ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ МӘДЕНИЕТІ: СТУДЕНТТЕРГЕ ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР МЕН ЕРЕЖЕЛЕР

ТАДЖИБАЕВА Ж.А.

п.ғ.м., аға оқытушы

КОКШЕЕВА З.Т.

п.ғ.к., профессор м.а.

ТӨРЕСАЕВА М. М.

1 курс магистр

ЖҰМАЕВА Г. С.

1 курс магистр

Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті,
Ақтау қ, Қазақстан Республикасы

Аңдатпа: Бұл мақалада қашықтықтан оқыту мәдениеті мәселесі қарастырылған. Мақалада қашықтықтан оқыту мәдениетінің негізгі кемшіліктері анықталып, цифрлық ортадағы іскерлік қарым-қатынас кезінде сақталуы тиіс талаптар тізімі ұсынылған. Зерттеу нәтижелері бойынша ұсынылған ережелер студенттердің көзқарасын көрсетеді, олардың көпшілігі бұл талаптарды сақтауға дайын екендігін дәлелдейді. Студенттердің қарсылық танытқан ережелерін ашық талқылау арқылы мінез-құлық талаптарына түзетулер енгізіліп, оларды білім алушылар үшін қолайлы ету мақсатында пікірлері ескерілді. Зерттеу барысында студенттерді онлайн-қарым-қатынас мәдениетіне қойылатын талаптарды әзірлеуге қатыстыру барлық білім беру процесіне қатысушылардың пікірлерін ескеруге жағдай жасап, студенттердің белгіленген ережелерді ұстануға деген дайындығын арттыратыны анықталды. Соңғы бірнеше жыл ішінде отандық және шетелдік ғылыми әдебиеттерде қашықтықтан оқыту мәселесін зерттеуге арналған көптеген еңбектер пайда болды.

Кілт сөздер: мәдениет; қашықтықтан оқыту; мінез-құлық ережелері; іскерлік этикет; цифрлық орта.

Кіріспе. «Мәдениет» ұғымы көпқырлы және әртүрлі түсіндірмелері бар. Бұл жұмыста мәдениет деп біз жалпы қабылданған мінез-құлық талаптарын сақтауда көрініс табатын өмірлік құндылықтар жиынтығын түсінеміз. Студенттер онлайн қарым-қатынас еркіндікті арттырып, аудиториялық оқытудағыдай қатаң субординацияны сақтауды қажет етпейді деп санайды. Жеке байланыстың болмауы және кез келген сәтте коммуникациядан шығып кету мүмкіндігі психологиялық кедергінің төмендеуіне және өз мінез-құлқын бақылаудың әлсіреуіне алып келеді. Қалыптасқан жағдайларда оқытушыларға мінез-құлық ережелерін өз бетінше орнатып, оларды студенттерге түсіндіруге тура келеді.

Бұл мәселені күрделендіретін тағы бір фактор – қазіргі уақытта қашықтықтан оқыту кезінде қолданылатын бірыңғай мінез-құлық талаптарының әзірленбегендігі және ресми түрде бекітілмегендігі. Соның салдарынан оқытушылардың талаптары студенттер тарапынан әрдайым біржақты қабылдана бермейді, бұл кейде даулы, тіпті жанжалдық жағдайлардың туындауына әкелуі мүмкін. Сондай-ақ, қашықтықтан оқыту кезінде оқытушылар мен студенттер түрлі техникалық ақауларға (әлсіз байланыс, бейне мен дыбыстың сапасыздығы, компьютер жүйесінің қатып қалуы және т.б.) байланысты қосымша психологиялық қысымға ұшырайтынын атап өткен жөн. Ыңғайсыздық әсіресе онлайн-сабақ барысында камералар

қосылып, қатысушылар өз бейнелерін экраннан көрген кезде арта түседі. Мұндай жағдайда сабақты жайлы әрі тиімді өткізу үшін қолайлы психологиялық атмосфераның маңызы зор, ал оны қалыптастыру үшін құрмет пен сыпайылыққа негізделген мінез-құлық ережелерін сақтау қажет.

Осыған байланысты зерттеудің негізгі сұрағы: Қашықтықтан оқыту мәдениетін қалыптастырудың тиімді жолдары қандай?

Зерттеудің мақсаты – қашықтықтан оқыту мәдениетін қалыптастырудың маңыздылығын зерттеу, студенттердің қашықтықтан іскерлік қарым-қатынаста жалпы қабылданған мінез-құлық нормаларын сақтауға дайындығын анықтау және тиімді әдістерді ұсыну.

Зерттеу болжамы – егер қашықтықтан оқыту барысында студенттер үшін түсінікті, қолайлы және қабылданатын мінез-құлық нормалары бекітіліп, білім беру процесіне енгізілсе, бұл оқыту тиімділігін арттырып, психологиялық шиеленісті төмендетеді.

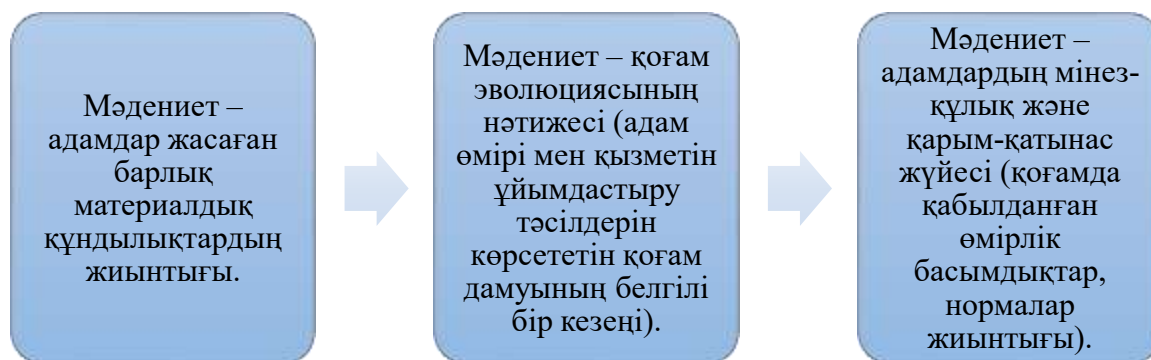
Зерттеудің қажеттілігі мен маңыздылығы: Қашықтықтан оқыту қарқынды дамып келе жатқан білім беру форматы болғандықтан, оның мәдениетіне қойылатын талаптарды нақтылау маңызды. Бұл зерттеу студенттердің онлайн оқытудағы мінез-құлық нормаларын қабылдауына әсер ететін факторларды анықтауға, оқытушылар мен білім алушылар арасында өзара тиімді қарым-қатынас орнатуға, сондай-ақ қашықтықтан оқыту үдерісінің сапасын жақсартуға мүмкіндік береді.

Жоғарыда айтылғандардың барлығы қашықтықтан оқыту кезінде барлық білім алушылар үшін түсінікті, қолайлы және қабылданатын мінез-құлық ережелерін әзірлеудің қажеттілігін көрсетеді. Бұл ережелерді білім беру процесіне енгізу қашықтықтан жұмыс істеу кезіндегі психологиялық жүктемені төмендетуге, сондай-ақ қашықтықтан оқыту тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Бұл зерттеудің ғылыми жаңалығы – қашықтықтан оқыту кезіндегі мінез-құлық ережелерін әзірлеу және студенттердің бұл талаптарды қаншалықты ұстана алатындығын талдау. Зерттеу нәтижелері жоғары оқу орындарында және басқа да білім беру мекемелерінде қашықтан оқытуды ұйымдастыру барысында көмегі тиюі мүмкін.

Зерттеу материалдары мен әдістері.

Бұл зерттеуде теориялық және эмпирикалық әдістер қолданылды. Зерттелетін мәселені теориялық тұрғыдан түсіну мақсатында біз осы тақырып бойынша ғылыми әдебиеттерді талдадық. Терминологиялық түсініксіздікті болдырмау үшін біз «мәдениет» және «қашықтықтан оқыту» ұғымдарын нақтылауға тырыстық және осы негізде «қашықтықтан оқыту мәдениеті» концепциясын нақтыладық.

«Мәдениет» терминінің пайда болуы ежелгі Рим өркениетінен басталады [2]. Өркениеттің дамуына қарай «мәдениет» ұғымының мағынасы өзгеріп, жаңа реңктерге ие болды. Мәдениет теориясын зерттеген ғалымдар А. Кребер мен К. Клакхон осы ұғымның әртүрлі интерпретацияларын жүйеледі [3]. Ғалымдар бөлген мағыналық топтарды үш негізгі категорияға біріктіруге болады (1-сурет):

1-сурет. «Мәдениет» ұғымының түрлі анықтамалары

Осы анықтамалардың ішінде біздің жұмысымыз үшін үшінші тәсіл негіз ретінде алынды. Осы зерттеуде «мәдениет» термині социумда қабылданған нормалар мен мінез-құлық ережелерін сақтаумен көрінетін өмірлік құндылықтардың жиынтығы ретінде қарастырылады.

Қашықтықтан оқыту – салыстырмалы түрде жақында пайда болған білім беру қызметінің формасы, сондықтан ғылыми-педагогикалық ортада бұл ұғымның мазмұны туралы бірыңғай көзқарас қалыптаспаған. Бастапқыда қашықтықтан оқыту «кеңістікте және уақыт бойынша орнықты емес, білім алушылардың өзара және оқу құралдарымен интерактивті өзара әрекеттесуі арқылы жүзеге асырылатын ерекше дидактикалық жүйе» ретінде анықталды [4]. Кейінірек зерттеушілер қашықтан оқытуды оқу материалын қашықтықтан меңгеруге мүмкіндік беретін педагогикалық технология немесе білім алудың ерекше формасы ретінде қарастыра бастады, оның негізінде білімді өз бетінше игеру принципі жатыр [5], [6].

А.В.Зубов қашықтықтан оқыту – дәстүрлі және инновациялық тәсілдерді біріктіретін жаңа форма, ол білім алушылардан жоғары деңгейдегі өзіндік жұмыс жасауды талап етеді және оқытушы мен студенттер арасындағы интерактивті өзара әрекеттесуді қамтиды деп атап өтеді [7].

Қарастырылған түрлі тәсілдерге қарамастан, көптеген зерттеушілер қашықтықтан оқытуды білім беру процесін жүзеге асырудың ерекше формасы ретінде қарастыру қажет деген пікірге тоқталады. Бұл формада оқытушы мен студенттердің өзара әрекеттесуі компьютерлік техника мен арнайы бағдарламалық қамтамасыз ету арқылы жүзеге асырылады.

Ғылыми әдебиеттерді талдау арқылы «мәдениет» және «қашықтықтан оқыту» ұғымдарын нақтылау негізінде біз «қашықтықтан оқыту мәдениеті» концепциясын нақтылауға тырыстық. Ең тиімді талаптар – бұл білім беру процесіне қатысушылардың барлығы объективті деп қабылдайтын талаптар болғандықтан, біз студенттердің ұсынылған мінез-құлық ережелеріне көзқарасын зерттеуге және оларды қаншалықты сақтауға дайын екендігін анықтауға тырыстық. Осы мақсатта біз сауалнама әдісін қолдандық. Бұл әдіс көптеген респонденттерді қамтуға және ауқымды деректер жинауға мүмкіндік берді. Диагностикалық құрал ретінде аралас типтегі сауалнама қолданылды, онда студенттер дайын жауап нұсқаларын таңдап қана қоймай, өз пікірлерін де нақтылап жаза алды.

Сауалнама нәтижелерін ашық талқылау сапалы ақпарат жинауға, әртүрлі көзқарастарды егжей-тегжейлі зерттеуге, студенттердің белгілі бір ережелерді қабылдауына кедергі келтіретін қиындықтарды анықтауға және барлық білім беру процесіне қатысушыларды қанағаттандыратын оптималды шешімді табуға мүмкіндік берді.

Зерттеу Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университетінің 1-курс магистранттары арасында жүргізілді. Бұл бөлімнің таңдалуы оқу процесін ұйымдастыру ерекшеліктеріне, атап айтқанда аралас оқыту форматын қолдануына байланысты. Зерттеу бірнеше кезеңде жүргізілді:

Бірінші кезеңде ғылыми әдебиеттерді және педагогикалық тәжірибені талдау негізінде қашықтықтан оқыту мәдениетінің проблемалық аспектілері анықталды, қашықтықтан жұмыс істеу кезіндегі мінез-құлық талаптары әзірленді және студенттердің оларды сақтауға дайындығын зерттеу үшін сауалнама жасалды. Барлығы 93 студент қатысты, оның ішінде 69 қыз студент және 24 ер студент.

Екінші кезеңде сауалнама жүргізіліп, оның нәтижелері талқыланды, студенттердің ұсынылған ережелерге қатысты пікірлері зерттелді және осы негізде мінез-құлық талаптары түзетілді.

Үшінші кезеңде алынған деректер графикалық тұрғыда интерпретацияланды және қорытындылар жасалды.

Зерттеу нәтижелері.

Қашықтықтан оқыту барысында оқу қызметін ұйымдастырудың барлық тәсілдерін шартты түрде екі негізгі түрге бөлуге болады:

1. Оқытушы мен студенттердің, сондай-ақ студенттердің өзара тікелей қарым-қатынасы (онлайн режимде бейнеконференциялар арқылы);

2. Білім алушылардың электрондық пошта, әлеуметтік желі мен түрлі мессенджерлер арқылы кейінге шегерілген өзара әрекеттесуі.

Онлайн оқыту процесін бақылау барысында қашықтықтан білім алудың мәдениетіне қатысты келесі мәселелер анықталды:

- Онлайн сабаққа қатысу орнын таңдаудағы қателіктер. Кейбір студенттер бейнеконференцияға жатын бөлмесінде қатысуды қалыпты деп есептесе, басқалары сабақты шулы қоғамдық орында өткізді, ал кейбіреулері тіпті көлік жүргізу барысында байланысқа шықты. Мұндай жағдайлар оқу үшін қолайсыз, өйткені олар басқа қатысушыларға құрметсіздік таныту немесе көп алаңдататын факторлардың болуымен байланысты.

- Ресми іскерлік қарым-қатынасқа сай келмейтін сыртқы келбет. Онлайн сабақ – іскерлік қарым-қатынастың бір түрі, сондықтан сыртқы келбет үлкен рөл атқарады. Сонымен қатар, бұл адамның оқу процесіне дайын еместігін көрсетеді. Нәтижесінде оқу үлгеріміне кері әсер етеді. Тәжірибе көрсеткендей, қашықтықтан оқыту кезінде студенттердің едәуір бөлігі сыртқы келбетіне жеткілікті мән бермеген.

- Онлайн сабақ кезіндегі орынсыз әрекеттер. Мысалы, сабақ кезінде тамақ пен сусын тұтыну, бөгде адамдармен сөйлесу (жеке немесе телефон арқылы), сабақ тақырыбына қатысы жоқ бейнероликтер қарау, материалдар оқу сияқты әрекеттер жатады. Мұндай студенттер сабақты тек формалды түрде тыңдайды, бірақ шын мәнінде, олар сабақты толық қабылдамайды.

Электрондық пошта, әлеуметтік желілер және түрлі мессенджерлер арқылы оқытушылар мен студенттердің қарым-қатынасы кезінде туындаған даулы жағдайларды талдау келесі кемшіліктерді анықтады:

- Білім беру процесіне қатысушылардың жеке уақытына құрметсіздік. Дәстүрлі аудиториялық оқыту кезінде оқытушы мен студенттердің жұмыс уақыты сабақ кестесімен реттеледі. Қашықтықтан оқытуда жеке және жұмыс уақытының шекаралары айқын белгіленбегендіктен, студенттер оны әрдайым түсіне бермейді. Кейбір студенттер оқытушыға кез келген уақытта сұрақ қойып, толық жауап алуға құқығым бар деп есептейді. Бақылау барысында студенттердің кешкі уақытта хабарлама жіберіп, жауап күткені немесе түнде тапсырма жіберіп, таңертеңге дейін оны оқытушы тексеріп, бағалайды деп ойлаған жағдайлар тіркелді.

- Электрондық поштаның дұрыс аталмауы, әлеуметтік желідегі аккаунттар мен іскерлік хат алмасу үшін пайдаланылатын парақшалардың тиісті деңгейде рәсімделмеуі. Студенттер көбінесе әлеуметтік желілердегі бұрыннан бар жеке парақшаларын пайдаланады, онда шынайы аты-жөні орнына лақап ат (никнэйм) көрсетілген. Бұл оқытушыға хабарлама жіберушіні анықтау үшін қосымша уақыт пен күш жұмсауға мәжбүр етеді. Дәл осындай мәселе электрондық пошта мен мессенджерлерде де кездеседі, бұл іскерлік қарым-қатынастың тиімділігін төмендетеді.

Қашықтықтан іскерлік қарым-қатынастың күрделілігі мен әртүрлі жағдайларын ескере отырып, студенттердің жайлы психологиялық ортада білім алуына және оқу үдерісінің тиімділігін арттыруға ықпал ететін мінез-құлық ережелері қалыптастырылды.

Ұсынылған қашықтықтан оқыту мәдениетіне қойылатын талаптар үш бөлімнен тұрады:

- 1) Онлайн сабаққа дайындық талаптары.
- 2) Онлайн сабақ кезіндегі мінез-құлық талаптары.
- 3) Электрондық пошта, мессенджерлер немесе әлеуметтік желілер арқылы жанама іскерлік қарым-қатынас талаптары.

Қашықтықтан оқыту мәдениетіне қойылатын талаптардың ұсынылған тізімі, сондай-ақ студенттер арасында жүргізілген сауалнаманың нәтижелері 2-4-суреттерде диаграмма түрінде бейнеленген.

2-сурет. Онлайн сабаққа дайындық талаптары

3-сурет. Онлайн сабақ өткізу кезіндегі талаптар

4-сурет. Этикет және коммуникация талаптары

Диаграммалардан көрініп тұрғандай, барлық ұсынылған мінез-құлық ережелерінің ішінде студенттерді ең көп алаңдатқан талап – камераны қосу міндеттілігі болды. Онымен 39 ОФ “Международный научно-исследовательский центр “Endless Light in Science”

студент (42%) келіспеді. Онлайн сабақ барысында студенттердің визуалды байланыстан қашақтау себептері 1-кестеде берілген және олардың жиілігіне байланысты реттелген.

Кесте-1. Студенттердің онлайн-сабақта визуалды байланыстан қашу себептерін талдау

Себеп	Адам саны	Жалпы респонденттер санынан %
Визуалды байланыс маңыздылығын жоққа шығару (бұл тармаққа «мәнін көріп тұрған жоқпын», «неге керек?», «қажет деп санамаймын» сияқты жауаптар жатады)	23	25%
Психологиялық дискомфорт	6	7%
Бөлмеде басқа адамдардың болуы	5	5%
Желінің қосымша жүктемесі және байланыс сапасының төмендеуі	4	4%
Веб-камераның болмауы және оны сатып алу мүмкіндігінің жоқтығы	1	1%
Барлығы	39	42%

Студенттермен әңгіме барысында визуалды байланыстың маңыздылығын жоққа шығару олардың вербалды емес қарым-қатынастың рөлін түсінбеуінен емес, онлайн сабақ кезінде өзін еркін сезінуге деген ұмтылысынан туындайтыны анықталды. Мұны мінез-құлық ережелеріне қатысты басқа пікірлер де растайды. Мысалы, студенттер камера өшіру арқылы сыртқы келбетіне мән бермеуге, сабақ кезінде (егер алдын ала үлгермесе) таңғы ас ішуге және басқа да әрекеттер жасауға мүмкіндік алатынын атап өтті.

Қашықтықтан оқыту тәжірибесі көрсеткендей, визуалды бақылау болмаған жағдайда студенттер жиі алаңдап, сабақтан тыс әрекеттерге көбірек көңіл бөледі. Олар жұмыс орнын тастап кетуі мүмкін, ал оқытушы сұрақ қойған кезде байланыс сапасының нашарлығын сылтау етіп, үнсіз қалу жағдайлары жиі кездеседі.

Камераның қосулы болуы кей студенттерге психологиялық тұрғыдан ыңғайсыздық тудыратыны рас, бұл олардың оқу тиімділігіне теріс әсер етуі ықтимал. Дегенмен, цифрлық орта тек білім беру процесінде ғана емес, сонымен қатар өндірістік кәсіпорындарда да белсенді қолданылады. Көптеген компаниялар онлайн жиналыстар өткізеді. Сондықтан университеттің басты міндеттерінің бірі – болашақ мамандарды кәсіби ортаға бейімдеу. Осыған байланысты, бейнекамераны пайдаланып, іскерлік онлайн-коммуникация дағдыларын қалыптастыру – болашақ мамандарды даярлаудың маңызды бөлігі.

Қалған үш себеп (бөлмеде бөгде адамдардың болуы, видеокамера қосылған кезде байланыс сапасының төмендеуі, камераның мүлде болмауы немесе оны сатып алу мүмкіндігінің жоқтығы) материалдық-техникалық мәселелерге жатады және қазіргі уақытта оларды шешуге болады. Мысалы:

- Бөлмеде бөгде адамдардың болу мәселесін виртуалды фонды қолдану арқылы шешуге болады.

- Видеокамераның болмауы мобильді телефонды пайдалану арқылы реттеледі, өйткені оның кіріктірілген камерасы бар.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың қарқынды дамуын ескере отырып, болашақта бұл мәселелер өзектілігін жоғалтады деп болжауға болады.

Студенттермен талқылау нәтижесінде видеокамераны қосу талабына қатысты компромистік шешім табылды: егер сабақ онлайн-қарым-қатынасты қажет етпесе (дәріс, өздік жұмыс), камераны өшіруге рұқсат етіледі. Ал егер сабақ белсенді іскерлік коммуникацияны немесе визуалды бақылауды талап етсе, камера қосулы болуы тиіс.

Студенттердің наразылығын тудырған келесі ереже – онлайн-сабаққа ұқыпты киіммен және жинақы шаш үлгісімен қатысу талабы. Бұған 26 адам қарсылық білдірді, бұл сұралғандардың жалпы санының 28%-ын құрайды. Пікірлерді талдау барысында 3 студент (3%) "лайықты киімді" іскерлік стильдегі киім (костюм, белдемше мен блузка) деп түсінгені анықталды. Талқылау барысында студенттерге онлайн сабаққа лайықты киім қандай болуы керек екенін өздері анықтау ұсынылды. Олар нәтижесінде үй киімдерін (мысалы, халат) және тым ашық киімдерді шығарып тастауды, алайда футболкада болуды толық қолдады.

Ең көп наразылық білдіру бойынша үшінші орынға шыққан талап – камера қосулы кезде орын ауыстырмау және себепсіз кадрдан шықпау. Оған 15 студент (16%) қарсы болды.

Онлайн-сабақ кезінде тамақ пен сусын қабылдауға тыйым салу ережесі 11 адамды (12%) қанағаттандырмады, оның 5-і (5,5%) тек сусындарды ішуге тыйым салумен келіспейтінін айтты. Бұл студенттердің наразылығы ұзақ уақыт бойы компьютер экранының алдында отырудан туындайтын физикалық ыңғайсыздықпен («арқа ауырады», «сусыз қалады») байланысты болды. Талқылау барысында бұл талаптарды сақтау қажеттілігі расталды, бірақ сабақ 45 минуттан кейін бес минуттық үзіліс жасалуы қажет деген шешім қабылданды.

Тыныш, жеке кеңістік таба алмау мәселесін 12 студент (13%) көтерді, 7 студент (8%) кадрға бөтен адамдар мен үй жануарларының түсіп кететінін айтты. Бұл қиындықтарды объективті деп тануға және ережелердің тек ұсыныс сипатында екенін мойындауға тура келді.

Электрондық пошта, мессенджерлер мен әлеуметтік желілер арқылы іскерлік қарым-қатынас жасау талаптарына аз ғана студенттер наразылық білдірді. Мысалы, 6 студент (7%) жұмыстарды тексеру үшін және сұрақтарды кез келген уақытта қоюға болатынын, бірақ оқытушының оларды жұмыс уақытында тексеріп, жауап беретінін қолдайтынын айтты.

9 студент (10%) өздерінің электронды поштасы, әлеуметтік желі, мессенджерлердегі аккаунттарын өзгертуге келіспеді. Бұл студенттер өз көзқарастарын негіздемеді. Олардың пікірлері негізінен "мәнін көрмеймін", "қажет деп санамаймын", "өз атымды хабарламада көрсетемін" деген сияқты жауаптардан тұрды. Бұл жағдай студенттердің іскерлік этика ережелерін жеткілікті деңгейде білмейтінін, олардың маңыздылығын түсінбейтінін және осы бағытта тәрбиелік жұмыстар жүргізу қажеттігін көрсетеді.

Қорытынды.

Жүргізілген зерттеу нәтижесінде "қашықтықтан оқыту мәдениеті" ұғымы нақтыланып, ол студенттердің мінез-құлық талаптарын саналы түрде қабылдауы ретінде қарастырылды. Бұл талаптарды сақтау психологиялық шиеленісті төмендетіп, онлайн сабақтардың тиімділігін арттыруға ықпал етеді. Қашықтықтан білім беру тәжірибесін талдау барысында қашықтықтан оқыту мәдениетінің негізгі мәселелері анықталды. Алынған мәліметтер негізінде қашықтықтан іскерлік қарым-қатынас кезінде сақталуы тиіс талаптар тізімі әзірленді.

Студенттердің ұсынылған ережелерді қабылдауға дайындығын зерттеу олардың көпшілігінің бұл нормалардың маңыздылығын түсінетінін және оларды сақтауға дайын екенін көрсетті. Студенттерді қанағаттандырмаған кейбір ережелерді ашық талқылау арқылы ымыралы шешімдер табылып, оларды белгілі бір түзетулермен сақтап қалуға мүмкіндік берілді. Дегенмен, кейбір студенттердің іскерлік қарым-қатынас нормаларымен негізсіз келіспеуі мәдениеттің жеткіліксіз деңгейін көрсетеді, бұл осы бағытта тәрбиелік жұмыстар жүргізу қажеттігін айқындайды.

Қашықтықтан оқыту мәдениетінің мәселесі өзекті болып қала береді және одан әрі зерттеуді талап етеді. Ұсынылған мінез-құлық нормаларын қашықтықтан іскерлік қарым-қатынас тәжірибесіне енгізу ескерілмеген аспектілерді анықтауға, сондай-ақ қашықтықтан оқытуды жетілдіру жолдарын белгілеуге мүмкіндік береді.

Қашықтықтан оқыту мәдениетін қалыптастыру мақсатында студенттер арасында арнайы тренингтер мен семинарлар ұйымдастырып, оқыту барысында психологиялық қолдау жүйесін дамыту қажет. Студенттердің күйзеліс деңгейін төмендету үшін психологиялық кеңес беру мен кері байланыс тетіктерін енгізу маңызды. Сонымен қатар, қашықтықтан іскерлік қарым-қатынас нормаларын бекітіп, оларды барлық қатысушыларға түсіндіру, студенттердің

ұсыныстарын тұрақты түрде жинақтап, оқыту үдерісін жетілдіруде пайдалану қажет. Оқытуды жандандыру мақсатында интерактивті әдістерді кеңейтіп, онлайн оқытуға геймификация элементтерін, виртуалды зертханалар мен рөлдік ойындарды енгізу ұсынылады. Сондай-ақ, педагогтердің қашықтықтан оқыту әдістерін жетілдіруі үшін арнайы курстар мен тәжірибелік сабақтар ұйымдастыру қашықтықтан оқытудың сапасын арттыруға ықпал етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Шарипова Э.М., Заичко М.В., Лалетина Н.Д., Храмова Н.А. Цифровизация образования. Проблемы переходного периода // Современная наука: актуальные проблемы теории и практики. Серия: Гуманитарные науки. 2023. № 4-1. С. 129-132
2. Бирюкова Е.А. О значении понятия «культура» // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. 2016. № 12-4. С. 131-134.
3. Kroeber A. L., Kluckhohn C. Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions. New York: Kraus Reprint Company, 1978. 223 p.
4. Андреев А. А., Солдаткин В. И. Дистанционное обучение: сущность, технология, организация. М. : изд-во МЭСИ, 1999. 196 с.
5. Коджаспирова Г. М., Коджаспиров А. Ю. Педагогический словарь: для студентов высш. и сред. пед. учеб. заведений. М. : издательский центр «Академия», 2000. 176 с.
6. Елашкина Н. В. Самостоятельная познавательная деятельность обучающегося при дистанционном обучении иностранным языкам // Филология. История. Межкультурная коммуникация : тезисы докладов региональных конференций молодых ученых. 2003. С. 33–34.
7. Зубов А. В. Информационные технологии в лингвистике : учеб. пособие. М. : издательский центр «Академия», 2004. 208 с.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-80-83

YESSEN OV UNIVERSITY: ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ ВУЗЕ

КОКШЕЕВА З.Т.

к.п.н. асс.профессор

ТАДЖИБАЕВА Ж.А.

ст. преподаватель, м.п.н.

ҚОЙШЫБАЙ М.А.

Магистрант

САҚЫПОВА Ж.С.

Магистрант Yessenov University

г.Ақтау, Казахстан

Аңдатпа. Мақалада дәстүрлі және инновациялық оқыту әдістерін салыстырмалы талдау қарастырылады. Лекцияларға, жаттауға және тестілеуге негізделген дәстүрлі тәсілдер білімнің жүйелілігін және негізділігін қамтамасыз етеді, бірақ оқушылардың сыни ойлауын және тәуелсіздігін дамытуға шектеулер қояы мүмкін. Сонымен қатар, жобалық оқыту, геймификация және цифрлық технологиялар сияқты инновациялық әдістер оқушылардың белсенділігін арттырып, ХХІ ғасыр дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Л.С. Выготский, Джон Дьюи, А.А. Вербицкий және Е.С. Полаттың еңбектері негізінде екі тәсілдің күшті және әлсіз тұстары талданды. Ең жоғары білім беру нәтижесіне дәстүрлі оқытудың құрылымдылығын инновациялық әдістердің интерактивтілігі мен бейімделгіштігімен үйлестіру арқылы қол жеткізуге болатындығы атап өтілген. Қорытындысында осы әдістерді оқу процесінде оңтайлы қолдануға арналған ұсыныстар берілген.

Кілт сөздер: дәстүрлі оқыту әдістері, инновациялық әдістер, жобалық оқыту, цифрлық технологиялар, сыни ойлау, дербестік, ХХІ ғасыр дағдылары, білім беру практикасы.

Аннотация. В статье рассматриваются современные методы обучения. Анализированы теоретические и практические основы обучения. Дан сравнительный анализ традиционных и инновационных подходы в обучении, а также рассмотрены инновационные методы обучения. Рассмотрены научные труды зарубежных и отечественных ученых по проблеме обучения. Отмечено, что наилучший образовательный эффект достигается при их комбинированном использовании, позволяющем сочетать структурированность традиционного обучения с интерактивностью и адаптивностью инновационных методов. В заключении предложены рекомендации по оптимальному применению этих методов в образовательной практике.

Ключевые слова: образование, методы обучения, инновационные методы, цифровые технологии, критическое мышление, компетенции, образовательная практика.

Annotation. The article considers a comparative analysis of traditional and innovative teaching methods. Traditional approaches based on lectures, memorization and testing ensure the consistency and fundamental nature of knowledge, but may limit the development of critical thinking and independence of students. At the same time, innovative methods such as project-based learning, gamification, and digital technologies contribute to student engagement and the development of 21st century competencies. Based on the work of L.S. Vygotsky, John Dewey, A.A. Verbitsky, and E.S. Polat, the strengths and weaknesses of both approaches are analyzed. It is noted that the best educational effect is achieved with their combined use, which allows combining the structurality of

traditional learning with the interactivity and adaptability of innovative methods. In conclusion, recommendations on the optimal application of these methods in educational practice are proposed.

Keywords: *traditional teaching methods, innovative methods, project-based learning, gamification, digital technologies, critical thinking, independence, 21st-century skills, educational practice.*

Введение

Современная система образования претерпевает значительные изменения под влиянием технологического прогресса и новых педагогических подходов. Традиционные методы обучения, основанные на передаче знаний от преподавателя к ученику, постепенно уступают место инновационным методикам, ориентированным на интерактивность и самостоятельную деятельность учащихся. Однако вопрос о том, какой метод более эффективен, остается открытым. В данной статье проводится сравнительный анализ традиционных и инновационных методов обучения, их преимуществ и недостатков, а также рассматриваются перспективы их сочетания.

Целью данной работы является сравнительный анализ традиционных и инновационных методов обучения с выявлением их преимуществ, недостатков и возможностей их эффективного сочетания в образовательном процессе.

Современная система образования находится в стадии трансформации, вызванной развитием цифровых технологий, изменением требований к компетенциям выпускников и необходимостью повышения мотивации учащихся. Традиционные методы обучения, основанные на передаче знаний от преподавателя к ученику, остаются востребованными, но зачастую оказываются недостаточными для формирования ключевых навыков XXI века. В то же время инновационные подходы, такие как проектное обучение, геймификация и использование цифровых технологий, требуют новой методики внедрения. Поэтому исследование эффективности этих методов и их комбинированного использования представляет собой актуальную научно-практическую задачу.

Традиционные методы обучения представляют собой хорошо отработанные подходы, такие как лекции, заучивание, контрольные работы и экзамены. Они играют важную роль в систематизации и закреплении знаний, что, по мнению Л.С. Выготского, является основой для формирования учебных навыков и понимания предмета. В работах Выготского (1978) большое внимание уделяется взаимодействию между преподавателем и учащимися, где последовательно усваиваемая информация становится необходимой базой для дальнейшего развития. Л.С. Выготский подчеркивает, что знание, усвоенное с помощью традиционных методов, должно быть ориентировано на дальнейшее развитие учащегося, его способность использовать эти знания в новых условиях. Традиционные методы являются базой для формирования концептуальных и абстрактных знаний, что важно в более сложных и специализированных дисциплинах. Однако важно отметить, что такие подходы не всегда развивают навыки критического мышления, творческого подхода или самостоятельности учащихся. В связи с этим Джон Дьюи (1938), знаменитый американский педагог и философ, акцентирует внимание на необходимости включения учащихся в активную деятельность, что не всегда возможно в рамках традиционного подхода.

Инновационные методы обучения, такие как проектное обучение, геймификация, цифровые технологии, нацелены на развитие компетенций XXI века, включая критическое мышление, креативность, сотрудничество и цифровую грамотность. В работах Е.С. Полат (2014) рассматривается использование цифровых технологий и их влияние на процесс обучения. Она утверждает, что использование современных технологий, таких как интерактивные платформы, блоги, электронные учебники, позволяет значительно расширить возможности обучения, сделать его более гибким и персонализированным. Джон Дьюи, как сторонник активного обучения, также утверждал, что для успешного обучения необходимо предоставлять учащимся возможность для практической деятельности и решения реальных

проблем. Он подчеркивал, что проектная деятельность способствует развитию у студентов навыков, которые они смогут применить в реальной жизни. Современные исследования в области образовательных технологий подтверждают идеи Дьюи и Полата. Например, в работах А.А. Вербицкого (2000) рассматриваются такие подходы, как адаптивное обучение и использование мультимедийных технологий для создания интерактивных образовательных платформ. Эти методы обеспечивают учащимся возможность учиться в собственном темпе, по своему интересу и с учетом индивидуальных особенностей, что значительно повышает их мотивацию и вовлеченность в учебный процесс.

Традиционные методы обучения, как уже упоминалось, фокусируются на систематизации и углубленном усвоении теоретических знаний. Это помогает формировать базу для дальнейшего образования, особенно в тех областях, где требуется наличие четкой и стабильной базы знаний, например, в математике, физике или юриспруденции. Однако, как показывает исследование, основанное на работах Л.С. Выготского, традиционные методы могут ограничивать развитие критического мышления и способности к самостоятельному решению задач. Инновационные методы, напротив, направлены на развитие широкого спектра навыков, таких как креативность, командная работа, решение проблем и использование технологий. Проектное обучение, геймификация и цифровые технологии способствуют более глубокому вовлечению студентов в учебный процесс, что также подтверждается работами Джона Дьюи, который подчеркивает важность активного участия студентов в процессе обучения для развития их компетенций. Таким образом, можно сделать вывод, что наилучший образовательный эффект достигается при комбинированном использовании традиционных и инновационных методов. Это позволяет объединить структурированность и глубину традиционного обучения с гибкостью, интерактивностью и развитием практических навыков, характерных для инновационных методов. Это также подтверждается исследованиями Е.С. Полата и А.А. Вербицкого, которые настаивают на важности интеграции различных методов в образовательную практику(4).

На основе проведенного анализа можно предложить несколько рекомендаций для эффективного применения как традиционных, так и инновационных методов обучения: (Е.С. Полат и А.А.Вербицкого)

1. Комбинированный подход: Использование традиционных методов для формирования теоретической базы и инновационных методов для развития практических навыков.

2. Развитие критического мышления и самостоятельности: Внедрение методов проектного обучения и геймификации для стимулирования самостоятельного поиска решений и креативного подхода.

3. Интеграция цифровых технологий: Применение онлайн-платформ, виртуальных лабораторий и интерактивных ресурсов для более гибкого и персонализированного подхода к обучению.

4. Гибкость в оценке: Использование разнообразных методов оценки, включая проектные работы, презентации и тесты, для более точного отражения результатов обучения.

Заключение

Сравнительный анализ традиционных и инновационных методов обучения позволяет сделать вывод о том, что каждый из этих подходов имеет свои сильные и слабые стороны, и их успешное применение зависит от целей образовательного процесса, возраста и потребностей учащихся, а также специфики предмета. Традиционные методы, такие как лекции, заучивание и тестирование, продолжают оставаться важным элементом образовательной системы. Они обеспечивают системность знаний, формируют теоретическую основу и дисциплину, необходимую для усвоения базовых знаний в различных областях. Однако эти методы имеют свои ограничения, так как зачастую не способствуют развитию навыков критического мышления, творческого подхода и самостоятельности, которые так важны в современном мире. В современном обществе эти навыки становятся основными для успешной профессиональной деятельности и личностного роста. Инновационные методы,

включая проектное обучение, геймификацию, использование цифровых технологий, ориентированы на развитие активного участия студентов в учебном процессе. Эти методы способствуют формированию навыков, востребованных в XXI веке, таких как коммуникация, сотрудничество, цифровая грамотность и решение реальных проблем. Современные технологии открывают новые возможности для обучения, делают его более гибким, персонализированным и доступным для студентов с разным уровнем подготовки. Однако использование инновационных методов также имеет свои вызовы, такие как необходимость технической подготовки преподавателей и студентов, а также потребность в обеспечении качественного контента и инфраструктуры. Таким образом, наилучший образовательный эффект достигается при комбинированном подходе, который позволяет использовать сильные стороны как традиционных, так и инновационных методов обучения. Важно создавать баланс между теоретическим и практическим обучением, между структурированностью и гибкостью учебного процесса. Это позволит не только обеспечить глубокое усвоение теории, но и развить у студентов навыки, которые они смогут применить в реальной жизни и профессиональной деятельности.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Выготский, Л.С. (1978). Психология развития человека. Москва: Мысль.
2. Дьюи, Дж. (1938). Опыт и образование. Нью-Йорк: Макмиллан.
3. Вербицкий, А.А. (2000). Информационные технологии в образовании. Санкт-Петербург: Лань.
4. Полат, Е.С. (2014). Современные образовательные технологии и их применение в практике обучения. Москва: Академический Проект.
5. Беляев, А.В. (2012). Геймификация образования: Теория и практика. Санкт-Петербург: Речь.
6. Савин, О.Л. (2015). Традиционные и инновационные методы обучения: поиск баланса в образовательном процессе. Москва: Вузовская книга.
7. Андреев, В.А. (2013). Педагогические технологии: теория и практика. Москва: Владос.
8. Балаев, В.А., Рахимова, Л.Ш. (2018). Инновационные педагогические технологии: проблемы, решения и перспективы. Казань: Академия.
9. Баранов, В.М. (2010). Цифровизация образования: инновационные подходы и решения. Москва: Высшая школа.
10. Гусев, В.Н. (2014). Методы активного обучения: проектное обучение и геймификация. Санкт-Петербург: Питер.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-84-87

УДК 94(560)355.48

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ ПРЕЗЕНТАЦИЙ НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

ЧЕРЕПАНОВА АННА СЕРГЕЕВНА

Лектор кафедры «Практический английский язык» Казахского Национального
Женского Педагогического Университета,
Алматы, Казахстан

Аннотация: В статье рассматривается роль мультимедийных презентаций как эффективного инструмента в обучении иностранным языкам. Подчеркивается, что современное образование требует от выпускников не только знания языка, но и развитых навыков коммуникации, критического мышления и творческой деятельности. Мультимедийные презентации способствуют достижению этих целей, предоставляя учащимся возможность активного вовлечения в учебный процесс, развития познавательного интереса и мотивации. Анализируются познавательный, учебный, развивающий и воспитательный аспекты работы с мультимедийными презентациями. Особое внимание уделяется развитию различных видов речевой деятельности (говорение, чтение, аудирование, письмо) и формированию универсальных ценностей. Делается вывод о том, что использование мультимедийных презентаций значительно расширяет образовательные возможности, улучшает усвоение знаний и способствует реализации индивидуализированного подхода в обучении.

Ключевые слова: Мультимедийные презентации, иностранный язык, обучение, мотивация, навыки, компетенции, речевая деятельность, познавательный аспект, учебный аспект, развивающий аспект, воспитательный аспект, образовательные возможности, индивидуализированный подход.

Современное общество объективно нуждается в поиске эффективных путей организации учебного и воспитательного процесса в школе. На сегодняшний день выпускник должен быть готов к активной творческой деятельности в информационном обществе, что предполагает не только наличие определенных знаний, но и навыков, необходимых для учебной и профессиональной деятельности. Кроме того, он должен обладать современными ценностями и ориентирами, иметь опыт в творческой деятельности, уметь пользоваться новыми технологиями и быть готовым к межличностному и межкультурному взаимодействию как внутри своей страны, так и за ее пределами. Английский язык стал основным средством международного общения, и поэтому его освоение является приоритетом для учащихся, родителей и общества в целом. Знание иностранного языка открывает возможности для повышения культурного уровня, развития мыслительных способностей и творческих навыков, а также для оценки и выражения отношения к чужой культуре и искусству. Исходя из этого, наибольшее внимание следует уделять методикам, которые способствуют не только овладению языком, но и развивают учащихся [1].

Инновационный подход в обучении позволяет организовать учебный процесс так, чтобы учащиеся получали удовольствие от занятий, не превращая их в простую игру. На текущем этапе развития образования существует множество технологий, которые активно используются педагогами для реализации целей, определённых ФГОС второго поколения. Школе необходимы современные учителя, которые умеют эффективно применять свои знания в нестандартных условиях. Уроки должны быть динамичными, увлекательными и креативными. Современное образование требует активного внедрения информационно-коммуникационных технологий в учебный процесс, что способствует стимулированию познавательной активности учеников и углублению их интереса к предмету [2].

В современном образовательном процессе мультимедийные презентации заняли важное место на уроках иностранного языка и стали неотъемлемой частью учебно-методического комплекса. Эти презентации представляют собой новый способ подачи учебного материала в изучении иностранного языка. В рамках нашего исследования необходимо уточнить, что представляет собой мультимедийная презентация. Во-первых, она является эффективным инструментом обучения. В педагогике под средством обучения понимается «конкретный объект, используемый преподавателем и учениками для усвоения новых знаний, который представляет собой материальную или духовную ценность, необходимую для достижения поставленных учебных целей» [3]. Мультимедийные средства обучения включаются в категорию наглядных пособий и являются дидактическими средствами, которые упорядочивают учебную информацию и обеспечивают активное взаимодействие с учащимися. Следовательно, мультимедийные презентации – это один из видов мультимедийных средств, предназначенных для обучения.

Н. В. Маханькова и Л. В. Мокрушина рассматривают мультимедийные презентации как электронные учебные материалы, созданные с использованием мультимедийных технологий для изучения иностранных языков. Мультимедийная презентация служит инструментом наглядности, представляя новый учебный материал с помощью компьютера и экрана [4]. В зависимости от уровня активности учащихся, мультимедийные учебные презентации могут быть разделены на два типа: интерактивные презентации, где ученик самостоятельно управляет процессом, и презентации-визуализации, которые обычно контролируются учителем и используются для наглядной иллюстрации излагаемого материала [5].

В нашей работе особое внимание уделяется мультимедийным презентациям-визуализациям, которые представляют информацию с использованием аудиовизуальных элементов, включая графику, видео, анимацию и звук. Презентация, в общем смысле, рассматривается как публичное представление нового или недавно созданного объекта. Основная цель мультимедийной презентации заключается в том, чтобы донести до аудитории полную информацию об объекте презентации в удобной и понятной форме.

Использование мультимедийных презентаций на уроках иностранного языка значительно способствует более эффективному усвоению знаний, помогает преодолевать языковые трудности, а также способствует достижению учебных целей и решению задач обучения. Такие презентации вызывают интерес не только у преподавателей, но и у учеников, поскольку для их создания учащиеся вынуждены проводить исследовательскую работу, обращаться к различным источникам информации, что превращает каждый проект в уникальный творческий продукт [6].

При разработке, подготовке и представлении мультимедийных презентаций на уроках иностранного языка учащиеся взаимодействуют с различными аспектами обучения: познавательным, учебным, развивающим и воспитательным.

Познавательный аспект работы с мультимедийными презентациями заключается в том, что учащиеся, выбирая тему, отбирают из большого количества информации ту, которая им наиболее интересна. В процессе подготовки презентации используются современные данные из Интернета и других ресурсов, а также знания учащихся в данной области. Такое сопоставление материала стимулирует желание учащихся расширять и углублять свои знания по теме, что в свою очередь повышает мотивацию.

Учебный аспект работы с презентациями проявляется в процессе их создания, когда ученики совмещают различные виды речевой деятельности: говорение, чтение, аудирование и письмо. Каждый слайд презентации сопровождается детализированным объяснением. Выступления учеников должны быть логичными, грамматически правильными, а также соответствовать коммуникативным целям. Учащиеся передают информацию, которая может быть незнакома их одноклассникам, что служит мотивацией для высказываний. Во время защиты презентации ученик учится строить своё выступление логически и правильно, что способствует развитию навыков монологического высказывания. Это помогает ему

формулировать последовательные и чёткие мысли, логически рассуждать, а также аргументированно высказываться в рамках программы. Мультимедийные презентации становятся эффективным инструментом для совершенствования этих навыков, поскольку ученики могут использовать собственные ключевые слова, схемы и изображения, что помогает делать выступления более структурированными и выразительными [6].

Один из ключевых аспектов обучения при создании презентации — это развитие навыков чтения. Тексты, используемые для чтения, в первую очередь служат инструментом для поиска информации по выбранной теме презентации. Для того чтобы выбрать наиболее подходящий материал, ученикам необходимо проанализировать и изучить большое количество печатных и цифровых источников.

Аудирование выполняет роль как цели, так и метода обучения во время защиты презентации. Когда учащиеся слушают речь представителя, они не только воспринимают информацию на слух, но и знакомятся с новым материалом, а также вспоминают ранее изученные данные. При защите мультимедийных презентаций аудирование обычно сопровождается зрительной поддержкой, что улучшает восприятие информации [6].

При создании презентации ученики развивают навыки записи основных понятий, фраз, цитат и краткой текстовой информации, которая затем размещается на слайдах. Роль учителя заключается в том, чтобы проверить и при необходимости исправить орфографические ошибки, направить учащихся на запоминание сложных слов. Когда студенты знакомятся с новой лексикой, визуальные материалы на экране помогают ассоциировать иностранные фразы с реальными объектами или действиями. Для лучшего усвоения грамматического материала на экране используются яркие изображения, схемы и анимации, что способствует более эффективному восприятию информации [6].

Интеллектуальное развитие учеников является ключевым элементом процесса обучения иностранным языкам при создании и защите презентаций. Работа над каждым слайдом представляет собой решение все более сложных задач, что требует от учеников серьезных мыслительных усилий. Этот процесс способствует поддержанию интереса и мотивации к продолжению изучения языка. Создание презентаций развивает у студентов воображение, креативность, способность к самостоятельной работе и другие важные личные качества, что полностью соответствует развивающему аспекту обучения [6].

Воспитательный аспект мультимедийных презентаций заключается в том, что представленный материал должен быть направлен на освоение универсальных ценностей. В процессе создания и защиты презентации учащиеся развивают не только коммуникативные навыки, но и учат проявлять уважение к коллегам, ценить их труд, понимать друг друга, а также укреплять чувство товарищества и взаимной поддержки. Более того, это способствует осознанию своей культуры через призму культуры англоязычных стран.

Использование мультимедийных презентаций значительно расширяет образовательные возможности на уроках. Эффективность восприятия материала учащимися во многом зависит от того, насколько иллюстративно представлен учебный материал. Визуальное оформление урока делает его более ярким, убедительным и способствует улучшению усвоения информации. Компьютерные презентации дают возможность сосредоточить внимание на ключевых аспектах материала и создавать наглядные и привлекательные элементы, такие как изображения, схемы, диаграммы и другие графические компоненты. Презентации воздействуют на различные виды памяти, включая зрительную, слуховую, эмоциональную и, в некоторых случаях, моторную. С помощью интерактивности компьютерные презентации могут быть адаптированы к особенностям учеников, что способствует более активному участию в учебном процессе и повышению эффективности восприятия и запоминания материала [7].

При обсуждении преимуществ использования мультимедийных презентаций важно выделить их ключевые положительные аспекты:

- повышение мотивации и интереса учащихся к изучаемому предмету;

- улучшение языковых навыков и компетенций;
- создание атмосферы, стимулирующей творческое мышление;
- возможность реализации индивидуализированного подхода в обучении;
- наглядное представление учебного материала;
- поддержка самостоятельной работы учеников;
- сочетание контроля и самоконтроля в учебном процессе;
- использование различных типов наглядных материалов, включая текст, аудио и видео;
- интеграция классной и внеурочной самостоятельной работы учащихся [8].

Однако нельзя игнорировать и некоторые недостатки использования мультимедийных презентаций. Во-первых, учащиеся могут быстро устать от однообразных видов учебной деятельности. Важно не только менять типы заданий, но и правильно регулировать эмоциональную атмосферу урока. Во-вторых, чрезмерное количество информации, представленное с помощью мультимедийных средств, может привести к перегрузке, что также способствует утомлению учащихся. Оптимальный результат можно достичь только при разумном комбинировании различных методических приемов и технологий [9].

Таким образом, использование современных технологий в образовательном процессе создает оптимальные условия для развития личности учащихся и отвечает требованиям современного общества. Более того, внедрение мультимедийных программ в учебный процесс не исключает традиционные методы обучения, а гармонично интегрируется с ними на всех этапах: ознакомление, тренировка, применение и контроль. Применение компьютера позволяет значительно повысить эффективность обучения, а также мотивирует учащихся к дальнейшему самостоятельному освоению английского языка. Кроме того, мультимедийные презентации способствуют развитию различных видов речевой деятельности, их комбинированию, осознанию языковых явлений, улучшению лингвистических способностей, созданию коммуникативных ситуаций, автоматизации языковых и речевых действий, а также позволяют реализовать индивидуальный подход и повысить уровень самостоятельной работы учащихся на уроках иностранного языка [10].

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Шмидт, С. О. Современные методы обучения и воспитания в школе. Санкт-Петербург: Издательство «Просвещение», 2022.
2. Смирнов, И. П. Современные подходы к обучению в условиях ФГОС. Москва: Издательство «Образование», 2023.
3. Пидкасистый, П. И. Педагогика: теория и практика. Москва: Академия, 2023.
4. Маханькова, Н. В., Мокрушина, Л. В. Мультимедийные технологии в обучении иностранным языкам. Москва: Издательство «Образование», 2012.
5. Педагогика. Основы педагогической науки. Москва: Издательство «Просвещение», 2015.
6. Денисова, Т. А. Интеллектуальное развитие учащихся в процессе обучения иностранным языкам // Вестник педагогики и психологии. 2008. № 5. С. 20-27.
7. Леонова, И. В. Мультимедийные технологии в обучении: возможности и перспективы. Вестник образования. 2010. № 3. С. 54-58.
8. Баранов, А. С. Применение мультимедийных презентаций в образовательном процессе. Современные проблемы науки и образования. 2011. № 5. С. 33-37.
9. Петрова, Н. А. Недостатки и преимущества мультимедийных технологий в обучении. Научный журнал «Образование и наука». 2020. № 12. С. 45-50.
10. Козлова, Н. А. Внедрение мультимедийных технологий в преподавание иностранного языка: новые горизонты. Журнал современного образования. 2021. № 4. С. 62-67.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-88-92
ЭОЖ 811.512.122 (075.8)
FTAXP 16.21.61

“ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ”

Ә.А.ҚАРАСАЙ, А.М.ЛЕСҚАНОВА, Ж.Б.ХАЛМҰРАТОВА

Ғылыми жетекші: Ж.А.ТАДЖИБАЕВА

Ш. Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.,
ҚТӘ 1 курс магистранты

Аңдатпа: Бұл мақалада қазіргі заманғы білім беру жүйесін жаңғырту мәселелері жан-жақты талданады. Зерттеу барысында цифрлық технологияларды енгізу, инновациялық оқыту әдістерін қолдану, мұғалімдердің кәсіби дамуы және оқушылардың жеке тұлғалық ерекшеліктерін дамыту мәселелері қарастырылады. Мақаланың мақсаты – оқу процесін заманауи талаптарға сәйкестендіріп, білім беру сапасын арттыратын кешенді реформаларды анықтау.

Тірек сөздер: жаңартылған білім беру, инновация, цифрлық технологиялар, педагогикалық трансформация, оқыту әдістері

Аннотация: В данной статье всесторонне рассматриваются вопросы модернизации современной системы образования. Исследование охватывает внедрение цифровых технологий, применение инновационных методов обучения, повышение квалификации педагогов и развитие индивидуальных особенностей учащихся. Цель статьи – определить комплекс реформ, направленных на адаптацию учебного процесса к современным требованиям и повышение качества образования.

Ключевые слова: модернизированное образование, инновации, цифровые технологии, педагогическая трансформация, методы обучения

Abstract: This article comprehensively examines the challenges of modernizing the contemporary education system. The study focuses on the integration of digital technologies, the use of innovative teaching methods, the professional development of educators, and the enhancement of students' individual qualities. The objective of the paper is to identify a set of comprehensive reforms aimed at adapting the learning process to current demands and improving the quality of education.

Keywords: modernized education, innovation, digital technologies, pedagogical transformation, teaching methods

XXI ғасырдың басынан бастап білім беру жүйесіне қойылатын талаптар түбегейлі өзгерістер енгізуді қажет етті. Ғаламдық ақпараттық революция, цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы және жаһандық нарықтағы бәсекелестік білім беру мекемелерінің өз қызметтерін жаңғыртуға итермелейді. Дәстүрлі білім беру жүйесінде оқушылар мен мұғалімдер арасындағы қарым-қатынас, оқыту әдістерінің статикалық сипаты және оқу бағдарламаларының ескіруі мәселелері өзекті болып отыр.

Сонымен бірге, қазіргі қоғамда ақпараттық технологиялар мен инновациялық әдістердің ықпалы артып, оқыту процесін трансформациялауды талап етеді. Бұл мақалада білім беруді жаңғырту мәселесінің педагогикалық, технологиялық және әлеуметтік аспектілері талданады. Ғылыми зерттеудің мақсаты – цифрлық трансформация, инновациялық оқыту әдістерін қолдану және мұғалімдердің кәсіби дамуын қамтамасыз ету арқылы оқу процесінің сапасын арттыру жолдарын анықтау.

Білім беру жүйесінің заманауи талаптарға сай келмеу себебі ретінде келесі мәселелерді атауға болады:

- Оқыту әдістерінің статикалық сипаты. Дәстүрлі жүйеде жаттап алу, оқулыққа негізделген білім беру, сыни ойлауды дамыту мен шығармашылық қабілеттерді ынталандырудың шектеулі мүмкіндіктері байқалады.

- Оқушылардың жеке тұлғалық дамуына кедергі келтіру. Оқу бағдарламаларының унификациялануы, бірдей стандарттардың қолданысы, оқушылардың әртүрлі қабілеттері мен қызығушылықтарын ескермейді.

- Цифрлық технологиялардың қолданылуындағы артта қалуы. Интернет пен IT құралдардың кеңінен таралмауы, жаңа білім беру платформаларының және виртуалды лабораториялардың енгізілмеуі оқу процесін динамикалық әрі интерактивті етпейді.

Бұл мәселелердің шешімі білім беру жүйесін жаңартуға, педагогикалық трансформацияны жүзеге асыруға және оқушылардың заманауи білімге деген сұранысын қанағаттандыруға бағытталған кешенді реформаларды қажет етеді.

Цифрлық технологиялар қазіргі оқыту процесінің ажырамас бөлігіне айналды. Бұл әдістер оқытудың интерактивтілігін арттыру, ақпаратқа қолжетімділікті кеңейту және оқушылардың өздік білім алу процесін жеделдету мүмкіндіктерін береді.

Интернеттің кеңінен таралуымен көптеген онлайн платформа және виртуалды оқыту жүйелері пайда болды. Бұл құралдар оқушылар мен мұғалімдерге сабақ материалдарын әртүрлі форматта (видео, презентация, интерактивті тесттер) ұсынуға мүмкіндік береді. Осы арқылы оқыту үрдісі көпқырлы әрі жан-жақты болып, оқушылардың ақпаратты қабылдау қабілеті артады. Мысалы, Moodle, Google Classroom, Khan Academy сияқты платформалар оқу процесін икемді және көп функциялы етеді.

Заманауи білім беру жүйесінде электронды кітапханалар мен ақпараттық ресурстардың маңызы зор. Әр түрлі онлайн кітапханалар, ғылыми мақалалар мен дерекқорлар оқушылардың зерттеу жұмысын жеңілдетеді. Бұл құралдар арқылы ғылыми жаңалықтарға, соңғы зерттеулерге тікелей қол жеткізу мүмкіндігі артады.

Қазіргі IT құралдары оқушылардың аналитикалық және сыни ойлау қабілетін дамытуда маңызды рөл атқарады. Мобильді қосымшалар, виртуалды лабораториялар және симуляциялық бағдарламалар арқылы оқушылар тәжірибелік білім алады. Әсіресе STEM (ғылыми, технологиялық, инженерлік және математика) бағытындағы пәндерде бұл әдістер өте өзекті.

Инновациялық оқыту әдістері және педагогикалық трансформация

Білім беру жүйесін жаңғырту процесі инновациялық оқыту әдістерінің енгізілуін талап етеді. Бұл әдістер оқушылардың шығармашылығын, өздігінен білім алу қабілетін және ынтымақтастықты дамытуға бағытталған.

Жобалық оқыту оқушыларды нақты проблемалар мен тапсырмаларды шешуге ынталандырады. Мұндай әдіс арқылы білім алу процесі теориялық білім мен практикалық дағдыларды үйлестіре отырып, оқушылардың өз бетінше ізденуіне, эксперимент жасауына және шығармашылық ойлауына ықпал етеді. Бұл әдістер оқушыларды өздерінің оқу процесіне белсенді қатысуға шақырып, сыни ойлауды дамытады.

Білім беру жүйесінде топтық жұмыс пен ынтымақтастық маңызды рөл атқарады. Инновациялық әдістер оқушыларды шағын топтарға бөліп, бірлесіп тапсырмалар орындауға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл оқушылардың өзара қарым-қатынасын күшейтіп, командада жұмыс жасау дағдыларын қалыптастырады.

Бейімделетін оқу бағдарламалары оқушылардың жеке қабілеттері мен қызығушылықтарына сәйкес икемді түрде құрылуы қажет. Мұндай бағдарламалар әртүрлі деңгейдегі студенттерге арналған, яғни бір сабақ аясында әртүрлі білім деңгейіне сәйкес тапсырмалар беріледі. Бұл әдіс оқушылардың білімін тереңдетіп, оқыту процесін тиімді етудің бір құралы болып табылады.

Білім беру жүйесін жаңғырту тек технологиялық құралдар мен әдістерді енгізумен шектелмейді. Мұғалімдердің кәсіби өсуі мен жаңа білім беру әдістерін меңгеруі де маңызды рөл атқарады.

Заманауи білім беру жүйесі үшін мұғалімдердің білім деңгейі жоғары болуы және жаңа технологияларды меңгеру қажет. Оларды қазіргі заман талаптарына сай қайта даярлау бағдарламалары, семинарлар, тренингтер мен курстар ұйымдастыру маңызды. Мұғалімдерге арналған кәсіби даму бағдарламалары инновациялық әдістерді практикалық түрде енгізуге және оқыту процесін жан-жақты жетілдіруге мүмкіндік береді.

Әрбір оқытушы өз пәні бойынша инновациялық әдістерді қолданып, сабақ беру әдістерін жаңарту қажеттігін түсінуі керек. Бұл орайда әр түрлі университеттер мен педагогикалық орталықтар ұйымдастыратын тәжірибе алмасу бағдарламалары, конференциялар мен симпозиумдар мұғалімдердің өзара тәжірибе бөлісуіне жағдай жасайды. Мұндай іс-шаралар оқушылардың білім алу процесін сапалы етуге бағытталған.

Мұғалімдерге арналған арнайы семинарлар мен вебинарлар арқылы жаңа технологияларды қолдану туралы нақты нұсқаулықтар мен практикалық ұсыныстар беріледі. Бұл процессте әр түрлі IT мамандары, педагогикалық мамандар және оқу бағдарламалары әзірлеушілері арасында серіктестік орнатылады. Нәтижесінде, оқыту процесі тек техникалық жаңартулардан ғана емес, педагогикалық тәсілдердің жан-жақты интеграциясынан тұрады.

Әлеуметтік және мәдени аспектілер: ұлттық құндылықтар мен жаһандық талаптардың өзара байланысы

Білім беру жүйесін жаңғыртқанда әлеуметтік және мәдени аспектілерді де ескеру қажет. Қазіргі білім беру тек технологиялық өзгерістерден ғана тұрып қалмай, ұлттық дәстүрлер мен мәдени құндылықтарды сақтауды, сонымен бірге жаһандық тенденцияларға сай болуды қамтамасыз етуі тиіс.

Көне дәстүрлер мен ұлттық мұра білім беру жүйесінің ажырамас бөлігі болуы тиіс. Білім беру мекемелерінде ұлттық тарих, әдебиет және мәдениет пәндерін оқыту арқылы оқушылардың өздерінің тамыры мен мәдениетін түсінуіне ықпал жасау қажет. Бұл тәсіл олардың рухани байлығын арттырып, ұлттық сана мен патриоттық сезімді қалыптастыруда маңызды.

Бүгінде әлемдік білім беру жүйесінде интерактивті оқыту, жиі жаңартылатын оқу бағдарламалары және халықаралық серіктестіктің маңызы артып отыр. Басқа елдердің тәжірибесін зерттеп, оларға бейімделу арқылы заманауи білім беру үлгісін құру мүмкіндігі туындайды. Халықаралық конференциялар, студенттер алмасу бағдарламалары мен бірлескен зерттеу жобалары оқушылардың жаһандық мәдениеттермен танысуына және бәсекеге қабілетті болуына септігін тигізеді.

Білім беру саласындағы реформаларды жүзеге асыруда қоғамның қолдауы мен қолдау көрсетуі маңызды. Ата-ана, мұғалім, мамандар мен саясаткерлердің бірлесе отырып әрекет етуі мектептердің инфрақұрылымы мен оқу сапасын арттырудың кепілі болады. Қоғамдық пікірді талдау және бағалау негізінде білім беру жүйесін жетілдіру бағыты анықталып, ұлттық деңгейде жаңа стандарттар енгізіледі.

Білім беруді жаңғыртудағы инновациялық жобалар мен тәжірибелер

Отан ішінде және шет елдерде жүзеге асырылған инновациялық жобалар білім беру жүйесінің трансформациясына үлес қосуда. Бұл бөлімде инновацияларды жүзеге асыру тәжірибесін және жобалардың нәтижелерін талдаймыз.

Бүгінгі күні әр түрлі интерактивті оқыту платформалары оқушыларға оқу материалдарын жан-жақты меңгеруге мүмкіндік береді. Онлайн дәрістер, арнайы тестілеу жүйелері және виртуалды зертханалар оқу үрдісін динамикалық етеді. Мұндай платформалардың артықшылығы – білім беру процесінде дербестік пен икемділікті қамтамасыз ету, әр студенттің оқу қабілетін ескере отырып, жеке оқу траекториясын қалыптастыру болып табылады.

Мобильді қосымшалар арқылы оқушыларға білімді жетілдірілген тәсілмен ұсыну заманауи технологияның тағы бір көрінісі саналады. Мысалы, тіл үйренуге арналған арнайы қосымшалар, математикалық есептерді шешуге арналған интерактивті бағдарламалар және ғылыми-зерттеу жұмыстарына арналған платформалар білім беру сапасын арттыруға ықпал

етеді. Бұл құралдардың көмегімен оқушылар теориялық білімдерін практикада қолданып, өздерінің шығармашылық және аналитикалық қабілеттерін шыңдайды.

Гибридті оқыту жүйесі дәстүрлі және онлайн оқытудың артықшылықтарын үйлестіретін тәсіл болып табылады. Мұндай жүйеде сыныптағы сабақтармен қатар, онлайн платформа арқылы жүргізілетін семинарлар, топтық жобалар және виртуалды зертханалар оқушыларға өз бетімен оқу мүмкіндігін ұсынады. Гибридті оқыту жүйесі оқушылардың уақытын тиімді басқаруға, олардың белсенділігін арттыруға және оқытудың сапасын қамтамасыз етуге бағытталған.

Халықаралық жобалар оқушылар мен мұғалімдердің өзара тәжірибе алмасуына жағдай жасап, білім берудегі инновацияларды ендіруге мүмкіндік береді. Бұл жобалар шет елдердегі білім беру жүйесінің үздік практикаларын өз елінде енгізуге ықпал етіп, халықаралық стандарттарды орындауға көмектеседі.

7. Зерттеу әдістері мен тәжірибелік нәтижелер

Зерттеудің теориялық негіздерінен бөлек, тәжірибелік жұмыстар да білім беруді жаңғырту үрдісін дәлелдейді. Бұл бөлімде жүргізілген тәжірибелік зерттеулер, сауалнама нәтижелері мен пилоттық жобалардың нәтижелері келтіріледі.

Зерттеу барысында сұрақнамалар, топтық талқылау және эксперименттік сабақтар әдістері қолданылды. Оқушылар мен мұғалімдердің сандық және сапалық деректері жинақталып, заманауи оқыту әдістерінің әсері бағаланды. Нәтижелер көрсеткендей, интерактивті оқу платформалары мен жобалық оқыту әдістерінің қолданылуы оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын айтарлықтай арттырды.

Тәжірибелік зерттеулер барысында, инновациялық әдістерді енгізген мектептер мен оқу орталықтарында оқушылардың сабаққа деген қызығушылығы, шығармашылық ойлау қабілеті және сыни көзқарастары елеулі түрде жақсарды. Әсіресе, топтық жұмыстар мен мобильді қосымшалар арқылы білім алу тәсілі оқушылардың өздік ізденісін және ынтымақтастықты арттырды.

Мұғалімдерге арналған семинарлар мен тренингтер нәтижесінде жаңа технологиялық құралдарды меңгеру деңгейі артты, оқу процессі заманауи әдістермен үйлестірілді. Мұғалімдер өз тәжірибелерін бөлісу, инновациялық жобаларға қатысу және білім беру үрдісін жетілдіру бағытындағы ұсыныстарын жүзеге асыруда өз үлестерін көрсете бастады.

Білім беру жүйесін одан әрі жетілдіру мақсатында келесі ұсыныстарды енгізу тиімді деп саналады:

Оқушылардың әртүрлі қабілеттерін ескере отырып, икемді және бейімделетін оқу бағдарламаларын әзірлеу қажет. Мұндай бағдарламалар оқушылардың жеке білім беру траекториясын, шығармашылық және тәжірибелік дағдыларын дамытуға бағытталған.

Мектептер мен жоғары оқу орындарында заманауи IT жабдықтарымен қамтамасыз ету, цифрлық платформаларды енгізу және виртуалды сыныптарды дамыту үлкен мәнге ие. Бұл шаралар оқушылардың білімге қолжетімділігін арттырып, интерактивті оқыту әдістерін толыққанды іске асыруға мүмкіндік береді.

Оқыту сапасын арттыру үшін мұғалімдерге үздіксіз кәсіби даму бағдарламаларын ұйымдастыру қажет. Оларға арналған онлайн курстар, семинарлар, тәжірибе алмасу форумдары және кәсіби орта – инновациялық әдістерді тиімді меңгерудің кепілі болып табылады.

Білім беру саласында халықаралық тәжірибені ендіру мақсатында, шет елдермен ғылыми және оқу ынтымақтастығын дамыту маңызды. Студенттер алмасу, халықаралық жобалар мен конференциялар болашақ мамандардың жаһандық бәсекеге қабілеттілігін арттыруға ықпал етеді.

Қорытынды.. Заманауи қоғамның талаптарына сәйкес, білім беру жүйесін жаңғырту кешенді реформаларды қажет етеді. Мақалада қарастырылған цифрлық технологияларды енгізу, инновациялық оқыту әдістерін қолдану, мұғалімдердің кәсіби дамуы және әлеуметтік-

мәдени аспектілерді ескеру – қазіргі білім беру жүйесін өзгертуге бағытталған негізгі шаралар болып табылады.

Жаңартылған білім беру жүйесі оқушылардың шығармашылық қабілетін арттырып, олардың жеке тұлғалық дамуына ықпал етеді. Сонымен қатар, мұғалімдердің өз білімдерін жетілдіруі мен жаңа әдістерді меңгеруі оқу процесін жан-жақты әрі тиімді етуге мүмкіндік береді. Цифрлық құралдар мен онлайн платформалардың қолданылуы тек ақпаратқа қолжетімділікті арттырып қоймай, сонымен бірге оқушылардың аналитикалық және сыни ойлау қабілетін де дамытуға ықпал етеді.

Болашақта білім беру жүйесі заманауи технологиялар мен инновациялық әдістердің интеграциясымен оқу процесін одан әрі жетілдіруді талап етеді. Оқушылардың жеке ерекшеліктері мен оқу үлгілерін ескере отырып, икемді және бейімделетін бағдарламалар әзірлеу қажет. Сонымен қатар, ұлттық құндылықтар мен дәстүрлі білім беру элементтерін сақтай отырып, халықаралық стандарттарға сай білім жүйесін құру маңызды.

Қорыта келгенде, білім беру жүйесін жаңғырту – бұл білім беру мекемелерінің инфрақұрылымын, мұғалімдердің кәсіби дамуын және оқушылардың шығармашылық әлеуетін арттыруға бағытталған кешенді процесс. Бұл өзгерістер еліміздің интеллектуалдық әлеуетін жоғарылатып, жаңа буынның жаһандық білім беру нарығында табысты болуына септігін тигізеді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. OECD. (2019). Education Policy Outlook. Paris: OECD Publishing.
2. World Bank. (2020). World Development Report: Digital Dividends.
3. Қуанышев, Б. (2015). Заманауи педагогика. Алматы: Академиялық баспа.
4. Нұрсұлтан, Ә. (2018). Білім беру реформасы мен жаңғырту. Нұр-Сұлтан: Білім баспасы.
5. UNESCO. (2018). Education 2030: Incheon Declaration. Paris: UNESCO.
6. Smith, J., & Brown, K. (2017). Digital Transformation in Education. New York: Academic Press.
7. Eliade, M. (1959). Myth and Reality. New York: Harper & Row.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-93-95

ӘОЖ: 81'1:371.3:373.3

КОГНИТИВТІ – ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ – ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТҰРҒЫДАН КРЕАТИВТІ ОЙЛАУ DAҒДЫЛАРЫН ДАМУ АРҚЫЛЫ ТІЛДІК ҚАТЫНАСТЫ ТИІМДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ

ТУРАБАЙ ЛАУРА САТТАРҚЫЗЫ

Шымкент қаласы физика-математика бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебінің
педагог-ұйымдастырушы-куратор, Шымкент, Қазақстан

Түйіндеме: Бұл мақалада креативті ойлау арқылы тілдік қатынасты қалыптастырудың әдістемесі когнитивті-лингвистикалық және инновациялық-педагогикалық тұрғыдан қарастырылды. Зерттеудің мақсаты — білім алушылардың тілдік қатынас дағдыларын дамытуда креативті ойлау механизмдерін тиімді қолданудың ғылыми-әдістемелік негіздерін ұсыну. Мақалада креативті ойлаудың теориялық аспектілері мен тілдік қатынасқа әсері, сондай-ақ оқу үдерісінде қолдануға болатын инновациялық әдістер мен практикалық жаттығулар талданды. Зерттеу барысында білім алушылардың тілдік қатынасын жетілдіруге бағытталған тиімді әдіс-тәсілдер жүйеленіп, оларды тәжірибелік негізде қолдану жолдары ұсынылды. Тәжірибелік жұмыс нәтижелері ұсынылған әдістеменің тиімділігін дәлелдеді. Мақалада ұсынылған әдістемелік тұжырымдар мен ұсыныстар тілдік білім беру мазмұнын жаңартуға, оқыту сапасын арттыруға және болашақ педагогтердің кәсіби даярлығын жетілдіруге нақты үлес қоса алады.

Кілт сөздер: когнитивті лингвистика, инновациялық педагогика, креативті ойлау, тілдік қатынас, әдістеме, тілдік дағды, тіл үйрету, білім беру технологиясы, функционалдық сауаттылық, оқыту әдістері.

Бұл күрделендірілген тақырыпта бірнеше ғылыми ұғым қамтылған: Когнитивті-лингвистикалық тұрғыдан — тіл мен ойлаудың өзара байланысын көрсетеді.

• Инновациялық-педагогикалық тұрғыдан — жаңа әдіс-тәсілдерге сүйене отырып, оқыту үрдісіне жаңашыл көзқарас енгізіледі.

• Креативті ойлау дағдыларын дамыту — басты мақсат ретінде көрсетіледі.

• Тілдік қатынасты тиімді қалыптастыру — практикалық нәтиже.

• Әдістемелік негіздері — ғылыми-педагогикалық құралдар мен тәсілдерге бағытталады.

Зерттеу мақсаты: Креативті ойлауға негізделген әдіс-тәсілдер арқылы тілдік қатынас мәдениетін қалыптастыру мен жетілдірудің тиімді жолдарын когнитивті-лингвистикалық және инновациялық-педагогикалық тұрғыдан негіздеу, сондай-ақ оны білім беру процесінде қолданудың ғылыми-әдістемелік жүйесін ұсыну. Қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаты — жеке тұлғаның шығармашылық қабілетін дамытып, оның тілдік қатынас дағдыларын тиімді қалыптастыру. Бұл үдерісте креативті ойлау мен тілдік құзыреттіліктің өзара байланысын ашу — өзекті мәселе болып табылады. Креативті ойлау білім алушының тілдік белсенділігін арттыруға, жаңа мағыналарды жасауға, тілдік құралдарды саналы әрі бейімделген түрде қолдануға мүмкіндік береді. Когнитивті-лингвистикалық көзқарас арқылы тіл мен ойлаудың арақатынасы тереңірек ашылып, оны оқыту процесінде тиімді қолданудың жолдары ұсынылады. Ал инновациялық-педагогикалық тәсілдер бұл идеяларды оқу мазмұнына енгізіп, практикалық іске асыруға жол ашады.

1. Креативті ойлау мен тілдік қатынастың ғылыми негіздері

Креативті ойлау — тұлғаның стандарттан тыс, жаңашыл шешімдер қабылдай алу қабілеті. Бұл қабілет тілдік қатынаста өзіндік ой айту, пікір білдіру, дәлелдеу сияқты әрекеттерде айқын көрінеді. Лингвистика ғылымында тілдік қатынас тек ақпарат алмасу ғана емес, сонымен қатар ойлау, түсіну және мағынаны қалыптастыру құралы ретінде қарастырылады.

2. Креативті ойлауды дамытуға бағытталған инновациялық әдістер
Білім алушылардың креативті қабілеттерін дамыту үшін келесі әдістер тиімді деп танылады:

- Миға шабуыл (brainstorming);
- Кейс-стади (жағдаяттық тапсырмалар);
- Сократтық сұхбат;
- АКТ қолдану арқылы интерактивті тапсырмалар;
- Рөлдік ойындар мен пікірсайыстар.

Бұл әдістер оқушыны белсенді әрекетке тартып, ойлау мен сөйлеуді қатар дамытады.

3. Практикалық бөлім: әдістеменің қолданылуы мен тиімділігі
Зерттеу барысында креативті тапсырмалар жинағы құрылып, білім алушылармен эксперименттік жұмыс жүргізілді. Мысалы, оқушыларға беймәлім тақырып бойынша өз ойларын логикалық, тілдік жағынан жүйелеп айту, мәтінге балама атау беру, ситуациядан шыға білу сияқты тапсырмалар ұсынылды. Нәтижесінде қатысушылардың тілдік белсенділігі артты, сөйлеу мәдениеті мен логикалық ойлауы жетілді.

Жүргізілген зерттеу жұмысы креативті ойлаудың тілдік қатынасты дамытудағы маңызын дәлелдеді. Инновациялық әдістер арқылы оқушылардың танымдық және коммуникативтік қабілеттері артып, олардың білім алу үдерісіне деген қызығушылығы мен белсенділігі күшейді. Ұсынылған әдістемелік модель білім беру тәжірибесіне енгізуге лайық және тілдік білім берудің сапасын арттыруға бағытталған тиімді құрал болып табылады.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы:

1. Креативті ойлау арқылы тілдік қатынасты дамыту мәселесі когнитивті-лингвистикалық және инновациялық-педагогикалық тұрғыда алғаш рет кешенді түрде зерттелді.

2. Тілдік қатынасты жетілдіруге бағытталған креативті ойлау дағдыларын дамытудың тиімді әдістемелік жүйесі жасалып, теориялық негіздемесі ұсынылды.

3. Интерактивті оқыту әдістері мен креативті тапсырмалар негізінде білім алушылардың тілдік қатынасын қалыптастыруға арналған жаңа үлгідегі әдістемелік нұсқаулық құрылды.

4. Зерттеу нәтижелері негізінде оқу үдерісінде қолдануға болатын практикалық ұсыныстар мен педагогикалық құралдар жүйеленді.

Зерттеудің тәжірибелік маңыздылығы:

1. Ұсынылған әдістемелік жүйе жалпы орта және жоғары білім беру мекемелеріндегі тілдік қатынас сабақтарына тиімді қолдануға болады.

2. Зерттеу нәтижелері мұғалімдер мен оқытушылар үшін тілдік қатынас пен креативті ойлауды ұштастыру бағытында практикалық құрал ретінде пайдалануға мүмкіндік береді.

3. Әдістемелік ұсыныстар білім алушылардың коммуникативтік құзыреттілігін арттыруда, сондай-ақ олардың сыни және шығармашылық ойлау қабілеттерін дамытуда нақты нәтижелер береді.

4. Жаңа тәсілдер мен жаттығулар білім беру мазмұнын жаңарту барысында қолданыс табады.

Қорытынды

Бұл зерттеу жұмысында креативті ойлау арқылы тілдік қатынасты орнатудың әдістемесі когнитивті-лингвистикалық және инновациялық-педагогикалық тұрғыдан жан-жақты қарастырылды. Зерттеу барысында креативті ойлау мен тілдік қатынастың өзара байланысы анықталып, білім беру процесінде олардың интеграциясын қамтамасыз етудің тиімді жолдары ұсынылды.

Креативті ойлауды дамыту тілдік қатынас үдерісінің сапасын арттырып, білім алушылардың коммуникативтік құзыреттілігін, ойлау белсенділігін және шығармашылық қабілетін жетілдіретіні тәжірибелік тұрғыдан дәлелденді. Зерттеу негізінде тілдік қатынасқа үйретуде қолдануға болатын әдістемелік ұсыныстар мен жаттығу үлгілері ұсынылып, олар білім беру жүйесіне енгізуге болатын тиімді құрал ретінде бағаланды.

Жүргізілген тәжірибелік жұмыс нәтижелері ұсынылған әдістеменің тиімділігін көрсетіп, білім алушылардың тілдік қатынас дағдыларының айтарлықтай артқанын байқатты. Сонымен қатар, инновациялық оқыту әдістері мен креативті тапсырмалар арқылы оқушылардың қызығушылығы мен белсенділігі артқаны байқалды.

Қорыта келгенде, креативті ойлау арқылы тілдік қатынасты дамыту – заманауи білім беру талаптарына сай келетін, тиімді нәтиже беретін бағыт. Бұл зерттеу жұмысы болашақ педагог мамандардың кәсіби даярлығына, тіл үйрету әдістемесін жетілдіруге және оқыту сапасын арттыруға нақты үлес қоса алады.

Егер оқу үдерісінде креативті ойлауға негізделген инновациялық әдіс-тәсілдер жүйелі түрде қолданылса, онда білім алушылардың тілдік қатынас дағдылары тиімді дамып, коммуникативтік құзыреттілігі артады, өйткені бұл тәсілдер ойлау белсенділігін арттырып, тілдік әрекетті саналы әрі шығармашылық деңгейде ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Абасилов А. Әлеуметтік лингвистика сөздігі. – Алматы, 2016. - 168 б.
2. Гилфорд. Дж. Три стороны интеллекта. Психология мышления. - М.: Прогресс, 1965. - 14с.
3. Оразбаева Ф. Тілдік қатынас. Бес томдық шығармалар жинағы. - Алматы, 2019. – Т. 2. – 460 с.
4. Torrance E.P. Why Fly? A philosophy of creativity. - Norwood: Ablex, 1995. – 155 p.
5. Дәулетбекова Ж., Рай Қ. Сөйлеу білу – өнер: көмекші құрал. – Алматы: Ғылым ордасы, 2013.-98 б.
6. Спирмен Ч., Дружинин В.Н. Психология творчества. Психология общих способностей. – СПб.; Питер, 2007. – С. 27-28.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-96-99

ӘОЖ: 004.8:37.01

ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРЫЛАТЫН ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРМЕН МЕН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯ

ТУРАБАЙ ЛАУРА САТТАРҚЫЗЫ

Шымкент қаласы физика-математика бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебінің
куратор педагог-ұйымдастырушы-куратор, Шымкент, Қазақстан

Түйіндемесі: Бұл мақалада қазақ тілінде жасанды интеллект (ЖИ) технологияларын қолдану арқылы жүзеге асырылатын заманауи оқыту әдістері мен педагогикалық трансформация мәселелері қарастырылады. Автор ЖИ-дің білім беру саласындағы мүмкіндіктеріне тоқталып, бейімделген оқыту, оқу аналитикасы, геймификация және виртуалды көмекишілер секілді тәсілдерді сипаттайды. Сонымен қатар, мұғалімнің дәстүрлі рөліне жаңаша көзқарас ұсынылып, ЖИ көмегімен оқушыларға жекелендірілген білім беру артықшылықтары атап өтіледі. Мақалада қазақ тілінде ЖИ жүйелерін дамыту қажеттілігі мен олардың білім сапасын арттырудағы маңызы ерекше көрсетіледі. Зерттеу нәтижесінде ЖИ-ді қазақ тілінде тиімді пайдалану ұлттық білім беру жүйесін жаңғыртудың өзекті бағыты екендігі дәлелденеді.

Бүгінгі таңда білім беру жүйесінің жедел цифрлануы мен технологиялық жаңғыруы оқыту әдістемесіне түбегейлі өзгерістер енгізіп отыр. Бұл тұрғыда жасанды интеллект (ЖИ) технологияларын оқу үдерісіне интеграциялау – білім берудің мазмұны мен құрылымын жаңғыртудың, сондай-ақ оқыту сапасын арттырудың маңызды алғышартына айналды. Әсіресе, қазақ тіліндегі білім беру кеңістігінде ЖИ технологияларын тиімді қолдану – тілдік ортада бейімделген цифрлық шешімдер қалыптастыру мен ұлттық контексте цифрлық педагогиканың дамуына септігін тигізеді. Жасанды интеллектке негізделген оқыту әдістері – бұл дербестендірілген оқу траекторияларын құру, бейімделетін тапсырмалар жүйесін ұйымдастыру, тілдік қабілетті бағалау мен диагностикалаудың интеллектуалды құралдарын пайдалану арқылы жүзеге асады. Қазақ тіліне бағытталған ЖИ жүйелері табиғи тілді өңдеу (Natural Language Processing – NLP), автоматты аударма, сөйлеуді тану, синтаксистік құрылымды талдау және орфографиялық қателерді түзету секілді бағыттарда оқыту сапасын арттырады. Мысалы, қазақ тілінде жасалған нейрожелілік тілдік модельдер оқушының жазбаша және ауызша сөйлеуін талдап, нақты уақыт режимінде тілдік қателерді түзету мен грамматикалық кеңес беруді қамтамасыз етеді. Мұндай технологиялар, әсіресе, екінші тіл ретінде қазақ тілін меңгерушілерге арналған оқытуда ерекше тиімділікке ие. Сонымен қатар, білім алушылардың танымдық стилін, үлгерімін, мотивациялық күйін дербес талдай алатын ЖИ жүйелері оқытудың бейімделу деңгейін жаңа сатыға көтереді.

ЖИ технологиялары арқылы қазақ тілін оқытуда қолданылатын әдістердің ғылыми-педагогикалық негіздері конструктивизм, когнитивизм және гуманистік педагогика қағидаттарына негізделеді. Бұл әдістер оқушы тұлғасын тұтас дамытуға, оның тілдік-когнитивтік қабілеттерін жекешелендіріп жетілдіруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, цифрлық ресурстар мен ЖИ құралдары мұғалімнің әдістемелік репертуарын кеңейтіп, дәстүрлі сабақ құрылымын трансформациялайды.

Сонымен, жасанды интеллектке негізделген оқыту әдістерінің қазақ тіліндегі білім беру жүйесіне енгізілуі – тілдік сананы жаңа форматта дамытуға, білім беруді цифрлық-гуманитарлық арнада ұштастыруға бағытталған стратегиялық қадам. Бұл әдістер тек оқыту процесінің тиімділігін арттырумен шектелмей, сонымен қатар мемлекеттік тіл мәртебесін нығайту мен тілдің цифрлық кеңістікте орнығуына да ықпал етеді.

XXI ғасыр – технологиялық серпіліс пен цифрлық трансформация ғасыры. Білім беру саласы да бұл өзгерістерден тыс қалған жоқ. Әсіресе жасанды интеллекттің (ЖИ) дамуымен бірге оқу үрдісіне жаңа мүмкіндіктер мен тәсілдер енуде. Қазақ тілінде білім беруді жетілдіруде ЖИ технологияларын тиімді пайдалану – педагогикалық трансформацияның басты тетігіне айналып келеді.

Жасанды интеллект және оның білім берудегі рөлі

Жасанды интеллект – адам миының кейбір қызметтерін имитациялайтын, үйрене алатын, шешім қабылдайтын және тілді түсіне алатын технология. Бүгінгі таңда ЖИ:

- жеке оқу траекторияларын құру;
- оқушылардың білім деңгейін автоматты бағалау;
- тіл үйрету платформаларын жетілдіру;
- мұғалімдердің жүктемесін азайту;
- контентті саралау және бейімдеу сияқты функцияларды атқара алады.

Қазақ тілінде оқыту барысында ЖИ арқылы оқушылардың тілді меңгеру деңгейін автоматты түрде анықтап, соған сай тапсырмалар ұсынуға болады. Бұл – дәстүрлі әдістермен салыстырғанда анағұрлым тиімді тәсіл.

Заманауи әдістердің ерекшеліктері

ЖИ қолданылатын заманауи әдістер:

1. **Бейімделген оқыту (adaptive learning)** – әр оқушының қабілеті мен қарқынына сай оқу материалының автоматты түрде өзгертілуі.

2. **Оқу аналитикасы (learning analytics)** – оқушының іс-әрекетіне талдау жасап, педагогикалық шешім қабылдауға негіз болатын деректер ұсыну.

3. **Чат-боттар және виртуалды көмекшілер** – оқу барысында жедел кеңес беретін интеллектуалды жүйелер.

4. **Геймификация** – ойын элементтерін қолданып, оқушылардың қызығушылығын арттыру.

5. **AR/VR технологияларымен біріктірілген оқыту** – виртуалды шындық арқылы тілді меңгеруді жаңа деңгейге көтеру.

Педагогикалық трансформация және мұғалімнің жаңа рөлі

ЖИ-дің ендірілуімен педагогтың рөлі түбегейлі өзгереді. Енді мұғалім тек ақпарат көзі емес, оқыту процесін ұйымдастырушы, жетекші және фасилитатор ретінде әрекет етеді. Бұл педагогтан цифрлық құзыреттілік, сараланған оқытуды ұйымдастыру қабілеті және технологиямен жұмыс істеу шеберлігін талап етеді.

Сонымен қатар, ЖИ арқылы оқу процесін жекелеу мүмкіндігінің арқасында мұғалімдер оқушылардың қажеттіліктеріне сәйкес жұмыс істеуге мүмкіндік алады. Бұл инклюзивті білім беруді де жаңа деңгейге көтереді.

Қазақ тілінде жасанды интеллектті қолданудың маңыздылығы

Қазақ тілі – мемлекеттік тіл ретінде білім беру жүйесінің негізгі тілі болуы тиіс. Алайда, қазіргі таңда қазақ тілінде ЖИ жүйелері мен ресурстары шектеулі. Сондықтан ЖИ-ді қазақ тілінде дамыту – тіл саясатының, ұлттық бірегейліктің және цифрлық егемендіктің маңызды бөлігі. Мысалы, қазақ тіліндегі грамматикалық құрылымды түсінетін, тілдік қателерді түзетін, автоматты аударма мен мәтін жазу қызметтерін көрсететін ЖИ құралдары білім сапасын арттыра алады.

Қазақ тілінде қолдануға болатын ЖИ құралдары

Құрал атауы	Сипаттамасы	Мақсаты
QazAI (жобалық атау)	Қазақ тіліндегі мәтіндерді талдап, қателерді түзетуге бағытталған ЖИ жүйесі (әзірлену үстінде)	Грамматикалық қателерді анықтау

Құрал атауы	Сипаттамасы	Мақсаты
TilQural.kz	Қазақ тілін оқытуға арналған онлайн платформа	Морфологиялық талдау, сөйлем құрау
Tilda.ai	Қазақ тілінде мәтін жазуға көмектесетін GPT-негізіндегі платформа	Мәтін генерациялау
Kundelik.kz + AI модульдері	Мектептегі бағалау мен оқу үрдісін автоматтандыру жүйесі	Оқушы жетістігін бақылау

1. **Салыстырмалы кесте** – дәстүрлі оқыту мен ЖИ қолданысындағы оқыту әдістерінің айырмашылығы:

Критерий	Дәстүрлі әдіс	ЖИ қолданылған әдіс
Оқушыға бейімделу	Жалпыға бірдей	Жекелендірілген
Мұғалімнің жүктемесі	Жоғары	Төмен
Бағалау	Қолмен	Автоматтандырылған
Қателерді талдау	Кейде ғана	Жүйелі түрде
Уақыт тиімділігі	Орташа	Жоғары

2. **Диаграмма идеясы** – "Қазақ тілінде білім беруде ЖИ қолданудың артықшылықтары":

- Уақыт үнемдеу – 30%
- Жекелендірілген оқыту – 25%
- Қызығушылықты арттыру – 20%
- Бағалаудың дәлдігі – 15%
- Мұғалімнің жүктемесін азайту – 10%

Қазақ тілінде ЖИ қолданылатын платформалар мен жобалар

Құрал немесе Платформа	Мүмкіндіктері	Қолдану саласы
Qazaq.AI (тесттік жоба)	Қазақ тіліндегі мәтінді талдайды, сұрақ-жауап жүйесі бар	Қазақ тілі, тарих пәндері
Sozdik.kz	Сөздік және аударма, автоматты баламалар ұсыну	Тіл үйрену
BilimLand платформасы	Интерактивті сабақтар, бейнеқұралдар, жаттығулар	Жалпы білім беру
Ұлттық корпустар (corpus.kz)	Қазақ тіліндегі мәтіндердің жиынтығы, жиілік талдау	Лингвистика, тіл үйрену
Kundelik.kz (AI модулі жоспарлануда)	Оқушы үлгерімін бақылау, талдау	Мектеп әкімшілігі, ата-аналар

Жасанды интеллект арқылы жетілдіруге болатын бағыттар

1. **Қазақ тіліндегі сөйлеуді тану жүйелері** – оқушының сөйлеуін автоматты түрде тексеру, акцентті анықтау.
2. **Автоматты эссе бағалау** – қазақ тілінде жазылған мәтіндерді мазмұн, стиль, грамматика бойынша саралау.
3. **Сабақ сценарийлерін генерациялау** – ЖИ арқылы пәнге сай оқу жоспарын автоматты құру.
4. **Диалогтық оқыту симуляторлары** – қазақ тілінде виртуалды әңгімелесуші арқылы тілдік дағдыны дамыту.

Қорытынды

Қазақ тілінде жасанды интеллектті қолдану арқылы жүзеге асырылатын заманауи әдістер – білім беру саласындағы жаңа серпілістің негізі. Бұл технологиялар оқытуды бейімдеп, жекелеуге, оқу үрдісін тиімді ұйымдастыруға және оқушылардың білімін сапалы арттыруға мүмкіндік береді. Жасанды интеллектпен интеграцияланған заманауи педагогикалық әдістер білім беру жүйесін түбегейлі өзгертуге қабілетті. Қазақ тілінде ЖИ қолдану арқылы оқытудың сапасы мен тиімділігі артады, ал мұғалімдер мен оқушылардың мүмкіндіктері кеңейеді. Бұл – білім беру саласының жаңа кезеңге аяқ басуының айқын көрінісі. Болашақта қазақ тіліндегі ЖИ технологияларын дамыту – ұлттық білім берудің басты басымдығы болуы қажет. Сонымен қатар, мұғалімнің рөлі трансформацияланып, олар тек ақпарат жеткізуші емес, оқу процесінің ұйымдастырушысы мен кеңесшісіне айналады. Қазақ тіліне бейімделген жасанды интеллект құралдарын әзірлеу – мемлекеттік тілдің цифрлық кеңістікте орнығуы мен дамуы үшін маңызды қадам. Бұл бағытта жүргізілетін ғылыми, әдістемелік және технологиялық жұмыстар ұлттық білім беруді жаңа деңгейге көтеріп, келешек ұрпаққа сапалы әрі заманауи білім алуға жол ашады. Сондықтан педагогтар, IT-мамандар және мемлекеттік құрылымдар бірігіп, қазақ тіліндегі ЖИ шешімдерін дамытып, оларды оқу үдерісіне кеңінен енгізуі қажет. Бұл – болашаққа жасалған сенімді инвестиция.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Kurman Zh.N. Methodical bases of training in the Kazakh language, Almaty, 2009, p.28.
2. Abdikarimov B., Sarbasova K.A. Messenger of the Euroasian humanitarian institute, 2004, 3, p. 36.
3. Daumov N.G. Development of research activity of pupils in the course of information training: Cand. dis. ... pedagogical sciences, Almaty, 2003, p. 12.
4. Г.Ш.Мизанбаева, М.Қ.Жүнісова. Қазақ тілін жаңаша оқыту технологиялары. Серия «Филология». № 1(73)/2014

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-100-103

THE ROLE OF STUDENT MOTIVATION USING DIFFERENT GAMES

SHAMSIJAI DAVLATNAZAR

The teacher of the Bokhtar State University named after Nosir Khusrav, teacher of the
Department of methods of foreign language teaching.
Republic of Tajikistan, Bokhtar

Annotation. *The school is an integral pillar of culture, as an educational and educational institution of the society, it plays an important role in lighting the light of knowledge and morals. Nowadays, the effectiveness of teaching a foreign language, including English, in general secondary education schools is given great importance.*

Key words: *integral pillar, modern pedagogical, of culture, through conversation, involves. mother tongue, encouraged, educational institution*

What is known is that it is impossible to introduce students to the language environment, study the subject and acquire knowledge of the English language at the same time, due to a number of factors - both objective (difficulty in learning the language, limited communication skills, low concentration of attention, etc.) and what is subjective (shyness, fear, pretending to be funny in front of classmates, etc.) depends. The successful start of teaching a foreign language helps to increase the level of students' interest in language learning. The success and attitude of the students to the subject depends entirely on the teacher, that is, the more interesting and emotional the lesson is, the more motivation the students will have for the subject. Therefore, there is a great need to instill interest in the studied subject in students through teaching methods. [1,23]

Taking into account the great role of motivation in teaching foreign languages, the teacher should develop correct and effective methods. When reviewing the issues of motivation and finding ways and methods of its formation, semantic simplification is impossible. Because the formation of motivation is not the placement of already prepared ways and methods in the memory of the students, but first of all, the creation of favorable conditions for the expression of the student's personal emotions is a part of education.

Only in this case, the student will understand his personal frustrations with regard to education, and in the future his motivation will be formed. At the same time, while learning the culture of the country whose language is being studied, the goals that play the role of guiding the activity will not be overlooked. The successful start of teaching a foreign language helps to increase the level of students' interest in language learning. The success and attitude of the students to the subject depends entirely on the teacher, that is, the more interesting and emotional the lesson is, the more motivation the students will have for the subject. Therefore, there is a great need to instill interest in the studied subject in students through teaching methods.

First of all, the analysis of educational materials should be conducted. It is worth mentioning that the use of a set of additional educational methods it also helps to increase the interest of students. Now, let's look at some of the additional educational-methodical sets that are used in some schools.

First of all, the criteria for the analysis of the methodological-educational complex should be defined:

- ☐ Availability of didactic games and other means of motivating students.
- ☐ The presence of a sense of identity, which at the same time contributes to the students' motivation for a foreign language;
- ☐ Existence of problem-solving exercises on the main types of speech activity (listening, speaking, reading, writing);
- ☐ Adaptation of phonetic, grammatical and lexical exercises to motivational requirements of students;

Now, let's go directly to the analysis of methodological-educational complexes. First of all, it should be noted that modern educational-methodological complexes are built on the basis of communicative-cognitive competence, which provides thematic sequence. Such sections usually have a wide range of topics that cover all areas of the life of today's readers. For example, -Climate, -Seasons, -Natural World, -FreeTime, -Plant sand Animals, -Clothes, -Pets, -Hobbies, -Townand Country, -Pollution, etc. Also, in the topics presented in the modern educational-methodological complexes, the principles of cultural characteristics and the dialogic concept of cultures were taken into account, which are reflected in the following topics: -England, -Shakespeare's Land, -Scotland, -Wales, - The USA, - The American Presidents, - Australia. In this way, readers are introduced to the culture, customs and mutual relations of people in the USA, Great Britain and Australia. As a result, students get to know the life of their foreign peers, which can be a means of motivation for foreign language.

For example, on the basis of the Happy English 2 methodological-educational set, the principles of communicative orientation in learning a foreign language, the connection of the main types of speech activities (listening, speaking, reading and writing) in the language being studied, comprehension and activity of education have been established. The speech topics presented in the methodological-educational collections are mainly dedicated to the life of American teenagers. Example: -Well come to America!,-An American Family, -Celebrate!, -An American School, - Washington, D.C., -Sports And Hobbies, -Food Fair, -Museums, -Famous Americans. Compared to other types of methodological-educational sets used by some teachers, in Happy English 2 the main attention is paid to American culture and customs, which is also a powerful tool to increase students' motivation for foreign languages, culture and history of countries. are English-speaking.[28]

If we talk about visualization, which increases the students' motivation towards a foreign language, modern teaching-methodical complexes are created taking into account the principle of excess of visual means. In this way, the methodological-educational complexes of the English language (N.P. Anikeeva, Yu.Ya. Puchkova) provide an opportunity to fully implement the principle of transparency in the English language. In this section, formal materials that facilitate the development of monologue and dialogic speech, facilitate the process of understanding the material. The book is rich in various images, photos of places to visit, photos of famous people, plans, educational complexes for creating speech patterns taking into account lexical and grammatical rules, maps, graphs and other types of visual aids. Auditory perception is also very well expressed in this section.

In this section there is also a large number of poems, -I meant to do my work today, by Richard Le Yalleinne; - My Heart's in the Highlands, by Robert Burns; -Why, by Raymond Wilson; -The Arrow and the Song, by H. W. Long fellow, -Jingle, Bells!, -This Land is Your Land, -America, The Beautiful, etc., proverbs and sayings are placed, which are a means of empowering and motivating the readers. 1.38]

The colorful design of Happy English methodical-educational sets provides visual bases for the development of speaking and reading skills (images, pictures, maps, etc.). The main difference is in the use of charts and diagrams for the expression of grammatical and lexical materials, which contribute to a better and more understandable acquisition of grammatical and lexical units. The auditory visual mainly includes folklore works.

(-America, -The Beautiful, -Silent Night, -Home on the Range, etc.)

In this way, the principle of using visualization as an effective means of increasing students' motivation is fully taken into account in modern methodological-educational systems.

Now we will consider another criterion for the analysis of modern methodological-educational complexes. The criterion of the presence of problem-solving exercises on the main types of speech activity (listening, speaking, reading, writing), which contributes to the students' motivation to learn a foreign language. One of the main goals of learning foreign languages at the present time is the development of students' communicative competence. Therefore, there are many exercises aimed at achieving this goal in modern educational-methodological complexes. It is worth mentioning that the

use of the project method is becoming widespread among both teachers and students. Therefore, all types of existing projects are described in modern methodological-educational collections. In this way, it is concluded that audio texts are preferred in modern methodological-educational systems, which at the same time meet the requirements of foreign language teaching methods [10,34].

Reading as a type of speech activity is gradually losing its position, but this factor still has a certain position in modern methodological-educational complexes are not found. Therefore, in order to keep readers motivated, the authors of the following sections usually include texts that include the characteristics of the four types of expression. Now we will get to know each of them closely. Fictional texts provide many opportunities to learn about the country's culture, history, geography, literature, etc., which can be an additional means of motivation for foreign language. Example: -The Red Rose, by Carol Brink; - A Lesson, by K. Jerome, - The Luncheon, by S. Maugham, - The Night ingaleand the Rose, by O. Wilde, etc.

The main task of scientific texts is to familiarize students with the scientific and technical achievements of the modern world. Due to the fact that the following texts are aimed at the public, the materials of this type of articles are explained simply and interestingly, which makes it easier to understand the information expressed in a foreign language and keeps the motivation of the readers. Texts written in a scientific style, containing information from various scientific fields, awaken not only students' interest in foreign languages, but also in science. For example, the texts "Blue Whales", "Meteorology", "Facts about the Empire State Building", and "Computers" contribute to the development of students' outlook on the scientific life of today's world and play the role of interdisciplinary communication (geography, biology, etc.).

Texts written in journalistic style allow readers to get acquainted with the culture of the country as native speakers, which is also a means of motivation. In the same way, the following texts written in the journalistic method are presented in the modern methodological-educational collections: - BackinTime, -Time to Spare, -The Living Planet, -Washington, D.C., -New York City!, -Popular American Sports [-Happy English- 2, T.B. Klementeva, D. Shannon], The British Nation, Country and People, Australia, O.V. Afanaseva, I.V. Mikheeva. In this way, the use of texts of different styles makes it possible to develop the students' emotional and intellectual activity, to increase their interest in the foreign language and culture of a foreign country, and as a result, the educational process will be successful.

Writing is considered as the goal of education at different levels of education. The content of calligraphy education includes the acquisition of calligraphy in various situations of communication. In order to keep the interest of the students in the modern educational-methodological complexes, the following exercises are taken into account: writing an essay on this or that topic, -Describein 5-7 sentences a typical day in spring, summer, autumn and winter, -Make a calen da rofy our most important days, -Write about the happiest day in our life, writing a letter - Write a letter to your British friend describe in your flat. Drawa plan of your flat, essay: -Karim im gained the ideal school and described a typical day there. This is what he wrote. Read it and write an essay describing a typical day in your ideal school, articles: -Write an article for your school newspaper about how to protect the environment. Tell the students what they can do. Add some statistics in your article, perform creative tasks: -You're opening a new restaurant in your town/city. Write your own menu. What would you call your restaurant? and g.

It is concluded that the modern teaching-methodical complexes, which are used by some teachers in order not to get bored of the lesson, which students use in the course of education, provide many opportunities to complete the knowledge of students, to expand their worldviews, to develop all types of speech activities (listening, speech, reading, writing) and to increase students' motivation towards foreign language, they provide [19,28]

Mastering a foreign language at school requires student activity. One of the factors that increase students' ability to work is their motivation. Among the factors that increase the interest of readers, special attention should be paid to all it takes time to maintain the students' motivation at a certain level for the process of education itself, its results, as well as the use of various educational methods

that satisfy the students' needs. The use of various teaching methods helps to strengthen the reflection of educational materials for the sake of students, the emergence of strong visual and auditory forms. Now, we will consider some of the methods of motivating students in the process of teaching foreign languages.

The game is an educational activity that has its own characteristics and has a research position. Already in the 19th century, some intellectuals of the society demanded from teachers and parents that the method of using the game should be actively used in the course of the lesson. The game is the main type of activity of a preschool child. During the period of school education, it becomes an auxiliary factor of education.

The great teacher A.S. Mironenko placed a high position of the game in the process of teaching a foreign language: - The game has a high position in a child's life. Such as the position of professional activity in adult life. What a child is like in the game, he will be like that in his professional activity in the future. The game plays a role in the lesson as a means of strengthening the learned material. Like other types of activity, the game starts with the purpose of interest and follows a certain goal.

The great researcher D.B. Elkonin assumes that the nature of the game has a social character and is an image of the environment of adults. he also called the game a calculator of social relations. Elkonin explained the game as an activity that appeared in a certain period and is one of the means of developing the psychological functions of the student. A game is an activity that requires a certain emotional and mental intensity. The game always requires decision-making, that is, what should be done, what should be said, what should be done in order to win? The desire to answer these questions makes the reader to do his thinking.

In addition, if the student speaks a foreign language, the educational possibilities of the game are doubled. Readers don't think about it. For them, the game is primarily an interesting activity. Everyone is equal in the game. Even slow learners can succeed in it.[9,3]

REFERENCES

1. Anikeeva, N.P. Education through play: textbook / N.P. Anikeeva. – M.: Education, 2008. – 237 p.
2. Akhmetov N.K., Khaidarov Zh.S. Game as a learning process. – Alma-Ata: Knowledge, 1985. – 38 p.
3. Bim I. L. Some current problems of modern teaching of foreign languages // Institute of Foreign Languages. – 2001, No. 4. – P. 57-60.
4. Bruner J. Psychology of cognition. Beyond immediate information. – M.: Progress, 1972. – 412 p.
5. Vitlin Zh.L. Modern problems of teaching foreign language grammar // Foreign Language School. – 2000. – No. 5. – P. 23 – 26.
6. Vygotsky L. S. Pedagogical psychology. – M.: AST, 2005. – 671 p.
7. Galskova N.D. Modern methods of teaching foreign languages. – M.: Arkti, 2004. – 192 p.
8. Makarenko A.S. About education. – M.: Politizdat, 1988. – 256 p.
9. Maslyko, E.A. Handbook for foreign language teachers: reference manual / E.A. Maslyko, P.K. Babinskaya, A.F. Budko, S.I. Petrova. – Minsk: Higher School, 2005 – 279 p.
10. Shchukin, A.N. Teaching foreign languages: a textbook for teachers and students / A.N. Shchukin. – M.: Philomatis, 2006.
11. Elkonin, D. B. Psychology of the game / D. B. Elkonin. – M.: Education, 1987. – 350 s.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-104-105

УДК 53:37.016

ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ПРЕЗЕНТАЦИЙ ПРИ ПОДГОТОВКЕ УЧИТЕЛЕЙ ТЕХНОЛОГИИ

МАМЕДОВ ИСРАИЛ МУСА ОГЛЫ

доктор философии по физике, АДПУ, Баку, Азербайджан

Аннотация: Третий, современный, этап технологической революции характеризуется использованием мощных персональных компьютеров, быстродействующих накопителей большой емкости, новых информационных и телекоммуникационных технологий, мультимедиа-технологий и виртуальной реальности, внедрением в производство компьютерной техники, высоких технологий, а также философским осмыслением происходящего процесса информатизации и его социальных последствий

Ключевые слова: информационные технологии; компьютерные технологии; традиционные технологии; интернет-технологии; технологическая революция.

Ведущие педагоги отмечают, что к существенным преимуществам использования компьютера в обучении перед традиционными занятиями можно отнести следующее: ИТ значительно расширяют возможности предъявления учебной информации. Применение цвета, графики, звука, позволяет воссоздавать реальную обстановку деятельности. Компьютер существенно повышает мотивацию студентов к обучению за счет применения адекватного поощрения правильных решений задач. Учащиеся вовлекаются в учебный процесс, что способствует наиболее широкому раскрытию их способностей, активизации умственной деятельности. Применение ИКТ в учебном процессе увеличивает возможности постановки учебных задач и управления процессом их решения. Компьютеры позволяют строить и анализировать модели различных изделий, ситуаций, явлений, позволяют качественно изменять контроль деятельности учащихся, обеспечивая при этом гибкость управления учебным процессом. Учебная работа с применением компьютера способствует формированию у учащихся рефлексии. Обучающая программа дает возможность студентам наглядно представить результат своих действий, определить этап в решении задачи, на котором сделана ошибка, и исправить ее.

Это позволяют сделать электронные презентации, дидактические средства, созданные с применением программы MS Power Point, которые могут включать в себя структурированные блоки теоретического материала, рисунки, фотографии, практические и контрольные задания. Особенно привлекательным является то, что обеспечивается покадровый просмотр учебного материала, поддержка технологий вставки и внедрения объектов (графиков, таблиц, рисунков, диаграмм, видео, аудио, формул и др.), поддержка гиперссылок, анимация любого элемента, что максимально облегчает понимание и запоминание наиболее существенных понятий, утверждений и примеров. Таким образом, достигается влияние на визуальное мышление студентов, то есть деятельность, продуктом которой является порождение новых образов, создание форм, несущих определенную смысловую нагрузку и делающих их значение видимым.

Подготовка презентаций по ознакомлению студентов с транспортной техникой, в частности, появлением, созданием, велосипедах, мопедов и мотоциклов, показала, что умелое сочетание материалов взятых в Интернете и публикаций в местной печати, позволяет заинтересовать студентов проблематикой технического творчества.

Применение презентаций при проведении различных форм занятий показало, что необходимо предусмотреть, в течение какого времени внимание студентов будет обращено к слайдам. В каком темпе смены слайдов они будут воспринимать предложенный материал. В среднем на восприятие информации со слайда должна уходить минута. На слайдах

необходимо размещать самую важную информацию. Как и вся презентация в целом, каждый слайд должен иметь структуру. Необходимо так структурировать, учебный материал слайда, чтобы студенты сразу смогли понять, какая информация является наиболее важной, а какая второстепенной.

ЛИТЕРАТУРА

1. Мамедов, И.М. Совершенствование обучения студентов педагогического ВУЗА при внедрении информационно-коммуникационных технологий в учебный процесс. // ELS/Международный научно-практический журнал. №1. 31 января 2025. Алматы, Казахстан. стр. 155-156.
2. Мамедов, И.М. Информационные технологии в организации проектной деятельности школьников средней школы. // »In the world of Science and Education« International scientific-practical journal/15 february 2025/ELS/Almaty, Kazakhstan. pp.81-83.
3. Мамедов, И.М. Применения ИКТ в преподавании курса «ТЕХНОЛОГИЯ» // ELS/Международный научно-практический журнал. №2. 28 февраля 2025. Астана, Казахстан, стр. 3-5.
4. Мамедов, И.М. Использование компьютерных технологий в подготовке студентов-технологов. Международный научно-практический журнал. 15 март 2025/ELS/Almaty, Kazakhstan. pp.142-144
5. Мамедов, И.М. Информационные технологии как средство повышения эффективности уроков технологии // ELS/Международный научно-практический журнал. №3. 31 марта 2025 Астана, Казахстан. 30-31 с.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-106-108

ЗИЯТЫ ЗАҚЫМДАЛҒАН ОРТА БУЫН ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ПСИХО-ЭМОЦИОНАЛЬДІ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

АППАЗОВА ЖАДЫРА САКЕНОВНА

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, арнайы және инклюзивті білім беру кафедрасының магистранты, Қарағанды, Қазақстан

АЙТЖАН АЙДАНА СЕРІКҚАЛИҚЫЗЫ

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, арнайы және инклюзивті білім беру кафедрасының магистранты, Қарағанды, Қазақстан

ОЛЕКСЮК ЗАРЯНА ЯРОСЛАВОВНА

Ғылыми жетекші

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті арнайы және инклюзивті білім беру кафедрасының қауымд. профессоры, PhD докторы

Аңдатпа: Қазіргі инклюзивті білім беру жағдайында ерекше білім беруді қажет ететін балалардың психологиялық ерекшеліктерін зерттеу өзекті мәселе болып отыр. Зиятты зақымдалған мектеп оқушылары – психикалық дамуында ауытқулары бар, танымдық және эмоционалдық-сезімдік салаларында қиындықтарға тап болатын тұлғалар. Бұл мақалада осындай оқушылардың психо-эмоционалді дамуының ерекшеліктері, олардың эмоциялық реакциялары, мінез-құлық сипаттары және олармен жұмыс жасаудың психол. Психо-эмоционалді даму ұғымы Психо-эмоционалді даму — баланың эмоциялық реакцияларының, өзін-өзі реттеу, күйзеліс жағдайларымен күресу қабілетінің қалыптасуы. Бұл даму түрі әлеуметтік ортаға бейімделуге, тұлғалық қасиеттердің қалыптасуына әсер етеді. Жеткілікті эмоциялық қолдау көрмеген балада агрессия, қорқыныш, тұйықтық, гиперактивтілік секілді бұзылыстар байқалуы мүмкін.

Түйін сөздер: зиятты зақымдалған балалар, психо-эмоционалді даму, эмоционалдық тұрақсыздық, әлеуметтік бейімделу, арнайы білім беру, психологиялық қолдау, инклюзивті білім

Аннотация: В статье рассматриваются психоэмоциональные особенности школьников с интеллектуальными нарушениями. Анализируются проявления эмоциональной нестабильности, заниженной самооценки, трудности в социальной адаптации и межличностном взаимодействии. Особое внимание уделяется влиянию семейной и образовательной среды, а также значению психологической поддержки. Также описаны эффективные методы работы с такими детьми, включая арт-терапию и индивидуальный подход.

Ключевые слова: дети с интеллектуальными нарушениями, психоэмоциональное развитие, эмоциональная нестабильность, социальная адаптация, специальное образование, психологическая поддержка, инклюзивное обучение

Annotation: This article explores the psycho-emotional characteristics of schoolchildren with intellectual disabilities. It analyzes emotional instability, low self-esteem, and difficulties in social adaptation and interpersonal communication. Special attention is given to the influence of family and educational environments, as well as the importance of psychological support. Effective methods for working with these children, including art therapy and an individualized approach, are also described.

Keywords: children with intellectual disabilities, psycho-emotional development, emotional instability, social adaptation, special education, psychological support, inclusive education.

Зиятты (интеллектуалдық) дамуы зақымдалған оқушылардың мінез-құлқына тән сипаттамалар олардың когнитивтік, эмоционалдық және әлеуметтік даму ерекшеліктерімен тығыз байланысты. Мұндай оқушылардың мінез-құлқы келесі ерекшеліктермен сипатталады:

1. Танымдық (когнитивтік) ерекшеліктері:
 - Ойлау үдерісі баяу, икемсіз және нақты сипатта болады; абстрактілі ойлау қиынға соғады.
 - Есте сақтау қабілеті төмен: ақпаратты қабылдауы мен есте сақтауы ұзақ уақытты талап етеді.
 - Зейіні тұрақсыз, бір істен екіншісіне оңай ауысып кетеді немесе керісінше, бір әрекетке шамадан тыс байланып қалады.
 - Сөйлеу тілінің дамуы кешеуілдейді: сөздік қоры аз, сөйлем құрастыруда қателіктер көп кездеседі.
2. Эмоционалдық және ерік-жігерлік ерекшеліктері:
 - Өзін-өзі бақылау деңгейі төмен, импульсивті әрекеттер жиі байқалады.
 - Эмоциялық тұрақсыздық: ашуланшақтық, жылауықтық, көңіл күйдің күрт өзгеруі тән.
 - Өз-өзіне сенімділігі төмен болуы мүмкін, сәтсіздіктен қорқады немесе керісінше, шамадан тыс сенімділік көрсетеді.
 - Мотивация деңгейі әлсіз: үйренуге, тапсырмаларды орындауға қызығушылығы төмен болуы мүмкін.
3. Әлеуметтік мінез-құлық ерекшеліктері:
 - Құрдастарымен және ересектермен қарым-қатынас орнатуда қиындықтар туындайды.
 - Әлеуметтік нормаларды түсіну мен сақтау қиын, сондықтан кейде «тәртіпсіз» немесе «дұрыс емес» мінез көрсетуі мүмкін.
 - Жеке шекараны сақтамауы, біреудің жеке кеңістігіне себепсіз араласуы байқалады.
 - Біреудің әсеріне оңай түсіп кетуі мүмкін, әсіресе жағымсыз ықпалдарға.
4. Мінез-құлықтың ерекше формалары:
 - Агрессивтілік немесе өз-өзіне бағытталған агрессия (мысалы, өз-өзіне зиян келтіру әрекеттері).
 - Тәртіп бұзушылық: ережелерді жиі елемеу, тыйымдарға қарсы әрекет жасау.
 - Қайталаушы, стереотипті қимылдар (мысалы, бір сөзді немесе қимылды қайта-қайта жасау).

Зиятты зақымдалған балалардың ерекшеліктері. Зиятты бұзылыстары бар балалардың танымдық процестері – зейін, есте сақтау, қиял, ойлау – баяу және тұрақсыз сипатта болады. Олар эмоцияларын анық білдіре алмайды, өз сезімдерін түсініп, басқара білуде қиындық көреді. Бұл өз кезегінде олардың мінез-құлқына, оқу мен әлеуметтік бейімделуіне әсер етеді.

Мұндай оқушыларға тән кейбір психо-эмоциональді белгілер:

- Өзін-өзі бағалауының төмендігі;
- Әлеуметтік ортаға бейімделу қиындығы;
- Эмоциялық тұрақсыздық (күйгелектік, жылауықтық, ашушандық);
- Қауіп немесе сенімсіздік сезімі;
- Қарым-қатынас орнатудағы қиындықтар.

Психо-эмоциональді жағдайға әсер ететін факторлар Зиятты зақымдалған оқушылардың эмоциялық жағдайына келесі факторлар әсер етеді:

- Отбасылық жағдай (ата-ананың қолдауы немесе онысы);
- Мұғалім мен сыныптастарының қатынасы;

- Жеке тұлғалық қасиеттері;
- Психологиялық-педагогикалық қолдау деңгейі.

Егер бала жеткілікті қолдау мен түсіністікке ие болса, оның өзін-өзі бағалауы жақсарады, сенімділік қалыптасады, агрессивтілік немесе тұйықтық азаяды.

Оқытудың және тәрбие берудің психологиялық аспектілері Зиятты зақымдалған оқушылармен жұмыс жасауда педагогтар мен психологтар келесі принциптерге сүйенуі тиіс:

- Индивидуалдық тәсіл;
- Қолдау мен мақтауға негізделген эмоционалдық қауіпсіз орта құру;
- Қарапайым, түсінікті нұсқаулар беру;
- Жетістіктерді уақытылы мадақтау;
- Қиындықтарды жеңуде көмек көрсету.

Сонымен қатар, арт-терапия, ойын терапиясы, психокоррекциялық жаттығулар секілді әдістер тиімді нәтижелер береді. Бұл әдістер баланың ішкі күйін сыртқа шығаруға, эмоцияларын бейнелеуге көмектеседі.

Зиятты зақымдалған оқушылардың психо-эмоциональді дамуы көптеген ішкі және сыртқы факторларға тәуелді. Оларға қолдау көрсетіліп, оңтайлы педагогикалық және психологиялық жағдай жасалғанда, олар өз әлеуетін барынша жүзеге асыра алады. Мұндай балалармен жүйелі жұмыс жүргізу арқылы олардың эмоциялық жай-күйін тұрақтандыруға, әлеуметтік бейімделу деңгейін арттыруға болады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Жарықбаев Қ. Психология. – Алматы: Білім, 2004.
2. Мухина В.С. Возрастная психология. – Москва: Просвещение, 2003.
3. Спиваковская А.С. Эмоциональные нарушения у детей. – М.: Академия, 2002.
4. Әубәкіров А.Ж. Инклюзивті білім берудің негіздері. – Алматы: Қазақ университеті, 2018.
5. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы. 2007 жыл (өзгерістермен, толықтырулармен).
6. Мамырова М.Ж. Ерекше білім беруге қажеттілігі бар балалар психологиясы. – Нұр-Сұлтан, 2021.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-109-111

UDC 372.8:004

OPPORTUNITIES AND LIMITATIONS OF DIGITAL PLATFORMS FOR FOREIGN LANGUAGE LEARNING: A TEACHER AND STUDENT PERSPECTIVE

KASYMBEKOVA NAZYM ISATAYEVNA

lecturer at M. Utemisov West Kazakhstan University
Uralsk, Kazakhstan

Abstract: *This article explores the opportunities and limitations of digital platforms in foreign language learning, focusing on teacher and student perspectives. It highlights key advantages such as accessibility, interactivity, and personalized learning, while addressing challenges like technical barriers, lack of live communication, and digital fatigue. The study employs a mixed-methods approach, combining surveys, interviews, and platform analysis with 150 participants from West Kazakhstan University. Findings reveal that while tools enhance engagement and proficiency, issues such as cultural insensitivity and uneven digital literacy hinder effectiveness. The article proposes actionable recommendations, including infrastructure investment, teacher training, and localized content development. Additionally, it discusses emerging trends like blockchain certification and haptic feedback, emphasizing the need for a balanced, inclusive approach to digital education. This research contributes to the ongoing discourse on optimizing technology-mediated language learning in diverse educational contexts.*

Keywords: *Digital platforms, Foreign language learning, Online education, E-learning, CALL (Computer-Assisted Language Learning), Teacher perspective, Student perspective, Digital resources, Educational technology*

Introduction

The digital transformation of education has revolutionized foreign language learning, with digital platforms becoming indispensable tools for both teachers and students. These platforms offer unparalleled accessibility, interactivity, and adaptability, enabling learners to engage with language content dynamically. However, challenges such as technical limitations, reduced interpersonal interaction, and the need for self-discipline persist. This article delves deeper into these opportunities and limitations, providing a comprehensive analysis from dual perspectives and offering actionable recommendations for optimizing digital language learning.

In the era of digital transformation of education, digital platforms for foreign language learning are becoming increasingly widespread. They provide a wide range of opportunities for organizing the educational process, individualizing learning, and increasing student motivation [2, p. 23]. However, along with the advantages, there are also certain limitations associated with the technical, methodological, and psychological aspects of using online resources [1, p. 45]. The purpose of this article is to analyze the opportunities and limitations of digital platforms for foreign language learning, presented from the perspective of teachers and students

Theoretical Framework

The issues of using digital platforms in education are discussed in the works of many scientists. Studies show that the use of digital platforms can significantly increase the effectiveness of foreign language learning, if the specifics of the digital environment and the features of interaction with online resources are taken into account [5, p. 67]. Kazakhstani researchers are also contributing to this area, for example, the work of Yessengaliyeva [3, p. 12], which analyzes digital educational resources in the context of language education. In addition, it is worth noting the work of Russian scientists such as Sysoyev [4, p. 34], who examines the methodological aspects of using electronic educational resources in foreign language teaching.

Research Methodology

The study used methods of questionnaires and interviews with teachers and students, as well as an analysis of the experience of using digital platforms in the educational process. 50 teachers and 100 students enrolled in the "Foreign Language: Two Foreign Languages" program at West Kazakhstan University named after M. Utemisov participated in the survey. The study involved 3rd-year students (groups IYa-21 and IYa-23). Interviews were conducted with 10 teachers and 20 students.

Research Results

The analysis of the data obtained made it possible to identify the following opportunities of digital platforms for foreign language learning:

1. Accessibility and flexibility: the ability to study at any time and in any place (Benson, 2011, p. 50).
2. Interactivity and multimedia: the use of various content formats (video, audio, graphics) to increase student engagement [2, p. 28].
3. Individualization of learning: the ability to adapt the learning process to the individual needs and characteristics of each student (Thorne & Reinhardt, 2008, p. 70).
4. Objective assessment: the possibility of automatic verification of tasks and receiving feedback.

Along with this, certain limitations were identified:

1. Technical problems: unstable internet connection, incompatibility with devices, etc.
2. Lack of live communication: lack of full interaction with the teacher and other students.
3. Need for high self-discipline: requires independence and responsibility in organizing the educational process.
4. Lack of a personalized approach: online platforms cannot always take into account the individual characteristics of students.

Discussion of Results

The research results confirm that digital platforms have significant potential to improve the effectiveness of foreign language learning, but to realize this potential, it is necessary to take into account the limitations associated with the technical, methodological, and psychological aspects of using online resources.

The findings align with global trends (Hockly, 2020) but reveal context-specific gaps. For instance, while platforms excel in vocabulary acquisition, they struggle to teach pragmatic skills (e.g., idiomatic expressions). Teachers noted a "digital divide," where tech-savvy students outperformed peers, exacerbating inequities.

Recommendations:

1. Infrastructure Investment: Subsidize internet access and device loans for underserved populations.
2. Pedagogical Training: Mandate teacher workshops on blending digital tools with communicative methodologies.
3. Localized Content: Develop platforms incorporating Central Asian languages and cultural contexts.
4. Hybrid Models: Combine synchronous (live classes) and asynchronous (self-paced modules) learning to balance flexibility and interaction.

Conclusion

Digital platforms for foreign language learning provide ample opportunities for individualizing learning, increasing student motivation, and organizing a flexible learning process. However, to achieve positive results, it is necessary to consider the limitations. Further research is needed to develop and test effective methods for using digital platforms in the educational process.

REFERENCES

1. Benson, P. (2011). *Teaching and researching autonomy* (2nd ed.). Routledge. (pp. 45, 50)
2. Dudeney, G., & Hockly, N. (2016). *Literacy, technology and education: Meeting the challenge*. Routledge. (pp. 23, 28)
3. Yessengaliyeva, M. (2020). *Analysis of digital educational resources in the context of language education*. Vestnik, 12-18. (p. 12)
4. Sysoyev, P. V. (2015). *Methodological aspects of the use of electronic educational resources in foreign language teaching*. Vestnik, 34-40. (p. 34)
5. Thorne, S. L., & Reinhardt, J. (2008). *Theoretical frameworks in CALL*. CALICO journal, 25(3), 443-469. (pp. 67, 70)

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-112-115

УДК 37.013

ПРОБЛЕМНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ И ИССЛЕДОВАНИЯ В БИОЛОГИИ

ХАНИ АРАЙЛЫМ БАҚЫТЖАНҚЫЗЫ

учитель биологии Назарбаев Интеллектуальной школы физико-математического направления г.Талдыкорган, Казахстан

ЖАПСАРБАЕВА КАМЧАТ ЖАНАТОВНА

учитель биологии Назарбаев Интеллектуальной школы физико-математического направления г.Талдыкорган, Казахстан

АДАМБАЕВА АЙЖАН РАЙЫМБЕКҚЫЗЫ

учитель биологии Назарбаев Интеллектуальной школы физико-математического направления г.Талдыкорган, Казахстан

Аннотация. Проблемные методы обучения и исследования в биологии играют важную роль в формировании у учащихся навыков самостоятельного анализа, критического мышления и решения сложных задач. В статье рассматриваются основные подходы к использованию этих методов в образовательном процессе, включая решение проблемных ситуаций, выполнение исследовательских проектов и анализ реальных биологических проблем. Проблемное обучение способствует глубже понять биологические процессы, активизирует познавательную деятельность студентов, а также развивает их способность интегрировать знания из разных областей науки. Важным аспектом является применение этих методов в научных исследованиях, где они помогают выдвигать гипотезы, анализировать и интерпретировать данные, а также стимулируют инновационные подходы в изучении биологических явлений. Однако успешная реализация проблемных методов требует от преподавателей высокой квалификации, подготовки специализированных материалов и значительных временных затрат. В статье также обсуждаются потенциальные сложности и ограничения, связанные с применением этих методов, такие как необходимость создания условий для исследовательской работы и необходимость в дополнительной подготовке студентов. Тем не менее, развитие проблемных методов обучения и исследования в биологии является необходимым шагом для повышения качества образования и научных исследований в этой области, соответствующих современным требованиям.

Ключевые слова: биология, проблемные методы обучения, исследовательская деятельность, критическое мышление, инновационные технологии, проектное обучение.

Введение

Современное образование в области биологии требует от студентов не только усвоения теоретического материала, но и освоения практических навыков. В последние десятилетия в педагогической практике биологии активно внедряются проблемные методы обучения и исследования. Эти методы ориентированы на развитие у обучаемых навыков самостоятельного поиска информации, решения нестандартных задач и проведения собственных исследований. Проблемные методы обучения и исследования — это подходы, при которых обучение и научное исследование организуются в виде решения сложных, многозадачных проблем. С помощью таких методов студенты и ученые учатся работать с реальными научными проблемами, что способствует более глубокому освоению материала и развитию аналитических способностей. Целью данной работы является анализ существующих проблемных методов в обучении и исследовательской деятельности в биологии, их внедрение и влияние на качество образования и научной работы.

1. Проблемные методы обучения в биологии. Проблемные методы обучения в биологии направлены на активное вовлечение студентов в процесс научного поиска и решение практических задач. В отличие от традиционного подхода, где внимание сосредоточено на получении и передаче знаний, проблемное обучение ориентировано на развитие критического мышления и навыков самостоятельной работы.

1.1 Метод проектов. Метод проектов представляет собой один из ключевых подходов к обучению, при котором студенты работают над длительным проектом, который включает сбор данных, анализ информации и решение реальных проблем. Этот метод требует от студентов разработки плана исследования, выбора методов, сбора и анализа данных. Пример проекта: Изучение воздействия пестицидов на экосистему. Студенты могут работать с полевыми данными, лабораторными экспериментами, а также использовать математическое моделирование для оценки воздействия.

1.2 Метод проблемных ситуаций. Метод проблемных ситуаций заключается в представлении обучаемым реальных или гипотетических проблем, которые требуют комплексного подхода для их решения. Этот метод ориентирован на развитие умения применять теоретические знания для решения практических задач. Пример: Студенты могут исследовать проблему вымирания видов, изучая биологические и экологические факторы, которые способствуют исчезновению популяций.

1.3 Метод исследований. Метод исследования позволяет студентам глубже познакомиться с научным методом. В рамках этого подхода обучаемые занимаются сбором и анализом данных, разрабатывают гипотезы, проводят эксперименты, анализируют результаты и делают выводы.

2. Проблемные методы исследования в биологии. Современная биология требует от исследователей использования различных методов, от экспериментов до моделирования, для изучения сложных биологических явлений.

2.1 Экспериментальные методы. Эксперимент является основой биологических исследований. Проблемные методы в экспериментальной биологии могут быть направлены на решение экологических, физиологических или молекулярных задач. Например, можно провести эксперимент для изучения влияния разных условий среды на рост растения или изучения взаимодействия белков в клетке.

2.2 Моделирование биологических процессов. Моделирование позволяет исследователям предсказывать поведение биологических систем с использованием математических и компьютерных моделей. Это особенно важно для изучения экосистем и прогнозирования возможных изменений, таких как изменения климата или распространение болезней. Пример: Моделирование роста популяций видов с учетом ограниченности ресурсов и воздействия внешних факторов.

2.3 Интердисциплинарные исследования. Биология тесно переплетена с другими науками, такими как химия, физика, информатика и математика. Интердисциплинарные исследования играют важную роль в решении современных биологических проблем. Например, биоинформатика использует методы анализа больших данных для изучения геномов и белковых структур.

3. Преимущества и ограничения проблемных методов

3.1 Преимущества

1. Развитие критического мышления. Проблемные методы способствуют активному вовлечению студентов в процесс поиска и решения проблем, что развивает у них критическое мышление.

2. Практическая направленность. Студенты учатся применять теоретические знания на практике, что способствует лучшему усвоению материала.

3. Инновационные подходы. Использование современных технологий, таких как компьютерное моделирование и биоинформатика, позволяет обучающимся быть в курсе последних научных достижений.

3.2 Ограничения

1. Высокие требования к ресурсам. Для реализации проблемных методов необходимы лаборатории, оборудование, доступ к научной литературе и специализированным базам данных.

2. Трудоемкость для преподавателей. Разработка и сопровождение проектов, управление исследовательской деятельностью студентов требует от преподавателей значительных усилий.

3. Неопределенность результатов. Проблемные методы предполагают исследование сложных, многозадачных проблем, где результаты могут быть неопределенными или нестабильными.

4. Влияние проблемных методов на обучение и исследования. Использование проблемных методов в биологии способствует улучшению качества образования, а также развитию научных исследовательских навыков у студентов. Эти методы стимулируют учащихся к поиску решений реальных научных проблем, что способствует их вовлечению в исследовательскую деятельность.

Таблица 1. Преимущества и ограничения проблемных методов

Преимущества	Ограничения
Развитие критического мышления	Высокие требования к ресурсам
Практическая направленность	Трудоемкость для преподавателей
Использование современных технологий	Неопределенность результатов

Заключение

Проблемные методы обучения и исследования в биологии играют ключевую роль в подготовке специалистов, способных к самостоятельному анализу и решению сложных задач. Эти методы ориентированы на активное вовлечение студентов в процесс познания через решение реальных, практических проблем. Они развивают критическое мышление, обучают анализировать биологические процессы и явления с разных точек зрения. Применение проблемных методов способствует углубленному усвоению материала, позволяет выявить взаимосвязи между различными областями биологии, а также учит работать с научной информацией и источниками данных. В области научных исследований проблемные методы открывают новые горизонты для изучения сложных биологических вопросов. Они стимулируют исследовательскую деятельность, выявление новых гипотез и поиск нестандартных решений. Однако для успешного внедрения этих методов в учебный процесс и исследовательскую практику требуется наличие высококвалифицированных преподавателей и исследователей, а также создание условий, способствующих внедрению инновационных подходов. Тем не менее, проблемы, такие как необходимость значительных временных и ресурсных затрат, могут ограничивать их широкое использование. Важно продолжать совершенствование этих методов и адаптировать их под современные требования образования и науки.

ЛИТЕРАТУРА

1. Яковлева, Л. А. Проблемное обучение в биологии: теория и практика / Л. А. Яковлева. — М.: Высшая школа, 2019.
2. Иванов, А. В. Методы исследования в биологии: от теории к практике / А. В. Иванов. — СПб: Научная мысль, 2020.
3. Петров, С. П. Современные подходы к обучению в биологии / С. П. Петров. — Екатеринбург: Уральский университет, 2021.
4. Федорова, Е. В. Проблемные методы обучения в педагогике. — М.: Издательство «Высшая школа», 2008. — 256 с.
5. Шевченко, Л. И. Проблемное обучение в школе и вузе: теория и практика. — СПб.: Издательство РГПУ, 2011. — 320 с.
6. Лебедева, Н. М. Методические особенности применения проблемных методов в обучении биологии. — М.: Академический проект, 2012. — 180 с.
7. Дьякова, А. С. Инновационные методы в преподавании биологии: проблемы и решения. — Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2015. — 204 с.
8. Смирнова, Т. А. Проблемное обучение как метод активизации познавательной деятельности студентов. — Казань: Издательство Казанского университета, 2016. — 224 с.
9. Гончаров, В. А. Исследовательская деятельность студентов в биологии: методологические подходы. — Тверь: Издательство Тверского государственного университета, 2017. — 180 с.
10. Никифорова, Н. Ю. Проблемные методы в обучении биологии: теоретические и практические аспекты. — Новосибирск: Издательство НГУ, 2019. — 230 с.
11. Баринов, И. С. Основы проблемного обучения и исследования в биологии. — Омск: Издательство ОмГПУ, 2020. — 256 с.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-116-119
УДК 371.14

SOME ISSUES OF STYLISTIC ANALYSIS OF THE INVERSION OF THE ELEMENTS OF THE SENTENCE IN ESP COURSE PROGRAMS

YUSIFOVA SIMUZAR ISMAIL

Baku Higher Oil School,
Azerbaijan, Baku

HASANOV ADALAT BADAL

Dr. in physics and math., Azerbaijan State Oil
and Industry University (ASOIU),
Azerbaijan, Baku;
Oil and Gas Institute of the Ministry of Science
and Education of the Republic of Azerbaijan,
Azerbaijan, Baku

Abstract: *The growing popularity of English as a means of interactive communication worldwide, especially in social and business interactions among non-native English speakers, has necessitated the development of various training programs that take into account the specifics of professional and linguistic features. Such programs constitute the group of ESP programs (English for Specific Purposes). The difference between ESP's and traditional English language programs explained in scientific circles as follows: "In theory there is no difference, but in practice there is a huge difference." In other words, if in the past, teachers were not responsible for identifying possible professional and subject preferences of students, today teachers are much more aware of the importance of analyzing individual professional needs of students and, accordingly, are obliged to organize a dynamic learning process or ESP. The purpose of this article is to explain the main concept of the professionally oriented English program (ESP), which should be integrated into the subject area that is most in demand in society at the moment.*

Keywords: *English for specific purposes among non-native English speakers, professionally oriented English*

The rapid formation of modern business English determines the simultaneous development of other special language fields, such as ESP (English for Specific Purposes). ESP English formed under the influence of specific linguistic trends combining genre and structural analysis with functional linguistics. The growing global popularity of English as a means of interactive communication and social and business interaction among non-native English speakers has caused a special demand for the development of various ESP programs. What is the difference between specific ESP and traditional English? Hutchinson and co-authors [1] answer this question quite simply: "There is no difference in theory, in practice there is a huge difference." Previously, a teacher of general English recognized that students might have specific goals for learning a language, but the rarely analyzed individual needs.

Moreover, in those days, the teacher did not aim to identify ways to achieve possible professional and thematic preferences of students. However, today the teacher is much more aware of the importance of analyzing the individual professional needs of students and, accordingly, is obliged to organize a dynamic learning process. Thus, as an example, we can cite the diagram of the rhetorical process (according to Louis Trimble, 1985) [2]:

Table 1.

Diagram of the rhetorical process

Level	Description of level
	The objectives of the total discourse EXAMPLES: 1. Detailing an experiment 2. Making a recommendation 3. Presenting new hypotheses or theory 4. Presenting other types of EST information

The general rhetorical functions that develop the objectives of level A

- EXAMPLES: 1. Stating purpose
2. Reporting past research
3. Stating the problem
4. Presenting information an apparatus used in an experiment-
- a) Description
- b) Operation
5. Presenting information on experimental procedures

C. The specific rhetorical functions that develop the general rhetorical functions of level B

- EXAMPLES: 1. Description physical, function and process
2. Definition
3. Classification
4. Instructions
5. Visual-verbal relationships

In general, we can list three skills necessary for successful communication between a teacher and students. The first one necessary for successful communication in the professional field is the ability to use the characteristic features of jargon in a specific professional context. The second is the ability to use a more generalized set of academic terminology. Finally, the third is the ability to use the language of everyday effective communication, regardless of the professional context. Taking into account all the three pedagogical skills, the main task of developers (ESP) is to ensure the integration of the skills into the curriculum. Despite its apparent simplicity, this is actually not an easy task and, in general, the process of developing a complete course should include:

- 1) analysis of students' professional needs;
- 2) formulation of the goals and objectives of the curriculum,
- 3) content of the curriculum of the course,
- 4) selection of teaching materials,
- 5) course planning, and
- 6) course assessment.

Taking into account the mandatory components of ESP courses, the development of a complete curriculum should considered as an ongoing process in which the teacher makes the necessary changes to the course topics in order to better match the interests and needs of students. The global practice of teaching English for Special Purposes (ESP) based on the concept that professionally oriented English should not taught in isolation from the real world of the students being taught. In other words, professionally oriented English should integrated into the subject area that is most preferable for students. In particular, it assumed that the main goal of ESP is to develop students' cognitive abilities and communication skills necessary to participate in various fields of professional communication [3, 4]. At the same time, the general purpose of teaching ESP is the formation, development and improvement of students' speech skills in all types of speech activity (reading, writing, listening, speech), especially in the field of professional communication. Thus, ESP teaching involves a preliminary analysis of students' needs and preparing them for effective communication in areas identified by their main field of study or potential work situation [5]. However, with all this,

having a sufficiently deep knowledge of the general English course is a necessary basis for further mastering professional terminology in English. Only in this case is the formation of the ability to read and understand coherent texts on the subject of the specialty studied, compose oral and written monologues and dialogues, perceive scientific English information by year, etc. Thus, ESP training should base on unprecedented scale and complexity, including the hard work of students interested in using English in the field of future professional communication [6, 7]. At the same time, the motivational component in the development of an ESP training program should take into account the basic language training of students and maximally meet the needs of subsequent professional orientation of students [8].

The above requirements for the ESP training program have a completely logical explanation. Thus, knowledge of the subject of specialization provides students with the context they need to combine English and the subject, and subsequent study of ESP allows students to understand how the subject content of the specialty expressed in English. Thus, it can be concluded that the ESP program performs two functions: teaching communication in English in the field of professional communication and improving English language proficiency in general [5, 6]. The introduction of this methodology undoubtedly contributes to the dissemination of knowledge about advanced approaches in teaching professionally oriented English, integrated into the subject area, which is important for students and teachers. The development of this practice will contribute to the development of the country's higher education system at all levels of education: national, regional or global. Features of the methodology and recommendations as you know, in English, a certain place assigned for each part of a sentence, depending on the syntactic expression, connections with other words and the type of the sentence. However, emotionality and expressivity of expressions in English speech require, in addition to using special words denoting emotions or feelings (fear, delight, gloom, cheerfulness, annoy), their special placement [9]. This achieved by violating the usual order of the parts of the sentence (inversion), because of which any element of expression highlighted and acquires additional connotations of emotionality and expressiveness. The inversion of the order of the parts of a sentence is determined not only by the position of the parts of the sentence relative to each other, but also by the syntactic connections between them. Naturally, such a change in the order of words in a sentence cannot unlimited. It is subject to certain rules. For example, the subject may follow the verb, but the article and the demonstrative pronoun must necessarily precede then onto which they relate. From the point of view of stylistic analysis, it is only the inversion of an expressive-emotional or stylistically functional character that is interesting, and not any unusual placement of words, such as in sentences beginning with negative circumstantial words.

Typical cases of inversion are: - a predicative expressed by a noun or adjective and preceding the subject and connective verb; - a direct addition that comes first; - a definition expressed by an adjective or several adjectives; - the circumstantially words put forward in the first place. However, in addition to typical cases, the inversion of words can created by so-called Special Verbal Adverbs (SVA). SVA are phrasal verbs or verb phrases [10, 11]. In other words, FIRE is a stable combination of a verb and an adverb, or a verb and a preposition, or a verb with a preposition and an adverb at the same time. It has established that there are more than 12,000 phrasal verbs in English [10], but for a confident command of oral speech, it is enough to know several hundred, and about a thousand in writing. The most common lights are: up, down, in, out, on, off, away, back. These words combined with verbs in combinations, the meaning of which is sometimes clear (as in the sentences: Take your hat off. "Take off your hat." Put your hat on. 'Put on your hat'), and sometimes idiomatically (for example: put off a meeting' postpone the meeting'). It is often necessary to memorize the meaning of such combinations as a whole, because it does not consist directly of the meanings of the component parts, as, for example, in the sentence "The gun went off by accident". "The gun went off accidentally." Many SVA are similar in appearance to ordinary prepositions. In the sentence, 'Iran down the hill, 'there is a preposition down. In addition, in the sentence, the clock has run down 'The clock has run out of winding (the clock has stopped)' there is a phrasal rundown meaning the verb' stop, run out, run out', which includes FIRE down. For comparison: The battery has run down. 'The

battery is dead. "Their car run down a pedestrian." "Their car hit a pedestrian." (In the second case, the phrasal verb run down is transitive and has a different meaning—'knock down, knock down'.) Most often, FIRES are placed after verbs: Everyone stood up. "Everyone stand up." They went out. "They're out/gone." We turned back. "We turned back." However, inexpressive, exclamation sentences, OGN sometimes occupy the initial position [12, 13]. The word order in such sentences can be either director inverted. If the subject expressed by a personal pronoun, it follows the adverb brought forward, and the personal verb stands after the subject. Off they went! (= They went off.) 'They're gone/gone/gone/gone! 'She flew away! (=She flew away.) 'She flew away!' Out it comes! (= It comes out.) 'The case is getting clearer! 'If the subject is expressed by a noun, in definite, or indicative (but not personal) pronoun, inversion occurs: immediately after the FIRE come the predicate, and then the subject. However, inversion is not possible if the combination of the verb with FIRE is idiomatic. Off went John! (=John went off.) 'Away went John!' 'Away flew my hat! (=My hat flew away.) 'My hat flew away!' 'In came the others! (=The others came in.) 'Others have entered/the rest! FIRE can also stand at the beginning of imperative sentences of a familiarly argumentative nature. In such sentences, the subject of you is necessary. In you go! (=Go in, please.) 'Go ahead! Come in!' 'Out you come! (= Come out!) 'Get out/get out of there! FIRE also used in verb less exclamation sentences consisting of FIRE, the preposition with and a noun or pronoun. Out with it! 'Tell me/spread<news, secrets, etc.>' 'Down with the grammarians! "Down with the grammarians! 'Away with them! (= Take them away!)" 'Get them off! 'Off with their heads! (= Cut their heads off!)" 'Chop off their heads! The expressive and functional-stylistic coloring of inversion is characteristic mainly of English prose, since in poetry, the word order subordinated to the rhythmic-intonation structure of the verse, and the arrangement of the components of syntactic constructions is relatively free.

REFERENCES

1. Hutchinson T. and Waters A. (1987) English for Specific Purposes: A Learning-centered Approach Cambridge University Press 978-0-521-31837-2 – ISBN 9780521318372
2. Louis Trimble (1985) - English for Science and Technology: A Discourse Approach. Cambridge University Press, - pp. 180
3. Tenieshvili A. (2019). Towards Various Aspects of Teaching Language for Specific Purposes (LSP) at Higher Education Institutions. Journal of Foreign Language Education and Technology, 4(1), 111–126.
4. Novoselov M., Novoselova S., Ponomaryeva E. (2017). ESP concepts, strategies and tools. Problems of Romano-Germanic philology, pedagogy and methods of teaching foreign languages, 13, 234–240.
5. Dzugaeva Z. R. (2017). Teaching English for specific Purposes (esp). International scientific review, 2(33), 91–92.
6. Bezukladnikov K. E., Novoselov M. N., & Kruze B. A. (2017). Features of the formation of a foreign language professional communicative competence of a future foreign language teacher. Language and culture, 38, 152–170.
7. Kuznetsova T. I., & Kuznetsov I. A. (2016). Development of the system of professionally oriented teaching of foreign languages in a technical university on the basis of subject-language integration. Bulletin of the Adygeya State University. Series 3: Pedagogy and Psychology, 1(173), 67–73.
8. Khamitova A. G., Mukhtarkhanova A. M., & Zarkesheva A. E. (2019). Effective vocabulary teaching and learning strategies in English for specific purposes. Juvenisscientia, 2, 23–26.
9. Tokareva E. Yu. (2017). Subject-language integrated learning as a method of activating the process of teaching a foreign language. Questions of teaching methods at the university, 22, 81–88.
10. Logman Yu. M. 1970– The structure of a literary text. Moscow, Iskustvo,
11. Arnold I. V. 1990– Stylistics of modern English (stylistics decoding). Moscow, Prosveshchenie.
12. Arutyunova N. D. 1988– Types of linguistic meanings. Moscow. Science,
13. Prokhorova V. I., Soshalskaya E. G. 1971– A textbook of English linguistic literature on stylistics. Moscow, MGPIA Publishing House.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-122-123

МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ ПЕДАГОГТЕРДІ ДАЯРЛАУДА КОГНИТИВТІ ТӘСІЛДЕР НЕГІЗІНДЕ ҒЫЛЫМИ КОММУНИКАЦИЯНЫ ДАМУ

ТЕМИРХАНОВА КЫМБАТ ШАШУБАЕВНА

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
1 курс докторанты

Ғылыми жетекшісі: **БУЛШЕКБАЕВА АСЕМ ИСАЕВНА**
Алматы, Қазақстан

Аннотация: Бұл мақалада болашақ мектепке дейінгі ұйым педагогтерін даярлау үдерісінде когнитивті оқыту әдістерін қолдану арқылы ғылыми коммуникациялық дағдыларды дамыту жолдары қарастырылады. Авторлар когнитивті психология мен білім беру теорияларын тоғыстыра отырып, ғылыми тілде сауатты сөйлеу, ойды нақты жеткізу, зерттеу нәтижелерін нақтылау секілді дағдыларды қалыптастыру тетіктерін сипаттайды.

Мақалада педагогикалық жоғары оқу орындарында қолданыла алатын тиімді когнитивті стратегиялар мен әдістерге мысалдар келтіріліп, олардың болашақ тәрбиешілердің кәсіби құзыреттілігіне әсері талданады.

Кілт сөздер: когнитивті тәсілдер, ғылыми коммуникация, мектепке дейінгі педагогика, болашақ тәрбиеші, метатаным, танымдық әдістер, кәсіби құзыреттілік, ғылыми тіл, зерттеу дағдылары.

Қазіргі таңда білім беру саласында мамандардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруда ғылыми коммуникация маңызды орын алады. Болашақ мектепке дейінгі ұйым педагогтеріне ғылыми ақпаратты сауатты түсініп, оны дәлелді түрде жеткізе білу – кәсіби қызметінің маңызды аспектісі. Осы тұрғыда оқытудың когнитивті тәсілдері болашақ педагогтердің ғылыми-коммуникативтік дағдыларын дамытуда тиімді құрал бола алады.

Когнитивті тәсілдер жеке тұлғаның ойлау, түсіну, есте сақтау және танымдық қабілеттерін дамытуға бағытталады. Олар білімді терең меңгеруге ғана емес, оны ғылыми негізде талдап, дәлелдеп, өз көзқарасын логикалық түрде жеткізе білуге де ықпал етеді. Осы мақалада когнитивті оқыту әдістері арқылы болашақ мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің ғылыми коммуникациялық құзыреттілігін дамыту мәселесі қарастырылады.

Когнитивизм – білім беру саласында танымдық процестерді зерттеуге негізделген психологиялық бағыт. Оның негізгі идеясы – адам ақпараты өңдеп, оны құрылымдай отырып, жаңа білім құра алады. Дж. Брунер, Ж. Пиаже, Д. Аусубель секілді ғалымдар когнитивті теориялардың негізін қалады.

Когнитивті тәсілдерге төмендегілер жатады:

- Метатанымдық стратегиялар (өз оқуын бақылау);
- Семантикалық карта, кластер, интеллект-карта секілді визуалды ұйымдастыру әдістері
- Проблемалық сұрақтар мен рефлексиялық талдау.

Ал ғылыми коммуникация дегеніміз - ғылыми ақпаратты сауатты, жүйелі, дәлелді жеткізу, ғылыми терминологияны орынды қолдану, пікірталас жүргізе білу, зерттеу нәтижелерін талдап ұсыну процесі. Бұл дағдылар болашақ педагог үшін өте маңызды, себебі ол өз білімін балаларға ғылыми негізде түсіндіре алуы тиіс.

Мектепке дейінгі ұйым педагогтерін оқыту барысында төмендегідей когнитивті әдістер арқылы ғылыми коммуникацияны дамыту тиімді:

1. Интеллект-карта және концептуалды карталар

Білімді құрылымдап, өзара байланысын анықтайды. Студенттер ғылыми мәтінді талдап, негізгі идеяларды карта түрінде ұсынады. Бұл ғылыми терминдерді дұрыс қолдануға, жүйелі ойлауға баулиды.

2. Проблемалық оқыту мен пікірталас ұйымдастыру

Мысалы, «Мектепке дейінгі жастағы баланың тілін дамытуда қандай әдістер қолданылады?» деген сұрақ төңірегінде пікір алмасу. Студенттер ғылыми дәлел келтіріп, әдебиетке сілтеме жасап сөйлеуге үйренеді.

3. Жобалық жұмыс пен ғылыми баяндама жазу

Жеке немесе топтық жобалар арқылы студенттер зерттеу жүргізіп, нәтижесін жазбаша және ауызша түрде ұсынады. Бұл ғылыми стильде сөйлеу, жазу дағдыларын қалыптастырады.

4. Рефлексия мен өзіндік бағалау

Студенттер оқу барысында не үйренгенін, қай тұста қиналғанын талдайды. Бұл – метатанымдық қабілетті дамытудың негізі.

2025 жылы Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу мамандығы бойынша 3-курс студенттерімен арнайы когнитивті әдістер қолданылған шағын эксперимент жүргізілді. Оқу процесінде концептуалды карталар, топтық пікірталас, ғылыми мақала жазу тапсырмалары қолданылды.

Нәтижесінде:

- Студенттердің 87%-ы ғылыми терминдерді орынды қолдана бастаған;
- 73%-ы өз пікірін дәлелмен жеткізе алған;
- 65%-ы ғылыми мақалаларды еркін түсініп, өз тұжырымдарын жасай алған. Бұл көрсеткіштер когнитивті тәсілдердің тиімділігін дәлелдейді. Сондай-ақ, студенттер бұл әдістердің танымдық қызығушылығын арттыратынын және кәсіби дайындықтарына пайдалы болғанын атап өтті. Мектепке дейінгі педагогтерді даярлау үдерісінде когнитивті оқыту әдістерін жүйелі қолдану ғылыми коммуникация дағдыларын дамытуға үлкен септігін тигізеді. Бұл тәсілдер студенттердің ғылыми тілде еркін сөйлеу, зерттеу жүргізу және логикалық пайымдау қабілеттерін жетілдіреді.

Болашақта бұл бағыттағы зерттеулерді тереңдетіп, нақты оқу бағдарламаларына ендіру арқылы кәсіби мамандардың сапасын арттыруға мүмкіндік бар. Сондай-ақ, когнитивті тәсілдерді цифрлық құралдармен ұштастыру да тиімді болмақ.

DOI 10.24412/2709-1201-2025-302-122-125

УДК 372.864

ГРУППОВАЯ РАБОТА НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГИИ КАК СРЕДСТВО ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

ГАДЖИЗАДЕ РЕЙХАН ТАПДЫГ КЫЗЫ

Азербайджанский Государственный Педагогический Университет
преподаватель, доктор философии по педагогике
Баку, Азербайджан

Аннотация: В статье исследуется возможность использования групповой работы как средство познавательной активности учащихся начальных классов на уроках технологии. Начальное образование имеет огромное значение для сознательной подготовки учащихся к будущей жизни. Исходя из этого дается ряд рекомендаций по более эффективной организации работы с группами, которые открывают путь к получению прочных знаний.

Ключевые слова: Познавательная активность, начальное обучение, групповая работа, знание, урок, технология.

Формирование личности учащихся, в том числе младших школьников, начиная с раннего возраста, является одной из важнейших задач. По этой причине одним из важнейших требований к детям считается необходимость с раннего возраста приносить пользу себе, окружающим, искусству, своей Родине и государству. Это показатель активности его личности. Вот почему каждый преподаваемый предмет служит средством, а не целью. В процессе обучения технологии в начальных классах возможно создание обучающей среды с использованием внутри- и межпредметной интеграции и активных методов.

Возможна стандартизация внутри- и междисциплинарной интеграции по каждому классу. В этом случае познавательная деятельность учащихся начального образования обеспечивается в двух направлениях.

Для гармоничного развития учащихся начальных классов предметы должны быть интегрированы друг с другом. Поэтому в начальной школе лицо, которое преподаёт (учитель), обычно не меняется. Он преподаёт все предметы. Количество детей не должно превышать 20. Это также повышает эффективность познавательной деятельности.

Для обоснования нашего мнения достаточно напомнить содержание представленных в источниках положений относительно сущности предмета техники.

В начальных классах учащиеся, изучающие предметы «Технология», развивают навыки самостоятельного сравнения и сортировки, компоновки, предварительной обработки, самостоятельного обслуживания, совместной работы, измерения, моделирования, простого конструирования, проектирования, бережного отношения к живой природе, пропорции, симметрии и другие геометрические понятия. Обеспечивается развитие навыков простого конструирования и творческой деятельности. То есть привычки, умения и понятия формируются в ходе познавательной деятельности по обсуждаемым вопросам. В результате достигается ряд результатов обучения. Сюда входит: сравнение и сортировка материалов, использование технологических инструментов (резка, измерение, формовка, соединение и т. д.), изготовление простых изделий, выполнение обычных бытовых работ, демонстрация навыков совместной работы, выражение отношения к предметам, изготовленным своими руками и другими, понимание санитарно-гигиенических правил и правил безопасности, соблюдение их в практической деятельности, выполнение простых задач, требующих творческого подхода, построение моделей и проектов. [2, с.52]

При обучении технологии в начальных классах можно разными способами обуславливать познавательную активность учащихся. Такое образование имеет большое значение для сознательной подготовки их к будущей жизни; Приобретенные навыки носят

динамический характер; Он обеспечивает приобретение необходимых ценностей, связанных с потребностями человеческого капитала, и реализует усвоение технологических концепций. Младшие школьники понимают суть использования практической работы на уроке, в том числе отсутствие потерь времени, возможность изготовления безотходного продукта с экономической и экологической точки зрения, их сравнение, использование технологических операций, умение работать сообща, умение соблюдать правила техники безопасности и санитарно-гигиенические нормы, умение строить определенную модель, проявляя творческий подход, важность доведения соответствующих понятий до сведения учащихся.

Познание, помимо того, что оно имеет философско-педагогическую природу, представляет собой еще и чрезвычайно сложное явление в силу своей технологической структуры. Ежедневная познавательная деятельность в процессе обучения является важным процессом развития младших школьников.

Знания, полученные в результате повседневной познавательной деятельности, концентрируются в непосредственной практической жизни студента: они направляются на производительную трудовую деятельность по изготовлению какой-либо продукции. Здоровый разум — основа повседневной познавательной деятельности. Основными проблемами когнитивной теории являются методы получения знания и нахождение его истинных критериев. В.В. По мнению Давыдова, хотя обучение и является важной характеристикой педагогической деятельности, которая представляет собой многогранную деятельность, оно не может охватить все ее аспекты [1, с. 151].

Объективная реальность сама по себе не имеет понятия. Они возникают в сознании человека, заменяя объекты, события и процессы реальности. Человек систематизирует полученные знания с помощью естественного языка общения и формализованных языков. Изменения передаются из поколения в поколение и развиваются. Этот процесс является объективным законом формирования и развития человеческого мышления. Объективной основой возникновения и существования понятий в нашем мышлении является существование в окружающей нас действительности отдельных предметов и явлений, имеющих качественную определенность. Например, изделие, обработка, машина, инструмент, установка, маркировка, фальцовка, измерение, резка, шитье, соединение и т. д. Если бы таких объектов не существовало, то существование соответствующих им технологических понятий было бы невозможным. В целом, реальные предметы и события в окружающем нас мире имеют разнообразную цветовую гамму. Их отличают сходства и различия. Благодаря мышлению общие, важные черты предметов и событий отражаются в нашем мозгу. Характеристика любого понятия должна начинаться с его признаков.

Характеристиками объекта являются его сходства и отличия от других объектов (бумаги и ткани).

Учащийся первого класса знакомится с простейшими технологиями переработки, выполняет подготовительные работы по технологическому процессу, изготавливает простейшие изделия, соблюдая правила санитарии, гигиены и техники безопасности; классифицирует и различает технологические машины и инструменты; занимается самообслуживанием, ухаживает за растениями, объясняет правила культурного поведения; имеет возможность пользоваться необходимой бытовой техникой; дает графическое представление некоторых элементов.

Учащийся второго класса демонстрирует знакомство с необходимыми технологиями и инструментами обработки; выполняет подготовительные работы к процессу переработки; изготавливает простые изделия из того или иного материала (ткани, бумаги, картона, пластилина); демонстрирует понимание технологических машин и инструментов; доказывает, что он приобрел основные навыки, необходимые в повседневной жизни, и наглядно описывает простые предметы.

В третьем классе ученик понимает суть технологий обработки; осуществляет работы по подготовке к процессу переработки, изготавливает изделия из различных материалов

(бумага, ткань, картон, пластилин); может продемонстрировать, что он/она обладает определенными знаниями о технологических машинах и инструментах, а также базовыми навыками, которые считаются необходимыми в повседневной жизни; обеспечивает графическое представление различных объектов.

Оказывается, ученик четвертого класса понимает суть технологий обработки. Он выполняет подготовительные работы к процессу переработки, изготавливает то или иное изделие из любого материала (бумага, ткань, картон, дерево, пластилин, продукты питания); демонстрирует, что он/она приобрел(а) знания о технологических машинах и инструментах и обладает основными навыками, которые считаются необходимыми в повседневной жизни; графически описывает различные объекты. В начальных классах освоение учащимися технологических понятий в соответствии с содержательными линиями осуществляется по стандартам, обеспечивающим их познавательную активность и подготовку к трудовой деятельности в условиях рыночной экономики.

Таким образом, расширение познавательной деятельности учащихся на уроках технологии обеспечивает их всестороннее развитие. Поэтому учителям следует сосредоточить внимание на роли познавательной деятельности в интегративном привитии технологических знаний в начальных классах и использовать возможности тем на уроках технологии.

Для эффективного приобретения и освоения перечисленных выше знаний и навыков преподаватель должен использовать различные методы и приемы. Это особенно касается организации групповой работы (в парах, коллективе, группе). Во время групповой работы студенты могут лучше учиться и проводить исследования, сотрудничая друг с другом.

Одним из наиболее распространенных видов деятельности, используемых учителями при разделении класса на группы, является совместная работа с учениками. Такое интерактивное обучение является эффективным способом взаимного обучения и быстрого усвоения информации с помощью других. Однако большинство преподавателей обеспокоены неравномерным и слабым участием некоторых учащихся в групповых обсуждениях и достижении учебных целей.

Предлагается ряд рекомендаций по более эффективной организации работы с группами. Основная цель использования данного метода обучения — научить студентов работать сообща для достижения общего результата. Однако в этом процессе крайне важно, чтобы каждый студент понимал свою роль в группе.

Давайте рассмотрим несколько конкретных ситуаций: Целесообразно предлагать учащимся разные роли, чтобы они оставались активными в процессе решения задачи.

В большинстве случаев студент занимает пассивную позицию, поскольку не готов решать проблемные ситуации или инициативу проявляют другие студенты. Это также может быть связано с индивидуальными особенностями и темпераментом учащегося.

Назначьте каждому ученику определенную роль в группе. Это позволит занять каждого ученика и поможет всей группе работать более эффективно [3].

Обязанности учащихся и ожидаемое поведение в группе

Одним из важных элементов совместного обучения является использование учащимися навыков общения в группе. Чтобы группа успешно выполнила поставленную перед ней задачу, каждый из ее членов должен уметь работать конструктивно и в коллективной обстановке. Ожидаемые модели поведения и обязанности студента примерно следующие:

Подготовьте доску памяти, обсудите ее со всем классом, а затем повесьте на видном месте.

Кодекс поведения внутри группы:

- каждый должен внести свой вклад в решение поставленной проблемы;
- каждый должен прислушиваться к другим членам группы;
- каждый должен поддерживать и поощрять своих товарищей в решении проблемы;
- хвалите хорошие идеи;
- при необходимости не стесняйтесь обратиться за помощью к друзьям;
- убедитесь, что вы понимаете;

- не отклоняйтесь от темы и процесса решения проблемы.

Глаголы, отражающие стиль поведения, могут быть предложены индивидуально для каждого ученика:

- пытаться;
- задавать вопросы;
- помощь;
- будьте вежливы;
- хвалить других;
- слушать и понимать;
- не забывайте, что вы в группе.

Создание групповой рабочей среды в обучении является важным механизмом и определяется специальной подготовкой преподавателя, его теоретическими знаниями и уровнем практических навыков. Из наших исследований, наблюдений и опросов следует, что мы не рассматриваем всерьез возможность создания проблемных условий путем использования традиционных методов обучения. Тому есть ряд субъективных и объективных причин. Продолжающаяся реформа учебных программ посредством применения активного обучения требует от учителей обширной подготовки по общим основам своей профессиональной деятельности, областям специализации и инновациям. Одним из преимуществ активного подхода к обучению с интерактивным уровнем в педагогическом процессе является необходимость создания проблемных ситуаций и организации групповой работы. Проблемные условия в первую очередь создают условия для активности учащихся.

ЛИТЕРАТУРА

1. Abbasov, A.N. Pedagogika: orta ixtisas məktəbləri üçün dərs vəsaiti / A.N. Abbasov. – Bakı: Mütərcim, – 2010. – 360 s.
2. Ağayev, Ş.O. İbtidai siniflər “Texnologiya” fənn kurikulumundan didaktik materiallar / Ş.O. Ağayev, X. Əmircanova. – Bakı: Nasir, – 2008. – 87 s.
3. TİPİM. A. Əhmədov. <http://www.tipii.edu.az/az/article/599-kicik-gruplarda-isin-samarali-taskili>

СОДЕРЖАНИЕ CONTENT

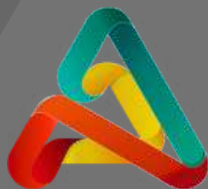
ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ PEDAGOGICAL SCIENCES

KARASSAYEVA MAKHABBAT DARKHANKYZY, TURYSBEKOVA S.K. [KARAGANDA, KAZAKHSTAN] THE EFFECTIVENESS OF USING THE GAME METHOD IN TEACHING ENGLISH: PRACTICE AND WAYS TO DEVELOP LANGUAGE SKILLS.....	3
SMAILOVA D.T, GAZIZOVA K.T, TURYSBEKOVA S.K. [KARAGANDA, KAZAKHSTAN] LEARNING FOREIGN LANGUAGES IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION ON THE EXAMPLE OF PRIMARY SCHOOL.....	7
BUZMAKOVA, V., TULEGENOVA, K., TELGOZIYEV, M. [SHYMKENT, KAZAKHSTAN] IMPROVING STUDENTS' PROBLEM SOLVING SKILLS THROUGH APPLYING PROBLEM-SCENARIO BASED LEARNING.....	11
МОЛДАХМЕТ АҚЖОЛ ЕРБОЛҰЛЫ, РАХМЕТОВ М.Е. [АТЫРАУ, ҚАЗАҚСТАН] ИНФОРМАТИКАНЫ ОҚУДА ГЕЙМИФИКАЦИЯНЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ЖАЛПЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	15
ТУКУБАЕВА ТОЛҚЫН ТОЛЕУХАНОВНА [ӨСКЕМЕН, ҚАЗАҚСТАН] ОҚУШЫЛАРДЫҢ САБАҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУДА ЛОГИКАЛЫҚ ТАПСЫРМАЛАРДЫ ОРЫНДАТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ.....	21
АКИЕВА АНАР БЕЙСЕМБИЕВНА [ӨСКЕМЕН, ҚАЗАҚСТАН] МЕКТЕПТЕ МАТЕМАТИКАНЫ ОҚУ БАРЫСЫНДА БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ДЕРБЕСТІГІН ДАМУЫ.....	25
ГАЗИЗОВА НАЗГУЛЬ МАРАТОВНА [ӨСКЕМЕН, ҚАЗАҚСТАН] ТИІМДІ СҰРАҚТАР ҚОЮ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОЙЛАУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУЫ.....	29
МАНАСБАЕВА АЙГУЛЬ СЕЙЛХАНОВНА [ӨСКЕМЕН, ҚАЗАҚСТАН] ОҚЫТУ МЕН ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕ СЫНДАРЛЫ ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ.....	34
ЖАКСЫБЕКОВА ДИЛЬНАЗ АЗАМАТҚЫЗЫ, АВІЛБЕКОВА ДИНОРА КОЛДИБЕКҚЫЗЫ, СЕРИКБАЕВА АСЕЛЯ САБИТОВНА, АБИЛКАЙРОВА МӨЛДІР БОЛАТБЕКҚЫЗЫ, СУЛТАНБЕКОВА АЙМАН ЖЕНИСОВНА [АСТАНА, ҚАЗАҚСТАН] АТА-АНАЛАР, ҚАМҚОРШЫЛАР ЖӘНЕ ҚОҒАМДАСТЫҚ: ОЛАРДЫҢ АРАСЫНДАҒЫ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС.....	38
НАРИМАНОВА АҚТОТЫ ЖАРДЕМГАЛИЕВНА, АХМЕТОВ Н.К. [АЛМАТЫ, КАЗАХСТАН] ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ГЕЙМИФИКАЦИИ В ОБУЧЕНИИ ХИМИИ И БИОЛОГИИ УЧАЩИХСЯ.....	47
ӘДІЛХАН ГҮЛДАНА, ҚАЛИҚЫЗЫ ДАМИРА, ШАЙЖАНОВА М.М. [АЛМАТЫ, КАЗАХСТАН] ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ В ОБРАЗОВАНИИ.....	51
БАТАЙ АЯЖАН НҰРАЛДИНҚЫЗЫ, МУХАМЕДЖАНОВА Г.С. [КӨКШЕТАУ, ҚАЗАҚСТАН] ЖЕКЕ ТҰЛҒАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ҰЖЫМДЫҚ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖҰМЫСТЫҢ СИНЕРГИЯСЫ.....	54
АРЧАБАЕВА С.Ж., УКЛИНОВА К.Е., ЖУМАДИЛОВА С.М., АМАНБЕКҚЫЗЫ АЙЫМ [ТАЛДЫҚОРҒАН, ҚАЗАҚСТАН] БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ҰЖЫМДЫҚ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ІС-ӘРЕКЕТІ ТӘРБИЕ ӘДІСІНІҢ БІР ТҮРІ.....	58

СЕЙДИҚАПАР АРУЖАН СӘБИТҚЫЗЫ, ТАУБАЕВА РАУШАН СЕРИХАНОВНА [ТАРАЗ, ҚАЗАҚСТАН] МОБИЛЬДІ ҚОСЫМШАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ХИМИЯ ПӘНІН ОҚЫТУ ПРОЦЕСІН ТИІМДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ.....	62
КӨКШЕЕВА З.Т., ТАДЖИБАЕВА Ж.А., АМАНҚОСОВА С.Е., ШАХАМАНОВА Л.Е., КАБУЛОВ М.М. [АҚТАУ, ҚАЗАҚСТАН] ҚҰНДЫЛЫҚТАР АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕ БЕРУ: ҰЛТТЫҚ БОЛМЫС ПЕН ЗАМАНАУИ ТАЛАП.....	67
ТАДЖИБАЕВА Ж.А., КОКШЕЕВА З.Т., ТӨРЕСАЕВА М. М., ЖҰМАЕВА Г. С. [АҚТАУ, ҚАЗАҚСТАН] ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ МӘДЕНИЕТІ: СТУДЕНТТЕРГЕ ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР МЕН ЕРЕЖЕЛЕР.....	72
КОКШЕЕВА З.Т., ТАДЖИБАЕВА Ж.А., ҚОЙШЫБАЙ М.А., САҚЫПОВА Ж.С. [АҚТАУ, КАЗАХСТАН] YESSEN OV UNIVERSITY: ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ ВУЗЕ.....	80
ЧЕРЕПАНОВА АННА СЕРГЕЕВНА [АЛМАТЫ, КАЗАХСТАН] ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ ПРЕЗЕНТАЦИЙ НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА.....	84
Ә.А.ҚАРАСАЙ, А.М.ЛЕСҚАНОВА, Ж.Б.ХАЛМҰРАТОВА, Ж.А.ТАДЖИБАЕВА [АҚТАУ, ҚАЗАҚСТАН] “ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ”	88
ТУРАБАЙ ЛАУРА САТТАРҚЫЗЫ [ШЫМКЕНТ, ҚАЗАҚСТАН] КОГНИТИВТІ – ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ – ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТҰРҒЫДАН КРЕАТИВТІ ОЙЛАУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ АРҚЫЛЫ ТІЛДІК ҚАТЫНАСТЫ ТИІМДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ.....	93
ТУРАБАЙ ЛАУРА САТТАРҚЫЗЫ [ШЫМКЕНТ, ҚАЗАҚСТАН] ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРЫЛАТЫН ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРМЕН МЕН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯ.....	96
SHAMSIIAI DAVLATNAZAR [TAJIKISTAN, BOKH TAR] THE ROLE OF STUDENT MOTIVATION USING DIFFERENT GAMES.....	100
МАМЕДОВ ИСРАИЛ МУСА ОГЛЫ [БАКУ, АЗЕРБАЙДЖАН] ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ПРЕЗЕНТАЦИЙ ПРИ ПОДГОТОВКЕ УЧИТЕЛЕЙ ТЕХНОЛОГИИ.....	104
АППАЗОВА ЖАДЫРА САКЕНОВНА, АЙТЖАН АЙДАНА СЕРІКҚАЛИҚЫЗЫ, ОЛЕКСЮК ЗАРЯНА ЯРОСЛАВОВНА [ҚАРАҒАНДЫ, ҚАЗАҚСТАН] ЗИЯТЫ ЗАҚЫМДАЛҒАН ОРТА БУЫН ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ПСИХО-ЭМОЦИОНАЛЬДІ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	106
KASYMBEKOVA NAZYM ISATAYEVNA [URALSK, KAZAKHSTAN] OPPORTUNITIES AND LIMITATIONS OF DIGITAL PLATFORMS FOR FOREIGN LANGUAGE LEARNING: A TEACHER AND STUDENT PERSPECTIVE.....	109
ХАНИ АРАЙЛЫМ БАҚЫТЖАНҚЫЗЫ, ЖАПСАРБАЕВА КАМЧАТ ЖАНАТОВНА, АДАМБАЕВА АЙЖАН РАЙЫМБЕКҚЫЗЫ [ТАЛДЫКОРҒАН, КАЗАХСТАН] ПРОБЛЕМНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ И ИССЛЕДОВАНИЯ В БИОЛОГИИ.....	112
YUSIFOVA SIMUZAR ISMAIL, HASANOV ADALAT BADAL [AZERBAIJAN, BAKU] SOME ISSUES OF STYLISTIC ANALYSIS OF THE INVERSION OF THE ELEMENTS OF THE SENTENCE IN ESP COURSE PROGRAMS.....	116
ТЕМИРХАНОВА КЫМБАТ ШАШУБАЕВНА, БУЛШЕКБАЕВА АСЕМ ИСАЕВНА [АЛМАТЫ, ҚАЗАҚСТАН] МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ПЕДАГОГТЕРДІ ДАЯРЛАУДА КОГНИТИВТІ ТӘСІЛДЕР НЕГІЗІНДЕ ҒЫЛЫМИ КОММУНИКАЦИЯНЫ ДАМУ АРҚЫЛЫ.....	120

ГАДЖИЗАДЕ РЕЙХАН ТАПДЫГ КЫЗЫ [БАКУ, АЗЕРБАЙДЖАН] ГРУППОВАЯ РАБОТА НА
УРОКАХ ТЕХНОЛОГИИ КАК СРЕДСТВО ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ УЧАЩИХСЯ
НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ.....122

ENDLESS LIGHT IN SCIENCE

Контакт

irc-els@mail.ru

Наш сайт

irc-els.com